

केंद्रीय उत्पादन व सीमा शुल्क मंडळ
नवी दिल्ली

वस्तू आणि सेवाकर (जी.एस.टी) बाबत
वारंवार विचारले जाणारे प्रश्न
(एफ.अे.क्यू.)

प्रस्तावना :-

दिनांक ८ सप्टेंबर, २०१६ रोजी अस्तित्वात आलेला संविधान १०१वी सुधारणा अधिनियम व दिनांक १५ सप्टेंबर, २०१६ रोजी अस्तित्वात आलेली वस्तू आणि सेवाकर परिषदेची (GST Council) अधिसूचना यामुळे वस्तू/माल व सेवा कर (GST) प्रसृत करण्याचा मार्ग मोकळा झाला. सरकार दिनांक १ एप्रिल, २०१७ रोजी जी.एस.टी. - एक सर्वात मोठी अप्रत्यक्ष कर सुधारणा प्रस्तुत करण्यास उत्सुक आहे. केंद्र व राज्य शासनाचे अप्रत्यक्ष कर अधिकारी तसेच व्यापारवर्ग यांना GST ची संकल्पना, प्रक्रिया व कार्यपध्दतीबाबत प्रशिक्षित करणे हे एक मोठे आव्हान आहे.

केंद्रीय उत्पादन व सीमा शुल्क मंडळ अंतर्गत कार्यरत असलेली, सीमा शुल्क, उत्पादन शुल्क व नारकॉटिक्स राष्ट्रीय अकादमी (NACEN-नासेन), कर आकारणी पध्दतीत सक्षम बनविण्यासाठी प्रशिक्षण देणारी एक शिखर प्रशिक्षण संस्था आहे व या संस्थेस केंद्र व राज्य शासनातील अधिका-यांना जी.एस.टी. बाबत प्रशिक्षित करण्याचे आदेश देण्यात आलेले आहेत. NACEN केंद्र व राज्य शासनांच्या जवळजवळ ६०,००० अप्रत्यक्ष कर अधिका-यांना प्रशिक्षित करण्यासाठी व्यापक स्तरावर क्षमता निर्मिती प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करत आहे, ज्यायोगे जेव्हां GST सादर केला जाईल, तेव्हां GST कार्यान्वित करण्यासाठी अधिकारी पूर्णपणे सक्षम असतील. NACEN संस्थेने देशभरातील क्षेत्रीय अधिका-यांना प्रशिक्षित करण्यासाठी जवळजवळ २००० प्रशिक्षकांची टीम तयार केलेली आहे. सीमित कालावधीचा विचार करून, व्यापक स्तरावर प्रशिक्षण पोहोचविण्याच्या उद्देशाने NACEN संस्थेने वर्ग प्रशिक्षणाखेरीज अत्याधुनिक माहिती तंत्रज्ञान साधने जसे, व्हर्च्युअल क्लासरूम्स आणि ई-लर्निंग मॉड्युल्स इत्यादी साधनांचा उपयोग करण्याचे ठरविले आहे.

क्षमता निर्मिती कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून, प्रशिक्षण तसेच परस्परांशी विचारविनीमय/चर्चासत्रांच्या आयोजनातून ज्या सूचना किंवा माहिती मिळाली त्या आधारे NACEN संस्थेने वारंवार विचारले जाणारे प्रश्न संकलित केले, ज्यायोगे एक आदर्श GST कायदा व त्याचे बारकावे/सूक्ष्मभेद यांचा अधिकारी तसेच जनता यांना परिचय करून देण्यासाठी एक प्रशिक्षण साधन म्हणून उपयोग करता येईल. केंद्र व राज्य शासनांच्या अधिकारीवर्गाच्या टीमने FAQ तयार केले आणि आढावा घेतला. ही पुस्तिका तयार करण्यात बहुमूल्य योगदान दिलेल्या सर्व अधिकारी आणि NACEN संस्थेचे मी अभिनंदन करतो.

मला खात्री आहे की २४ विषय व त्यावरील ५०० प्रश्नांचा समावेश असलेले, वारंवार विचारल्या जाणा-या प्रश्नावलीचे (FAQ) संकलन, कर अधिकारी, व्यापारवर्ग आणि जनता यांना GST बाबत माहिती करून देण्याचे प्रभावी साधन ठरेल. मॉडेल GST कायद्यावर आधारित असलेल्या या पहिल्या माहिती पुस्तिकेची आवृत्ती सार्वजनिक क्षेत्रात प्रसारित करण्यात आलेली आहे. जसजसे संबंधित कायदे गठित होतील आणि नियम रचले जातील, तेव्हां NACEN वारंवारं विचारल्या जाणा-या प्रश्नावलीची (FAQ) अद्ययावत आवृत्ती प्रसारित करेल.

नजीब शाह
अध्यक्ष, सीबीईसी.

विषयसूची

१.	वस्तू आणि सेवाकर (GST) संक्षिप्त अवलोकन	३
२.	कर आकारणी आणि कर सवलत	१९
३.	नोंदणी (Registration).....	२७
४.	पुरवठा - अर्थ व व्याप्ती	४५
५.	पुरवठ्याची वेळ	५३
६.	GSTतील मूल्यांकन	५९
७.	GST करप्रणाली अंतर्गत कराधिदान (Payment of Tax)...	६५
८.	इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्स	७७
९.	जॉब वर्क	८५
१०.	इनपूट टॅक्स क्रेडिट (Input Tax Credit)	९१
११.	GST तील इनपूट सेवा वितरकांची संकल्पना.....	१०५
१२.	विवरणपत्र प्रक्रिया आणि ITC सह जुळवणी	११३
१३.	कर निर्धारण आणि लेखापरीक्षण	१२५
१४.	परतावा (Refunds).....	१३७
१५.	मागणी आणि वसुली	१४५
१६.	GST मध्ये अपील, पुनरावलोकन आणि सुधारणा	१५५
१७.	अग्रिम अधिनिर्णय (Advance Ruling).....	१६५
१८.	समेट आयोग (Settlement Commission).....	१७५
१९.	निरीक्षण, तपास, जप्ती आणि अटक	१८७
२०.	अपराध आणि शिक्षा/दंड, फिर्याद आणि संयुक्त तडजोड ...	२११
२१.	IGST अधिनियमांचा संक्षिप्त आढावा	२२७
२२.	वस्तू/माल आणि सेवा यांचे पुरवठा स्थळ/स्थान	२३३
२३.	GST पोर्टलवर दृष्यमान व्यवसाय प्रक्रिया (Frontend Business Process)	२४३
२४.	संक्रमात्मक/अंतरीम तरतुदी	२६१

निर्मिती :-

श्री. समीर बजाज, अपर संचालक, NACEN, मुंबई यांच्या देखरेखीखाली,
श्री. दिपक माटा, साहाय्यक संचालक, NACEN, मुंबई आणि श्री. संजीव नायर, परीक्षक,
CESTAT, मुंबई यांचा निर्मितीत सहभाग आहे.

पुनरावलोकन:-

श्री. पी. के. मोहंती, सल्लागार, CBEC, (प्रकरण-१),
श्री. विशाल प्रताप सिंग, उपायुक्त(GST), GST धोरण कक्ष, CBEC, (प्रकरण-२);
डॉ. पी. डी. वाघेला, आयुक्त, व्यावसायिक कर, गुजरात (प्रकरण-३ व ७)
श्री. डी.पी. नागेंद्र कुमार, मुख्य अतिरिक्त महासंचालक, DGCEI, बेंगलुरू (प्रकरण-४ ते ६)
श्री. उपेंद्र गुप्ता, आयुक्त, GST, CBEC (प्रकरण-८ ते ११)
श्री. ऋत्विंक पांडे, आयुक्त, व्यावसायिक कर, कर्नाटक (प्रकरण-१२)
श्री. अरूण कुमार मिश्रा, सह सचिव, CTD, बिहार (प्रकरण-१३)
श्री. खलीद अन्वर, वरिष्ठ संयुक्त आयुक्त, पश्चिम बंगाल (प्रकरण-१४ व २४)
श्री. अजय जैन, प्रधान आयुक्त, सीमा शुल्क, अहमदाबाद (प्रकरण- १५)
श्री. बी. बी. अगरवाल, प्रधान आयुक्त, हैद्राबाद (प्रकरण-१६)
श्री. शशांक प्रिया, मुख्य अतिरिक्त महासंचालक, GST, CBEC (प्रकरण-१७ ते २०)
श्री. जी. डी. लोहानी, आयुक्त, सीमा शुल्क, फरीदाबाद, (प्रकरण २१ व २२)
आणि श्री. प्रकाश कुमार, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, GSTN (प्रकरण-२३) यांचा पुनरीक्षण कामात सहभाग आहे.

FAQ वरील अभिप्राय व सूचना dg.nacen-cbec@nic.in कृपया या ई-मेलवर पाठवाव्यात.

अस्वीकरण :-

NACEN या संस्थेने संकलित केलेले व Source Trainers यांनी काळजीपूर्वक तपासलेले, GST वरील सदर FAQ, जून, २०१६ मध्ये सार्वजनिक क्षेत्रात प्रसारीत केलेल्या मॉडेल GST अधिनियमांच्या मसुद्यावर आधारित आहेत. सदर FAQ केवळ प्रशिक्षण व शैक्षणिक उद्देशांसाठी आहेत.

या पुस्तिकेत माहिती केवळ सर्वसाधारण अवलोकनार्थाच्या उद्देशाने देण्यात आलेली आहे व या माहितीस कायदेशीर सल्ला किंवा मत असे मानण्यात येऊ नये. व्यापक तपशीलांसाठी आपणांस मॉडेल GST अधिनियमांचा आधार घेण्याची विनंती आहे.

मराठी FAQs मूळ इंग्रजी FAQs चे भाषांतर असून मराठी व इंग्रजी मध्ये विसंगती आढळल्यास किंवा सर्व विवादांमध्ये मूळ इंग्रजी FAQs ग्राह्य मानले जातील.

**वस्तू आणि सेवाकर (GST)
संक्षिप्त अवलोकन.**

१. संक्षिप्त अवलोकन - वस्तू आणि सेवाकर (GST)

प्र.१. :- वस्तू आणि सेवाकर म्हणजे काय?

उत्तर :- हा एक गंतव्य स्थान आधारित वस्तू आणि सेवा यांच्या उपभोगावरील कर आहे. यामध्ये निर्मिती/उत्पादनापासून ते अंतिम उपभोगपर्यंत प्रत्येक टप्प्यावर कर आकारणी करण्याचे प्रस्तावित केले आहे. मागील टप्प्यांवर अदा केलेल्या कराची जमा रक्कम समायोजित करता येईल. सारांश असा की केवळ वर्धित मूल्यावर कर आकारला जाईल आणि अंतिम उपभोगकर्ता/ग्राहकाला कराचे ओझे सहन करावे लागेल.

प्र.२. :- वस्तू आणि सेवाकर यांच्या उपभोगावर गंतव्य स्थान आधारित कर याची अचूक संकल्पना काय आहे?

उत्तर :- ज्या कर प्राधिकरणाच्या अधिकार क्षेत्रात उपभोग स्थान असेल, त्या प्राधिकरणाकडे कर जमा होईल. या उपभोग स्थळाला "पुरवठा स्थान" अशी ही संज्ञा देता येईल.

प्र.३. :- अस्तित्वात असलेले कोणते कर GST मध्ये अंतर्भूत करण्याचे प्रस्तावित करण्यात आलेले आहे?

उत्तर :- निम्नलिखित कर GST मध्ये अंतर्भूत होतील.

(१) सांप्रत केंद्र शासनाद्वारे आकारले जाणारे आणि केंद्र शासनाकडे जमा होणारे कर :-

- अ) केंद्रीय उत्पादन शुल्क.
- आ) उत्पादन शुल्क (औषधे व प्रसाधन सामग्री)
- इ) अतिरिक्त उत्पादन शुल्क (विशेष महत्वाचा विक्री माल)
- ई) अतिरिक्त उत्पादन शुल्क (वस्त्र व वस्त्रनिर्मित माल)

- उ) अतिरिक्त सीमा शुल्क (सामान्यतः CVD म्हणून ओळखले जाते.)
- ऊ) विशेष अतिरिक्त सीमा शुल्क (SAD)
- ए) सेवा कर
- ऐ) वस्तू व सेवा पुरवठा संबंधित केंद्रीय अधिभार व उपकर

(ब) राज्य शासनाद्वारे आकारले जाणारे निम्नलिखित कर GST मध्ये अंतर्भूत होतील.

- अ) राज्य शासन मूल्य वर्धित कर (VAT)
- आ) केंद्रीय विक्री कर
- इ) ऐषआरामी वस्तूंवरील कर (लक्झरी टॅक्स)
- ई) प्रवेश कर (सर्व प्रकारचे)
- उ) मनोरंजन व करमणूकीच्या साधनांवरील कर (स्थानिक संस्थांनी कर आकारलेला नसल्यास)
- ऊ) जाहिरातींवरील कर.
- ए) खरेदी कर.
- ऐ) लॉटरी, पैज, जुगार इत्यादींवरील कर.
- ओ) वस्तू व सेवा पुरवठासंबंधित राज्य शासनाचे अधिभार व उपकर.

GST मध्ये अंतर्भूत होऊ शकणारे केंद्र शासन, राज्य शासन व स्थानिक संस्था आकारणी करत असलेले कर, उपकर व अधिभार यांच्याबाबत GST परिषद केंद्र शासन व राज्य शासन यांना शिफारसी करील.

प्र.४.:- उपरोक्त कर GST मध्ये अंतर्भूत करण्यासाठी कोणती तत्त्वे अंगिकारण्यात आली?

उत्तर :- अनेकविध केंद्र, राज्य आणि स्थानिक संस्थां आकारीत असलेल्या करांचे GST मध्ये अंतर्भूत करण्यास शक्याशक्यता पडताळण्यासाठी परीक्षण करण्यात आले. शक्याशक्यता पडताळतांना निम्नलिखित तत्त्वे विचारात घेण्यात आली :

१) GST मध्ये अंतर्भूत करण्यात येणारे कर व उपकर, प्रामुख्याने वस्तू/मालाचा पुरवठा किंवा सेवापूर्तीवर अप्रत्यक्ष कर स्वरूपात आकारलेले पाहिजेत.

२) GST मध्ये अंतर्भूत करण्यात येणारे कर व उपकर, वस्तू/मालाची आयात/ निर्मिती/ उत्पादन झाल्यापासून किंवा सेवापूर्ती केल्यापासून ते वस्तू आणि सेवा यांच्या उपभोगापर्यंत असणाऱ्या व्यवहार शृंखलेचा भाग असले पाहिजेत.

३) GST मध्ये कर व उपकरांचा अंतर्भाव झाल्यानंतर, परिणामस्वरूप राज्यातर्गत व आंतरराज्य स्तरांवर मुक्तपणे (Free flow) कर देयतेचा लाभ मिळाला पाहिजे. वस्तू पुरवठा व सेवापूर्ती यांच्याशी विशेषतः संबंधित नसलेले कर, उपकर व शुल्क यांचा GST मध्ये अंतर्भाव करण्यात येऊ नये.

४) केंद्र शासन व राज्य शासन यांनी महसूलाचा योग्य अंश/हिस्सा मिळावा यासाठी पृथकपणे प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

प्र.५.:- कोणत्या वस्तू GST कक्षेच्या बाहेर ठेवण्याचे प्रस्तावित करण्यात आले आहे?

उत्तर :- मानवी उपभोगासाठी लागणारे मद्यार्क, पेट्रोलियम उत्पादने उदा. पेट्रोलियम कच्चे तेल, मोटार स्पिरिट (पेट्रोल), हायस्पीड डिझेल, नैसर्गिक वायू आणि विमानाच्या इंजिनासाठी लागणारे इंधन व विद्युतपुरवठा.

प्र.६. :- GST करप्रणाली कार्यान्वित झाल्यानंतर उपरोक्त वस्तूंच्या कर आकारणीची व्यवस्था काय असेल?

उत्तर :- उपरोक्त वस्तूंच्या बाबतीत अस्तित्वात असलेली कर आकारणी प्रणाली (मूल्यवर्धित कर आणि केन्द्रीय उत्पादन शुल्क) चालू राहणार.

प्र. ६(अ):- GST कर प्रणाली अंतर्गत तंबाखू व तंबाखूची उत्पादने या संबंधी कर आकारणीची व्यवस्था काय असेल?

उत्तर :- तंबाखू व तंबाखूची उत्पादने GST च्या अधीन असतील. याखेरीज केंद्र शासनाला या उत्पादनांवर केंद्रीय उत्पादन शुल्क आकारण्याचा अधिकार असेल.

प्र.७:- कोणत्या प्रकारचा GST कार्यान्वित करण्याचे प्रस्तावित केले आहे?

उत्तर :- केंद्र शासन व राज्य शासन द्वारे सामाईक करदात्यांवर एकाच वेळी आकारण्यात येणारा दुहेरी GST असेल. केंद्र शासनाद्वारे आंतर-राज्य वस्तू/माल पुरवठा आणि/किंवा सेवापूर्ती वर आकारण्यात येणा-या GST ला केंद्रीय GST (CGST) असे संबोधित केले जाईल आणि राज्य शासनाद्वारे आकारण्यात येणा-या GST ला राज्य GST (SGST) असे संबोधित केले जाईल. तसेच केंद्र शासनाद्वारे प्रत्येक आंतर-राज्य वस्तू पुरवठा आणि सेवापूर्ती वर एकात्मिक कर (IGST-Integrated GST) आकारला जाईल व प्रशासित करण्यात येईल.

प्र.८:- दुहेरी GST ची आवश्यकता का आहे?

उत्तर :- भारत संघ राष्ट्र आहे व योग्य विधि/कायद्यांद्वारे केंद्र शासन आणि राज्य शासन यांना कर आकारणीचे व कर संकलनाचे अधिकार प्रदान करण्यात आलेले आहेत. संविधानात विहित केलेल्या अधिकार विभागणी अनुसार काम करण्यासाठी सरकारच्या दोन्ही स्तरांवर - केंद्र शासन व राज्य शासन यांच्यावर भिन्न-भिन्न जबाबदा-या आहेत व त्यासाठी त्यांना साधनसंपत्ती निर्माण करण्याची आवश्यकता असते. तरी दुहेरी GST वित्तीय केंद्रीकरण व विकेंद्रीकरण संबंधित (Fiscal Federalism) संविधानात्मक आवश्यकतेशी सुसंगत असेल.

प्र.९:- कोणते प्राधिकरण GST आकारणी व कर नियंत्रण/व्यवस्थापन करणार?

उत्तर :- केंद्राद्वारे CGST/IGST कराची आकारणी व कर नियंत्रण/व्यवस्थापन केले जाईल, तसेच संबंधित राज्यांद्वारे SGST कराची आकारणी व कर नियंत्रण/व्यवस्थापन केले जाईल.

प्र.१०.:- अलिकडच्या काळात GSTच्या संदर्भात भारताच्या संविधानात का सुधारणा करण्यात आली?

उत्तर :- सांप्रत संविधानामध्ये केंद्र शासन व राज्य शासने यांच्या वित्तीय अधिकारांच्या सीमारेषा स्पष्टपणे निश्चित करण्यात आलेल्या आहेत ज्यायोगे त्यांच्या संबंधित कार्यक्षेत्रात अतिव्याप्ती (overlap) झालेली नाही. केंद्र शासनाला वस्तू/ मालाचे उत्पादन/निर्मितीवर (मानवी उपभोगासाठी लागणारे मद्यार्क, अफू, अमली पदार्थ वगळून) कर आकारणीचे अधिकार आहेत, तर राज्य शासनांना वस्तू/मालाच्या विक्रीवर कर आकारणीचे अधिकार आहेत. आंतर-राज्य विक्रीबाबत, केंद्र शासनाला कर आकारणीचे अधिकार आहेत (केंद्रीय विक्री कर), परंतु सदर कर राज्य शासनांद्वारे जमा केला जाईल व संपूर्णपणे ताब्यात ठेवला जाईल. सेवांच्या बाबतीत, केवळ केंद्र शासनाला सेवाकर आकारणीचे अधिकार आहेत.

GST प्रस्तुत करण्यासाठी संविधानात सुधारणा करणे आवश्यक होते, ज्यायोगे केंद्र व राज्य शासनांना कर आकारणी व संकलनाचे अधिकार एकाचवेळी प्रदान करता येतील. या हेतूने संविधान (१०१ वी सुधारणा) अधिनियम, २०१६ अन्वये अलिकडच्या काळात भारताच्या संविधानात सुधारणा करण्यात आली. संविधान कलम २४६(अ) अन्वये केंद्र आणि राज्य शासनांना कर आकारणी व संकलित करण्याचे अधिकार प्रदान करण्यात आलेले आहेत.

प्र.११.:- वस्तू व सेवा यांच्या विशिष्ट व्यवहारावर एकाच वेळी केंद्र GST (CGST) आणि राज्य GST (SGST) कर कसे आकारले जातील?

उत्तर :- करसूट देण्यात आलेल्या वस्तू व सेवा, GST च्या कक्षेबाहेरील वस्तू/माल आणि सीमित मर्यादेखालील व्यवहार वगळता, प्रत्येक वस्तू/माल पुरवठा आणि सेवापूर्ती व्यवहारावर एकाच वेळी केंद्रीय GST व राज्य GST आकारले जातात. राज्य मूल्य वर्धित कर, जो मालाच्या मूल्यांवर सेनव्हॅटसह आकारला जातो, याच्या विपरीत, उपरोक्त दोन्ही GST समान किंमत किंवा मूल्यावर आकारले जातात. CGST साठी देशातील पुरवठाकर्ता व उपभोक्ता यांचे स्थळ/स्थान विशेष महत्वाचे नाही, परंतु जेव्हा पुरवठाकर्ता व उपभोक्ता दोघेही एकाच राज्यात स्थित असतात, तेव्हा SGST आकारला जाईल.

उदा.१.:- समजा असे गृहित धरले की CGST चा दर १०% आहे आणि SGST चा दर १०% आहे. जेव्हा उत्तर प्रदेशातील स्टीलचा घाऊक व्यापारी त्याच राज्यातील एका बांधकाम कंपनीला, ₹.१००/- किंमतीला स्टील बार आणि रॉड यांचा पुरवठा करतो असे मानल्यास, तो व्यापारी मालाच्या मूळ किंमत ₹.१००/- अधिक ₹.१०/- CGST + ₹.१०/- SGST एवढी किंमत आकारेल. CGST चा हिस्सा त्याला केंद्र शासनाच्या खाती जमा करावा लागणार, तसेच SGST चा हिस्सा त्याला संबंधित राज्य शासनाच्या खाती जमा करावा लागणार. अर्थात, प्रत्यक्षात त्याला ₹. २०/- (₹.१०/- CGST + ₹.१०/- SGST) एवढा नगद निधी भरावा लागणार नाही, कारण खरेदी केलेल्या कच्च्या मालावर अदा केलेल्या CGST किंवा SGST कर देयतेचा लाभ वापरण्याचा हक्क त्याला असेल. परंतु CGST कर, त्याने खरेदी केलेल्या कच्च्या मालावर अदा केलेल्या CGST पोटी वापरता येईल, तसेच SGST कर त्याने अदा केलेल्या SGST पोटी वापरता येईल. दुस-या शब्दात सांगायचे म्हणजे, CGST ची जमा रक्कम सामान्यपणे SGST च्या कर अदायगीसाठी वापरता येणार नाही. तसेच SGST ची जमा रक्कम सामान्यपणे CGST च्या कराधिदानासाठी वापरता येणार नाही.

उदा.२. :- समजा परत असे गृहित धरले की CGST चा दर १०% आहे आणि SGST चा दर १०% आहे. जेव्हा मुंबई स्थित जाहिरात कंपनी, साबणाचे उत्पादन करणा-या महाराष्ट्रातील एका कंपनीला जाहिरातीची सेवा पुरविते व असे म्हणूया की त्यासाठी ₹.१००/- आकारते, तर ती जाहिरात कंपनी, जाहिरातीचे मूळ मूल्य ₹.१००/- अधिक ₹.१०/- CGST + ₹.१०/- SGST एवढे मूल्य आकारेल. CGST चा हिस्सा कंपनीला केंद्र शासनाच्या खाती जमा करावा लागणार, तसेच SGST चा हिस्सा कंपनीला संबंधित

राज्य शासनाच्या खाती जमा करावा लागणार. अर्थात, प्रत्यक्षात कंपनीला ₹. २०/- (₹.१०/- CGST + ₹.१०/- SGST) एवढा नगद निधी भरावा लागणार नाही, कारण खरेदी केलेल्या कच्च्या मालावर (स्टेशनरी, कार्यालयीन साधने, आर्टिस्टचे सेवा शुल्क इत्यादी) अदा केलेल्या CGST किंवा SGST कर रक्कमेच्यापोटी सदर दायित्व वापरण्याचा हक्क कंपनीला असेल. परंतू CGST कर, कंपनीने खरेदी वर अदा केलेल्या CGST पोटी वापरता येईल, तसेच SGST कर कंपनीने अदा केलेल्या SGST पोटी वापरता येईल. दुस-या शब्दात सांगायचे म्हणजे, CGST ची जमा रक्कम सामान्यपणे SGST च्या कराधिदानासाठी वापरता येणार नाही. तसेच SGST ची जमा रक्कम सामान्यपणे CSGT च्या कराधिदानासाठी वापरता येणार नाही.

प्र.१२.:- GST मुळे देशाला कोणते लाभ प्राप्त होतील?

उत्तर :- प्रस्तावित GST भारताच्या अप्रत्यक्ष कर सुधारणा क्षेत्रातील महत्वपूर्ण पाऊल आहे. केंद्र आणि राज्य शासनांच्या अनेक करांचे एकत्रीकरण फक्त एकेरी करात केल्याने आणि पूर्व टप्प्यांवरील करांच्या समायोजनास अनुमती दिल्याने, वाढीव करांचा अहितकारक प्रभाव (ill effects of cascading) कमी होईल आणि समान राष्ट्रीय बाजारपेठ निर्माण करता येईल. उपभोक्त्यांसाठी सर्वात मोठा फायदा म्हणजे उपभोग्य वस्तूंवरील सांप्रत २५% ते ३०% असलेल्या करांच्या ओझ्यात घट होईल. प्रस्तावित GST मुळे राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेतील स्पर्धला सामोरे जाण्यास आपली उत्पादने सक्षम होतील. संशोधन असे दर्शविते की यामुळे आर्थिक विकासाच्या वेगात तात्काळ वाढ होईल. करदात्यांची व्याप्ती विस्तृत झाल्याने, व्यापार वृद्धिंगत झाल्याने व सुधारित कर अनुपालन पद्धतीमुळे केंद्र शासन व राज्य शासनांच्या महसूलात वाढ होईल. सर्वात शेवटी म्हणजे पारदर्शी करांमुळे त्यांच्यावर प्रशासकिय नियंत्रण ठेवणे सोपे जाईल.

प्र.१३.:- आय.जी.एस.टी.(IGST) म्हणजे काय?

उत्तर :- GST कार्यक्षेत्राच्या अंतर्गत, आंतर-राज्य वस्तू/मालाचा पुरवठा व सेवापूर्ती वर केंद्र शासन "एकात्मिक GST "(Integrated GST) आकारेल व

संकलित करेल. संविधानाचे कलम २६९(अ) अन्वये आंतर-राज्य व्यापार व्यवसाय किंवा मालाची खरेदी विक्री इत्यादी व्यवहारांतील पुरवठ्यांवर GST आकारण्याचे व संकलित करण्याचे अधिकार भारत सरकारला प्रदान करण्यात आलेले आहेत. संसदेच्या कायद्यात विहित केलेल्या पद्धतीने सदर संकलित करांचे केंद्र शासन आणि राज्य शासने यांमध्ये वस्तू आणि सेवाकर परिषदेच्या शिफारसीनुसार योग्य विभाजन केले जाईल.

प्र.१४. :- GST कर आकारणीचे दर कोण निश्चित करणार?

उत्तर :- केंद्र शासन व राज्य शासन यांच्या संयुक्त विद्यमाने निश्चित करण्यात येणा-या दराने CGST & SGST करांची आकारणी करण्यात येईल. GST परिषदेच्या शिफारसीनुसार दर अधिसूचित केले जातील.

प्र.१५. :- GST परिषदेची भूमिका काय असेल?

उत्तर :- GST परिषद गठीत केली जाईल. या परिषदेत केंद्रीय वित्त मंत्री (परिषदेचे अध्यक्ष असतील), राज्य मंत्री (महसूल) आणि राज्यांचे वित्त/कर आकारणी मंत्री इत्यादींचा समावेश असेल व ही परिषद केंद्र व राज्य शासनांना निम्नलिखित बाबींवर सल्ले देईल.

- i) केंद्र शासन, राज्य शासने आणि स्थानिक संस्था आकारीत असलेले कर, उपकर आणि अधिभार जीएसटी मध्ये अंतर्भूत करण्याबाबत;
- ii) GST च्या अधीन वस्तू/माल व सेवा किंवा जीएसटी मुक्त वस्तू/माल व सेवा यांची निवड करण्याबाबत;
- iii) पेट्रोलियम कच्चे तेल, मोटार स्पिरिट(पेट्रोल), हायस्पीड डिझेल, नैसर्गिक वायू आणि विमानाच्या इंजिनासाठी लागणारे इंधन या बाबींवरील जीएसटी आकारणीचा दिनांक ठरविणे;

- iv) मॉडेल GST कायदे, कर आकारणीची तत्त्वे, IGST चे विभाजन आणि पुरवठ्याचे स्थान निर्धारित करणारी तत्त्वे;
- v) GST अंतर्गत सूट देण्यासाठी वस्तू व सेवा यांच्या उलाढालीची सीमित मर्यादा ठरविण्याबाबत;
- vi) GST च्या टप्प्यांसह (Bands of GST) आधारभूत दरांचा समावेश असलेले इतर दर ठरविण्याबाबत;
- vii) अन्य विशेष दर किंवा नैसर्गिक संकटे किंवा आपत्तीच्या समयी अतिरिक्त साधनसंपत्ती स्रोत निर्मितीसाठी विहित कालावधीकरिता कांही विशेष दर;
- viii) ईशान्येकडील राज्यांसाठी, जम्मू व काश्मीर, हिमाचल प्रदेश आणि उत्तराखंड राज्यांसाठी विशेष तरतूद;
- ix) परिषदेच्या सूचनेनुसार GST संबंधित इतर बाबी/विषय;

प्र.१६.:- GST परिषदेची मार्गदर्शक तत्त्वे कोणती आहेत?

उत्तर :- केंद्र शासन व राज्य शासने तसेच राज्य शासनांबाबत परस्परांमध्ये जीएसटीच्या विविध पैलूंबाबत सामंजस्य राखले जाईल याची काळजी GST परिषदेची यंत्रणा घेईल. संविधान (१०१ वी सुधारणा) अधिनियम, २०१६ अन्वये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की जीएसटी परिषद, विविध कार्ये पार पाडतांना, GSTच्या सामंजस्यपूर्ण संरचनेची आवश्यकता आणि वस्तू/माल व सेवा यासाठी राष्ट्रीय बाजारपेठेचा सामंजस्यपूर्ण विकास या बाबींचा मार्गदर्शक तत्त्वे म्हणून वापर करील.

प्र.१७.:- GST परिषद निर्णय कसे घेईल?

उत्तर :- संविधान(१०१ वी सुधारणा)अधिनियम, २०१६ विहित तरतुदीनुसार GST परिषदेचा प्रत्येक निर्णय बैठकीत उपस्थित व मतदानाचा अधिकार असलेल्या सदस्यांपैकी कमीत कमी तीन चतुर्थांश वजनी मतांच्या बहुमताने घेतला जाईल. बैठकीत देण्यात आलेल्या एकूण मतांपैकी, केंद्र शासनाचा एक तृतीयांश मतभार असेल आणि सर्व राज्य शासनांचा मिळून दोन तृतीयांश मतभार असला पाहिजे. GST परिषदेच्या एकूण सदस्यांपैकी, पन्नास टक्के सदस्यांची उपस्थितीबैठकीच्या गणपूर्तीसाठी आवश्यक आहे.

प्र.१८ :- प्रस्तावित GST करप्रणाली अंतर्गत GST अदा करण्याचे दायित्व कोणाचे असेल?

उत्तर :- GST करप्रणाली अंतर्गत करपात्र व्यक्तीला वस्तू/ मालाचा पुरवठा आणि/किंवा सेवापूर्ती यासाठी कर भरावा लागेल. जेव्हा करपात्र व्यक्ती, सीमित सूट मर्यादा पार करते म्हणजेच ₹. १० लाख (₹. ५ लाख ईशान्येकडील राज्यांसाठी) तेव्हा त्या व्यक्तीवर कर भरण्याची जबाबदारी येते, शिवाय कांही विशिष्ट निर्दिष्ट बाबींमध्ये करपात्र व्यक्तीने सीमित सूट मर्यादा पार केली नसली तरीही त्या व्यक्तीवर कर भरण्याची जबाबदारी येते. राज्यांतर्गत झालेल्या सर्व वस्तू/माल व सेवा यांच्या पुरवठा व्यवहारात CGST/ SGST देय असतो आणि आंतर-राज्यांत झालेल्या सर्व वस्तू/माल व सेवा यांच्या पुरवठा व्यवहारात IGST देय असतो. CGST/SGST आणि IGST संबंधित अधिनियमांच्या परिशिष्टमध्ये विहित केलेल्या दरांनुसार देय आहेत.

प्र.१९. :- GST करप्रणाली अंतर्गत लहान करदात्यांना कोणते लाभ प्राप्त होतील?

उत्तर :- आर्थिक वर्षात [₹. १० लाख] पर्यंत एकूण उलाढाल असलेल्या करदात्यांना करातून सूट देण्यात येईल. (एकूण उलाढालीत, सर्व करपात्र व करमुक्त पुरवठ्यांचे मूल्य, सूट दिलेला वस्तू/माल-पुरवठा आणि वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांची निर्यात, इत्यादींचा समावेश आहे. GST चा समावेश नाही) अखिल भारतीय स्तरावर एकूण उलाढालीची गणना केली जाईल. ईशान्येकडील राज्ये आणि सिक्कीम साठी, सीमित सूट [₹.५ लाख] असेल. सीमित सूट मर्यादेसाठी पात्र असणा-या करदात्यांना Input Tax Credit (ITC) च्या लाभासह कर अदा करण्याचा पर्याय असेल. आंतर-राज्य पुरवठ्याचे व्यवहार करणारे किंवा रिव्हर्स चार्ज (Reverse charge) आधारावर कर अदा करणारे करदाते सीमित सूट मर्यादेसाठी (Threshold Exemption) पात्र नसतील.

प्र.२०. :- GST करप्रणालीत वस्तू/माल आणि सेवा यांचे वर्गीकरण कसे केले जाईल?

उत्तर :- GST करप्रणालीत वस्तू/मालाचे वर्गीकरण करण्यासाठी एच.एस.एन. (Harmonized System of Nomenclature) कोड प्रणालीचा वापर करण्यात येईल. ज्या करदात्यांची उलाढाल ₹. १.५ कोटीपेक्षा जास्त आहे, परंतु ₹.५.०० कोटीपेक्षा कमी आहे, ते करदाते दोन अंकी सांकेतांकाचा (२ digit code) वापर करतील आणि ज्या करदात्यांची उलाढाल ₹. ५.०० कोटी आणि ₹. ५.०० कोटीपेक्षा जास्त आहे, ते करदाते चार अंकी सांकेतांकाचा (४ digit code) वापर करतील. ज्या करदात्यांची उलाढाल ₹. १.५ कोटीपेक्षा कमी आहे, त्यांना चलन/बीजकांवर HSN कोड नमूद करण्याची आवश्यकता नाही.

सेवांचे वर्गीकरण सर्विसेस अकौन्टींग कोड (SAC) अनुसार करण्यात येईल.

प्र.२१.:- GST अंतर्गत आयातीवर कर आकारणी कशी करण्यात येईल?

उत्तर :- वस्तू/माल आणि सेवा यांची आयात आंतर-राज्य पुरवठा मानला जाईल आणि देशात आयात होणा-या वस्तू/माल व सेवा यांच्यावर IGST आकारला जाईल. यासाठी गंतव्य स्थान/स्थळ तत्वे करपद्धतीत अनुसरली जातील आणि SGST महसूल जेथे आयात केलेला वस्तू/माल व सेवांचा उपभोग घेतला गेला त्या राज्यात जमा होईल. वस्तू/माल व सेवा यांच्या आयातीवर अदा केलेल्या GST वर सर्व व समग्र वजावट उपलब्ध होईल.

प्र.२२.:- GST अंतर्गत निर्यातीचे व्यवहार कसे हाताळले जातील?

उत्तर :- निर्यातीचे व्यवहार शुन्य दर पुरवठा म्हणून मानले जातील. वस्तू/माल किंवा सेवा यांच्या निर्यातीवर कोणताही कर आकारला जाणार नाही. परंतु यावर कच्च्या मालावरील करदेयतेच्या लाभाची (इनपूट टॅक्स क्रेडिट -ITC) सुविधा उपलब्ध असेल आणि सदर रक्कम परतावा म्हणून निर्यातदारांना घेता येईल.

प्र.२३.:- GST अंतर्गत संयुक्त कर योजनेची (Composition Scheme) व्याप्ती काय आहे?

उत्तर :- लहान करदाते, ज्यांची एका आर्थिक वर्षातील उलाढाल ₹.५० लाखापर्यन्त आहे, ते करदाते संयुक्त कर आकारणीस पात्र ठरतील. या योजनेंतर्गत, करदाता इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) चा लाभ न घेता आर्थिक वर्षातील त्याच्या उलाढालीच्या टक्क्याच्या स्वरूपात कर अदा करील. CGST आणि SGST यांचा न्युनतम कर दर [१ टक्क्यापेक्षा] कमी नसेल. संयुक्त कर आकारणीचा विकल्प निवडणारा करदाता त्याच्या ग्राहकाकडून कोणताही कर वसूल करणार नाही. जो करदाता आंतर-राज्य पुरवठा व्यवहार करतो किंवा Reverse Charge Basis प्रमाणे कर अदा करतो, तो संयुक्त कर योजनेस पात्र ठरणार नाही.

प्र.२४. :- संयुक्त कर योजना वैकल्पिक आहे की अनिवार्य आहे?

उत्तर :- वैकल्पिक.

प्र.२५. :- GSTN म्हणजे काय आणि GST करप्रणालीत त्याची भूमिका काय आहे?

उत्तर :- GSTN म्हणजे "Goods and Service Tax Network." विशेष प्रयोजनाचे माध्यम असलेल्या GSTN ची निर्मिती GST च्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी केलेली आहे. जीएसटीएन, जीएसटी कार्यान्वित करण्यासाठी, केंद्र आणि राज्य शासने, करदाते व इतर भागधारक यांना सामाईक माहिती तंत्रज्ञानाच्या (IT) पायाभूत सुविधा आणि सेवा उपलब्ध करून देईल. इतर बाबींसह, जीएसटीएनच्या कार्यात पुढील बाबींचा समावेश असेल १) नोंदणी प्रक्रियेची सुविधा; २) केंद्रीय आणि राज्य प्राधिकरणांना विवरण पत्रके पाठविणे; ३) आयजीएसटी - कराची संगणना करणे आणि समझोता करणे; ४) भरणा केलेल्या कराचा तपशील बँक नेटवर्कशी जुळवणे; ५) करदात्यांच्या विवरण पत्रकांतील माहितीच्या आधारे केंद्र व राज्य शासनांना विविध MIS अहवाल उपलब्ध करून देणे;

६) करदात्यांच्या माहितीचे विश्लेषण उपलब्ध करून देणे; आणि ७) इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) मेळ घालणे, परावर्तन करणे आणि पुनःप्राप्त करणे यासाठी सुसंगत आयोजन करणे;

GSTN हे नोंदणी, अदायगी, विवरण पत्रके आणि MIS/अहवाल इत्यादींसाठी एक सामाईक GST पोर्टल आणि ॲप्लिकेशन्स विकसित करित आहे. GSTN अस्तित्वात असलेल्या कर प्रशासन माहिती तंत्रज्ञान प्रणालीबरोबर सामाईक पोर्टल एकत्रित करणार आहे आणि करदात्यांसाठी इंटरफेसेसची निर्मिती करणार आहे. तसेच GSTN, १९ राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेश (मॉडेल II राज्ये) यांच्याकरीता कर निर्धारण, लेखापरीक्षण, परतावे, अपील इत्यादी बँक-एन्ड मॉड्युल्स विकसित करित आहे. CBEC आणि मॉडेल I राज्ये (१५ राज्ये) स्वतः त्यांचे GST बँक-एन्ड प्रणाली विकसित करित आहेत. GST फ्रंट-एन्ड प्रणालीचे बँक-एन्ड प्रणाली बरोबर एकत्रिकरण पूर्ण करण्यात येईल आणि या प्रणालींचे सुरळीतपणे संक्रमण होण्यासाठी आधी चाचणी घेतली जाईल.

प्र.२६.:- GST करप्रणाली अंतर्गत मतभेद किंवा विवाद इत्यादींचे निराकरण कसे केले जाईल?

उत्तर :- वस्तू आणि सेवाकर परिषदेच्या शिफारसीमूळे किंवा त्या शिफारसीच्या कार्यान्वयनामुळे (अ) भारत सरकार व एक किंवा अधिक राज्ये यामध्ये; किंवा (ब) भारत सरकार आणि कोणतेही राज्य किंवा राज्ये एका बाजूला व एक किंवा अनेक इतर राज्ये दुस-या बाजूला यांमध्ये; किंवा (क) दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त राज्यांत; कोणतेही मतभेद किंवा विवाद निर्माण झाल्यास, संविधान (१०१वी सुधारणा) अधिनियम, २०१६ तरतूदीनुसार, मतभेद/विवाद यांचे निराकरण करण्यासाठी वस्तू आणि सेवाकर परिषदेला यंत्रणा स्थापन करता येईल.

प्र.२७.:- GST प्रस्तुत करण्यासाठी कोणत्या इतर कायदेशीर कार्यवाही करण्याची आवश्यकता आहे?

उत्तर :- संसद तसेच राज्य विधीमंडळांनी GST च्या आकारणीसाठी संविधानात्मक अधिकार प्राप्त असलेला योग्य व उचित कायदा (केंद्रीय GST विधेयक, एकात्मिक GST विधेयक आणि राज्य GST विधेयक) पारित करणे आवश्यक आहे. संविधानात्मक सुधारणेसाठी दोन तृतीयांश बहुमतांची आवश्यकता असते, या विपरीत, GST विधेयक साध्या बहुमताने पारित करणे आवश्यक आहे. अर्थात, GST कायदा संसद आणि यथाक्रमे सर्व राज्य विधीमंडळांनी पारित केल्यानंतर, कर आकारणीस सुरूवात करता येईल.

कर आकारणी आणि कर सवलत

२. कर आकारणी आणि कर सवलत

प्र.१:- GST आकारण्याचा अधिकार कसा प्राप्त झाला?

उत्तर :- संविधान (१०१ वी सुधारणा) अधिनियम, २०१६ द्वारे प्रस्तुत करण्यात आलेल्या कलम २४६(अ) अन्वये संसद आणि राज्य विधिमंडळांना GST बाबत कायदा करण्याचे समवर्ती अधिकार प्रदान करण्यात आलेले आहेत. तथापि कलम २४६(अ) पोटकलम (२), कलम २६९(अ) सह आंतर-राज्य व्यापार किंवा उद्योगधंद्याबाबत कायदे करण्याचे अधिकार केवळ संसदेला प्रदान करण्यात आलेले आहेत.

प्र.२:- GST अंतर्गत करपात्र घटना म्हणजे काय?

उत्तर :- वस्तू/मालाचा पुरवठा आणि/किंवा सेवा यांचा पुरवठा. SGST आणि SGST करांची आकारणी राज्यांतर्गत केलेल्या पुरवठ्यांवर करण्यात येईल, तर IGST कराची आकारणी आंतर-राज्य पुरवठ्यांवर केली जाईल. CGST / SGST अधिनियम कलम ७(१) आणि IGST अधिनियम कलम ४(१) अन्वये उपरोक्त अधिकार प्रदान करण्यात आलेले आहेत.

प्र.३:- रिव्हर्स चार्ज यंत्रणा केवळ सेवांच्या बाबतीत लागू आहे का?

उत्तर :- नाही. रिव्हर्स चार्ज यंत्रणा वस्तू/माल आणि सेवा यांचा पुरवठा या दोन्ही बाबतीत लागू आहे.

प्र.४ :- नोंदणीकृत नसलेल्या व्यापा-यांकडून वस्तू/मालाची खरेदी केल्यास काय परिणाम होतील?

उत्तर :- वस्तू/मालाच्या प्राप्तकर्त्यास इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) मिळणार नाही. तसेच संयुक्त कर योजनेखाली नोंदणीकृत असलेल्या प्राप्तकर्त्यास रिव्हर्स चार्ज अंतर्गत कर अदा करावा लागेल.

प्र.५. :- वस्तू/मालाच्या विनिमयाबाबत, उदा. सोन्याच्या घड्याळाच्या बदल्यात उपहारगृहाच्या सेवांचा उपभोग घेतल्यास, दोन भिन्न पुरवठे असल्याने हा व्यवहार करपात्र आहे का, किंवा मुख्य पुरवठाकर्त्यास सदर व्यवहार करपात्र असेल कां?

उत्तर :- नाही. उपरोक्त घटनेमध्ये उपभोक्त्याकडून उपहारगृहाला घड्याळ देण्याचा झालेला व्यवहार, हा स्वतंत्र पुरवठा होणार नाही कारण ही व्यवहाराची प्रचलित पध्दत नाही. उपहारगृहाने त्याला केलेल्या पुरवठ्याचा तो मोबदला आहे. उपरोक्त व्यवहारात उपहारगृहाने केलेला पुरवठा करपात्र असेल.

प्र.६. :- कोणत्याही मोबदल्याशिवाय पुरवठा केल्यास, सदर पुरवठा GST अंतर्गत पुरवठ्याच्या कक्षेत येईल का?

उत्तर :- होय. फक्त त्या बाबींमध्ये ज्या मॉडेल GST कायदा, परिशिष्ट-१ मध्ये निर्देशीत केलेल्या आहेत.

प्र.७. :- वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांचा पुरवठा व्यवहार असल्याचे अधिसूचित करण्यास कोण सक्षम आहे?

उत्तर :- GST परिषदेच्या शिफारसीनुसार केंद्र शासन किंवा राज्य शासन वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांचा पुरवठा व्यवहार असल्याचे अधिसूचित करण्यास सक्षम आहे.

प्र.८. :- तीन व्यावसायिक कार्यक्षेत्रांपैकी एका व्यावसायिक कार्यक्षेत्रासाठी एखादी करपात्र व्यक्ती संयुक्त कर योजनेचा(Composition Scheme) विकल्प निवडण्यास पात्र आहे का?

उत्तर :- नाही. एकच PAN क्रमांक असलेल्या व्यक्तीच्या विभिन्न व्यावसायिक कार्यक्षेत्र किंवा नोंदणीकृत व्यवसाय या सर्वांना संयुक्त कर योजना (Composition scheme) लागू होते.

प्र.९. :- करपात्र व्यक्तीने आंतर-राज्य पुरवठा व्यवहार केल्यास त्याला संयुक्त कर योजनेचा (Composition Scheme) लाभ घेता येईल का?

उत्तर :- नाही. संयुक्त कर योजनेच्या (Composition Scheme) अटीनुसार आंतर-राज्य पुरवठा व्यवहार करणा-या करपात्र व्यक्तीस या संयुक्त कर योजनेचा लाभ (Composition Scheme) प्राप्त होणार नाही.

प्र.१०. :- संयुक्त कर योजनेतर्गत (Composition Scheme) करपात्र व्यक्तीला इनपूट टॅक्स क्रेडिटसाठी (ITC) दावा करता येतो का?

उत्तर :- नाही. करपात्र व्यक्ती संयुक्त कर योजनेतर्गत (Composition Scheme) इनपूट टॅक्स क्रेडिटसाठी (ITC) दावा करण्यास पात्र नसते.

प्र.११. :- संयुक्त कर योजनेतर्गत (Composition Scheme) असलेल्या करपात्र व्यक्तीकडून वस्तू/माल विकत घेणारा ग्राहक, इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) म्हणून संयुक्त करावर दावा करू शकतो का?

उत्तर :- नाही. संयुक्त कर योजनेतर्गत (Composition Scheme) असलेल्या करपात्र व्यक्तीकडून वस्तू/माल विकत घेणारा ग्राहक, इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) म्हणून संयुक्त करावर दावा करू शकत नाही. कारण संयुक्त कर योजनेतर्गत (Composition Scheme) असलेल्या पुरवठाकर्त्यास कर बीजक (Tax Invoice) निर्गमित करता येत नाही.

प्र.१२. :- ग्राहकांकडून संयुक्त कर संकलित करता येतो का?

उत्तर :- नाही. संयुक्त कर योजनेत (Composition Scheme) करपात्र व्यक्तीला कर संकलनास प्रतिबंध करण्यात आले आहे. याचा अर्थ संयुक्त कर योजनेतर्गत पुरवठाकर्त्यास कर बीजक (Tax Invoice) निर्गमित करता येत नाही.

प्र.१३. :- संयुक्त कर योजनेतर्गत (Composition Scheme) कर अधिदानासाठी सीमित आर्थिक मर्यादा काय आहे?

उत्तर :- संयुक्त कर योजनेसाठी (Composition Scheme) आर्थिक वर्षातील एकूण उलाढाल ₹. ५० लाख पर्यंत सीमित करण्यात आली आहे.

प्र.१४. :- संयुक्त कर योजनेसाठी (Composition Scheme) पात्रता निर्धारित करण्यासाठी "एकूण उलाढाल" कशी परिगणित केली जाईल?

उत्तर :- एकूण (aggregate) उलाढाल परिगणित करण्याची पद्धती कलम २(६) मध्ये देण्यात आलेली आहे. त्यानुसार "एकूण उलाढाल" याचा अर्थ "सर्व पुरवठ्यांचे मूल्य (करपात्र आणि करपात्र नसलेला पुरवठा + करमुक्त पुरवठा + निर्यात) आणि सीजीएसटी अधिनियम, एसजीएसटी अधिनियम व आयजीएसटी अधिनियम अंतर्गत केलेली कर आकारणी, तसेच रिव्हर्स चार्ज अंतर्गत (Reverse charge) समान PAN असलेल्या व्यक्तीने केलेल्या करपात्र आवक पुरवठ्यांचे मूल्य + करपात्र पुरवठ्यांचे मूल्य एकूण उलाढालीतून वगळले जाईल.

प्र. १५. :- संयुक्त कर योजनेतर्गत (Composition Scheme) जर करपात्र व्यक्ती अटींचा भंग करित असेल आणि कर अदा करण्यास पात्र नसेल तर कोणते दंडात्मक परिणाम होतील?

उत्तर :- संयुक्त कर योजनेस (Composition Scheme) पात्र नसलेली करपात्र व्यक्ती, कर, व्याज आणि या अतिरिक्त देय कराच्या रक्कमेएवढी दंडाची रक्कम अदा करण्यास जबाबदार असेल. (MGL कलम ८(३))

प्र.१६.:- संयुक्त कर योजनेसाठी विहित केलेला न्यूनतम दर काय आहे?

उत्तर :- १%.

प्र.१७. :- वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यावरील संपूर्ण संग्रहित करास जेव्हा विनाशर्त सूट देण्यात येते, तेव्हा करपात्र व्यक्ती कर अदा करू शकते का?

उत्तर :- नाही. अशाप्रकारच्या वस्तू/मालाचा किंवा सेवांचा पुरवठादार असलेल्या करपात्र व्यक्तीला अशाप्रकारच्या वस्तू/मालावर किंवा सेवांवर कर संकलित करता येणार नाही.

प्र.१८. :- कर / शुल्क यामध्ये माफी (Remission) म्हणजे काय?

उत्तर :- याचा अर्थ नैसर्गिक कारणामुळे माल हरवल्यास किंवा माल नाश पावल्यास करदात्यास या मालावर कर अदा करण्याच्या दायित्वातून मुक्त केले जाते. याबाबत असलेला कायदा आणि नियम यांच्या अंतर्गत विहित केलेल्या अटींच्या अधीन राहून कर/शुल्क माफ केले जातात.

प्र.१९. :- GST कायद्यान्वये कर माफ (Remission) केले जातात का?

उत्तर :- होय. प्रस्तावित मॉडेल GST अधिनियम कलम ११ अन्वये वस्तू/मालाच्या पुरवठ्यांवर कर माफ करण्याची अनुमती देण्यात आलेली आहे.

प्र.२०.:- पुरवठ्याच्या पूर्वी वस्तू/माल हरवल्यास किंवा माल नाश पावल्यास कर माफ केला जातो का?

उत्तर :- कर माफ (Remission) तेव्हा केले जातील जेव्हा कायदानुसार कर देय असतो म्हणजे करयोग्य व्यवहार घटित झाल्यावर आणि कायदानुसार कर अदा करणे आवश्यक असते. GST अधिनियमांतर्गत वस्तू / मालाचा पुरवठा झाल्यावर कर लागू होतो. जेव्हा पुरवठ्याच्या पूर्वी माल हरवतो किंवा नाश पावतो तेव्हा कर अदा करण्यासाठी करयोग्य व्यवहार घटित होत नाही. त्यामुळे कर माफ करण्याचा प्रश्न उद्भवत नाही.

प्र.२१. :- कोणत्याही कारणांसाठी वस्तू/माल हरवल्यास किंवा मालाचा नाश झाल्यास कर माफ (Remission) केला जातो का?

उत्तर :- नाही. प्रस्तावित कलम ११ मधील परिभाषेचे सहज वाचन केले असता असे दिसून येईल की नैसर्गिक कारणामुळे जेव्हा मालाचा पुरवठ्यात त्रुटी आढळून येते, केवळ त्या घटनांमध्ये कर माफ केला जातो.

प्र.२२. :- मॉडेल GST कायद्याने सक्षम शासनाला GST कर आकारणीतून मालाचा पुरवठा मुक्त करण्याचे अधिकार दिले आहेत का?

उत्तर :- होय. मॉडेल GST कायद्यामधील कलम १० अंतर्गत केंद्र शासन किंवा राज्य शासन, GST परिषदेच्या शिफारसीनुसार, सर्वसाधारणपणे किंवा काही अटींच्या अधीन राहून मालाचा पुरवठा GST कर आकारणीतून मुक्त करू शकते.

नोंदणी
(Registration)

३. नोंदणी

प्र.१.:- GST अंतर्गत नोंदणी करण्याचे फायदे काय आहेत?

उत्तर :- वस्तू/माल आणि सेवाकर (GST) करप्रणाली अंतर्गत नोंदणी केल्यास व्यवसायास पुढीलप्रमाणे लाभ प्राप्त होतात.

- वस्तू/मालाचा किंवा सेवांचा पुरवठाकर्ता अशी कायदेशीर मान्यता मिळते.
- व्यवसायाद्वारे पुरवलेल्या वस्तू/माल किंवा सेवा किंवा दोन्ही वरील देय GST करासाठी, कच्च्या (Input) वस्तू/माल किंवा सेवा यावर अदा केलेला कराचा लाभ वापरता येईल.
- खरेदीदारांकडून कर आकारणे आणि खरेदीदारांना किंवा प्राप्तकर्त्यांना पुरवलेल्या वस्तू/माल किंवा सेवा यावर अदा केलेल्या करदेयतेच्या लाभासाठी कायदेशीर अधिकार प्राप्त होतात.

प्र.२. :- GST अंतर्गत नोंदणीकृत नसलेली व्यक्ती आयटीसी (ITC) साठी दावा आणि कर आकारणी करू शकते का?

उत्तर :- नाही. GST अंतर्गत नोंदणी नसल्यास त्या व्यक्तीला तिच्या ग्राहकांकडून GST आकारता येणार नाही. तसेच त्याने अदा केलेल्या GSTच्या इनपुट टॅक्स क्रेडीट (ITC) साठी दावाही करता येणार नाही.

प्र.३. :- नोंदणीचा "प्रभावी दिनांक" कोणता असेल?

उत्तर :- जेव्हा, ज्या दिनांकापासून व्यक्ती नोंदणीसाठी जबाबदार असते, त्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आंत नोंदणीसाठी अर्ज केल्यास, ज्या दिनांकापासून व्यक्ती नोंदणीसाठी जबाबदार ठरली आहे, तो दिनांक नोंदणीचा "प्रभावी दिनांक" असेल.

जेव्हा, एखादा अर्जदार, नोंदणीसाठी जबाबदार ठरलेल्या दिनांकापासून तीस दिवसानंतर नोंदणीसाठी अर्ज सादर करतो, तेव्हा ज्या दिनांकास नोंदणीस मान्यता मिळते, तो दिनांक नोंदणीचा "प्रभावी दिनांक" असेल.

स्वयंप्रेरणेने नोंदणी करण्याबाबत, म्हणजेच कर अधिदानाच्या सीमित सूट मर्यादेत असलेली व्यक्ती जेव्हा स्वच्छेने नोंदणी करते, तेव्हा नोंदणी आदेश पारित झाल्याचा दिनांक नोंदणीचा "प्रभावी दिनांक" असेल.

प्र.४.:- मॉडेल GST कायद्यांतर्गत कोणत्या व्यक्ती नोंदणीसाठी जबाबदार असतात?

उत्तर :- कोणताही पुरवठाकर्ता, जो भारतातील कोणत्याही ठिकाणी कोणताही व्यवसाय करीत असेल आणि आर्थिक वर्षातील त्याची एकूण उलाढाल विहित सीमित मर्यादेपेक्षा जास्त असेल, तो नोंदणीसाठी जबाबदार असेल. तथापि मॉडेल GST कायद्याच्या परिशिष्ट-३ मध्ये निर्देशित विशिष्ट गटातील व्यक्ती, सीमित मर्यादा लक्षात न घेता, नोंदणीसाठी जबाबदार असतील.

एखाद्या कृषि व्यवसायिकास (शेतकरी/कृषक) करयोग्य व्यक्ती मानले जाणार नाही आणि तो नोंदणीसाठी जबाबदार नसेल. (कलम ९(१) अनुसार)

प्र.५. :- एकूण उलाढाल म्हणजे काय?

उत्तर :- मॉडेल GST कायदा कलम २(६) अनुसार एकूण उलाढालीत खालील बाबींच्या एकूण मूल्यांचा समावेश असतो

- १) सर्व करयोग्य आणि करयोग्य नसलेला पुरवठा;
- २) सूट देण्यात आलेला पुरवठा;
- ३) समान PAN असलेल्या व्यक्तीने केलेली वस्तू/माल आणि/ किंवा सेवांची निर्यात;

उपरोक्त मूल्ये अखिल भारतात करण्यात आलेला व्यवसाय या आधारावर संगणित करण्यात येतील आणि त्यात CGST अधिनियम, SGST अधिनियम आणि IGST अधिनियम अंतर्गत आकारलेल्या करांचा समावेश नसेल.

एकूण उलाढालीत पुरवठ्याचे मूल्य, ज्यावर रिव्हर्स चार्ज बेसिस आधारे कर आकारलेला आहे, तसेच आवक पुरवठा मूल्य यांचा समावेश नसतो.

प्र.६. :- कोणत्या बाबींमध्ये नोंदणी अनिवार्य आहे?

उत्तर :- मॉडेल जीएसटी कायदा परिशिष्ट-III परिच्छेद-५ अनुसार निम्ननिर्देशित विशिष्ट गटातील व्यक्तींनी, सीमित मर्यादा लक्षात न घेता, नोंदणी करणे अनिवार्य आहे.

- अ) ज्या व्यक्ती आंतर-राज्य करयोग्य पुरवठा करतात;
- आ) तात्पुरत्या करपात्र व्यक्ती;
- इ) रिव्हर्स चार्ज अंतर्गत कर भरणा करीत असलेल्या व्यक्ती;
- ई) अनिवासी करपात्र व्यक्ती;
- उ) कलम ३७ अंतर्गत कराची वजावट कराव्या लागणा-या व्यक्ती;
- ऊ) ज्या व्यक्ती, मध्यस्थ म्हणून किंवा अन्यप्रकारे, दुसऱ्या नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तींच्यावतीने वस्तू/माल किंवा सेवांचा पुरवठा करतात;
- ए) इनपुट सेवा वितरक;
- ऐ) Branded services खेरीज, ज्या व्यक्ती इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्स ऑपरेटरच्या माध्यमाद्वारे वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा पुरवठा करतात;
- ओ) प्रत्येक इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्स ऑपरेटर;
- औ) समूहक जे त्यांच्या ब्रँड नांवाने किंवा व्यावसायिक नांवाने सेवांचा पुरवठा करतात;
- अं) परिषदेच्या शिफारसीनुसार केंद्र शासन किंवा राज्य शासन यांनी अधिसूचित केलेल्या इतर व्यक्ती किंवा व्यक्तींचा वर्ग;

प्र.७. :- मॉडेल GST कायद्यांतर्गत नोंदणी करण्याची कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- विहित पध्दतीने आणि विहित अटींच्या अधीन राहून कोणत्याही व्यक्तीने, ज्या दिनांकापासून ती व्यक्ती नोंदणीसाठी जबाबदार ठरते, त्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आंत नोंदणी करणे आवश्यक आहे.

प्र.८. :- एकाच PAN अंतर्गत एखादी व्यक्ती भिन्न-भिन्न राज्यांत व्यवसाय करीत असेल तर ती व्यक्ती एकाच नोंदणीवर व्यवसाय करू शकते का?

उत्तर :- नाही. प्रत्येक व्यक्ती, जी नोंदणीसाठी जबाबदार आहे, त्या व्यक्तीने जेथे व्यवसाय करीत आहे त्या प्रत्येक राज्यात वेगळी नोंदणी करणे आवश्यक आहे आणि ती व्यक्ती मॉडेल जीएसटी GST कायदा, कलम १९, उपकलम (१) अन्वये GST अदा करण्यास जबाबदार आहे.

प्र.९ :- एका राज्यात बहुविध व्यावसायिक कार्यक्षेत्रे (Multiple Business Verticles) असलेली व्यक्ती विभिन्न नोंदणी प्राप्त करू शकते का?

उत्तर :- होय. कलम १९ उपकलम (२) अनुसार एकाच राज्यात बहुविध व्यावसायिक कार्यक्षेत्रे असलेली व्यक्ती, विहित अटींच्या अधीन राहून, प्रत्येक व्यावसायिक कार्यक्षेत्रासाठी वेगळी नोंदणी करू शकते.

प्र.१०. :- एखादी व्यक्ती GST अदा करण्यास जबाबदार नसली तरीही, अशा व्यक्तीला स्वेच्छेने नोंदणी करण्याची तरतूद आहे का?

उत्तर :- होय. परिशिष्ट-III अंतर्गत एखादी व्यक्ती नोंदणीसाठी जबाबदार नसली तरी कलम १९ उपकलम (३) अनुसार स्वेच्छेने ती व्यक्ती नोंदणी करू शकते, आणि कायद्यातील सर्व तरतूदी, जशा नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीस लागू होतात, तशा या व्यक्तीला लागू होतील.

प्र.११:- नोंदणी करण्यासाठी "कायम लेखा क्रमांक" (Permanent Account Number-PAN) असणे बंधनकारक आहे का?

उत्तर :- होय. मॉडेल GST कायदा कलम १९ अंतर्गत नोंदणी प्राप्तीसाठी पात्र ठरण्यास, प्रत्येक व्यक्तीकडे आय-कर अधिनियम,१९६१ (कलम ४३) अंतर्गत निर्गमित केलेला PAN असणे अनिवार्य आहे.

तथापि मॉडेल GST कायदा कलम १९(४अ) अनुसार अनिवासी करपात्र व्यक्तीला PAN अनिवार्य नाही. अशा व्यक्तीला विहित केलेल्या इतर कोणत्याही दस्तऐवजाच्या आधारे नोंदणी दिली जाईल.

प्र.१२:- या कायद्यांतर्गत शासन सक्षम अधिका-यामार्फत स्वतःहून (suo-moto) एखाद्या व्यक्तीच्या नोंदणीची कार्यवाही करू शकते का?

उत्तर :- होय. कायद्याचे कलम १९ उपकलम (५) अनुसार जेव्हा एखादी नोंदणीसाठी जबाबदार व्यक्ती या कायद्यांतर्गत नोंदणी प्राप्त करून घेण्यास अपयशी ठरते, तेव्हा मॉडेल GST अंतर्गत करण्यात आलेली किंवा सध्या अस्तित्वात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यांतर्गत करण्यात आलेल्या कोणत्याही कारवाई बाबत पूर्वग्रह न ठेवता, सक्षम अधिकारी विहित केल्यानुसार अशा व्यक्तीच्या नोंदणीची कार्यवाही सुरू करू शकतो.

प्र.१३:- सक्षम अधिकारी नोंदणी अर्ज नाकारू शकतो का?

उत्तर :- होय. मॉडेल GST कायदा उपकलम ७ अनुसार, सक्षम अधिकारी उचित तपासणी करून अर्ज नाकारू शकतो. तथापि मॉडेल GST कायदा कलम १९ उपकलम (८) मध्ये अशीही तरतूद करण्यात आलेली आहे की "कारणे दाखवा" नोटीस दिल्याखेरीज किंवा व्यक्तीला त्याची बाजू सादर करण्याची योग्य संधी दिल्याखेरीज, सक्षम अधिका-यास, नोंदणी अर्ज किंवा विशिष्ट ओळख क्रमांक अर्ज (Unique Identity Number) नाकारता येणार नाही.

प्र.१४. :- कोणत्याही व्यक्तीला देण्यात आलेली नोंदणी स्थायी (permanent) असते का?

उत्तर :- होय. एकदा दिलेले नोंदणी प्रमाणपत्र स्थायी असते, जोपर्यन्त ते प्रमाणपत्र अभ्यर्पण, रद्द, निलंबित होत नाही किंवा मागे घेतले जात नाही.

प्र.१५. :- मॉडेल GST कायद्यांतर्गत संयुक्त राष्ट्रांच्या मंडळांना नोंदणी करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- सर्व संयुक्त राष्ट्र मंडळे वकिलाती किंवा विदेशी दूतावास आणि याप्रकारे निर्देशित इतर व्यक्तींचा वर्ग, यांना GST पोर्टलद्वारे विशिष्ट ओळख क्रमांक (Unique Identification Number[UIN]) प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे. कथित ओळख क्रमांकाची (UIN) संरचना, GSTIN संरचनेशी सुसंगत तसेच सर्व राज्यांत समान असेल आणि केंद्र शासन व राज्य शासने यांच्यासाठी एकसमान असेल. त्यांनी अदा केलेल्या करांचा परतावा मिळविण्यासाठी हा UIN आवश्यक आहे आणि जीएसटी नियमांमध्ये विहित केल्यांनुसार इतर कारणांसाठी देखील आवश्यक आहे.

प्र.१६. :- संयुक्त राष्ट्र मंडळांना पुरवठा करणा-या करपात्र व्यक्तींची जबाबदारी काय आहे?

उत्तर :- या संस्थांना पुरवठा करणा-या पुरवठाकर्त्याने बीजकांवर UIN नमूद करणे अपेक्षित आहे आणि अशा प्रकारचा पुरवठा अन्य नोंदणीकृत व्यक्तीला (B2B) केला गेलेला पुरवठा मानला जाईल आणि या पुरवठ्यांची बीजके पुरवठाकर्त्याद्वारे अपलोड केले जातील.

प्र.१७.:- शासकीय संस्थांना नोंदणी करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- शासकीय संस्था/सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम, जे GST वस्तू/मालाचा बाह्य पुरवठा करीत नाहीत, (आणि त्यामुळे GST नोंदणी प्राप्त करून घेण्यास जबाबदार नाहीत) परंतु आंतर-राज्य खरेदी करतात, त्यांना GST पोर्टल माध्यमातून संबंधित राज्य शासनांद्वारे ओळख क्रमांक (Identification Number) दिला जाईल.

प्र.१८. :- तात्पुरती करपात्र व्यक्ती कोण आहे?

उत्तर :- मॉडेल GST कायदा कलम २(२१) मध्ये तात्पुरती करपात्र व्यक्ती (Casual Taxable Person) याची व्याख्या देण्यात आलेली आहे. तात्पुरती करपात्र व्यक्ती म्हणजे जी व्यक्ती करयोग्य प्रदेशात कधीतरी व्यापार व्यवसाय करते, परंतु त्या व्यक्तीच्या व्यवसायाचे एकच स्थान निश्चित नसते.

प्र.१९. :- अनिवासी करपात्र व्यक्ती कोण आहे?

उत्तर :- मॉडेल GST कायदा कलम २(६९) अनुसार अनिवासी करपात्र व्यक्ती (Non-Resident Taxable Person) म्हणजे जी करपात्र व्यक्ती भारताबाहेर राहते आणि कधीतरी भारतात व्यवसाय करण्यासाठी येते. परंतु त्या व्यक्तीचे भारतातील व्यवसायाचे एकच स्थान निश्चित नसते.

प्र.२०. :- तात्पुरती करपात्र व्यक्ती (Casual Taxable Person) आणि अनिवासी करपात्र व्यक्ती यांना निर्गमित करण्यात येणा-या नोंदणी प्रमाणपत्राचा वैधता कालावधी काय आहे?

उत्तर :- तात्पुरती करपात्र व्यक्ती आणि अनिवासी करपात्र व्यक्ती यांना निर्गमित करण्यात येणा-या प्रमाणपत्राचा वैधता कालावधी प्रत्यक्ष नोंदणीच्या दिनांकापासून ९० दिवस पर्यन्त असेल. तथापि सक्षम अधिकारी कथित करपात्र व्यक्तीच्या विनंतीवरून उपरोक्त ९० दिवसांच्या कालावधीत वाढ करू शकतो. परंतु सदर पुढील वाढीव कालावधी ९० दिवसापेक्षा जास्त असणार नाही.

प्र. २१. :- विशेष वर्गातर्गत येणाऱ्या तात्पुरती करपात्र व्यक्ती आणि अनिवासी करपात्र व्यक्ती यांना नोंदणी करतांना कोणता अग्रिम कर भरावा लागतो?

उत्तर :- होय. नोंदणी प्राप्त करण्यासाठी सामान्य करपात्र व्यक्तीला कोणतीही रक्कम जमा करावी लागत नाही, परंतु तात्पुरती करपात्र व्यक्ती आणि अनिवासी करपात्र व्यक्ती यांना कलम १९ उपकलम (१) अंतर्गत नोंदणीसाठी

अर्ज सादर करतांना, ज्या कालावधीसाठी त्या व्यक्तीस नोंदणी हवी आहे, त्या कालावधीतील अंदाजित कराच्या अधिदानाएवढा अग्रिम कर त्या व्यक्तीस भरावा लागेल. जर नोंदणीच्या कालावधीत आरंभीच्या ९० दिवसांच्या कालावधीपेक्षा जास्त वाढ हवी असेल तर वाढीव कालावधीतील अंदाजित कराच्या अधिदानाएवढा अतिरिक्त अग्रिम कर अदा करावा लागेल.

प्र.२२. :- नोंदणी प्रमाणपत्रात सुधारणा करण्याची अनुमती आहे का?

उत्तर :- होय. कलम २० अनुसार, सक्षम अधिकारी, नोंदणीकर्त्याने सादर केलेल्या माहितीच्या आधारे किंवा स्वतः शहानिशा केलेल्या माहितीच्या आधारे, विहित पद्धतीनुसार आणि विहित कालावधीत, नोंदणी तपशीलातील सुधारणा मान्य किंवा अमान्य करू शकतो. याची नोंद घेणे आवश्यक आहे की माहितीच्या केवळ काही विशिष्ट महत्वपूर्ण क्षेत्रात/मुद्यांमध्ये सुधारणा करण्यासाठी सक्षम अधिका-याची अनुमती आवश्यक आहे, उलटपक्षी इतर क्षेत्रात/मुद्यांमध्ये, नोंदणीकर्ता स्वतः सुधारणा करू शकतो.

प्र.२३.:- नोंदणी रद्द करणे अनुज्ञेय आहे का?

उत्तर :- होय. मॉडेल GST कायदा, कलम २१ मध्ये निर्देशित परिस्थितीत सक्षम अधिका-याद्वारे या कायद्यांतर्गत देण्यात आलेली नोंदणी रद्द केली जाऊ शकते. सक्षम अधिकारी, स्वतःच्या प्रस्तावानुसार, किंवा नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ती किंवा त्या व्यक्तीचा मृत्यु झाल्यास कायदेशीर वारसाने विहित पद्धतीने अर्ज दाखल केल्यास, विहित पद्धतीनुसार आणि विहित कालावधीत नोंदणी रद्द करू शकतो.

प्र.२४.:- CGST अधिनियमांतर्गत नोंदणी रद्द करणे म्हणजे SGST अधिनियमांतर्गत देखील नोंदणी रद्द करण्यात आली आहे असा अर्थ होतो का?

उत्तर :- होय. एका अधिनियमांतर्गत (जसे CGST अधिनियम) नोंदणी रद्द केल्यास, अन्य अधिनियमांतर्गत (म्हणजे SGST अधिनियम) नोंदणी रद्द झाल्याचे मानण्यात येईल. (कलम २१(६))

प्र.२५. :- सक्षम अधिकारी स्वतःहून नोंदणी रद्द करू शकतो का?

उत्तर :- होय. मॉडेल GST कायदा, कलम २१(२) अंतर्गत स्पष्ट केल्याप्रमाणे, विशिष्ट परिस्थितीत सक्षम अधिकारी स्वतःहून नोंदणी रद्द करू शकतो. सदर विशिष्ट परिस्थितीत, सलग सहा महिन्यांच्या कालावधीसाठी विवरण दाखल केले नाहीतर (सर्वसाधारण करपात्र व्यक्तीसाठी) किंवा तीन महिने (संयुक्त करदाता), आणि नोंदणी दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आंत व्यापार/व्यवसाय सुरू केला नाहीतर या बाबींचा समावेश होतो. तथापि नोंदणी रद्द करण्यापूर्वी सक्षम अधिका-याने नैसर्गिक न्याय तत्वे (कलम २१(४)) अनुसरली पाहिजेत.

प्र.२६. :- हेतूपुरस्सर असत्य विधान, लबाडी किंवा वस्तुस्थिती दडवून ठेवणे इत्यादी प्रकारे नोंदणी प्राप्त केलेली असल्यास काय होईल?

उत्तर :- अशा प्रकरणांत, सक्षम अधिकारी पूर्वलक्षी प्रभावाने (retrospective effect) नोंदणी रद्द करू शकतो. (कलम २१(३))

प्र.२७. :- मॉडेल GST कायद्यांतर्गत सेवांसाठी केंद्रीकृत (centralized) नोंदणीचा विकल्प आहे का?

उत्तर :- नाही.

प्र.२८. :- जर एका राज्यात करदात्याचे विविध व्यापार/व्यवसाय (business verticles) असतील तर, त्या व्यक्तीला प्रत्येक व्यापार/व्यवसायासाठी वेगवेगळी नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- नाही. परंतू या प्रकारच्या विविध व्यापार/व्यवसायांसाठी वेगवेगळी नोंदणी करण्याचा विकल्प मॉडेल GST कायदा कलम १९(२) अन्वये करदात्यास देण्यात आलेला आहे.

प्र.२९. :- आयएसडी (ISD) म्हणजे काय?

उत्तर :- आयएसडी म्हणजे "कच्च्या मालाचा पुरवठा/सेवा देणारा वितरक" (Input Service Distributor) आणि मॉडेल GST कायदा, कलम २(५६) अंतर्गत त्याची व्याख्या देण्यात आली आहे. आयएसडी मूलतः एक यंत्रणा आहे, इनपुट सर्विसेसच्या प्राप्तिकांच्या बाबत कर बीजके स्वीकारणे आणि तसेच पुरवठाकर्त्यांना इनपुट टॅक्स क्रेडिट वापराच्या प्रमाणात वितरित करणे, हे ISD चे प्रयोजन आहे.

प्र.३०. :- करदात्याच्या अस्तित्वात असलेल्या नोंदणी अतिरिक्त ISD अंतर्गत स्वतंत्रपणे नोंदणी करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- होय. ISD नोंदणी करदात्याच्या एका कार्यालयासाठी आहे, नियमित नोंदणीपेक्षा ही नोंदणी भिन्न आहे.

प्र. ३१. :- करदाता एकापेक्षा अनेक ISD नोंदणी करू शकतो का?

उत्तर :- होय. करदात्याची विभिन्न कार्यालये ISD नोंदणीसाठी अर्ज करू शकतात.

प्र.३२. :- व्यवसायाचे हस्तांतरण झाल्यास काय दायित्व असेल (नोंदणीच्या संबंधी)?

उत्तर :- हस्तांतरण किंवा वारसाहक्काने व्यवसाय हस्तांतरित झालेल्या दिनांकापासून नोंदणी करण्याची जबाबदारी हस्तांतरिती किंवा उत्तराधिकारी यांची असेल आणि त्याला सदर दिनांकापासून नवीन नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक असेल. (मॉडेल GST कायद्याचे परिशिष्ट-III)

प्र.३३. :- सर्व करपात्र व्यक्ती / व्यापारी विक्रेते जे अस्तित्वात असलेल्या केंद्रीय उत्पादन शुल्क/सेवा कर/मूल्य वर्धित अधिनियम अंतर्गत नोंदणीकृत आहेत, त्यांना नवीन नोंदणी प्राप्त करून घ्यावी लागेल का?

उत्तर :- नाही. GSTIN द्वारे अशा सर्व करपात्र व्यक्ती /व्यापारी विक्रेते यांना GSTIN नेटवर्क मध्ये स्थानांतरित करण्यात येईल आणि त्यांना GSTIN व पासवर्ड देण्यात येईल. त्यांना विहित कालावधीत नोंदणीसाठी आवश्यक ते सर्व दस्तऐवज आणि माहिती सादर करण्याबाबत सांगण्यात येईल. सादर माहिती आणि दस्तऐवज सादर करण्यात असफल झाल्यास, परिणामतः GSTIN क्रमांक रद्द होईल.

सेवाकर करपात्र व्यक्ती ज्यांच्याकडे केंद्रीकृत (centralized) नोंदणी आहे, त्या व्यक्तींना जेथे त्यांचा व्यवसाय आहे, त्या प्रत्येक संबंधित राज्यांमध्ये परत नोंदणीसाठी अर्ज करावा लागणार आहे.

प्र.३४. :- जॉब वर्करला नोंदणी करणे सक्तीचे आहे का?

उत्तर :- नाही. मॉडेल GST कायदा, कलम ४३(अ) अन्वये अशा प्रकारची कोणतीही अट विहित करण्यात आलेली नाही.

प्र.३५. :- जॉब वर्करच्या व्यावसायिक स्थानातून वस्तू/मालाचा पुरवठा करण्याची अनुमती दिली जाईल का?

उत्तर :- होय. परंतु फक्त या बाबतीत जेव्हा जॉब वर्कर नोंदणीकृत असतो किंवा प्रमुख व्यवसायकर्ता असे घोषित करतो की जॉब वर्करचे व्यावसायिक स्थान त्याचे अतिरिक्त व्यावसायिक स्थान आहे.

प्र.३६. :- करपात्र व्यक्तीला नोंदणी करतेवेळी त्याची सर्व व्यावसायिक स्थाने घोषित करावी लागतात का?

उत्तर :- होय. मॉडेल GST कायदा कलम २(७८) व २(७५) अंतर्गत अनुक्रमे व्यवसायाचे मुख्य स्थान आणि व्यावसायिक स्थाने यांच्या स्वतंत्र

व्याख्या देण्यात आलेल्या आहेत. करपात्र व्यक्तीला नोंदणी अर्जात व्यवसायाचे मुख्य स्थान घोषित करावे लागेल तसेच अतिरिक्त व्यावसायिक स्थानांचे तपशील द्यावे लागतील.

प्र.३७. :- छोटे व्यापारी तसेच माहिती तंत्रज्ञानाच्या पायाभूत सुविधा नसलेले व्यापारी यांच्या सुविधेसाठी कोणती पद्धत/यंत्रणा आहे?

उत्तर :- माहिती तंत्रज्ञानात कुशल नसलेल्या करदात्यांच्या आवश्यकता पूर्ण करण्याच्या हेतूने खालील सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येतील :-

टॅक्स रिटर्न प्रिपेअर (टीआरपी):- करपात्र व्यक्ती त्याचे नोंदणी अर्ज / विवरण स्वतः तयार करू शकतो किंवा साहाय्यासाठी टीआरपीशी संपर्क साधू शकतो. करपात्र व्यक्तीने त्याला सादर केलेल्या माहितीच्या आधारे, टीआरपी कथित नोंदणी दस्तऐवज / विवरण विहित नमुन्यात तयार करील. टीआरपीनी तयार केलेल्या अर्जातील माहितीच्या अचूकपणाची कायदेशीर जबाबदारी केवळ करपात्र व्यक्तीची असेल आणि चूकीच्या किंवा असत्य माहितीसाठी टीआरपी जबाबदार नसेल.

सुविधा केंद्र (Facilitation Centre-FC):- प्राधिकृत स्वाक्षरीकर्त्याने स्वाक्षरीत केलेल्या सारांश पृष्ठासह (summary sheet) करपात्र व्यक्तीने सादर केलेले अर्ज आणि दस्तऐवज यांचे अंकात्मक संगणकीकरण (digitization) आणि/किंवा अपलोड करण्याची जबाबदारी FC ची असेल. FC चा ओळख क्रमांक आणि पासवर्ड वापरून दस्तऐवज सामाईक पोर्टलवर अपलोड केल्यानंतर पोचपावतीची प्रिंट FC द्वारे स्वाक्षरीत करून करपात्र व्यक्तीस त्याच्या रेकॉर्डसाठी देण्यात येईल. प्राधिकृत स्वाक्षरीकर्त्याने स्वाक्षरीत केलेले सारांश पृष्ठ FC स्कॅन करून अपलोड करील.

प्र.३८. :- GSTN नोंदणीसाठी अंकीय स्वाक्षरी करीता (digital signature) काही सुविधा उपलब्ध आहेत का?

उत्तर :- सादर केलेल्या अर्जावर वैध डिजिटल स्वाक्षरी करण्याचा विकल्प करदात्याला आहे.(जर अर्जदाराने इतर अस्तित्वात असलेल्या अधिनियमांतर्गत डीएससी (DSC) प्राप्त करणे आवश्यक असेल, तर त्याला त्या डीएससी (DSC) चा वापर करून नोंदणी अर्ज सादर करावा लागेल).ज्यांच्याकडे डिजिटल स्वाक्षरी नसेल, त्यांच्यासाठी नोंदणीबाबतच्या GST नियमांमध्ये पर्यायी यंत्रणेची तरतूद करण्यात येईल.

प्र.३९. :- ऑनलाईन अर्जावर निर्णय घेण्याची कालमर्यादा काय असेल?

उत्तर :- जर माहिती आणि अपलोड केलेले दस्तऐवज व्यवस्थित असतील तर राज्य आणि केंद्रीय अधिकारी अर्ज मान्य करतील आणि तीन नियमित (common) कामकाज दिवसांच्या आंत सामाईक पोर्टलला मान्यता कळविण्यात येईल. त्यानंतर पोर्टल स्वयंचलनाने नोंदणी प्रमाणपत्र तयार करील. जर तीन नियमित (common) कामकाज दिवसांच्या आंत दोन्ही कर अधिका-यांकडून अर्जदारास कोणत्याही त्रुटीबाबत कळविण्यात आले नसेल, तर नोंदणी स्वीकृत झाली असे मानण्यात येईल. (मॉडेल GST कायदा कलम १९(९)) आणि पोर्टल स्वयंचलनाने नोंदणी प्रमाणपत्र तयार करील.

प्र.४०. :- ऑनलाईन अर्जामध्ये एखादी शंका निर्माण झाल्यास, त्या शंकेचे निरसन करण्यास अर्जदारास किती कालावधी दिला जाईल?

उत्तर :- तपासणी प्रक्रियेच्या दरम्यान कर अधिका-यांपैकी एकाने शंका उपस्थित केल्यास किंवा त्याला चूक दिसल्यास, सदर त्रुटी अर्जदाराला आणि दुस-या कर अधिका-याला GST सामाईक पोर्टल द्वारे तीन नियमित (common) कामकाज दिवसांच्या आंत कळविली जाईल. संबंधित कर अधिका-यांनी सूचित केलेल्या कालावधीत अर्जदार सदर शंकेचे उत्तर देईल / चूक दुरूस्त करील / शंकेला प्रतिसाद देईल (सामान्यतः सात दिवसांचा कालावधी असेल).

अतिरिक्त दस्तऐवज किंवा स्पष्टीकरण प्राप्त झाल्यानंतर, सात नियमित (common) कामकाज दिवसांच्या आंत संबंधित कर अधिकारी उत्तर देईल.

प्र.४१. :- नोंदणी नाकारण्याची प्रक्रिया काय आहे?

उत्तर :- जर नोंदणी नाकारली गेली, तर सुस्पष्ट आदेशाद्वारे (speaking orders) सदर नोंदणी नाकारण्याची कारणे अर्जदारास कळविण्यात येतील. अधिका-याने दिलेल्या निर्णयाच्या विरुद्ध अपील करण्याचा अधिकार अर्जदारास असेल. मॉडेल GST कायदा कलम १९, उपकलम (१०) अनुसार, एका कर अधिका-याने नोंदणी अर्ज अस्वीकृत केल्यास (म्हणजे CGST अधिनियम/SGST अधिनियम अंतर्गत), सदर नोंदणी अर्ज दुस-या कर अधिका-यांनेही अस्वीकृत केला असे मानले जाईल (म्हणजे CGST अधिनियम /SGST अधिनियम अंतर्गत).

प्र.४२. :- नोंदणी अर्ज निकाली काढण्यात आल्यासंबंधी माहिती देण्यात येईल का?

उत्तर :- अर्जदारास त्याच्या नोंदणी अर्जाची स्वीकृती किंवा अस्वीकृती बाबत वस्तुस्थिती ई-मेल व्दारे आणि GST सामाईक पोर्टल मार्फत एसएमएस व्दारे कळविली जाईल. या टप्प्यावर अर्जदारास अधिकारक्षेत्रचा तपशील (Jurisdictional details) सूचित करण्यात येईल.

प्र.४३. :- GST पोर्टल वरून नोंदणी प्रमाणपत्र डाऊन-लोड करता येईल का?

उत्तर :- जर नोंदणी प्रदान करण्यात आली तर अर्जदाराला GST पोर्टल वरून नोंदणी प्रमाणपत्र डाऊन-लोड करता येईल.

"पुरवठ"
अर्थ आणि व्याप्ती

४. "पुरवठा" अर्थ आणि व्याप्ती

प्र.१. :- GST अंतर्गत करयोग्य घटना म्हणजे काय?

उत्तर :- GST अंतर्गत करयोग्य घटना म्हणजे लाभासाठी व्यवसायाच्या दरम्यान किंवा व्यवसायाच्या वृद्धीसाठी वस्तू/मालाचा आणि/किंवा सेवांचा केलेला पुरवठा आहे. अस्तित्वात असलेल्या अप्रत्यक्ष कर अधिनियमांतर्गत उत्पादन, विक्री किंवा सेवांची तरतूद अशा करयोग्य घटना "पुरवठ्यात" अंतर्भूत होतील.

प्र.२. :- "पुरवठा" याचा अर्थ काय?

उत्तर :- "पुरवठा" या संज्ञेतील ध्वन्यर्थ व्यापक आहे आणि एखाद्या व्यक्तीने व्यवसायाच्या दरम्यान किंवा व्यवसाय वृद्धीसाठी लाभार्थ केलेले किंवा करण्याचे मान्य केलेले उदा. विक्री, हस्तांतरण, वस्तूविनिमय, देवाणघेवाण, परवाना, भाडे, भाडेपट्टी किंवा विनियोग इत्यादी वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांच्या पुरवठ्यांच्या सर्व प्रकारांचा समावेश होतो. मॉडेल GST कायद्यात, लाभार्थ न घेता करण्यात येणारे विशिष्ट व्यवहारही "पुरवठा" संज्ञेच्या व्याप्ती मध्ये समाविष्ट करण्याची तरतूद आहे.

प्र.३. :- करयोग्य पुरवठा म्हणजे काय?

उत्तर :- करयोग्य पुरवठा म्हणजे वस्तू/मालाचा आणि/किंवा सेवांचा पुरवठा, ज्यावर GST कायद्यांतर्गत वस्तू/माल आणि सेवा कर देय आहे.

प्र.४. :- मॉडेल GST कायद्यांतर्गत "पुरवठा" प्रस्थापित करण्यासाठी कोणत्या घटकांची आवश्यकता आहे?

उत्तर :- "पुरवठा" प्रस्थापित करण्यासाठी खालील घटकांची पूर्तता होणे आवश्यक आहे :-

- (i) वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा पुरवठा;
- (ii) पुरवठा लाभासाठी असला पाहिजे;
- (iii) पुरवठा व्यवसायाच्या दरम्यान किंवा व्यवसाय वृद्धीसाठी केला पाहिजे;
- (iv) पुरवठा करयोग्य क्षेत्रात/प्रदेशात केला पाहिजे;
- (v) पुरवठा करयोग्य असला पाहिजे; आणि
- (vi) पुरवठा करपात्र व्यक्तीने केला पाहिजे.

प्र.५. :- एखाद्या व्यवहारात उपरोक्त एक किंवा अनेक मानकांची पूर्तता झाली नाहीतरी GST अंतर्गत त्या व्यवहारास "पुरवठा" मानता येईल का?

उत्तर :- होय. विशिष्ट परिस्थितीत जसे सेवांची आयात (कलम ३(१)(बी)) किंवा मॉडेल GST कायद्याचे परिशिष्ट-I मध्ये विहित केल्यानुसार लाभ न घेता केलेला पुरवठा, जेथे प्र.४ च्या उत्तरात विहित केलेल्या मानकांपैकी एक किंवा अनेक मानकांची पूर्तता झाली नसली तरीही GST कायद्यांतर्गत सदर व्यवहारास "पुरवठा" मानले जाईल.

प्र.६. :- कलम ३ मध्ये "वस्तू/मालाची आयात" याचा अनुल्लेख सुस्पष्ट आहे, याचे कारण काय?

उत्तर :- सीमा शुल्क अधिनियम, १९६२ (Customs Act, १९६२) अंतर्गत "वस्तू/मालाची आयात" स्वतंत्रपणे हाताळण्यात आलेली आहे, ज्यात मूळ सीमा शुल्काशिवाय "अतिरिक्त सीमाशुल्क" म्हणून IGST कर आकारण्यात येईल.

प्र.७. :- GST अंतर्गत स्व-पुरवठे (self-supplies) करपात्र आहेत का?

उत्तर :- आंतर-राज्य स्व-पुरवठा (self-supplies) उदा. मालाच्या साठ्याचे हस्तांतरण करपात्र असेल, कारण परिशिष्ट १(५) अनुसार करपात्र व्यक्तीस राज्य निहाय नोंदणी घ्यावी लागते. जरी हा व्यवहार लाभासाठी नसला तरीही असे व्यवहार करपात्र आहेत. तथापि राज्यांतर्गत केलेले स्व-पुरवठे (self-supplies) करपात्र नाहीत.

प्र.८. :- व्यवहारात वस्तू/मालाचा पुरवठा प्रस्थापित करण्यासाठी हक्क आणि/किंवा ताबा यांचे हस्तांतरण करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- व्यवहार "वस्तू/मालाचा पुरवठा" असल्याचे मानण्यासाठी हक्क तसेच ताबा या दोन्हीचे हस्तांतरण केले पाहिजे. जर हक्क हस्तांतरित केला नाही, तर परिशिष्ट II (१) अनुसार व्यवहार "सेवेचा पुरवठा" मानला जाईल. काही बाबतीत, ताबा तात्काळ हस्तांतरित केला जातो, परंतु हक्क पुढील दिनांकास हस्तांतरित होतो, उदा. स्वीकृतीच्या आधारे विक्री किंवा हप्त्यावरील खरेदी व्यवस्था (Hire Purchase arrangement) या व्यवहारात होते. सदर व्यवहाराला देखील "वस्तू/मालाचा पुरवठा" म्हटले जाईल.

प्र.९. :- व्यवसायाच्या दरम्यान किंवा व्यवसाय वृद्धीसाठी केलेला पुरवठा" याचा अर्थ काय?

उत्तर :- मॉडेल GST कायदांतर्गत व्यवहार हा व्यवसायाच्या दरम्यान केला आहे किंवा व्यवसाय वृद्धीसाठी केला आहे, याबाबत कोणतीही व्याख्या किंवा चाचणी विहित करण्यात आलेली नाही. तथापि पुरवठा हा व्यवसायाच्या दरम्यान किंवा व्यवसायाच्या वृद्धीसाठी केला या निष्कर्षाप्रत पोहोचण्यासाठी सामान्यतः खालील व्यावसायिक चाचणी (Business Test) केली जाते.

- १) व्यवहार हा गांभीर्याने केला आहे का?
- २) व्यवहार यथार्थ किंवा लक्षात राहण्याजोग्या सातत्याने सुरु ठेवण्यात आला आहे का?
- ३) व्यवहार योग्य आणि मान्य व्यावसायिक तत्त्वांनुसार आयोजित करण्यात येत आहे का?

४) व्यवहार प्रामुख्याने लाभासाठी / नफ्यासाठी करण्यात येणारा करयोग्य पुरवठा आहे का?

उपरोक्त चाचणीमूळे असे सुनिश्चित करता येईल की कधीकधी किंवा प्रसंगानुरूप केला जाणारा पुरवठा, जरी लाभासाठी करण्यात आलेला असला तरी, तो GSTच्या कक्षेत येणार नाही.

प्र.१०. :- एक व्यक्ती स्वतःच्या वापरासाठी कार खरेदी करते आणि वर्षानंतर ती कार एका कार विक्रेत्याला विकते. मॉडेल GST कायदानुसार हा व्यवहार पुरवठा होतो का? उत्तरादाखल कारणे द्या.

उत्तर :- नाही. कारण व्यक्तीने पुरवठा व्यवसायाच्या दरम्यान किंवा व्यवसाय वृद्धीसाठी केलेला नाही. तसेच कार व्यावसायिक वापरासाठी घेण्यात आलेली नव्हती, त्यामुळे सदर कारचा ताबा घेतेवेळी कर देयतेचा लाभ (Input Tax Credit) ग्राह्य नव्हता.

प्र.११. :- वातानुकूलित यंत्राचा विक्रेता, त्याच्या व्यापारी मालाच्या साठ्यातून एक वातानुकूलित यंत्र वैयक्तिक वापरासाठी त्याच्या निवासस्थानी स्थानांतरित करतो. सदर व्यवहार पुरवठा म्हणून प्रस्थापित होईल का?

उत्तर :- होय. परिशिष्ट-I(१) अनुसार लाभाशिवाय व्यावसायिक मालमत्ता व्यक्तिगत किंवा अ-व्यावसायिक वापरासाठी उपयोगात आणल्यास, सदर व्यवहार पुरवठा मानला जाईल.

प्र.१२. :- क्लब किंवा असोसिएशन किंवा सोसायटी यांनी त्यांच्या सदस्यांना पुरविलेल्या सेवा किंवा वस्तू/माल, पुरवठा म्हणून मानण्यात येतील का?

उत्तर :- होय. क्लब, असोसिएशन, सोसायटी किंवा तत्सम मंडळे यांनी त्यांच्या सदस्यांसाठी केलेली सुविधांची तरतूद, "पुरवठा" मानली जाईल. मॉडेल जीएसटी कायदा कलम २(१७) मध्ये "व्यवसाय" या व्याख्येत सदर व्यवहाराचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

प्र.१३. :- आंतर-राज्य आणि राज्यांतर्गत पुरवठा म्हणजे काय?

उत्तर :- IGST अधिनियम कलम ३ व ३अ मध्ये अनुक्रमे आंतर-राज्य आणि राज्यांतर्गत पुरवठ्यांच्या नेमक्या व्याख्या दिलेल्या आहेत. सामान्यतः जेव्हा पुरवठाकर्त्याचे स्थान आणि पुरवठ्याचे स्थान एकाच राज्यात असते, त्या पुरवठ्यास "राज्यांतर्गत" पुरवठा असे मानले जाते आणि जेव्हा पुरवठाकर्त्याचे स्थान आणि पुरवठ्याचे स्थान भिन्न राज्यात असते, तेव्हा त्या पुरवठ्यास "आंतर-राज्य पुरवठा" असे मानले जाते.

प्र.१४. :- वस्तू/मालाचा वापर करण्याच्या अधिकाराचे हस्तांतरण "वस्तू किंवा मालाचा पुरवठा" मानला जाईल की "सेवेचा पुरवठा" मानला जाईल? का?

उत्तर :- वस्तू/मालाचा वापर करण्याच्या अधिकाराचे हस्तांतरण "सेवेचा पुरवठा" असे मानले जाईल, कारण अशा प्रकारच्या पुरवठ्यांमध्ये "मालकी हक्काचे हस्तांतरण" झालेले नाही. मॉडेल GST कायदा परिशिष्ट-II मध्ये अशा प्रकारचे व्यवहार स्पष्टपणे "सेवेचा पुरवठा" असे मानलेले आहे.

प्र.१५. :- कंत्राटी कामे (Works contracts) आणि भोजन/खाद्यपदार्थ पुरविण्याची सेवा (Catering Services) "वस्तू किंवा मालाचा पुरवठा" मानला जाईल की "सेवेचा पुरवठा" मानला जाईल? का?

उत्तर :- कंत्राटी कामे (Works contracts) आणि भोजन/खाद्यपदार्थ पुरविण्याची सेवा (Catering Services) यांना मॉडेल GST कायदा परिशिष्ट-II मध्ये विहित केल्यानुसार "सेवेचा पुरवठा" असे मानले जाईल.

प्र.१६. :- हप्त्यावरील खरेदी आधारीत (Hire Purchase basis) वस्तू/मालाचा पुरवठा, हा "वस्तू किंवा मालाचा पुरवठा" मानला जाईल की "सेवेचा पुरवठा" मानला जाईल? का?

उत्तर :- हप्त्यावरील खरेदी आधारीत (Hire Purchase basis) वस्तू/मालाचा पुरवठा, हा "वस्तू किंवा मालाचा पुरवठा" मानला जाईल. कारण या व्यवहारात मालकी हक्काचे हस्तांतरण पुढील दिनांकास होते.

पुरवठ्याची वेळ

५. पुरवठ्याची वेळ

प्र.१. :- "पुरवठ्याची वेळ" म्हणजे काय?

उत्तर :- पुरवठ्याची वेळ GST कर दायित्व उद्भवण्याची वेळ निश्चित करते. पुरवठा पूर्ण झाला आहे हे कधी मानले जाईल हे निर्देशित करते. मॉडेल GST कायद्यामध्ये (MGL) वस्तू/माल पुरवठ्यासाठी आणि सेवा पुरवठ्यासाठी भिन्न वेळेची (separate time of supply) तरतूद केलेली आहे.

प्र.२. :- वस्तू किंवा मालाच्या पुरवठ्याबाबत GST कर दायित्व केव्हा उद्भवेल?

उत्तर :- MGL कलम १२ मध्ये वस्तू/मालाच्या पुरवठ्याची वेळ नमूद करण्यात आलेली आहे. वस्तू/मालाच्या पुरवठ्याची वेळ, निम्ननिर्देशित घटनांमध्ये जी सर्वात अगोदर घडेल ती असेल. ती म्हणजे

- (i) ज्या तारखेस पुरवठाकर्त्याने माल काढला आहे, जेथे मालाचा पुरवठा काढणे आवश्यक आहे; किंवा
- (ii) ज्या तारखेस वस्तू/माल उपलब्ध करून देण्यात आलेला आहे, जेथे मालाचा पुरवठा काढणे आवश्यक नाही; किंवा
- (iii) जेथे उपरोक्त दोन्ही घटना लागू होत नाहीत तेथे ज्या तारखेस पुरवठाकर्ता संबंधित पुरवठ्याकरीता बीजक (Invoice) निर्गमित करतो;
- (iv) ज्या तारखेस प्राप्तकर्ता मालाची पोचपावती त्याच्या लेखापुस्तकात दर्शवितो.

प्र.३. :- वस्तू/मालाच्या निरंतर पुरवठ्याची "पुरवठ्याची वेळ " काय आहे?

उत्तर :- वस्तू/मालाच्या निरंतर पुरवठ्याची "पुरवठ्याची वेळ" खालीलप्रमाणे आहे ..

- अ) जेव्हा सलग लेखा विवरणे किंवा सलग अदा केलेल्या रकमांचा समावेश असतो, तेव्हा सदर सलग लेखा विवरणे किंवा सलग अदा केलेल्या रकमांशी संबंधित कालावधीच्या समाप्तीची तारीख

आ) जेव्हा सलग लेखा विवरणे किंवा सलग अदा केलेल्या रकमांचा समावेश नसतो, तेव्हा बीजक (Invoice) निर्गमित केल्याची तारीख किंवा रक्कम प्राप्त झाल्याची तारीख, यापैकी जे अगोदर घडले असेल ती तारीख;

प्र.४. :- स्वीकृती आधारे केलेल्या वस्तू/मालाच्या पुरवठ्याची वेळ काय आहे?

उत्तर :- स्वीकृतीच्या आधारे केलेल्या पुरवठ्याच्या बाबतीत, पुरवठा कधी केला जाईल जेव्हा समजेल किंवा पुरवठ्याच्या तारखेपासून सहा महिने, यापैकी जे अगोदर घडेल ती पुरवठ्याची वेळ असेल.

प्र.५. :- MGL कलम १२ उपकलम २,३,५ किंवा ६ तसेच कलम १३ अनुसार पुरवठ्याची वेळ निश्चित करणे शक्य नसेल तर, पुरवठ्याची वेळ कशी निश्चित केली जाईल?

उत्तर :- कलम १२(७) तसेच कलम १३(७) मधील अवशिष्ट नोंदी असे नमूद करतात की जर नियतकालिक विवरण दाखल करावयाचे असेल तर सदर नियतकालिक विवरण दाखल करण्याची योग्य तारीख, पुरवठ्याची वेळ असेल. इतर बाबतीत, ज्या तारखेस CGST / SGCT / IGST अदा केला, ती तारीख असेल.

प्र.६. :- सेवांच्या पुरवठ्याबाबत GST अदा करण्याचे दायित्व कधी उद्भवेल?

उत्तर :- वस्तू/मालापेक्षा विपरित, सेवांच्या बाबतीत, सेवांच्या पुरवठ्याचे बीजक विहित कालावधीत निर्गमित केले किंवा विहित कालावधीनंतर निर्गमित करण्यात आले, या वस्तुस्थितीवर सेवा पुरवठ्याची वेळ निश्चित केली जाते.

प्र.७. :- जर बीजक विहित कालावधीत निर्गमित करण्यात आलेले नसेल, तर सेवेच्या पुरवठ्याची वेळ काय असेल?

उत्तर :- या बाबतीत सेवेच्या पुरवठ्याची वेळ खालीलपैकी जे सर्वात अगोदर घडेल ती असेल.

- (i) सेवा पुरवठा समाप्तीची तारीख; किंवा
- (ii) रक्कम प्राप्त झाल्याची तारीख

प्र.८.:- जर बीजक विहित कालावधीत निर्गमित करण्यात आलेले असेल, तर सेवेच्या पुरवठ्याची वेळ काय असेल?

उत्तर :- या बाबतीत सेवेचा पुरवठ्याची वेळ खालीलपैकी जे सर्वात अगोदर घडेल ते असेल.

- (i) बीजक निर्गमित केल्याची तारीख; किंवा
- (ii) रक्कम प्राप्त झाल्याची तारीख.

प्र.९. :- "रक्कम प्राप्त झाल्याची तारीख" म्हणजे काय?

उत्तर :- पुरवठाकर्त्याच्या लेखापुस्तकात रक्कम प्राप्त झाल्याच्या नोंदीची तारीख किंवा प्राप्त रक्कम त्याच्या बँक खाती जमा केल्याची तारीख, यापैकी जी सर्वात अगोदरची असेल ती "रक्कम प्राप्त झाल्याची तारीख" असेल.

प्र.१०. :- समजा, बीजक निर्गमित केलेले नाही आणि प्राप्त रक्कमेची तारीख किंवा सेवापूर्ती केल्याची तारीख निश्चित करता येत नसेल तर पुरवठ्याची वेळ काय असेल?

उत्तर :- प्राप्तकर्ता त्याच्या लेखापुस्तकात ज्या तारखेस सेवा प्राप्त झाल्याचे दर्शवितो, ती तारीख सेवा पुरवठ्याची वेळ असेल.

प्र.११. :- समजा, अंशतः अग्रिम रक्कम अदा केली असेल किंवा अंशतः रकमेसाठी बीजक निर्गमित केले असेल तर संपूर्ण पुरवठ्याचा पुरवठ्याच्या वेळेत समावेश असेल का?

उत्तर :- नाही. बीजक यांत समावेश असलेल्या मर्यादेत किंवा अंशतः अदा केलेल्या रकमेच्या मर्यादेत पुरवठा केल्याचे मानण्यात येईल.

प्र.१२. :- रिहर्स चार्ज अंतर्गत कर देयतेच्या बाबतीत सेवेच्या पुरवठ्याची वेळ काय असेल?

उत्तर :- पुरवठ्याची वेळ खालील पैकी जी सर्वात अगोदरची असेल ती तारीख असेल

- अ) सेवा प्राप्तीची तारीख;
- आ) देय रक्कम अदा केल्याची तारीख;
- इ) बीजक प्राप्त झाल्याची तारीख;
- ई) पुरवठाकर्त्याच्या लेखा पुस्तकांत नावे खाती नोंद घेतलेली तारीख.

प्र.१३. :- निरंतर सेवांच्या पुरवठ्याबाबत पुरवठ्याची वेळ काय असेल?

उत्तर :- पुरवठ्याची वेळ कराराद्वारे निश्चित करता येत असेल तर, रक्कम अदा करण्याची तारीख असेल. जर पुरवठ्याची वेळ निश्चित करता येत नसेल तर, प्राप्त रकमेची तारीख किंवा बीजक निर्गमित केल्याची तारीख किंवा जेथे देय रक्कम व्यवहारपूर्तीशी जोडलेली आहे तेथे व्यवहारपूर्तीची तारीख, यापैकी जी सर्वात अगोदरची तारीख असेल.

प्र.१४. :- असे समजूया की दिनांक १.६.२०१७ पासून कर दरात १८% वरून २०% एवढी वाढ झाली. जर कर दरात बदल होण्यापूर्वी एप्रिल, २०१७ मध्ये सेवांचा पुरवठा केला आणि बीजकही निर्गमित केले, परंतू देय रक्कम जून, २०१७ मध्ये म्हणजे कर दरातील बदलानंतर प्राप्त झाली, तर कोणता कर दर लागू होतो?

उत्तर :- सेवांचा पुरवठा १.६.२०१७ पूर्वी झालेला असल्याने १८% हा जुना कर दर लागू होईल.

GSTतील मूल्यांकन

६. GSTतील मूल्यांकन

प्र.१. :- GST आकारणीसाठी करयोग्य पुरवठ्याचे कोणते मूल्य स्वीकारावे?

उत्तर :- वस्तू/माल आणि सेवांच्या करयोग्य पुरवठ्याचे मूल्य सर्वसाधारणपणे "व्यवहार मूल्य" असेल, जी प्रत्यक्ष अदा केलेली किंवा देय किंमत असते, जेव्हा व्यापारी मंडळी (Parties) संबंधित नसतात आणि "किंमत" हा एकमेव निर्णायक घटक असतो. तसेच MGL मध्ये व्यवहार मूल्याच्या कक्षेत समावेश करण्यात आलेल्या आणि वगळण्यात आलेल्या विविध बाबींची तपशीलवार चर्चा करण्यात आलेली आहे. उदाहरणार्थ, व्यवहार मूल्यामध्ये, परतफेड करावी लागणारी ठेव, अगोदर देण्यात आलेली किंवा पुरवठ्याच्या वेळी देण्यात आलेली सूट इत्यादींचा समावेश नसेल.

प्र.२. :- व्यवहार मूल्य म्हणजे काय?

उत्तर :- व्यवहार मूल्य म्हणजे वस्तू/मालाच्या आणि/किंवा सेवांच्या पुरवठ्यासाठी प्रत्यक्षात अदा केलेली किंमत किंवा देय किंमत, जेव्हा पुरवठाकर्ता आणि प्राप्तकर्ता (ग्राहक) यांचा संबंध नसतो आणि पुरवठ्याकरिता "किंमत" हाच एकमेव निर्णायक घटक असतो. पुरवठाकर्त्याची अदा करण्याची जबाबदारी असलेल्या परंतु पुरवठा प्राप्तकर्त्याने खर्च केलेल्या कोणत्याही रकमेचा त्यामध्ये समावेश असतो.

प्र.३. :- CGST, SGST आणि IGST तसेच वस्तू/माल आणि सेवा यांच्यासाठी वेगवेगळ्या मूल्यांकनाच्या तरतूदी आहेत का?

उत्तर :- नाही. कलम १५ सर्व तीन करांसाठी सामाईक आहे आणि वस्तू/माल व सेवांसाठीही समान आहे.

प्र.४. :- करार किंमत पुरवठ्याचे मूल्यांकन निश्चित करण्यास पुरेशी नाही का?

उत्तर :- करार किंमतीचा अधिकतर विशेषत्वाने "व्यवहार मूल्य" असा उल्लेख केला जातो आणि या आधारे कर परिगणित करण्यात येतो. परंतु जेव्हा किंमतीवर कांही घटकांचा प्रभाव असतो, उदाहरणार्थ, व्यवहारात सहभागी असलेले व्यापारी/व्यक्ती यांचे संबंध किंवा कांही विशिष्ट व्यवहार ज्यांना पुरवठा असे मानले जाते, परंतु ज्यामध्ये किंमत दर्शविलेली नसते, अशावेळी व्यवहार मूल्यांकन अचूकपणे निश्चित करण्यासाठी या गोष्टींवर मात करणे आवश्यक असते.

प्र.५.:- सर्व बाबतीत मूल्यांकन नियमांचा संदर्भ घेणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- नाही. केवळ कलम १५(४) मध्ये सूचीबद्ध करण्यात आलेल्या बाबतीत मूल्यांकन नियमांचा संदर्भ घेणे आवश्यक आहे, म्हणजेच देय लाभ पैशाच्या स्वरूपात नसतो किंवा व्यवहारातील व्यापारी/व्यक्ती एकमेकांशी संबंधित असतात.

प्र.६. :- कलम १५(४) च्या कक्षेत व्यवहार येत नसला तरीही जर कांही विशिष्ट घटक किंमतीवर परिणाम करत असतील तर अशा परिस्थितीत काय करावे?

उत्तर :- कलम १५(२) मध्ये समायोजन (adjustment) प्रक्रियेची सूची देण्यात आलेली आहे. ज्यानुसार देय कर निश्चित करण्यास समायोजनाने (adjustment) व्यवहाराचे मूल्य विश्वासाह करता येईल.

प्र.७. :- कलम १५(१) अंतर्गत घोषित करण्यात आलेले व्यवहार मूल्य स्वीकृत करता येईल का?

उत्तर :- होय. कलम १५ (२) मध्ये समाविष्ट करण्यात आलेल्या बाबींचे परीक्षण केल्यानंतर त्या आधारे स्वीकृत करता येईल. या व्यतिरिक्त जेथे पुरवठाकर्ता आणि प्राप्तकर्ता एकमेकांशी संबंधित असले तरी त्या संबंधामुळे किंमत प्रभावित झालेली नसली तर व्यवहार मूल्य स्वीकृत करता येईल. (प्रारूप GST मूल्यांकन नियम - नियम ३ (४))

प्र.८. :- पुरवठ्यानंतर देण्यात आलेली सूट किंवा लाभ (incentives) यांचा व्यवहार मूल्यात समावेश करावा का?

उत्तर :- होय. परंतु पुरवठ्यानंतर देण्यात आलेली सूट करारानुसार प्रस्थापित होत असेल तर आणि पुरवठ्याच्या वेळी किंवा नंतर याबाबत माहिती असेल आणि विशिष्टपणे संबंधित बीजकाशी संबध्द असेल तर, अशा सूटीचा व्यवहार मूल्यात समावेश होणार नाही.

प्र.९.:- पुरवठ्याच्या पूर्वी किंवा पुरवठ्याच्या वेळी देण्यात आलेली पुरवठापूर्व सूट व्यवहार मूल्यात समाविष्ट करता येते का?

उत्तर :- नाही. परंतु या अटीवर की सर्वसाधारण व्यापार पध्दतीनुसार सूट देण्याची अनुमती आहे आणि बीजकात सूटीची योग्य नोंद घेण्यात आली आहे.

प्र.१०.:- मूल्यांकन नियम केव्हा लागू होतात?

उत्तर :- मूल्यांकनाचे नियम लागू होतात जेव्हा (१) मोबदला पैशाच्या स्वरूपात नसतो; (२) व्यापारी/पार्टी एकमेकांशी संबंधित असतात किंवा विशिष्ट वर्गातील पुरवठाकर्त्याद्वारे पुरवठा करण्यात आलेला आहे; आणि (३) घोषित केलेले व्यवहार मूल्य विश्वासाह नाही.

प्र.११.:- घोषित करण्यात आलेल्या व्यवहार मूल्याबाबत शंका उत्पन्न करणारी कारणे कोणती आहेत?

उत्तर :- प्रारूप GST मूल्यांकन नियमांमधील नियम ७(बी) मध्ये कारणे निर्देशित करण्यात आलेली आहेत. कारणे पुढीलप्रमाणे आहेत :- (१) तुलनात्मक पुरवठ्यांचे मूल्य विशेषत्वाने अधिकतम आहे (२) व्यवहार विशेषत्वाने पुरवठ्याच्या बाजारभावापेक्षा खूपच कमी किंवा जास्त भावाने झाला असेल तर (३) व्यवहारातील घटक जसे वर्णन, परिमाण, गुणवत्ता, उत्पादन वर्ष इत्यादींबाबत चुकीची माहिती घोषित करणे. ही यादी सूचक आहे, परंतु परिपूर्ण नाही.

प्र.१२.:- प्रारूप GST मूल्यांकन नियमांनुसार मूल्य निश्चित करण्यासाठी कोणत्या पध्दतींची तरतूद करण्यात आलेली आहे?

उत्तर :- व्यवहार मूल्य निश्चित करण्यासाठी GST मूल्यांकन नियमांतर्गत तीन पध्दती विहित करण्यात आलेल्या आहेत, त्या म्हणजे तौलनिक पध्दती (Comparative Method), गणन पध्दती (Computation Method), आणि अवशिष्ट पध्दती (Residual Method), ज्या यथानुक्रमे अनुसरणे आवश्यक आहेत. याखेरीज जशा निव्वळ मध्यस्थ (pure agents) आणि मुद्रा परिवर्तकांच्या (money changers) बाबतीत आहेत, अशा कांही विशिष्ट मूल्यांकन पध्दती विहित करण्यात आलेल्या आहेत. या शिवाय विमा वितरक, विमान प्रवास अभिकर्ता आणि लॉटरी वितरक किंवा लॉटरी विक्रेते यांच्या बाबतीतही विशिष्ट नियम यथावकाश सूचित करण्यात येतील.

प्र. १३. :- कलम १५(२) मध्ये कोणत्या समावेशयोग्य बाबी विहित केलेल्या आहेत, ज्या व्यवहार मूल्यामध्ये समाविष्ट करता येतील?

उत्तर :- कलम १५ (२) मध्ये विहित केलेल्या समावेशयोग्य बाबी, ज्या व्यवहार मूल्यामध्ये समाविष्ट करता येतील, त्या खालीलप्रमाणे आहेत :-

- अ) प्राप्तकर्त्याने अदा केलेल्या कोणत्याही रकमा, ज्या अदा करण्याचे दायित्व पुरवठाकर्त्याचे आहे;
- आ) प्राप्तकर्त्याने विनामूल्य दिलेल्या किंवा सवलत दिलेल्या वस्तू/माल किंवा सेवांचे रोकड मूल्य;
- इ) पुरवठ्याची अट म्हणून प्राप्तकर्त्याद्वारे देय स्वामित्वधन आणि परवाना शुल्क;
- ई) कोणत्याही अधिनियमांतर्गत आकारण्यात आलेले कर (SGST/CGST किंवा IGST या खेरीज);

- उ) पुरवठ्याच्या पूर्वी पुरवठाकर्त्याने केलेला आणि वेगळा आकारलेला खर्च;
- ऊ) पुरवठाकर्त्याने पुरवठ्यावर घेतलेले अनुदान (Subsidy);
- ए) पुरवठाकर्त्याने अलगपणे दावा केलेली प्रतिपूर्ती (Reimbursement);
- ऐ) पुरवठ्यानंतर देण्यात आलेल्या सुटी जेव्हा पुरवठ्यापूर्वी याबाबत माहिती असते (सर्वसाधारण व्यापार पध्दतीनुसार देण्यात आलेली व ज्याची बीजकात नोंद झालेली आहे अशा सुटीचा समावेश नसेल);

GST करप्रणाली अंतर्गत कराधिदान

७. GST करप्रणाली अंतर्गत कराधिदान

प्र.१. :- GST करप्रणाली अंतर्गत कराधिदान कोणते असतात?

उत्तर :- GST करप्रणालीत कोणत्याही राज्यांतर्गत पुरवठ्यासाठी केंद्रीय GST (CGST, केंद्र शासनाच्या खाती जमा होतो) आणि राज्य GST (SGST, संबंधित राज्य शासनांच्या खाती जमा होतो) असे दोन्ही कर भरावे लागतात. आंतर-राज्य पुरवठ्यासाठी एकात्मिक GST (IGST) भरावा लागतो, यामध्ये CGST आणि SGST या करांचे घटक समाविष्ट असतात. या खेरीज, विशिष्ट वर्गातील नोंदणीकृत व्यक्तींना स्रोतातून कराची वजावट (Tax deducted at source-TDS) आणि स्रोतावर आकारलेला कर (Tax collected at source-TCS) या रकमांचा भरणा शासन खाती जमा करावा लागतो. तसेच जेथे लागू असेल तेथे, व्याज, शुल्क आणि अन्य कोणतेही प्रदान यांचा भरणा करावा लागतो.

प्र.२. :- GST भरण्याची जबाबदारी कोणाची असते?

उत्तर :- सर्वसाधारणपणे, GST भरण्याची जबाबदारी वस्तू/माल किंवा सेवांच्या पुरवठ्याकर्त्याची असते. तथापि, कांही विशिष्ट बाबींमध्ये जसे आयात आणि इतर अधिसूचित केलेल्या पुरवठ्याबाबत, रिव्हर्स चार्ज यंत्रणेंतर्गत प्राप्तकर्त्यावर जबाबदारी सोपविली जाते. तसेच कांही बाबींमध्ये कर अदा करण्याची जबाबदारी त्रयस्थ व्यक्तीवर असते (उदाहरणार्थ TCS च्या बाबतीत टीसीएस वजावटीसाठी ई-कॉमर्स ऑपरेटर जबाबदार असतो किंवा TDS वजावटीसाठी शासकीय विभाग जबाबदार असतात).

प्र.३. :- करपात्र व्यक्तीने केव्हा GST भरणे केला पाहिजे?

उत्तर :- करपात्र व्यक्तीने कलम १२ मध्ये स्पष्ट केल्यानुसार वस्तू/मालाच्या पुरवठ्याच्या वेळी कर अदा करावा आणि कलम १३ मध्ये स्पष्ट केल्यानुसार सेवांच्या पुरवठ्याच्या वेळी कर अदा करावा. सर्वसाधारणपणे कर अदा

करण्याची वेळ, पुढील तीनपैकी जी घटना सर्वात अगोदर घडेल ती असेल, ती म्हणजे, रक्कम प्राप्त झाल्यानंतर, बीजक निर्गमित केल्यानंतर, किंवा पुरवठा पूर्ण केल्यानंतर. उपरोक्त कलमांमध्ये वेगवेगळ्या परिस्थितींचा आढावा घेऊन, कर देयतेच्या विभिन्न कर बिंदूंचे (tax points) स्पष्टीकरण देण्यात आलेले आहे.

प्र.४. :- GST अधिदान (Payment) प्रक्रियेची प्रमुख वैशिष्ट्ये काय आहेत?

उत्तर :- प्रस्तावित जीएसटी करप्रणाली अंतर्गत अधिदान प्रक्रियेची प्रमुख वैशिष्ट्ये खालीलप्रमाणे असतील :-

- अधिदानाच्या सर्व पध्दतीत GSTN सामाईक पोर्टल व्दारे इलेक्ट्रॉनिक प्रणालीने निर्गमित चलनांचा वापर करण्यात येईल आणि हस्तलिखित चलनांचा वापर केला जाणार नाही;
- करदात्यांना सुलभतेने कधीही कोठेही कर अदा करण्याची सुविधा; उपलब्ध करून दिली जाईल;
- ऑनलाईन कर अदा करण्याची सुविधा;
- इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात तर्कसंगत कर संकलन माहिती;
- शासन खाती जलदगतीने कर महसूल भरणा;
- कागदमुक्त (Paperless) व्यवहार;
- जलद लेखांकन आणि अहवाल;
- सर्व प्राप्त रक्कमांचा इलेक्ट्रॉनिक पध्दतीने मेळ घालणे;
- बँकांसाठी सुलभ प्रक्रिया
- डिजीटल चलनांचे संचयन भांडार.

प्र.५. :- अधिदान (Payment) कसे करता येईल?

उत्तर :- खालील पध्दतीने अधिदान करता येईल :-

- (i) सामाईक पोर्टलवर राखण्यात आलेल्या करदात्याच्या जमा खात्यातून वर्ग करून केवळ कर अदा करता येईल. व्याज, दंडाची रक्कम आणि शुल्क करदात्याच्या जमा खात्यातून वर्ग करून अदा करता येणार नाही.

करदात्यास कच्च्या मालावर अदा करण्यात आलेल्या कराचा लाभ घेता येईल (Input Tax Credit-ITC) आणि उत्पादित मालावरील करापोटी वापरता येईल. तथापि CGST प्रदानावर मिळालेला ITC, SGST अदा करण्यासाठी वापरता येणार नाही आणि तसेच उलटपक्षी IGST प्रदानावर मिळालेले इनपूट टॅक्स क्रेडिट अनुक्रमे IGST, CGST आणि SGST अदा करताना वापरण्याची अनुमती असेल.

- (ii) सामाईक पोर्टलवर राखण्यात आलेल्या करदात्याच्या कॅश खातेवहीतून डेबिट द्वारे नगद कर भरता येईल. विविध पध्दतीने कॅश खातेवहीत नगद जमा करता येईल, त्या म्हणजे ई-पेमेंट (अधिदान) (इंटरनेट बँकींग, क्रेडिट कार्ड, डेबिट कार्ड); रिअल टाईम ग्रॉस सेटलमेंट (RTGS)/नॅशनल इलेक्ट्रॉनिक फंड ट्रान्सफर (NEFT); GST जमा करून घेण्यास अधिकृत केलेल्या बँकांच्या शाखामध्ये कर भरणा करता येईल.

प्र.६. :- पुरवठाकर्त्याने कर अधिदान (Payment) कधी करावे?

उत्तर :- सर्वसाधारण करदात्याने दरमहा पुढील महिन्याच्या २० तारखेपर्यंत कर अधिदान केले पाहिजे. नगद अधिदान प्रथम कॅश खातेवहीत जमा केले जाईल आणि दरमहा अधिदान करत असतांना, करदात्याने नगद खातेवहीत सदर रक्कम डेबिट खाती वर्ग करावी आणि संबंधित डेबिट नोंद क्रमांक त्याच्या विवरणात दर्शविला पाहिजे. अगोदर नमूद केल्याप्रमाणे, क्रेडिट खातेवहीतून वजावटीने अधिदान करता येईल. मार्च महिन्याचे कर अधिदान २० एप्रिलपर्यंत अदा केले पाहिजे. संयुक्त करदात्यांना त्रैमासिक पध्दतीने कर भरावा लागेल. अधिदान करण्याची वेळ ००.०० वाजता ते २०.०० वाजेपर्यंत असेल.

प्र.७. :- कर अधिदानाचा (Payment) कालावधी वाढविता येतो का किंवा मासिक हप्त्याने कर अदा करता येईल का?

उत्तर :- नाही. स्वयं-निर्धारित कर दायित्वाच्या बाबतीत याला अनुमती नाही. इतर बाबतीत, सक्षम अधिका-यास कालावधी वाढविण्याचे किंवा अधिदान मासिक हप्त्याने करण्यास अनुमती देण्याचे अधिकार प्रदान करण्यात आलेले आहेत.(एमजीएल कलम ५५).

प्र.८. :- जर करपात्र व्यक्तीने विवरण (Return) दाखल केले, परंतु कर अदा केला नाही तर काय होईल?

उत्तर :- अशा बाबतीत विवरण वैध मानले जाणार नाही. एमजीएल कायदा कलम २७(३) मधील तरतूदीनुसार करपात्र व्यक्तीने जर विवरणपत्रात नमूद केल्यानुसार संपूर्ण देय कर अदा केला नाही तर सादर केलेले विवरणपत्र वैध मानले जाणार नाही. विवरणपत्र वैध असेल तरच प्राप्तकर्त्यास इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) लाभ घेण्याची अनुमती मिळेल. दुस-या शब्दांत, जोपर्यंत पुरवठाकर्ता संपूर्ण स्वयं-निर्धारित कर अदा करत नाही आणि विवरण दाखल करत नाही आणि प्राप्तकर्ता त्याचे विवरण दाखल करत नाही, तोपर्यंत प्राप्तकर्त्याचा इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ निश्चित केला जाणार नाही.

कलम २८ अनुसार वैध विवरण सादर न केलेल्या करपात्र व्यक्तीला, जोपर्यंत तो स्वयं-निर्धारित कर दायित्वाची पूर्ती करत नाही, तोपर्यंत त्याला असा लाभ वापरण्याची अनुमती मिळणार नाही.

प्र.९. :- कोणत्या तारखेला देय कर जमा केल्याची तारीख मानले जाईल - १) चेक प्रदान केल्याची तारीख, २) अधिदानाची तारीख, ३) शासन खाती रक्कम जमा झाल्याची तारीख?

उत्तर :- शासन खाती रक्कम जमा झालेल्या तारखेला "देय कर जमा केल्याची तारीख" मानली जाईल.

प्र.१०.:- इलेक्ट्रॉनिक खातेवह्या (E-Ledgers) म्हणजे काय?

उत्तर :- इलेक्ट्रॉनिक लेजर किंवा ई-लेजर म्हणजे प्रत्येक नोंदणीकृत करदात्याचा नगद आणि इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC)बाबतचा आर्थिक वृतांत असतो. या खेरीज प्रत्येक करदात्याकडे इलेक्ट्रॉनिक कर दायित्व नोंदवही (Electronic tax Liability Register) असते. एकदा सामाईक पोर्टलवर (GSTN) करदात्याची नोंदणी झाली की स्वयंचलित दोन ई-लेजर्स (नगद आणि इनपूट टॅक्स क्रेडिट) आणि एक इलेक्ट्रॉनिक कर दायित्व नोंदवही तयार केली जातात आणि करदात्याच्या संगणकावरती (dashboard) नेहमी प्रदर्शित होत राहतात.

प्र.११. :- कर दायित्व नोंदवही म्हणजे काय?

उत्तर :- कर दायित्व नोंदवही करदात्याचे विशिष्ट महिन्याचे एकूण कर दायित्व (निव्वळ) दर्शवणार.

प्र.१२. :- नगद खातेवही (Cash Ledger) म्हणजे काय?

उत्तर :- नगद खातेवही (कॅश लेजर) करदात्याच्या खाती असलेल्या नगद जमा रक्कमा आणि TDS/TCS दर्शवणार. माहिती Real Time Basis आधारे प्रतिबिंबित झालेली असेल. GST च्या कोणत्याही अधिदानासाठी या खातेवही वापर करता येईल.

प्र.१३. :- इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) लेजर म्हणजे काय?

उत्तर :- मासिक विवरणात स्वयं-निर्धारित केल्यानुसार इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) आयटीसी लेजर मध्ये प्रतिबिंबित होईल. या लेजरमधील जमा रकमेचा केवळ कर अदा करण्यासाठी वापर करता येईल आणि इतर रकमा जसे व्याज, दंड, शुल्क इत्यादींसाठी वापर करता येणार नाही.

प्र.१४. :- GSTN आणि अधिकृत बँका यामध्ये संबध (Linkage) काय?

उत्तर :- GSTN आणि बँकेचे कोअर बँकींग सोल्युशन (CBS) यांच्यात रिअल टाईम टू-वे संबध असेल."CPIN" स्वयंचलनाने इलेक्ट्रॉनिक दुव्याद्वारे तपासणीसाठी आणि अधिदान प्राप्तीसाठी बँकेकडे मार्गस्थ केले जाते.

आणि अधिदान प्राप्तीच्या पुराव्यादाखल Challan Identification Number (CIN) स्वयंचलनाने बँकेकडून सामाईक पोर्टलवर पाठविला जातो. या प्रक्रियेत बँकेतील रोखपाल किंवा टेलर (teller) किंवा करदाता यांच्यासह कोणताही मानवी हस्तक्षेप नसेल.

प्र.१५. :- करदाता अनेक बैठकांमध्ये (multiple sittings) चलन तयार करू शकतो का?

उत्तर :- होय. करदात्यास चलन फॉर्म अंशतः भरता येईल आणि नंतरच्या टप्प्यावर पूर्ण करण्यासाठी चलन तात्पुरते "save" करता येईल. अशा प्रकारे "सुरक्षित" (save) केलेल्या चलनास अंतिम स्वरूप देण्यापूर्वी "edit" करता येईल. करदात्याने चलनास अंतिम स्वरूप दिल्यानंतर, कर अदा करण्यासाठी करदाता चलन निर्माण करील. करदात्याला त्याच्या रेकॉर्डसाठी चलनाचे प्रिंट आऊट घेता येईल.

प्र.१६. :- ऑनलाईन तयार केलेल्या चलनात बदल करता येईल का?

उत्तर :- नाही. चलन निर्मितीसाठी GSTN मध्ये "लॉगिंग" (logging) केल्यानंतर, करदाता किंवा त्याच्या प्राधिकृत व्यक्तीने अधिदानाचे तपशील चलनात भरले पाहिजेत. भविष्यकाळात चलन अद्ययावत करण्यासाठी करदाता चलन अर्ध्यावर "सुरक्षित" (save) करू शकतो. तथापि एकदा चलनास अंतिम स्वरूप दिल्यानंतर आणि CPIN निर्माण झाल्यावर, करदात्यास चलनात पुढे कोणतेही बदल करता येणार नाहीत.

प्र.१७. :- चलनास वैधता कालावधी आहे का?

उत्तर :- होय. निर्मितीनंतर चलन पंधरा दिवसांसाठी वैध असेल आणि त्यानंतर चलन सिस्टम मधून काढले जाईल. तथापि, करदाता त्याच्या सोयीनुसार दुसऱ्या चलनाची निर्मिती करू शकतो.

प्र. १८. :- CPIN म्हणजे काय?

उत्तर :- CPIN म्हणजे सामाईक पोर्टल ओळखक्रमांक (Common Portal Identification Number) जो चलन निर्मितीच्या वेळी निर्माण होतो. CPIN हा चलनाची ओळख पटविणारा चौदा अंकीय विशिष्ट क्रमांक आहे. उपरोक्त नमूद केल्याप्रमाणे, CPIN १५ दिवसांसाठी वैध असतो.

प्र.१९. :- CIN म्हणजे काय आणि त्याचे महत्त्व काय?

उत्तर :- CIN म्हणजे चलन ओळखक्रमांक (Challan Identification Number). CIN हा १७ अंकीय क्रमांक असतो, म्हणजे १४ अंकीय CPIN अधिक ३ अंकीय बँक कोड. जेव्हा अधिदान (Payment) अधिकृत बँका किंवा रिझर्व बँक ऑफ इंडिया यांना प्राप्त होते आणि त्यांच्या अखत्यारीत असलेल्या संबंधित शासनाच्या खाती जमा होते, तेव्हा अधिकृत बँका / रिझर्व बँक ऑफ इंडिया द्वारे CIN ची निर्मिती करण्यात येते. हा क्रमांक अधिदान (Payment) प्रत्यक्ष प्राप्त झाल्याचे आणि योग्य शासनाच्या खाती जमा झाल्याचे निर्देशित करतो. अधिकृत बँकेच्या द्वारे करदात्याला तसेच GSTN ला सीआयएन (CIN) कळवला जातो.

प्र.२०. :- करदात्याची मागील महिन्यांची दायित्वे शेष असतील, तेव्हा कर अधिदानाचा घटनाक्रम काय असेल?

उत्तर :- जेव्हा चालू विवरण कालावधीनंतर करदात्याचे कर दायित्व शेष असेल तर अधिदानाचा क्रम कलम ३५ (८) मध्ये विहित करण्यात आला आहे. अशा परिस्थितीत अधिदान अदा करण्याचा क्रम आहे :- प्रथम मागील कालावधीचे स्वयं-निर्धारित कर आणि व्याज; त्यानंतर चालू कालावधीचे स्वयं-निर्धारित कर आणि व्याज; आणि त्यानंतर कलम ५१ अंतर्गत निश्चित करण्यात आलेल्या मागण्यांसह (Confirmed Points) कोणत्याही इतर देय रक्कमा. या घटनाक्रमाचे पालन करणे बंधनकारक आहे.

प्र.२१.:- E-FPB म्हणजे काय?

उत्तर :- E-FPB म्हणजे इलेक्ट्रॉनिक फोकल पॉइंट ब्रॅच (Electronic Focal Point Branch). या अधिकृत बँकांच्या शाखा आहेत, ज्यांना GST चे अधिदान जमा करण्यासाठी अधिकृत करण्यात आले आहे. प्रत्येक अधिकृत बँक केवळ एका शाखेला त्यांची E-FPB म्हणजे इलेक्ट्रॉनिक फोकल पॉइंट ब्रॅच म्हणून अखिल भारतीय पातळीवर व्यवहारासाठी नामनिर्देशित करेल. इलेक्ट्रॉनिक फोकल पॉइंट ब्रॅचने मुख्य लेखाशीर्षातर्गत सर्व शासनांसाठी खाती उघडणे आवश्यक आहे. एकूण ३८ खाती (CGST व IGST साठी प्रत्येकी एक आणि प्रत्येक राज्य शासनासाठी / केंद्रशासित प्रदेश शासनासाठी प्रत्येकी एक SGST) उघडणे आवश्यक आहे. इलेक्ट्रॉनिक फोकल पॉइंट ब्रॅचकडे GST पोटी प्राप्त होणारी कोणतीही रक्कम इलेक्ट्रॉनिक फोकल पॉइंट ब्रॅचच्या अखत्यारीतील योग्य खाती जमा करण्यात येईल.

NEFT / RTGS व्यवहारांकरीता, रिझर्व बँक ऑफ इंडिया इलेक्ट्रॉनिक फोकल पॉइंट ब्रॅच म्हणून कार्य करेल.

प्र.२२. :- TDS (Tax deducted at source) म्हणजे काय?

उत्तर :- TDS म्हणजे स्रोतातून कराची वजावट (Tax deducted at source). कलम ३७ अनुसार, शासन आणि शासकीय अंगिकृत व्यवसाय आणि इतर नोंदणीकृत स्वतंत्र व्यापार/व्यवसाय, जे करारानुसार ₹. १० लाखापेक्षा जास्त रक्कम पुरवठ्याकर्त्यांना अदा करतात, त्यांच्यासाठी केलेली ही तरतूद आहे. अशा प्रकारचे अधिदान (Payment) करतांना, संबंधित शासन / प्राधिकरण एकूण देय रक्कमेच्या १% रक्कम वजा करेल आणि योग्य GST खात्यात सदर रक्कम जमा करेल.

प्र.२३ :- पुरवठाकर्ता विवरणपत्र दाखल करताना सदर TDS च्या हिशोबाचे विवरण कसे दर्शवणार?

उत्तर :- TDS म्हणून दर्शविण्यात आलेली कोणतीही रक्कम संबंधित पुरवठाकर्त्यांच्या इलेक्ट्रॉनिक कॅश लेजर मध्ये परावर्तित होईल. पुरवठाकर्ता

सदर रक्कम, कर, व्याज, शुल्क आणि इतर कोणतीही रक्कम यांचे दायित्व पूर्ण करण्यासाठी वापरू शकेल.

प्र.२४. TDS वजातीकर्ता सदर TDS हिशोबाचे विवरण कसे दर्शवणार?

उत्तर :- TDS वजातीकर्ता (deductor) सदर TDS हिशोबाचे विवरण खालील पध्दतीने दर्शवणार :-

- १) कलम १९ अंतर्गत एमजीएल परिशिष्ट-III यातील तरतूदीसह वजातीकर्त्याला नोंदणी करून घेणे बंधनकारक आहे.
- २) वजातीकर्त्याने संकलित केलेला TDS, त्याची वजावट ज्या महिन्यात करण्यात आली, त्याच्या पुढील महिन्यात १० तारखेच्या आत TDS चा भरणा केला पाहिजे आणि जीएसटीआर-७ मध्ये या बदल माहिती दिली पाहिजे.
- ३) जमा केलेला TDS पुरवठाकर्त्याच्या इलेक्ट्रॉनिक कॅश लेजर मध्ये परावर्तित होईल.
- ४) TDS कपात केल्यापासून पाच दिवसांच्या आत वजातीकर्त्याने करदात्याला प्रमाणपत्र निर्गमित करणे आवश्यक आहे, यामध्ये कसूर झाल्यास वजातीकर्त्याला कमाल ₹. ५०००/- च्या अधीन राहून प्रतिदिन ₹. १००/- शुल्क अदा करावे लागेल.

प्र.२५.:- स्रोतावर आकारलेला कर (Tax collected at source-TCS) म्हणजे काय?

उत्तर :- MGL कलम ४३(सी) अंतर्गत ही तरतूद केवळ ई-कॉमर्स ऑपरेटरला लागू आहे. प्रत्येक ई-कॉमर्स ऑपरेटरला त्याच्याद्वारे पुरवठाकर्त्याला देय असलेल्या रकमेतील काही टक्के (GST परिषदेच्या शिफारसीनुसार नंतर अधिसूचित केली जाईल) रक्कम प्रत्यक्ष अधिदानाच्या वेळी रोखून ठेवणे आवश्यक आहे. प्रत्येक ई-कॉमर्स ऑपरेटरला सदर रोखून ठेवलेली रक्कम

योग्य GST खात्यात पुढील महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत जमा करावी लागेल. जमा केलेला TCS पुरवठाकर्त्याच्या इलेक्ट्रॉनिक कॅश लेजर मध्ये परावर्तित होईल.

प्र.२६. :- GST अधिदानासाठी (Payment) GSTN पोर्टलवर क्रेडिट कार्डची आधी नोंदणी करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- होय. GSTN वरच्या सामाईक पोर्टलच्या माध्यमाद्वारे क्रेडिट कार्डने कर अधिदान करण्याचा उद्देश असलेल्या करदात्याला त्या क्रेडिट कार्डची आधी नोंदणी करणे आवश्यक आहे. क्रेडिट कार्ड सेवा प्रदात्यांद्वारे क्रेडिट कार्डच्या सत्यतेची तपासणी करण्यासाठी GSTN बँकांमध्ये समन्वय प्रणाली कार्यान्वित करू शकते. त्यामुळे व्यापार/व्यवसाय करणे सहज सुलभ होण्यासाठी कोणत्याही आर्थिक मर्यादेशिवाय क्रेडिट कार्डचा वापर करून अधिदान करण्यास अनुमती देता येईल.

इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्स

८.इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्स :-

प्र.१. :- ई-कॉमर्स (e-commerce) म्हणजे काय?

उत्तर :- MGL कलम ४३बी(डी) मध्ये इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्सची व्याख्या देण्यात आली आहे. ई-कॉमर्स म्हणजे वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांचा पुरवठा किंवा प्राप्ती किंवा इलेक्ट्रॉनिक नेटवर्क माध्यमाद्वारे, मुख्यतः इंटरनेट द्वारे, निधी किंवा माहिती (डेटा) यांचे पारेषण, इंटरनेटवर आधारित कोणत्याही अनुप्रयोगांचा (ॲप्लिकेशन्स) वापर करून उदा. ई-मेल, तात्काळ संदेश (Instant messaging) Shopping Carts, वेब सर्विसेस, Universal description Discovery and integration (UDDI), File Transfer Protocol (FTP), and Electronic Data Interchange (EDI) परंतु यापुरते मर्यादित न रहाता, तसेच अधिदान ऑनलाईन करण्यात आले किंवा नाही?आणि ऑपरेटर मार्फत वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांचा अंतिम पुरवठा करण्यात आला का? या गोष्टींचा कांही संबंध नसेल.

प्र.२.:- ई-कॉमर्स ऑपरेटर म्हणजे कोण?

उत्तर :- MGL कलम ४३बी(ई) मध्ये इलेक्ट्रॉनिक कॉमर्स ऑपरेटरची व्याख्या देण्यात आली आहे. ई-कॉमर्स ऑपरेटर म्हणजे प्रत्यक्षरीत्या किंवा अप्रत्यक्षरीत्या, वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांच्या सुविधा पुरवण्यात कार्यरत आहेत अशा इलेक्ट्रॉनिक मंचावर मालकी हक्क असलेली, संचालित करणारी किंवा नियंत्रित करणारी प्रत्येक व्यक्ती. तसेच अशा प्रकारच्या वस्तू/माल आणि सेवांशी आनुषंगिक किंवा संबंधित कोणतीही माहिती किंवा कोणत्याही अन्य सेवा इलेक्ट्रॉनिक मंचाद्वारे पुरविणा-या व्यक्तीला "ऑपरेटर" मानले जाईल, एखादी व्यक्ती स्वतः वस्तू/माल किंवा सेवांचा पुरवठा करत असली तर त्या व्यक्तीला "ऑपरेटर" मानले जाणार नाही. उदाहरणार्थ, ॲमेझॉन आणि फ्लिपकार्ट "ई-कॉमर्स ऑपरेटर" आहेत कारण त्यांच्या मंचाद्वारे ते प्रत्यक्ष पुरवठाकर्त्यांना वस्तू/सेवा यांचा पुरवठा करण्यासाठी सुविधा उपलब्ध करून देतात(ज्यांना प्रचलित भाषेत Market Place Model or Fulfillment Model असे म्हटले जाते) परंतु टायटन त्यांच्या स्वतःच्या वेबसाईट द्वारे घडयाळ आणि

जवाहीर यांचा पुरवठा करते, त्यामुळे या तरतूदीनुसार, "टायटन" ई-कॉमर्स ऑपरेटर मानली जाणार नाही. त्याचप्रमाणे ॲमेझॉन आणि फ्लिपकार्ट यांना स्वतः केलेल्या पुरवठ्याच्या बाबत (प्रचलित भाषेत ज्याला "Inventory Model" म्हणतात), "ई-कॉमर्स ऑपरेटर" मानले जाणार नाही.

प्र.३. :- नोंदणी प्राप्त करून घेणे ई-कॉमर्स ऑपरेटरला बंधनकारक आहे का?

उत्तर :- होय. MGL परिशिष्ट-III सह कलम १९ मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की ई-कॉमर्स ऑपरेटरांना सीमित मर्यादा सूट लाभ उपलब्ध नाही आणि त्यांनी केलेल्या पुरवठ्यांचे मूल्य काहीही असले तरीही, त्यांना नोंदणी प्राप्त करून घेणे अनिर्वाय आहे.

प्र.४. :- वस्तू/माल किंवा सेवांचा पुरवठाकर्ता ई-कॉमर्स ऑपरेटर द्वारे पुरवठा करत असेल तर सीमित मर्यादा सूट मिळण्यास पात्र आहे का?

उत्तर :- नाही. MGL परिशिष्ट-III सह कलम १९ मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की अशा प्रकारच्या पुरवठाकर्त्यांना सीमित मर्यादा सूट लाभ उपलब्ध नाही आणि त्यांनी केलेल्या पुरवठ्यांचे मूल्य काहीही असले तरीही, त्यांना नोंदणी प्राप्त करून घेणे अनिर्वाय आहे.

प्र.५. :- समूहक (Aggregator) म्हणजे कोण?

उत्तर :- MGL कलम ४३ बी(अ) मध्ये समूहकाची व्याख्या देण्यात आली आहे. समूहक म्हणजे इलेक्ट्रॉनिक मंचावर मालकी हक्क असलेली आणि संचालित करणारी एक व्यक्ती, जी अनुप्रयोग आणि संपर्क साधनांच्या योगे, समूहकाची विशिष्ट व्यापारसंज्ञा (Brand Name) किंवा संबंधित व्यापारनाम (Trade Name) अंतर्गत, संभाव्य ग्राहकाला विशिष्ट प्रकारच्या सेवा उपलब्ध करून देणा-या व्यक्तीशी संपर्क साधण्यास मदत करते. उदाहरणार्थ, "ओला कॅब्स" समूहक आहेत.

प्र.६. :- समूहकाला GST अंतर्गत नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- होय. MGL परिशिष्ट-III सह कलम १९ मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की समूहकाला सीमित मर्यादा सूट लाभ उपलब्ध नाही आणि त्यांनी केलेल्या पुरवठ्यांचे मूल्य काहीही असले तरीही, त्यांना नोंदणी प्राप्त करून घेणे अनिर्वाय आहे.

प्र.७. :- स्रोतावर आकारलेला कर (Tax collected at source-TCS) म्हणजे काय?

उत्तर :- MGL कलम ४३सी(१) अनुसार, वस्तू/माल किंवा सेवांचा पुरवठा करणा-या प्रत्यक्ष पुरवठाकर्त्याने ई-कॉमर्स ऑपरेटर मार्फत केलेल्या वस्तू/माल किंवा सेवांच्या पुरवठ्यांसाठी अदा केलेल्या किंवा देय लाभातून ई-कॉमर्स ऑपरेटरने रक्कम संकलित (वजा) करणे आवश्यक आहे. अशा प्रकारे वजावट/संकलित केलेल्या रक्कमेस "स्रोतावर आकारलेला कर (Tax collected at source-TCS)" म्हणतात.

प्र. ८.:- कोणत्या वेळी / कालावधीनंतर ई-कॉमर्स ऑपरेटरने अशा प्रकारच्या वजावटी केल्या पाहिजेत?

उत्तर :- अशा प्रकारच्या कर संकलन / वजावटीचा कालावधी खालीलपैकी सर्वात अगोदर घडणारी घटना असेल :-

- i) ज्या वेळी वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा पुरवठा करणा-या प्रत्यक्ष पुरवठाकर्त्याच्या खाती कोणतीही रक्कम जमा होते तो कालावधी;
- ii) ज्या वेळी अशा पुरवठाकर्त्यास कोणत्याही रक्कमेचे नगद किंवा अन्यप्रकारे अधिदान केले जाते तो कालावधी;

प्र.९. :- ई-कॉमर्स ऑपरेटरने अशा प्रकारचा TCS शासनाच्या खाती जमा करण्याची कालमर्यादा काय आहे? ऑपरेटरला या उद्देशासाठी विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- MGL कलम ४३सी(३) अनुसार, ऑपरेटरने संकलित केलेली रक्कम, ज्या महिन्यात ती संकलित केली त्या महिन्याच्या समाप्तीनंतर १० दिवसांच्या आंत योग्य त्या शासनाकडे जमा केली पाहिजे. तसेच MGL कलम ४३सी (४) अनुसार, ऑपरेटरने इलेक्ट्रॉनिक पध्दतीने विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे. विवरणात त्याच्या पोर्टल द्वारे करण्यात आलेल्या जावक पुरवठ्यांच्या पोटी संकलित केलेल्या सर्व रक्कमांचा तपशील (आर्थिक वृत्तांत/तक्ता) देणे आवश्यक आहे. उपरोक्त आर्थिक वृत्तांताच्या (Statement) संबंधित कॅलेंडर महिन्याच्या समाप्तीनंतर १० दिवसांच्या आंत विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे. उपरोक्त आर्थिक वृत्तांतामध्ये प्रत्यक्ष पुरवठाकर्ता /पुरवठाकर्ते यांची नांवे, त्यांच्या संबंधित पुरवठ्यांचा तपशील आणि त्यांच्या वतीने जमा करण्यात आलेली रक्कम इत्यादी तपशील असणे आवश्यक आहे. कथित आर्थिक वृत्तांताचा नमुना आणि पध्दत GST नियमांत विहित करण्यात येईल.

प्र.१०. :- प्रत्यक्ष पुरवठाकर्त्यास TCS क्रेडिटचा लाभ कसा घेता येईल?

उत्तर :- ऑपरेटरने शासन खाती जमा केलेले TCS, ऑपरेटरने दाखल केलेल्या विवरणाच्या आधारे, प्रत्यक्ष नोंदणीकृत पुरवठाकर्त्यांच्या (ज्याच्या व्यवहारापोटी रक्कम संकलित केली तो) कॅश लेजर मध्ये परावर्तित होईल. प्रत्यक्ष पुरवठाकर्त्याने केलेल्या पुरवठ्यांच्या बाबतीत कर दायित्वपूर्तीच्या वेळी सदर क्रेडिट वापरता येईल.

प्र.११. :- ई-कॉमर्स ऑपरेटरला शासनास माहिती सादर करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- होय. कलम ४३सी(१०) अनुसार, संयुक्त आयुक्त (Joint Commissioner) पदश्रेणीपेक्षा कनिष्ठ श्रेणी नसलेला कोणताही अधिकारी, खालील मुद्द्यांशी संबंधित तपशील सादर करण्याबाबत ऑपरेटरला आदेश देऊ शकतो.

- (i) कोणत्याही कालावधीत ऑपरेटरद्वारे करण्यात आलेला वस्तू/माल किंवा सेवांचा पुरवठा;

- (ii) प्रत्यक्ष पुरवठाकर्त्यांच्या अखत्यारीतील मालाचा साठा, ऑपरेटरद्वारे पुरवठा करण्यासाठी ऑपरेटरच्या मालकीच्या गोडाऊन किंवा वखारीत, ठेवण्यात आलेला आहे आणि प्रत्यक्ष पुरवठाकर्त्याने सदर गोडाऊन किंवा वखार यांची अतिरिक्त व्यावसायिक स्थळ किंवा स्थान म्हणून नोंदणी केली आहे.

उपरोक्त माहितीची विचारणा करणा-या सूचना पत्राच्या अंमलबजावणीच्या दिनांकापासून पाच कामकाज दिवसांच्या आत, ऑपरेटरला उपरोक्त बाबत माहिती सादर करणे आवश्यक आहे. सदर माहिती सादर करण्यात कसूर केल्यास, दंडाच्या रक्कमेत ₹. २५०००/- पर्यंत वाढ होऊ शकते.

प्र.१२. ई-कॉमर्स ऑपरेटरने आर्थिक वृत्तांत (Statement) सादर करणे आवश्यक आहे का? आर्थिक वृत्तांतामध्ये कोणते तपशील सादर करणे आवश्यक आहे?

उत्तर :- होय. MGL कलम ४३सी (४) अनुसार, प्रत्येक ऑपरेटरने एका महिन्यात त्याच्या द्वारे करण्यात आलेल्या जावक पुरवठ्यांच्या पोटी संकलित केलेल्या TCS च्या (स्रोतावर आकारलेला कर) सर्व रकमांचा तपशीलाचा आर्थिक वृत्तांत इलेक्ट्रॉनिक पध्दतीने, आर्थिक वृत्तांता संबंधित कॅलेंडर महिन्याच्या समाप्तीनंतर १० दिवसांच्या आत दाखल करणे आवश्यक आहे. आर्थिक वृत्तांतामध्ये, इतर बाबींसह, ऑपरेटरद्वारे करण्यात आलेल्या सर्व वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा पुरवठ्यांबाबत प्रत्येक पुरवठाकर्त्याच्या वतीने संकलित करण्यात आलेल्या रकमांचा तपशील आणि कथित कॅलेंडर महिन्यातील पुरवठ्यांचा तपशील असणे आवश्यक आहे.

प्र.१३. :- ई-कॉमर्स तरतुदीमध्ये "मेळ घालणे" संकल्पना (concept of matching) काय आहे आणि ती कशाप्रकारे कार्यरत होईल?

उत्तर :- कलम ४३ सी(६) अनुसार, कॅलेंडर महिन्यात प्रत्येक ऑपरेटरने केलेल्या पुरवठ्यांचे तपशील आणि संकलित केलेली रक्कम आणि त्याच्या आर्थिक वृत्तांतामध्ये सादर केलेली पुरवठ्यांची माहिती यांचा मेळ, संबंधित पुरवठाकर्त्याने कलम २७ अंतर्गत संबंधित कॅलेंडर महिन्यात किंवा त्या नंतरच्या

कॅलेंडर महिन्यात दाखल केलेल्या वैध विवरणातील जावक पुरवठ्याबाबतच्या तत्सम तपशीलाशी घालण्यात येईल. ऑपरेटरने त्याच्या आर्थिक वृत्तांतामध्ये घोषित केलेला, ज्यावर कर संकलित केलेला आहे असा जावक पुरवठ्याचा तपशील आणि पुरवठाकर्त्याने घोषित केलेला तत्सम तपशील जर एकमेकांशी जुळत नसतील, तर या विसंगती बाबत दोन्ही व्यक्तींना सूचित केले जाईल.

प्र.१४. :- तपशीलात विसंगती राहिली तर काय होईल?

उत्तर :- कलम ४३ सी (८) अनुसार, कोणत्याही अधिदानाशी संबंधित पुरवठ्याचे मूल्य, ज्याबाबत विसंगती सूचित केली आहे आणि पुरवठाकर्त्याने जर विसंगती सूचित करण्यात आलेल्या महिन्याच्या वैध विवरणात सदर चूकीची दुरुस्ती केली नाही तर, विसंगती सूचित करण्यात आलेल्या महिन्याच्या पुढील महिन्यात उपरोक्त पुरवठ्याचे मूल्य संबंधित पुरवठाकर्त्याच्या उत्पादन कर दायित्वामध्ये जोडले जाईल. ज्याच्या उत्पादन कर दायित्वामध्ये कोणतीही रक्कम जोडली जाते, तो संबंधित पुरवठाकर्ता, अशा प्रकारच्या पुरवठ्यावर कर देय असलेल्या दिनांकापासून अधिदानाच्या दिनांकापर्यंत कलम ३६, उपकलम (१) मध्ये विहित केलेल्या दराने आधिक्य रक्कमेवरील व्याजासह देय कर अदा करण्यासाठी जबाबदार असेल.

जॉब वर्क

९. जॉब वर्क

प्र.१.:- जॉब वर्क म्हणजे काय?

उत्तर :- MGL कलम २(६२) मध्ये "जॉब वर्क" ची व्याख्या दिली आहे. जॉब वर्क म्हणजे एका व्यक्तीने दुस-या नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीच्या मालकीच्या वस्तू/मालावर संस्करण किंवा प्रक्रिया करण्याचे स्वीकारलेले कार्य आणि त्याप्रमाणे "जॉब वर्कर" या शब्दाचा अर्थ लावला जाईल.

सुधारित अधिसूचना क्रमांक-२१४/८६-सीई दिनांक २३ मार्च, १९८६ मध्ये विहित व्याख्येपेक्षा उपरोक्त अर्थ जास्त विस्तृत आहे. अधिसूचनेत जॉब वर्क कार्य याचा अर्थ ते "उत्पादन" मानले जाईल अशा पध्दतीने सुनिश्चित केला गेला आहे. अशा रीतीने जॉब वर्क शब्दाची व्याख्याच प्रस्तावित जीएसटी करप्रणालीत जॉब वर्क संबंधित मूलभूत कर-आकारणी पध्दतीत परिवर्तन दर्शवित आहे.

प्र.२. :- करपात्र व्यक्तीने जॉब वर्करला पाठविलेला माल "पुरवठा" मानला जाईल का आणि त्यावर जीएसटी कर दायित्व असेल का? कारण काय?

उत्तर :- नाही. त्या मालास "पुरवठा" असे मानले जाणार नाही. MGL परिशिष्ट-I मधील परिच्छेद-५ मधील अटीनुसार नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीने (प्रमुख) जॉब वर्करला केलेला वस्तू/मालाचा पुरवठा, कलम ४३(अ) अनुसार वस्तू/मालाचा पुरवठा मानला जाणार नाही. त्यामुळे असे अनुमान करता येईल की नोंदणीकृत प्रमुखाने जॉब वर्करला केलेल्या वस्तू/मालाच्या पुरवठ्यावर GST लागू होणार नाही.

प्र.३. :- नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीला कर अधिदान न करता जॉब वर्करला वस्तू/मालाचा पुरवठा करता येतो का?

उत्तर :- होय. MGL कलम ४३अ मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ती (प्रमुख) करयोग्य वस्तू/माल जॉब वर्करकडे जॉब वर्कसाठी कर अधिदान न करता पाठवू शकते. कांही विशिष्ट अटीच्या अधीन

राहून, नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ती माल एका जॉब वर्करकडून दुस-या जॉब वर्करकडे आणि अशा प्रकारे आणखी काही जॉब वर्करस्कडे माल पाठवू शकते. याची नोंद घेणे आवश्यक आहे की जर करयोग्य नसलेला किंवा करमुक्त वस्तू/माल जॉब वर्करसाठी पाठवण्याचे प्रस्तावित केले असेल तर, कलम ४३(अ) च्या तरतूदी लागू होणार नाहीत.

प्र.४. :- जॉब वर्करला नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- होय. जॉब वर्कर सेवांचा पुरवठा करणारा पुरवठाकर्ता असल्याने, जर त्याची एकूण उलाढाल विहित सीमित मर्यादा पार करत असेल तर त्याचे स्वतःला नोंदणीकृत करून घेणे आवश्यक आहे.

प्र.५. :- प्रमुख व्यक्तीच्या मालाचा पुरवठा जॉब वर्करच्या कार्यस्थळातून थेट करण्यात आला, तर तो माल जॉब वर्करच्या एकूण उलाढालीत समाविष्ट करण्यात येईल का?

उत्तर :- नाही. प्रमुख व्यक्तीच्या एकूण उलाढालीत तो माल समाविष्ट केला जाईल.

प्र.६. :- प्रमुख व्यक्ती माल स्वतःच्या कार्यस्थळाकडे परत न आणता, जॉब वर्करच्या कार्यस्थळातून त्या मालाचा थेट पुरवठा करू शकतो का?

उत्तर :- होय. या अटींना अधिनस्त राहून प्रमुख व्यक्तीने अशा प्रकारचे जॉब वर्करचे कार्यस्थळ आपल्या व्यवसायाचे अतिरिक्त स्थळ असल्याचे घोषित केले पाहिजे, किंवा जॉब वर्कर नोंदणीप्राप्त असला पाहिजे, किंवा तेथे माल अधिसूचित केलेला असावा.

प्र.७. :- कोणत्या परिस्थितीत प्रमुख व्यक्ती जॉब वर्करच्या कार्यस्थळातून मालाचा थेट पुरवठा करू शकते?

उत्तर :- प्रमुख व्यक्ती जॉब वर्करच्या व्यावसायिक स्थानातून, ते स्थान अतिरिक्त व्यावसायिक स्थान असे घोषित न करता, दोन परिस्थितीत थेट पुरवठा करू शकतो, त्या म्हणजे, जेथे जॉब वर्कर एक नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ती असते किंवा जेथे प्रमुख व्यक्ती अधिसूचित केलेल्या वस्तू/मालाचा पुरवठा करते.

प्र.८. :- जॉब वर्करला पाठवण्यात आलेला कच्चा माल (Inputs) /भांडवली माल (Capital goods) याबाबत इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) प्राप्त करण्यासाठी असलेल्या संबंधित तरतूदी कोणत्या आहेत?

उत्तर :- MGL कलम १६(अ) मध्ये जॉब वर्करसाठी पाठवण्यात आलेल्या इनपूटस्/भांडवली माल इत्यादींवर घेण्यात येणा-या इनपूट टॅक्स क्रेडिट संबंधित पैलू नेमकेपणे दर्शविलेले आहेत. ज्यानुसार अशी तरतूद करण्यात आली आहे की इनपूटस्/भांडवली मालांवर अदा केलेल्या कराचा लाभ (credit) खालील पध्दतीने प्राप्त करता येईल :-

प्रमुख व्यक्ती जॉब वर्करकडे पाठवलेल्या कच्च्या मालाचा लाभ (credit) घेण्यास पात्र असेल, जर कथित कच्चा माल, बाहेर पाठवल्याच्या दिनांकापासून जॉब वर्क पूर्ण होऊन १८० दिवसांच्या आत परत प्राप्त झाला. जर कच्चा माल जॉब वर्करकडे थेट पाठवण्यात आला, जॉब वर्करला कच्चा माल प्राप्त झालेल्या दिनांकापासून कालावधी मोजला जाईल. तसेच प्रमुख व्यक्तीला विहित कालावधीत जर कच्चा माल परत प्राप्त झाला नाही, तर अशा कच्च्या मालावर घेण्यात आलेल्या लाभाच्या (इनपूट टॅक्स क्रेडिट) समतुल्य रक्कम व्याजासहित अदा केली पाहिजे. कच्चा माल प्रत्यक्षात परत मिळाल्यावर, लाभ पुन्हा पुनःप्राप्त करून घेता येईल.

प्र.९. :- जॉब वर्करच्या तरतूदी वस्तू/मालांच्या सर्व वर्गांना लागू होतात का?

उत्तर :- नाही. जॉब वर्क संबंधित तरतूदी तेव्हाच लागू होतात, जेव्हा नोंदणी प्राप्त करपात्र व्यक्तीचा करयोग्य वस्तू/माल पाठवण्याचा उद्देश असतो. अन्य शब्दात, या तरतूदी करमुक्त किंवा करयोग्य नसलेल्या वस्तू/मालाला किंवा जेव्हा माल पाठवणारी व्यक्ती नोंदणीप्राप्त करपात्र नसून अन्य व्यक्ती असते, तेव्हा लागू होत नाहीत.

इनपूट टॅक्स क्रेडिट

१०. इनपूट टॅक्स क्रेडिट

प्र.१. :- "इनपूट टॅक्स" म्हणजे काय?

उत्तर :- "इनपूट टॅक्स" ची व्याख्या MGL कलम २ (५७) आणि IGST अधिनियम कलम २ (१)(डी) मध्ये विहित केली आहे. करपात्र व्यक्तीच्या संबंधित इनपूट टॅक्स म्हणजे, CGST अधिनियमाच्या बाबतीत IGST आणि CGST, आणि SGST अधिनियमाच्या बाबतीत IGST आणि SGST, जो त्याला केलेल्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांच्या कोणत्याही पुरवठ्यावर आकारला जातो, जो पुरवठा करपात्र व्यक्ती द्वारे त्याच्या व्यापार/व्यवसायामध्ये किंवा व्यापार/व्यवसायाच्या वृद्धीसाठी वापरला जातो किंवा वापरण्याचा उद्देश असतो आणि यात कलम ७, उपकलम (३) अंतर्गत देय कर समाविष्ट असतो.

IGST अधिनियमांतर्गत, वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांच्या कोणत्याही पुरवठ्यावर आकारण्यात येणा-या IGST, CGST किंवा SGST यांना इनपूट टॅक्सची व्याख्या विहित करण्यात आली आहे.

प्र.२. :- तीन अधिनियमांतील म्हणजेच CGST, SGST आणि IGST अधिनियमांतील "इनपूट टॅक्स" च्या विभिन्न व्याख्यांचा सूचितार्थ काय आहे?

उत्तर :- याचा अर्थ असा आहे की CGST अधिनियमात "इनपूट टॅक्स" मध्ये IGST आणि CGST समाविष्ट आहेत आणि SGST अधिनियमात "इनपूट टॅक्स" मध्ये IGST आणि SGST समाविष्ट आहेत. IGST अधिनियमात इनपूट टॅक्समध्ये सर्व तीन कर म्हणजे IGST, CGST आणि SGST समाविष्ट आहेत.

याचाच अर्थ असा की IGST दायित्व पूर्तीसाठी तिन्ही करांचा लाभ घेता येतो, उलटपक्षी CGST अधिनियमांतर्गत केवळ IGST व CGST करांचा लाभ घेता येतो आणि तसेच SGST अधिनियमांतर्गत IGST व SGST करांचा लाभ घेता येतो. परंतु CGST आणि SGST यांच्या करदेयतेचे लाभ परस्परांशी (Cross-utilised) घेता येत नाहीत.

प्र.३. :- रिव्हर्स चार्ज वर अदा केलेल्या GST इनपूट टॅक्स मानता येते का?

उत्तर :- होय. इनपूट टॅक्सच्या व्याख्येत कलम ७ उपकलम (३) (रिव्हर्स चार्ज) अंतर्गत देय असलेल्या कराचा समावेश आहे. जेव्हा अशा प्रकारच्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा व्यापार/व्यवसायाच्या दरम्यान किंवा व्यापार/व्यवसायाच्या वृद्धीसाठी वापरल्या जातात किंवा वापरण्याचा उद्देश असतो, तेव्हा लाभ (ITC) उपभोगता येतो.

प्र.४. :- कच्चा वस्तू/माल (Input goods), इनपूट सेवा, आणि/किंवा भांडवली वस्तू/माल यावर अदा केलेला कर (सीजीएसटी / आयजीएसटी / एसजीएसटी) इनपूट टॅक्समध्ये समाविष्ट असतो का?

उत्तर :- होय, अनुक्रमे MGL कलम २(५४), २(५५) आणि २(२०) अनुसार इनपूट टॅक्समध्ये कच्चा वस्तू/माल, इनपूट सेवा, आणि/किंवा भांडवली वस्तू/माल यावर अदा केलेला कर (IGST / CGST / SGST) समाविष्ट असतो. याची नोंद घेण्यात यावी की भांडवली मालावरही अदा केलेल्या कराचा लाभ एक रक्कमी उपभोगण्याची अनुमती आहे.

प्र.५. :- ज्या व्यक्तीने नोंदणीसाठी जबाबदार झालेल्या दिनांकापासून ३० दिवसांच्या आत अधिनियमांतर्गत नोंदणीसाठी अर्ज केला आहे आणि त्याला नोंदणी प्रदान करण्यात आली आहे, त्याची ITC घेण्याबाबत पात्रता काय आहे? (कलम १६ (२))

उत्तर :- या अधिनियमांतील तरतूदींतर्गत ज्या दिनांकापासून ती व्यक्ती करपात्र होते, त्या दिनांकापूर्व लगतच्या दिवसापासून, ताब्यात असलेला कच्चा मालाचा साठा आणि कच्चा मालाचा समावेश असलेला अंशतः उत्पादित किंवा उत्पादित मालाचा साठा यावरील इनपूट टॅक्सचा लाभ घेण्यास ती व्यक्ती पात्र होते. ज्या दिनांकापासून ती व्यक्ती नोंदणीसाठी जबाबदार होते, त्या दिनांकापासून ३० दिवसांच्या आत नोंदणी प्राप्त करून न घेतल्यास, नोंदणीपूर्व मालाच्या साठ्यावर ITC अनुज्ञेय नाही याची नोंद घेण्यात यावी.

प्र.६. :- एक व्यक्ती १ ऑगस्ट, २०१७ रोजी करपात्र होते, आणि १५ ऑगस्ट, २०१७ रोजी नोंदणी प्राप्त करून घेते. तर सदर व्यक्ती कच्च्या मालाच्या साठ्यावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिटसाठी कोणत्या दिनांकापासून पात्र ठरणार?

उत्तर :- ३१ जुलै, २०१७.

प्र.७. :- ऐच्छिक नोंदणी प्राप्त करून घेतलेल्या व्यक्तीची कच्च्या मालाच्या साठ्यावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिटसाठी पात्रता काय आहे?

उत्तर :- MGL कलम १६(२अ) अनुसार ऐच्छिक नोंदणी प्राप्त करून घेतलेली व्यक्ती, नोंदणी दिनांकानंतर लगेच येणा-या दिवशी ताब्यात असलेला कच्च्या मालाचा साठा, कच्च्या मालाचा समावेश असलेला अंशतः उत्पादित माल, उत्पादित मालाचा साठा यावरील इनपूट टॅक्सच्या लाभासाठी (ITC) साठी पात्र ठरेल.

प्र.८. :- जेव्हा करपात्र व्यक्ती प्राप्त झालेल्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा उपयोग करयोग्य आणि करयोग्य नसलेल्या पुरवठ्यांसाठी करते, तेव्हा नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीला इनपूट टॅक्स क्रेडिट उपलब्ध केले जाते का?

उत्तर :- MGL कलम १६(६) अनुसार, केवळ करयोग्य पुरवठ्याशी संबंधित वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा लाभ नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीला घेता येईल. जीएसटी नियम (अजून निर्गमित करण्यात आलेले नाहीत) सह MGL कलम १६(७) अनुसार विहित करण्यात येणा-या पध्दतीने करदेयतेच्या लाभाची रक्कम परिगणित केली जाईल. भांडवली मालावरचा लाभ देखील वापराच्या योग्य प्रमाणात घेण्याची अनुमती दिली जाईल याची नोंद घेणे महत्त्वपूर्ण आहे.

प्र.९. :- जेव्हा करपात्र व्यक्ती प्राप्त झालेल्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा उपयोग व्यावसायिक आणि अव्यावसायिक पुरवठा करण्यासाठी करते, तेव्हा नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीला इनपूट टॅक्स क्रेडिट उपलब्ध केले जाते का?

उत्तर :- MGL कलम १६(५) अनुसार, केवळ व्यावसायिक उद्देशाने केलेल्या पुरवठ्याशी संबंधित वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीला घेता येईल. MGL कलम १६(७) सह GST नियमांनुसार (अजून निर्गमित करण्यात आलेले नाहीत) विहित करण्यात येणा-या पध्दतीने करदेयतेच्या लाभाची रक्कम परिगणित केली जाईल. भांडवली मालावरचा लाभ देखील योग्य प्रमाणात घेण्याची अनुमती दिली जाईल याची नोंद घेणे महत्त्वपूर्ण आहे.

प्र.१०. :- नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीच्या संस्थापनेत परिवर्तन घडून आल्यास, अशा बाबींमध्ये इनपूट टॅक्सची पात्रता काय असेल?

उत्तर :- MGL कलम १६ (८) अनुसार, हस्तांतरणकर्त्याला त्याच्या लेखापुस्तकात दर्शविलेले "न वापरलेले इनपूट टॅक्स क्रेडिट" दायित्वांच्या हस्तांतरणाची तपशीलवार आणि अचूक तरतूद करण्याच्या अटीच्या अधीन राहून हस्तांतरितीला हस्तांतरित करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

प्र.११. :- जेव्हा नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीने केलेला वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा पुरवठा संपूर्णतः करमुक्त झाल्यास, तेव्हा इनपूट टॅक्सची पात्रता काय असेल?

उत्तर :- MGL कलम १६(१२) अनुसार, संपूर्णतः करमुक्त झालेल्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांचा पुरवठा करणाऱ्या नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीला, सदर करमुक्तता दिनांकापूर्व लगतच्या दिवशी ताब्यात असलेला कच्च्या मालाचा साठा आणि अंशतः उत्पादित/उत्पादित मालाच्या साठ्यात समाविष्ट असलेला कच्चा माल बाबत इनपूट टॅक्स क्रेडिट समतुल्य रक्कम अदा करावी लागेल. अशा प्रकारच्या वस्तू/मालाबाबतच्या रकमेच्या अधिदानानंतर, इलेक्ट्रॉनिक क्रेडिट लेजर मध्ये काही शेष रक्कम असल्यास ती रद्द होईल अशीही तरतूद करण्यात आली आहे. MGL कलम १६(१३) च्या अनुषंगाने GAAP अनुसार अदा करावी लागणारी रक्कम परिगणित केली जाईल.

प्र.१२. :- जेव्हा कलम ७ अंतर्गत कर अदा करणारी करपात्र व्यक्ती, कलम- ८ अंतर्गत संयुक्त कर योजना (Compounding Scheme) अंतर्गत कर अदा करण्याचा विकल्प निवडते, तेव्हा अशा बाबतीत इनपूट टॅक्स पात्रता काय असेल?

उत्तर :- MGL कलम १६(१२) अनुसार, कलम ७ अंतर्गत कर अदा करणारी करपात्र व्यक्ती, कलम-८ अंतर्गत संयुक्त कर योजना अंतर्गत कर अदा करण्याचा विकल्प निवडते, तेव्हा सदर बदलाच्या दिनांकापूर्व लगतच्या दिवशी ताब्यात असलेला कच्च्या मालाचा साठा आणि अंशतः उत्पादित/उत्पादित मालाच्या साठ्यात समाविष्ट असलेला कच्चा माल बाबत इनपूट टॅक्स क्रेडिट समतुल्य रक्कम अदा करावी लागेल. अशा प्रकारच्या वस्तू/मालाबाबतच्या रकमेच्या अधिदानानंतर, इलेक्ट्रॉनिक क्रेडिट लेजर मध्ये काही रक्कम शेष असल्यास ती रद्द होईल अशीही तरतूद करण्यात आली आहे. MGL कलम १६(१३) च्या अनुषंगाने GAAP अनुसार अदा करावी लागणारी रक्कम परिगणित केली जाईल.

प्र.१३.:- संयुक्त कर (Compounding Scheme) आधारित कर अदा करणा-या एका व्यापा-याने संयुक्त कराची सीमित मर्यादा पार केली आणि नियमित करपात्र व्यक्ती झाला, तर त्याला इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेता येईल का? आणि जर असे असेल तर कोणत्या दिनांकापासून?

उत्तर :- MGL कलम १६(३) अनुसार, तो व्यापारी ताब्यात असलेला कच्च्या मालाचा साठा आणि अंशतः उत्पादित/उत्पादित मालाच्या साठ्यात समाविष्ट असलेला कच्चा माल यासाठी कलम ७ अंतर्गत कर अदा करण्यास जबाबदार ठरलेल्या दिनांकापूर्व लगतच्या दिवसापासून इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेऊ शकतो.

प्र.१४. :- "श्री.ब" ही नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्ती संयुक्त दर (composition rate) अंतर्गत ३० जुलै, २०१७ पर्यंत कर अदा करीत होती. तथापि ३१ जुलै, २०१७ पासून "श्री.ब" ही व्यक्ती नियमित कर योजनेंतर्गत कर अदा करण्यास पात्र झाली. तर ती व्यक्ती ITC साठी पात्र आहे का?

उत्तर :- "श्री. ब." दिनांक ३० जुलै २०१७ रोजी ताब्यात असलेला कच्च्या मालाचा साठा आणि अंशतः उत्पादित/उत्पादित मालाच्या साठ्यात समाविष्ट असलेला कच्चा माल बाबत इनपूट टॅक्स क्रेडिटसाठी (ITC) पात्र ठरतो.

प्र.१५. :- "श्री.अ" यांनी दिनांक ५ जून, २०१७ रोजी ऐच्छिक नोंदणीसाठी अर्ज केला आणि दिनांक २२ जून, २०१७ रोजी नोंदणी प्राप्त झाली. तर "श्री.अ" कोणत्या तारखेला कच्च्या मालाच्या साठ्यावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिट साठी पात्र ठरतील?

उत्तर :- "श्री. अ" दिनांक २१ जून, २०१७ रोजी ताब्यात असलेला कच्च्या मालाचा साठा आणि अंशतः उत्पादित/उत्पादित मालाच्या साठ्यात समाविष्ट असलेला कच्चा माल बाबत इनपूट टॅक्स क्रेडिटसाठी (ITC) पात्र ठरतो.

प्र.१६. :- कलम १६, उपकलम (२), (२अ) किंवा उपकलम (३) अंतर्गत करपात्र व्यक्तीला त्याला करण्यात आलेल्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांच्या कोणत्याही पुरवठ्याबाबत इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) घेण्याचा कधी अधिकार/हक्क नसेल?

उत्तर :- MGL कलम १६ (४) अनुसार, सदर पुरवठ्याच्या संबंधित निर्गमित करण्यात आलेल्या कर बीजकाच्या दिनांकापासून एक वर्षाचा कालावधी संपल्यानंतर त्या व्यक्तीला इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ उपभोगता येणार नाही.

प्र.१७. :- प्रमुख व्यक्ती जॉब वर्करकडे जॉब वर्कसाठी पाठवण्यात आलेल्या कच्च्या मालावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेण्यास पात्र आहे का?

उत्तर :- होय. MGL कलम १६अ(२) अनुसार प्रमुख व्यक्ती जॉब वर्करकडे जॉब वर्कसाठी पाठविण्यात आलेल्या कच्च्या मालावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेण्यास पात्र आहे.

प्र.१८.:- प्रमुख व्यक्ती द्वारा जॉब वर्कसाठी पाठवण्यात आलेला माल, प्रमुख व्यक्तीकडे पुनःप्राप्त होण्यासाठी कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- १८० दिवस.

प्र.१९. :- प्रमुख व्यक्तीला जॉब वर्कर कडून कच्चा माल १८० दिवसांच्या आत परत प्राप्त झाला नाही तर त्या प्रमुख व्यक्तीला त्या कच्च्या मालावरील "इनपूट टॅक्स क्रेडिट" परत करावे लागेल का?

उत्तर :- होय. जॉब वर्कर कडून कच्चा माल १८० दिवसांच्या आत परत प्राप्त झाला नाही तर त्या प्रमुख व्यक्तीला त्या कच्च्या मालावरील "इनपूट टॅक्स क्रेडिट" (ITC) व्याजासहित रिव्हर्स करावे लागेल. परंतु कच्च्या मालाच्या प्राप्तीनंतर प्रमुख व्यक्तीला ते क्रेडिट पुन्हा प्राप्त करून घेता येईल.

प्र.२०.:- क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेण्याच्या उद्देशाने निम्ननिर्देशित बाबींपैकी कोणत्या बाबीचा करयोग्य पुरवठा परिगणित करताना समावेश केला आहे?

- (१) शून्य दर पुरवठा;
- (२) करमुक्त पुरवठा;
- (३) कि दोन्ही?

उत्तर :- शून्य दर पुरवठा.

प्र.२१. :- प्रमुख व्यक्ती द्वारा जॉब वर्कसाठी पाठवण्यात आलेला भांडवली माल, प्रमुख व्यक्तीकडे पुनःप्राप्त होण्यासाठी कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- दोन वर्ष.

प्र. २२. :- प्रमुख व्यक्ती द्वारा जॉब वर्करकडे पाठवण्यात आलेला भांडवली माल, पाठवण्यात आलेल्या दिनांकापासून दोन वर्षांच्या आत जर परत प्राप्त झाला नाही तर, प्रमुख व्यक्तीचे दायित्व काय असेल?

उत्तर :- प्रमुख व्यक्तीला सदर भांडवली मालावर घेण्यात आलेल्या क्रेडिटच्या (ITC) समतुल्य रक्कम व्याजासहित अदा करावी लागेल. परंतु भांडवली मालाच्या प्राप्तीनंतर प्रमुख व्यक्तीला ते क्रेडिट (ITC) पुन्हा प्राप्त करून घेता येईल.

प्र.२३. :- एक करपात्र व्यक्ती माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात व्यवसाय करते. सदर व्यक्तीने त्याच्या कार्यकारी संचालकांसाठी वाहनाची खरेदी केली. तर या व्यक्तीला वाहन खरेदीवर अदा करण्यात आलेल्या GST बाबत इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेता येतो का?

उत्तर :- नाही. MGL कलम १६(९)(अ) अनुसार, जर करपात्र व्यक्ती प्रवासी परिवहन किंवा मालवाहतूक व्यवसायात असल्यास किंवा त्या वाहनांचा प्रशिक्षणादी सेवा पुरविण्यासाठी वापर करत असेल तरच त्या करपात्र व्यक्तीला वाहनांवर इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ उपभोगता येतो.

प्र.२४. :- आयकर अधिनियम, १९६१ च्या तरतूदींतर्गत जेव्हा नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्ती भांडवली मालाच्या मूल्यातील कर घटकावर घसा-याचा (depreciation) दावा करते, अशा बाबतीत ITC चा लाभ दिला जातो का?

उत्तर :- एमजीएल कलम १६(१०) अनुसार, उपरोक्त कर घटकावर इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ दिला जाणार नाही.

प्र. २५. ITC लाभ प्राप्त करून घेण्यास कोणत्या अटी आवश्यक आहेत?

उत्तर :- एमजीएल कलम १६ (११) अनुसार, खालीलप्रमाणे चार अटी विहित केलेल्या आहेत.

- अ) नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीच्या ताब्यात पुरवठाकर्त्याने निर्गमित केलेले कर अदा केलेले दस्तऐवज असले पाहिजेत;
- आ) करपात्र व्यक्तीला वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांची प्राप्ती होणे आवश्यक आहे;
- इ) सदर पुरवठ्यावर आकारण्यात आलेला कर, नगद किंवा इनपूट टॅक्स क्रेडिटच्या (ITC) वापराद्वारे शासनाला प्रत्यक्ष अदा होणे आवश्यक आहे; आणि
- ई) कलम २७ अंतर्गत करपात्र व्यक्तीने विवरण सादर केले असले पाहिजे.

प्र.२६.:- जेथे एका बीजकातील वस्तू/माल एकगड्डा किंवा विलगपणे (lots or instalments) प्राप्त होतात, तेव्हा नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीला इनपूट क्रेडिट टॅक्सचा (ITC) लाभ घेण्याचा हक्क कधी प्राप्त होईल?

उत्तर :- MGL कलम १६(११) मध्ये विहित अटीनुसार, त्या बीजकातील मालाचा अंतिम गड्डा किंवा अंतिम विलग भाग (last lot or instalment) प्राप्त झाल्यानंतर, नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्ती इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेऊ शकते.

प्र.२७.:- करपात्र व्यक्तीच्या खेरीज अन्य व्यक्तीकडे जेव्हा वस्तू/मालाची पोचवणी करण्यात येते, तेव्हा ITC चा लाभ कोणाला प्राप्त होईल? ("देयक प्राप्तकर्ता (bill to) - "पुरवठा प्राप्तकर्ता" (ship to) अशा परिस्थितीत).

उत्तर :- MGL कलम १६(११) च्या स्पष्टीकरण उपकलमानुसार, वस्तू/मालाच्या प्राप्ती बाबत, सदर करपात्र व्यक्तीच्या सूचनेवरून वस्तू/मालाची पोच त्रयस्थ व्यक्तीकडे केली जाते, तेव्हा करपात्र व्यक्तीला वस्तू किंवा माल प्राप्त झाला असे मानण्यात येईल. ज्याच्या आदेशानुसार वस्तू किंवा मालाची पोचवणी त्रयस्थ व्यक्तीला करण्यात आली, त्या व्यक्तीला इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ प्राप्त होईल.

प्र.२८.:- इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ प्राप्त करून घेण्याची कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- एमजीएल कलम १६(१५) अनुसार, ज्या आर्थिक वर्षाशी संबंधित बीजक आहे, त्या आर्थिक वर्षाच्या आगामी आर्थिक वर्षातील सप्टेंबर महिना किंवा वार्षिक विवरण दाखल केल्याची तारीख, यापैकी जे अगोदर असेल, त्यानंतर इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेता येणार नाही.

या निर्बंधाचे मूलभूत कारण असे आहे की आगामी आर्थिक वर्षातील सप्टेंबर महिन्यानंतर विवरणपत्रात बदल करण्याची अनुमती नाही. तसेच जर वार्षिक विवरण सप्टेंबर महिन्याच्या अगोदर दाखल झाले असले तर असे वार्षिक विवरणपत्र दाखल केल्याच्या तारखेनंतर कोणताही बदल करता येत नाही.

प्र.२९. :- इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेण्याची अनुमती नाही, अशी कोणती नकारात्मक यादी आहे का?

उत्तर :- MGL कलम १६ (९) मध्ये इनपूट टॅक्स क्रेडिटच्या (ITC) ग्राह्यतेच्या संबंधी नकारात्मक यादी देण्यात आली आहे. त्यामध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की निम्नलिखित बाबींवर ITC चा लाभ घेता येणार नाही.

(अ) मोटार वाहने, अपवाद जेव्हा सदर वाहनांचा प्रायः व्यवसायाचा भाग म्हणून पुरवठा केला असल्यास किंवा खालील करयोग्य सेवा पुरविण्यासाठी त्यांचा वापर केला असल्यास ----

(अ) प्रवासी परिवहन, किंवा

(आ) मालवाहतूक, किंवा

(इ) वाहन चालवण्याचे कौशल्य प्रशिक्षण देण्यासाठी;

(आ) प्रामुख्याने कोणत्याही कर्मचाऱ्याच्या वैयक्तिक कारणासाठी /उपभोगासाठी वापरलेल्या, वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा उदाहरणार्थ खाद्यपदार्थ आणि पेय, बाह्य खाद्यपदार्थ पुरवठा(catering), सौंदर्योपचार, आरोग्यसेवा, कॉस्मेटिक आणि प्लॅस्टिक सर्जरी, क्लबचे सदस्यत्व, आरोग्य आणि तंदुरुस्ती केंद्र, जीवनविमा, आरोग्य विमा आणि सुट्टीच्या कालावधीत कर्मचाऱ्यांना देण्यात येणारी प्रवास सवलत - रजा प्रवास सवलत किंवा स्वग्राम प्रवास सवलत;

(इ) प्रमुख व्यक्तीने कामाच्या कराराची (works contract) अंमलबजावणी करण्यासाठी संपादित केलेल्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा, कारखाने आणि यंत्रसामग्री खेरीज, जेव्हा या कराराची परिणती स्थावर मालमत्तेची उभारणी करण्यासाठी होते;

(ई) प्रमुख व्यक्तीने संपादन केलेल्या वस्तू/माल, परंतू मालमत्ता कोणत्याही अन्य व्यक्तीला हस्तांतरित केलेली नाही (वस्तू/मालाच्या रूपाने किंवा अन्य इतर रूपाने), कारखाने आणि यंत्रसामग्री खेरीज, ज्याचा वापर स्थावर मालमत्तेच्या उभारणीसाठी केला आहे;

(उ) कलम ८ अंतर्गत ज्या वस्तू/माल आणि/किंवा सेवांवर कर अदा केला आहे; आणि

(ऊ) वस्तू/माल आणि/सेवांचा खाजगी किंवा वैयक्तिक कारणांसाठी वापर, या कारणास्तव त्यांचा वापर झालेल्या प्रमाणात.

प्र.३०:- MGL कलम २९ मध्ये अशी तरतूद आहे की इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) केवळ तेव्हा निश्चित करता येईल, जेव्हा प्राप्तकर्त्याने दाखल केलेले आवक तपशील, पुरवठाकर्त्याने त्याच्या वैध विवरणात दाखल केलेल्या जावक तपशीलांशी जुळतील. जर तपशीलात विसंगती असेल तर काय होईल?

उत्तर :- आवक आणि जावक तपशीलात विसंगती असेल तर, पुरवठाकर्त्याने दोन महिन्यांच्या आत विसंगती दूर केली पाहिजे आणि जर विसंगती तशीच राहिली, तर प्राप्तकर्त्याला इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ परत फिरवावा लागेल.

प्र.३१. :- करपात्र व्यक्तीने इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेण्यात आलेल्या भांडवली वस्तू/मालाचा पुरवठा केला तर करावर त्याचा काय परिणाम होईल?

उत्तर :- MGL कलम १६(१५) अनुसार, इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा लाभ घेतलेल्या भांडवली वस्तू/मालाच्या पुरवठ्याच्या बाबतीत, भांडवली वस्तू/मालावर घेतलेल्या इनपूट टॅक्स क्रेडिटच्या समतुल्य रक्कम, जी रक्कम याबाबत विहित करण्यात आलेल्या टक्केवारीच्या गुणानुसार कमी करण्यात आलेली आहे किंवा सदर भांडवली वस्तू/मालाच्या व्यवहार मूल्यावरील कर, यामध्ये जी जास्त असेल ती रक्कम नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीला अदा करावी लागेल.

प्र.३२. :- चुकीच्या पध्दतीने इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा लाभ (ITC) घेण्यात आलेल्या लाभाच्या (ITC) वसुलीसाठी काय यंत्रणा आहे?

उत्तर :- एमजीएल कलम १६(१६) अनुसार, चुकीच्या पध्दतीने लाभ घेण्यात आलेल्या लाभाची (ITC) वसुली नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीकडून एमजीएल कलम ५१ च्या अनुषंगाने केली जाईल.

**GSTतील इनपूट सेवा वितरकाची संकल्पना
(Input Service Distributor)**

११. GST तील इनपूट सेवा वितरकाची संकल्पना

प्र.१. :- इनपूट सेवा वितरक म्हणजे काय (Input Service Distributor - ISD)?

उत्तर :- MGL कलम २(५६) अनुसार, ISD म्हणजे वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांचा पुरवठा करणा-या पुरवठाकर्त्याचे कार्यालय, जे इनपूट सेवांच्या प्राप्तीच्या संबंधात कलम २३ अंतर्गत निर्गमित करण्यात येणारी बीजके प्राप्त करते, आणि उपरोक्त कार्यालयसमान PAN असणा-या, करयोग्य वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांचा पुरवठा करणा-या पुरवठाकर्त्याला, सदर सेवेबद्दल अदा करण्यात आलेल्या, "CGST" (SGST राज्य अधिनियमात) आणि/किंवा "IGST" यांचा लाभ वितरित करण्याच्या उद्देशाने विहित केल्यानुसार कर बीजक किंवा तत्सम इतर दस्तऐवज निर्गमित करते. लाभाचे (ITC) वितरण करण्याच्या उद्देशासाठी/हेतूत: "ISD" म्हणजे सेवांचा पुरवठाकर्ता असे मानले आहे.

प्र.२. :- ISD म्हणून नोंदणीप्राप्त करण्यासाठी काय आवश्यक आहे?

उत्तर :- ISDला "सेवांचा मान्यताप्राप्त पुरवठाकर्ता" म्हणून नोंदणी करून घेणे आवश्यक आहे (कलम १९ सह परिशिष्ट-III मधील परिच्छेद ५(vii)). आयएसडीला नोंदणीसाठी सीमित मर्यादा लागू नाहीत. ISDची सध्या अस्तित्वात असलेल्या करप्रणालीतील नोंदणी (म्हणजे सेवा कर अंतर्गत) जीएसटी करप्रणालीत स्थानांतरित केली जाणार नाही. अस्तित्वात असलेल्या सर्व ISDना, जर "ISD" म्हणून व्यवसाय करायचे असल्यास, नवीन करप्रणालीत त्यांना नव्याने नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक असेल.

प्र.३. :- लाभ (ITC) वितरित करण्यासाठी कोणत्या अटी/निर्बंध काय आहेत?

उत्तर :- निम्नलिखित अटींच्या अधीन राहून लाभ (ITC) वितरित केला जाईल.

- अ) विहित कर चलन किंवा इतर दस्तऐवजांद्वारे लाभ (ITC) वितरित केला पाहिजे.
- आ) वितरित केलेली लाभाची (ITC) रक्कम उपलब्ध लाभ (ITC) रकमेपेक्षा जास्त नसावी.
- इ) सदर सेवांशी संबंधित पुरवठाकर्त्यांना लाभ (ITC) वितरित केला पाहिजे.
- ई) सेवांशी संबंधित असणाऱ्या एकापेक्षा अधिक पुरवठाकर्त्यांच्या बाबतीत लाभ (ITC), मागील आर्थिक वर्षातील संबंधित पुरवठाकर्त्यांच्या उलाढालीच्या आधारे त्याप्रमाणात लाभ (ITC) वितरित केला पाहिजे.

प्र.४. :- **ISDला विवरणपत्र दाखल करणे आवश्यक आहे का?**

उत्तर :- होय. एमजीएल कलम २७(६) अनुसार, आयएसडीला आगामी महिन्याच्या १३ तारखेपर्यंत नमुना क्र. GSTR-६ मध्ये मासिक विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे.

प्र.५. :- **एका कंपनीला अनेक ISD घेता येतील का?**

उत्तर :- होय. कंपनीची विविध कार्यालये उदाहरणार्थ पणन विभाग, सुरक्षा विभाग इत्यादींना स्वतंत्र आयएसडीसाठी अर्ज करता येईल.

प्र.६. :- **ISDनी अतिरिक्त/चुकीचा लाभ वितरित केल्यास वसुलीसाठी तरतुदी काय आहेत?**

उत्तर :- कलम १८(१) आणि कलम १८(२) अनुसार वितरित करण्यात आलेल्या अतिरिक्त/चुकीचा लाभांच्या (ITC) वसुलीसाठी ISDवर कारवाई करण्याची तरतूद आहे, तसेच अशाप्रकारे वितरित करण्यात आलेल्या लाभांच्या प्राप्तकर्त्यांवर एमजीएल कलम ५१ अंतर्गत कारवाई करण्याची तरतूद आहे.

प्र.७. :- विविध राज्यांत स्थित असलेल्या यूनिटस्ना IGST क्रेडिट म्हणून ISD द्वारा CGST आणि IGST चे लाभ वितरित करता येतील का?

उत्तर :- होय. CGSTचा लाभ IGST म्हणून आणि IGSTचा लाभ IGST म्हणून ISDद्वारे विविध राज्यांत स्थित असलेल्या यूनिटस्ना लाभ वितरित करता येतील. (कलम १७(१))

प्र.८. :- विविध राज्यांत स्थित असलेल्या यूनिटस्ना IGST क्रेडिट म्हणून ISD द्वारे SGSTचे लाभ वितरित करता येतील का?

उत्तर :- होय. ISDला SGSTचे लाभ IGST क्रेडिट म्हणून विविध राज्यांत स्थित असलेल्या यूनिटस्ना वितरित करता येईल. (कलम १७(२))

प्र.९. :- ISDला CGST आणि IGSTचे क्रेडिट CGSTचे लाभ म्हणून वितरित करता येईल का?

उत्तर :- होय. एकाच राज्यातील यूनिटस्ना ISDला CGST आणि IGSTचे क्रेडिट CGSTचे लाभ म्हणून वितरित करता येईल.

प्र.१०. :- SGST आणि IGST चे क्रेडिट SGSTचे लाभ (ITC) म्हणून वितरित करता येईल का?

उत्तर :- होय. एकाच राज्यातील यूनिटस्ना ISDला SGST आणि IGSTचे क्रेडिट (ITC) SGSTचे लाभ म्हणून वितरित करता येतील.

प्र.११. :- कोणत्या दस्तऐवजांद्वारे ISDला लाभ वितरित करता येतील?

उत्तर :- ज्या दस्तऐवजांतर्गत लाभ वितरित करता येतील, ते दस्तऐवज अजून विहित करण्यात आलेले नाहीत. अधिनियमात अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे की लाभ (ITC) केवळ विहित दस्तऐवजांद्वारे वितरित करता येतील.

प्र.१२. :- एका ISDच्या सर्व यूनिटस्मध्ये सामाईक लाभ (ITC) कसा वितरित करता येईल?

उत्तर :- सर्व यूनिटस्द्वारे वापरण्यात येणा-या लाभाचे (ITC) वितरण ISDला ज्या यूनिटस्ना लाभ वितरीत करायचा आहे, त्या सर्व यूनिटस्च्या एकूण उलाढालीत असलेल्या प्रत्येक यूनिटच्या उलाढालीच्या प्रमाणाच्या आधारे करता येईल.

प्र.१३. :- ISDला राज्याबाहेर प्राप्तकर्त्याला CGST आणि IGST यांचा लाभ (ITC) वितरित कसा करता येईल?

- अ) IGST म्हणून,
- आ) CGST म्हणून,
- इ) SGST म्हणून.

उत्तर :- अ) IGST.

प्र.१४. :- ISDला राज्यांतर्गत SGSTचा लाभ (ITC) वितरित कसा करता येईल?

- अ) IGST म्हणून,
- आ) CGST म्हणून,
- इ) SGST म्हणून किंवा
- ई) वरीलपैकी कोणत्याही प्रकारे.

उत्तर :- आ) CGST

प्र.१५. :- एकापेक्षा अधिक पुरवठाकर्त्यांनी वापरलेल्या इनपूट सेवेवर अदा करण्यात आलेल्या कराचा लाभ (ITC) कसा वितरित करता येईल?

अ) ज्या राज्यात पुरवठाकर्ते अशाप्रकारच्या इनपूट सेवांचा वापर उलाढालीच्या प्रमाणात करतात, त्या पुरवठाकर्त्यांमध्ये लाभ उलाढालीच्या प्रमाणात वितरित केला जाईल.

आ) सर्व पुरवठाकर्त्यांमध्ये प्रमाणात लाभ वितरित केला जाईल.

- इ) फक्त एका पुरवठाकर्त्याला लाभ वितरित केला जाईल.
- ई) लाभ वितरित करता येणार नाही.

उत्तर :- अ) ज्या राज्यात पुरवठाकर्ते अशाप्रकारच्या इनपूट सेवांचा वापर करतात, त्या पुरवठाकर्त्यांमध्ये उलाढालीच्या प्रमाणात लाभ (ITC) वितरित केला जातो.

प्र.१६. :- वितरित करण्यात आलेल्या अतिरिक्त लाभाची (ITC) विभागाला वसुली करता येते का?

उत्तर :- होय. वितरित करण्यात आलेल्या अतिरिक्त लाभाची (ITC) व्याजासह विभागाला ISDकडून वसुली करता येईल.

प्र.१७. :- अधिनियमातील तरतुदींचे उल्लंघन करून वितरित करण्यात आलेल्या लाभाचे (ITC) परिणाम काय होतात?

उत्तर :- अधिनियमातील तरतुदींचे उल्लंघन करून ज्या यूनिटला लाभ (ITC) वितरित करण्यात आलेला असेल, त्या यूनिटकडून वितरित करण्यात आलेला लाभ (ITC) व्याजासह वसूल केला जाईल.

**विवरण प्रक्रिया आणि
इनपूट टॅक्स क्रेडिट जुळवणी**

१२. विवरण प्रक्रिया आणि इनपूट टॅक्स क्रेडिट जुळवणी

प्र.१. :- विवरणाचा उद्देश काय आहे?

- उत्तर :-
- अ) कर प्रशासनाला माहिती हस्तांतरित करण्याचे साधन;
 - आ) कर प्रशासनाला "पूर्तता पडताळणी " करण्यासाठी;
 - इ) विहित कालावधीच्या मर्यादेत करदात्याच्या कर दायित्वास अंतिम स्वरूप देणे; विहित कालावधीतील कर दायित्व घोषित करणे;
 - ई) धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी आवश्यक माहिती देणे;
 - उ) कर प्रशासनाचे "लेखापरिक्षण आणि कर-निवारक विरोधी (anti evasion) कार्यक्रमाचे व्यवस्थापन."

प्र.२. :- जीएसटी करप्रणालीत कोणी विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे?

उत्तर :- ज्याने करांच्या देय रकमेची सिमीत मर्यादा पार केलेली आहे त्या प्रत्येक नोंदणीप्राप्त करपात्र व्यक्तीने विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे. पुरवठाकर्त्याने ₹. ९.०० लाखाची एकूण उलाढालीची मर्यादा पार केल्यानंतर नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे. परंतू जेव्हा पुरवठाकर्ता ₹. १०.०० लाखाची एकूण उलाढालीची मर्यादा पार करतो, तेव्हा तो "करपात्र व्यक्ती" होतो. यामुळे तो ₹. १०.०० लाखाची सिमीत मर्यादा पार करतो, तेव्हा त्याला विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे. कांही अन्य वर्गवारीतील व्यक्तींनी नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे आणि त्यामुळे त्यांना विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे उदा. आंतरराज्य पुरवठाकर्ते, स्रोतातून कराची वजावट (TDS) करणारे, ई-कॉमर्स ऑपरेटर्स, ई-कॉमर्स ऑपरेटर्स व्दारा वस्तू/मालाचा पुरवठा करणारे पुरवठाकर्ते (संदर्भ :- परिशिष्ट-III आणि "नोंदणी" प्रकरणातील प्रश्न क्रमांक-६).

प्र.३. :- कोणत्या प्रकारचे जावक पुरवठ्याचे तपशील विवरणात सादर करणे आवश्यक आहे?

उत्तर :- एका सर्वसाधारण करदात्याला एका महिन्यात करण्यात आलेल्या विविध प्रकारच्या पुरवठ्याशी संबंधीत जावक पुरवठ्याचे तपशील GSTR-१ मध्ये सादर करणे आवश्यक आहे, उदा. नोंदणीप्राप्त व्यक्तींना करण्यात आलेला जावक पुरवठा, नोंदणीकृत नसलेल्या व्यक्तींना (ग्राहक) करण्यात आलेला जावक पुरवठा, क्रेडिट/डेबिट नोट तपशील, शुन्यदर (zero rated), सूट दिलेले आणि GST अंतर्गत न येणारे पुरवठे, निर्याती आणि भविष्यात होणाऱ्या पुरवठ्याशी संबंधीत प्राप्त झालेले अग्रिम.

प्र.४. :- बीजकांची स्कॅन्ड कॉपी (scanned copy) GSTR-१ सोबत अपलोड करावी लागेल का?

उत्तर :- नाही. बीजकांची स्कॅन्ड कॉपी अपलोड करावी लागणार नाही. बीजकातील केवळ विशिष्ट माहिती अपलोड करावी लागेल.

प्र.५. :- सर्व बीजके अपलोड करावी लागतील का?

उत्तर :- नाही. पुरवठे B2B किंवा B2C प्रकारचे आहेत किंवा राज्यांतर्गत किंवा आंतरराज्य आहेत, यावर बीजकांचे अपलोड अवलंबून आहे.

B2B पुरवठ्याकरीता, राज्यांतर्गत किंवा आंतरराज्य पुरवठे असले तरीही सर्व बीजके अपलोड करावी लागतील. कारण काय? कारण प्राप्तकर्ता इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेईल, तरी बीजकांची जुळवणी करणे आवश्यक आहे. B2C पुरवठ्याकरीता, खरीददार आयटीसीचा लाभ घेणार नाही, त्यामुळे सामान्यतः बीजके अपलोड करणे आवश्यक नाही. तथापि इष्टस्थळ आधारीत मूलतत्वे अंमलात आणण्यासाठी, आंतरराज्य B2B पुरवठ्याकरीता ₹. २.५० लाखापेक्षा जास्त मूल्य असलेली बीजके अपलोड करावी लागतील. राज्यांतर्गत पुरवठ्यांकरीता ₹. २.५० लाखापेक्षा कमी मूल्य असलेली सर्व बीजके, राज्यनिहाय माहितीचा सारांश पुरेसा असेल.

प्र.६.:- बीजकांमधील प्रत्येक बाबीचे तपशीलवार वर्णन अपलोड करावे लागेल का?

उत्तर :- नाही. वस्तुतः तपशीलवार वर्णन अपलोड करणे आवश्यक नाही. वस्तू/मालाच्या पुरवठ्याबाबत फक्त HSN सांकेतांक आणि सेवांच्या पुरवठ्याबाबत लेखांकन सांकेतांक (Accounting code) दाखल करणे आवश्यक असेल. विवरण दाखलकर्त्यास अपलोड करतांना भराव्या लागणाऱ्या सांकेतांकातील संख्यात्मक अंक, त्याच्या मागील वर्षाच्या उलाढालीवर अवलंबून असतील.

प्र.७. :- प्रत्येक व्यवहाराचे मूल्य दाखल करावे लागेल का? मोबदला नसल्यास काय करावे?

उत्तर :- होय. फक्त मूल्य नाही तर, करयोग्य मूल्य देखील अपलोड करावे लागेल. काही बाबतीत दोन्ही वेगळे असू शकतात.

काही बाबतीत मोबदला प्राप्त होणार नसला तरी, परिशिष्ट-I अनुसार तो पुरवठा आहे, त्यामुळे करयोग्य मूल्य अपलोड करणे आवश्यक आहे.

प्र.८. :- पुरवठाकर्त्याने अंतर्भूत न केलेली माहिती प्राप्तकर्त्याला GSTR-२ मध्ये अंतर्भूत करता येते का?

उत्तर :- होय. प्राप्तकर्त्याला त्याच्या पुरवठाकर्त्याने अपलोड न केलेल्या बीजकांची माहिती अंतर्भूत करता येते. जुळवणीच्या अधीन राहून अशा प्रकारच्या बीजकांवरील लाभ (ITC) तात्पुरत्या स्वरूपात देता येतील. जुळवणी झाल्यानंतर, पुरवठ्याकर्त्याने बीजके अपलोड केली नाहीत, तर दोघानाही याबाबत सूचित करण्यात येईल. विसंगति / चुकीची दुरुस्ती केल्यास, तात्पुरता लाभ (ITC) कायमस्वरूपी निश्चित केला जाईल. सूचित केल्यानंतरही विसंगति/चूक तशीच राहिल्यास, तात्पुरता दिलेला लाभ (ITC) परत फिरवला जाईल.

प्र.९. :- करपात्र व्यक्तीला GSTR-२ मध्ये काही माहिती भरावी लागते का? की प्रत्येक माहिती GSTR-१ मधून स्वयंचलनाने GSTR-२ मध्ये स्थलांतरित होते?

उत्तर :- GSTR-२ मध्ये माहितीचा मोठा हिस्सा स्वयंचलनाने स्थलांतरित होतो, तरी काही तपशील केवळ प्राप्तकर्ता भरू शकतो उदा. आयातीचे तपशील, नोंदणीकृत नसलेले पुरवठाकर्ते किंवा संमिश्र पुरवठाकर्ते (composition suppliers) यांच्याकडून केलेल्या खरेदीचा तपशील आणि सूट देण्यात आलेले/GST अंतर्गत न येणारे/शून्य GST लागू झालेले पुरवठे इत्यादी.

प्र.१०. :- बीजके जुळली नाहीत तर काय होते? आयटीसी दिला जाईल की नाकारला जाईल? नाकारला गेला तर पुरवठाकर्त्यावर काय कारवाई केली जाते?

उत्तर :- जर GSTR-२ मधील बीजके प्रति-पक्ष GSTR-१ मधील बीजकांशी जुळली नाहीत, दोघानाही याबाबत सूचित केल्यानंतरही विसंगति तशीच राहिली आणि दुरुस्त केली गेली नाही, तर इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा लाभ परत फिरवला जाईल. दोन कारणामुळे विसंगति निर्माण होते. पहिले कारण म्हणजे प्राप्तकर्त्याकडून चूक होणे आणि अशा बाबतीत पुढील कोणत्याही कारवाईची आवश्यकता नाही. दुसरे कारण म्हणजे असे होणे शक्य आहे की पुरवठाकर्त्याने बीजक निर्गमित केले, परंतु ते अपलोड केले नाही आणि त्यावरील कर अदा केला नाही. अशा बाबतीत पुरवठाकर्त्यावर वसुलीची कारवाई केली जाईल. थोडक्यात, जर पुरवठाकर्त्याने पुरवठा केला परंतु त्यावरील कर अदा केला नाही तर सर्व विसंगतींची परिणती कारवाईत होईल.

प्र.११. :- जर पुरवठाकर्त्यास नंतर चुकीची जाणीव झाली आणि त्याने माहिती अपलोड केली, तर परत फिरवलेल्या इनपूट टॅक्स क्रेडिटच्या बाबतीत कायदेशीर स्थिती काय असेल?

उत्तर :- कधीही, परंतु आगामी आर्थिक वर्षाच्या सप्टेंबर महिन्याच्या अगोदर, अशा प्रकारच्या अंतर्भाव न झालेल्या बीजकावर शुल्क आणि व्याज भरून, ज्या महिन्यात बीजक अपलोड केले त्या महिन्याच्या GSTR-३ मध्ये

पुरवठाकर्त्याला बीजक अपलोड करता येईल. प्राप्तकर्त्याला त्या बीजकावर आपोआप इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) प्राप्त होईल. परत फिरविलेल्या ITCवर अदा केलेले व्याज प्राप्तकर्त्याला GSTN वरील स्वयंचलित प्रणालीद्वारे परत करण्यात येईल.

प्र.१२. :- GSTR-२ चे खास वैशिष्ट काय आहे?

उत्तर :- GSTR-२ चे वैशिष्ट असे आहे की प्रति-पक्ष पुरवठाकर्त्याने त्याच्या GSTR-१ मध्ये सादर केलेल्या तपशीलांच्या आधारे, प्राप्तकर्त्याला प्राप्त झालेल्या पुरवठ्याचे तपशील आपोआप (auto populated) GSTR-२ मध्ये स्थलांतरित होतात.

प्र.१३. :- नाकारण्यात आलेले इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC) पुन्हा घेता येते का?

उत्तर :- ITCचा लाभ परत फिरविल्यानंतर जर पुरवठाकर्त्याने आगामी आर्थिक वर्षाच्या सप्टेंबर महिन्याच्या आत बीजक अपलोड केले तर, परत फिरविण्यात आलेले ITC, लाभ परत फिरविण्याच्यावेळी अदा केलेल्या व्याजासह पुनःप्राप्त होते.

प्र.१४. :- संयुक्त कर योजनेतर्गत (composition scheme) करदात्यांना GSTR-१ आणि GSTR-२ दाखल करावे लागते का?

उत्तर :- नाही. संयुक्त कर योजनेतील करदात्यांना जावक किंवा आवक पुरवठ्याचा कोणताही तक्ता दाखल करण्याची आवश्यकता नाही. त्यांना GSTR-४ तक्त्यात त्रैमासिक विवरण तीन महिन्यांनंतर येणा-या पहिल्या तारखेस दाखल करणे आवश्यक आहे. कोणत्याही इनपूट टॅक्स क्रेडिटसाठी ते पात्र नाहीत म्हणून GSTR-२ त्यांना लागू होणार नाही आणि ते कोणताही ITCचा लाभ त्यांच्या प्राप्तकर्त्यांना हस्तांतरित करत नाहीत म्हणून GSTR-१ त्यांना लागू होणार नाही. त्यांच्या विवरणात जावक पुरवठ्याच्या संक्षिप्त तपशीलासह अदा केलेल्या कराच्या रकमेचा तपशील त्यांनी घोषित करणे आवश्यक आहे. त्यांच्या त्रैमासिक विवरणातच त्यांनी केलेल्या खरेदीचा तपशील देणेही आवश्यक असून, यातील अधिकांश माहिती स्वयंचलनाने (auto populated) भरली जाईल.

प्र.१५. :- इनपूट सर्विस डिस्ट्रिब्यूटर्स (ISD) यांना त्यांच्या विवरणासोबत जावक आणि आवक पुरवठ्यांचा अलग तक्ता दाखल करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- नाही. ISDना केवळ GSTR-६ मध्ये विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे आणि या विवरणात ISDना सेवा पुरवठादारांकडून प्राप्त झालेल्या लाभाचा (ITC) आणि ISDनी त्यांच्या उपकंपन्यांना वितरित केलेल्या लाभाचा तपशील असतो. त्यांच्या विवरणातच या सर्व बाबींचा समावेश होत असल्याने, आवक आणि जावक पुरवठ्याची अलग आर्थिक माहिती दाखल करण्याची आवश्यकता नाही.

प्र.१६. :- करदात्याला त्याच्या वतीने स्रोतातून केलेल्या कराच्या वजावटीचे (TDS) क्रेडिट कसे मिळेल? क्रेडिट मिळविण्यासाठी त्याला वजातीकर्त्याकडून मिळालेले TDS प्रमाणपत्र सादर करावे लागेल का?

उत्तर :- GST अंतर्गत वजातीकर्ता त्याच्या GSTR-७ तक्त्यातील विवरणात ज्यांच्या स्रोतातून वजावटी केल्या आहेत त्या व्यक्तींहाय वजावटींचा तपशील, ज्या महिन्यात या वजावटी केल्या आहेत त्या महिन्याच्या पुढील महिन्यातील १० तारखेच्या आत सादर करील. वजातीकर्त्याने अपलोड केलेले वजावटींचे तपशील ज्यांच्या स्रोतातून वजावटी केल्या आहेत त्या व्यक्तींच्या GSTR-२ मध्ये स्वयंचलनाने (auto populated) स्थलांतरित होतील. करदात्यास त्याच्या वतीने करण्यात आलेल्या वजावटींचा लाभ घेण्यासाठी त्याच्या जीएसटीआर-२ मधील वजावटींचे तपशील सुनिश्चित करावे लागतील. करदात्यास या क्रेडिटचा (ITC) लाभ घेण्यासाठी कोणतेही स्थूल किंवा इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपातील प्रमाणपत्र सादर करण्याची आवश्यकता नाही. प्रमाणपत्र केवळ करदात्याच्या माहितीकरीता असेल आणि सामाईक पोर्टलवरून डाउनलोड करता येईल.

प्र.१७. :- कोणाला वार्षिक विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे?

उत्तर :- नैमित्तिक करदाते आणि संयुक्त कर योजनेतर्गत (composition scheme) असलेले करदाते, यांच्या व्यतिरिक्त, GSTR-१ ते ३ मध्ये विवरण सादर करणा-या सर्व करदात्यानी वार्षिक विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे. नैमित्तिक करदाते, अनिवासी करदाते, ISD, आणि स्रोतातून कर वजावटी करण्यासाठी प्राधिकृत व्यक्ती यांनी वार्षिक विवरण दाखल करण्याची आवश्यकता नाही.

प्र.१८.:- वार्षिक विवरण आणि अंतिम विवरण एकच आहे का?

उत्तर :- नाही. जी व्यक्ती सामान्य किंवा संयुक्त करदाता म्हणून कर अदा करते, त्या प्रत्येक नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीने वार्षिक विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे. नोंदणी रद्द करण्यासाठी ज्यांनी अर्ज केलेला आहे, अशा नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तींनी अंतिम विवरण दाखल करणे आवश्यक आहे. सदर अंतिम विवरण, नोंदणी रद्द करण्यात आलेल्या दिनांकापासून किंवा रद्द करण्याबाबतच्या आदेशाच्या दिनांकापासून तीन महिन्यांच्या आत दाखल करणे आवश्यक आहे.

प्र.१९. :- जर विवरण दाखल केले असेल, परंतू काही बदल करणे आवश्यक असल्यास विवरण कसे पुनर्लोकित /सुधारित (revised) करता येईल?

उत्तर :- जीएसटी मध्ये विवरणे प्रत्येक व्यवहारांच्या तपशीलांनी तयार केलेली असतात म्हणून विवरण पुनर्लोकित/सुधारित करण्याची आवश्यकता नसते. बीजक किंवा डेबिट/क्रेडिट नोट्स यांच्या संचात बदल करण्याची गरज असेल तर विवरण पुनर्लोकित/सुधारित करण्याची आवश्यकता निर्माण होते. सादर करण्यात आलेले विवरण पुनर्लोकित/सुधारित करण्याऐवजी, या प्रणालीमध्ये ज्यामध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे, त्या व्यवहारांच्या तपशीलात (बीजक किंवा डेबिट/क्रेडिट नोट्स) बदल करता येतो. सदर व्यवहार कोणत्याही भविष्यकालीन GSTR-१/२ मधील पूर्व-घोषित तपशीलात सुधारणा करण्यासाठी विशिष्ट उद्देशाने उपलब्ध करण्यात आलेल्या तक्त्यात पुनर्लोकित/सुधारित करता येतात.

प्र.२०.:- करदाते त्यांचे विवरण कसे दाखल करू शकतात?

उत्तर :- करदात्यांना विवरण व तक्ते दाखल करण्यासाठी विविध साधने उपलब्ध असतील. प्रथमतः करदात्यांना त्यांचे तक्ते आणि विवरणे ऑनलाईन सामाईक पोर्टलवर थेट दाखल करणे शक्य होईल. मात्र संख्येने जास्त बीजके असलेल्या करदात्यांना ही पध्दत कंटाळवाणी आणि कालापव्यय करणारी होऊ शकते. अशा करदात्यांसाठी, ऑफलाईन सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येईल, ज्यायोगे स्वयंचलनाने भरण्यात आलेले तपशील डाउनलोड करून ऑफलाईन तक्ते तयार करता येतील आणि सामाईक पोर्टलवर अपलोड करता येतील. जीएसटी नेटवर्कने "जीएसटी सुविधा प्रोव्हायडर्स (जीएसपी)" अशी एक इको-सिस्टम विकसित केली आहे, ती सामाईक पोर्टलमध्ये एकत्रित केली जाईल.

प्र.२१. :- GST अंतर्गत त्रासमुक्त अनुपालनासाठी जागरूक करदात्याने काय केले पाहिजे?

उत्तर :- GST अंतर्गत सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे आगामी महिन्याच्या १० तारखेच्या आत जावक पुरवठ्याचा तपशील GSTIR-१ तक्त्यात अपलोड केला पाहिजे. हे चांगल्या रितीने करता येणे करदात्याने निर्गमित केलेल्या B2B बीजकांच्या संख्येवर अवलंबून असेल. जर संख्या कमी असेल तर करदाता एकाच वेळी सर्व माहिती अपलोड करू शकेल. तरी जर बीजकांची संख्या जास्त असेल, तर बीजके (किंवा डेबिट/क्रेडिट नोट्स) नियमितपणे अपलोड केली पाहिजेत. GSTIN "वास्तविक वेळ आधारावर (रिअल टाईम बेसिस)" बीजके नियमितपणे अपलोड करण्याची अनुमती देईल. आर्थिक तक्ते प्रत्यक्षपणे सादर होईपर्यंत, सादर प्रणाली करदात्यास अपलोड केलेली बीजके यांच्यात बदल करण्याचीही अनुमती देईल. या कारणास्तव, नियमितपणे बीजके अपलोड करणे करदात्यास नेहमी फायद्याचे असेल. शेवटच्या क्षणी घाई केल्यास अपलोड करणे अवघड होईल आणि संभाव्य अपयश आणि कसूर याबाबतची जोखीम जास्त असेल. दुसरी गोष्ट म्हणजे करदात्यांना त्यांच्या पुरवठाकर्त्यांनी केलेल्या आवक पुरवठ्यांची चलन/बीजके अपलोड केल्याची खात्री करता येईल. कोणत्याही त्रासाविना आणि विनाविलंब इनपूट टॅक्स क्रेडिट उपलब्ध असल्याची निश्चिती करण्यासाठी हे उपयुक्त होईल. देय दिनांकाच्या दिवशी किंवा देय

दिनांकाच्या निकटतम दिवशी बीजके अपलोड करण्याऐवजी, प्राप्तकर्ते त्यांच्या पुरवठाकर्त्यांना त्यांची बीजके नियमितपणे अपलोड करण्यासाठी प्रोत्साहन देऊ शकतात. सदर प्रणालीमुळे प्राप्तकर्त्यांना त्यांच्याशी संबंधित बीजके त्यांच्या पुरवठाकर्त्यांनी अपलोड केली आहेत किंवा नाही हे पाहता येईल. GSTN प्रणाली करदात्यांच्या अनुपालन स्तराबाबत पूर्वीच्या कामगिरीची माहिती उपलब्ध करून देईल; विशेषतः योग्य वेळी अपलोड करण्यात आलेल्या त्यांच्या पुरवठा बीजके याद्वारे पुरवठाकर्त्यांने निर्गमित केलेल्या बीजकांच्या बाबतीत स्वयंचलनाने परत फिरविण्यात आलेल्या बीजकांचा तपशीलाबाबत पूर्वीच्या कामगिरीची माहिती उपलब्ध करून देईल. GSTच्या सामाईक पोर्टल मध्ये एका ठिकाणी अखिल भारत माहिती (data) असेल, त्यायोगे करदात्यांना उपयुक्त सेवा उपलब्ध करून देणे शक्य होईल. बीजके नियमितपणे अपलोड करणे सहजसुलभ व्हावे यासाठी प्रयत्न करण्यात येत आहेत आणि या उद्दिष्टपूर्तीच्या अनुरोधाने समर्थ असलेली इको-सिस्टम विकसित होत जाईल अशी अपेक्षा आहे. GST अंतर्गत सहजसोप्या आणि त्रासमुक्त अनुपालनासाठी करदात्यांनी या इको-सिस्टमचा कार्यक्षमतेने वापर करावा.

प्र.२२. :- करदात्याने स्वतः विवरण दाखल करणे बंधनकारक आहे का?

उत्तर :- नाही. नोंदणीकृत करदात्या व्यक्तीला, केंद्र किंवा राज्य कर व्यवस्थापनाद्वारे अधिकृत केलेल्या "कर विवरण कर्ता" (Tax Return Preparer) द्वारे त्याचे विवरण दाखल करता येते.

प्र.२३. :- विहित तारखेच्या आत विवरण दाखल न केल्यास काय परिणाम होतील?

उत्तर :- नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीने विहित तारखेनंतर विवरण दाखल केल्यास, विलंबाच्या प्रत्येक दिवसासाठी ₹.१००/-, कमाल ₹.५०००/- विलंब शुल्क अदा करावे लागेल.

..१२१..

करनिर्धारण आणि लेखापरीक्षण

१३. करनिर्धारण आणि लेखापरीक्षण

प्र.१. :- अधिनियमांतर्गत देय कर निर्धारित करण्याची जबाबदारी कोणत्या व्यक्तीची आहे?

उत्तर :- अधिनियमांतर्गत नोंदणीकृत असलेल्या प्रत्येक व्यक्तीने कर कालावधीत देय असणारा त्याचा कर स्वतः निर्धारित केला पाहिजे आणि कर निर्धारित केल्यानंतर कलम २७ अंतर्गत त्याने विवरण दाखल केले पाहिजे.

प्र.२. :- MGL मध्ये प्राप्तकर्त्याने परत पाठविलेल्या वस्तू/मालावरील कराचे व्यवस्थापन करण्याबाबत तरतूद आहे का?

उत्तर :- होय. MGL कलम ४४ च्या स्पष्टीकरणात या बाबत तरतूद केलेली आहे. अशी तरतूद आहे की जेव्हा प्राप्तकर्त्याकडून आवक पुरवठा म्हणून प्राप्त झालेला वस्तू/मालाचा पुरवठा, संबंधित बीजकांच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत पुरवठाकर्त्याला परत केला जातो, तेव्हा अशा प्रकारच्या आवक पुरवठ्यावर अगोदर लाभ घेतलेल्या इनपूट टॅक्स क्रेडिटच्या समप्रमाणात परत करण्यात आलेल्या पुरवठ्यावर कर देय असेल. ही तरतूद प्रामुख्याने अशी खात्री करते की जर प्राप्तकर्ता वस्तू/मालाच्या मूळ पुरवठ्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत पुरवठाकर्त्यास वस्तू/माल परत करतो, तर अशा प्रकारे परत केलेल्या वस्तू/मालावरील त्याची कर देयता, वस्तू/मालाच्या मूळ पुरवठ्याच्या वेळी असलेल्या कर देयतेसमान असेल. जर वस्तू/मालाचा मूळ पुरवठा बीजकाच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांनंतर परत केल्यास, अशा प्रकारचा पुरवठा परत करण्यात आलेल्या तारखेस प्रचलित असलेला कर दर त्याला लागू होईल.

प्र.३.:- एप्रिल, २०१७ मध्ये "अ" ने "ब" ला वस्तू/माल पुरवठा केला, जून, २०१७ मध्ये "ब" ने "अ" ला वस्तू/माल परत केला. "अ" ने अशा प्रकारच्या वस्तू/मालावर आकारलेला कर दर १८% होता. मे, २०१७ मध्ये कराचा दर बदलून तो १८.५% करण्यात आला. अशा प्रकारचा आवक पुरवठा "ब" ने "अ" ला परत केल्यावर कोणत्या दराने कर देय होईल?

उत्तर :- १८ टक्के.

प्र.४. :- अस्थायी (provisional) आधारावर करपात्र व्यक्तीला कधी कर अदा करता येतो?

उत्तर :- करदात्याला स्वयं-निर्धारणाने कर अदा करावा लागतो, त्यामुळे अस्थायी आधारावर कर अदा करण्याची परवानगी घेण्यासाठी करदाता सक्षम अधिकाऱ्याकडे विनंती करील. सदर विनंतीला सक्षम अधिकाऱ्याची परवानगी आवश्यक आहे. अन्य शब्दात म्हणजे, कोणत्याही कर अधिकाऱ्यास स्वतःहून (suomoto) अस्थायी आधारावर कर अदा करण्याचे आदेश देता येत नाहीत. सदर बाब MGL कलम ४४अ च्या नियंत्रणाखाली येते. सक्षम अधिकाऱ्याने आदेश पारित करून परवानगी दिल्यानंतर अस्थायी आधारावर कर अदा करता येतो. यासाठी, करपात्र व्यक्तीला अस्थायी आधारावर कर अदा करण्याची कारणे नमूद करून, सक्षम अधिकाऱ्याकडे लेखी विनंती करावी लागते. अशा प्रकारची विनंती करपात्र व्यक्तीस केवळ अशाच बाबींमध्ये करता येईल, जेव्हा करपात्र व्यक्तीला निम्नलिखित बाबी निश्चित करता येत नाहीत :-

- अ) त्याच्याद्वारे पुरवठा करण्यात येणाऱ्या वस्तू/माल किंवा सेवा यांचे मूल्यांकन,
- आ) त्याच्याद्वारे पुरवठा करण्यात येणाऱ्या वस्तू/माल किंवा सेवा यांना लागू होणारा कर दर.

अशा बाबींमध्ये सक्षम अधिकाऱ्याला उचित वाटेल अशा तारणहमी किंवा सुरक्षाहमी सह करपात्र व्यक्तीला विहित नमुन्यात बंधपत्र द्यावे लागेल.

प्र.५. :- अंतिम निर्धारण जास्तीत जास्त किती कालावधीत करणे आवश्यक आहे?

उत्तर :- अस्थायी कर निर्धारण आदेशाची पोच मिळालेल्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत सक्षम अधिकाऱ्याला अंतिम निर्धारण आदेश पारित करावा लागेल. तथापि, पुरेशी लेखी कारणे देऊन, उपरोक्त सहा महिन्यांच्या कालावधीत वाढ करता येईल :-

- अ) संयुक्त आयुक्तांना पुढील सहा महिन्यापर्यंत, आणि
- आ) आयुक्त यांना उचित वाटेल अशा यापुढील कालावधीसाठी.

प्र.६. :- जेथे अंतिम निर्धारणानुसार कर दायित्व, अस्थायी (provisional) निर्धारणापेक्षा जास्त असेल, तेथे करपात्र व्यक्ती व्याज अदा करण्यास जबाबदार असेल का?

उत्तर :- होय. प्रारंभी देय कर अदा करण्याच्या दिनांकापासून ते प्रत्यक्ष अदा करण्यात आलेल्या दिनांकापर्यंतच्या कालावधीसाठी करपात्र व्यक्ती व्याज अदा करण्यास जबाबदार असेल.

प्र.७. :- MGL कलम ४५ अंतर्गत दाखल करण्यात आलेल्या विवरणात आढळून आलेल्या विसंगती बाबत योग्य स्पष्टीकरण सादर केले नसल्यास अधिकारी काय कार्यवाही करतील?

उत्तर :- जर सूचित केल्यापासून ३० दिवसांच्या आत (सदर कालावधी संबंधित अधिकारी वाढवू शकतात) करपात्र व्यक्तीने समाधानकारक स्पष्टीकरण सादर केले नाही, किंवा विसंगती मान्य केल्यानंतर योग्य कालावधीत विसंगतीचे निवारण करण्याची कार्यवाही केली नाही, तर सक्षम अधिकारी खालीलपैकी कोणत्याही एका तरतुदीचा पर्याय/विकल्प स्वीकारतील.

- अ) अधिनियम कलम ४९ अंतर्गत लेखापरीक्षणाच्या आयोजनाची कार्यवाही;
- आ) कलम ५० अंतर्गत आयुक्तांनी नामनिर्देशित केलेल्या सनदी लेखापाल (Chartered Accountant) किंवा परिव्यय लेखापाल (Cost Accountant) यांच्या द्वारे विशेष लेखापरीक्षण आयोजित करण्याचे आदेश देणे; किंवा
- इ) अधिनियम कलम ६० अंतर्गत परीक्षण (inspection), तपासणी (search) आणि जप्ती (seizure) इत्यादी कार्यपध्दतीचा अवलंब करणे; किंवा

ई) अधिनियम कलम ५१ अंतर्गत कर निश्चितीची कार्यवाही सुरू करणे.

प्र.८. :- सक्षम अधिका-याला कलम ४६ अंतर्गत निर्धारण पूर्ण करण्यापूर्वी करपात्र व्यक्तीला पूर्वसूचना देणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- सदर तरतूद "सर्वोत्कृष्ट निर्धारण निर्णयशक्ती" (best judgement assessment) या संकल्पनेशी संबंधित असल्याने, करपात्र व्यक्तीला पूर्वसूचना देणे आवश्यक नाही.

प्र.९. :- करपात्र व्यक्ती कायद्यांतर्गत (कलम २७ किंवा ३१ अंतर्गत) विवरण दाखल करण्यास निष्क्रिय ठरल्यास, कर अधिका-याकडे कोणती कायदेशीर तरतूद उपलब्ध आहे?

उत्तर :- MGL कलम-३२ अंतर्गत सक्षम अधिका-याला प्रथम कसूरदार करपात्र व्यक्तीला विहित कालावधीत विवरण सादर करणे आवश्यक असल्याबाबत नोटीस निर्गमित करावी लागेल, MGL कलम ४६ अनुसार हा कालावधी किमान १५ दिवसांचा असला पाहिजे. जर करपात्र व्यक्ती दिलेल्या कालावधीत विवरण दाखल करण्यात अपयशी ठरली, तर सक्षम अधिकारी, त्याच्याकडे उपलब्ध असलेल्या सर्व संबंधित दस्तऐवज विचारात घेऊन, त्याच्या उत्कृष्ट निर्णयशक्तीचा वापर करून, विवरण कसूरदार व्यक्तीची कर देयता निर्धारित करण्याबाबत कार्यवाही सुरू करील. एमजीएल कलम ४६ अंतर्गत सदर अधिकार प्रदान करण्यात आलेले आहेत.

प्र.१०. :- कोणत्या परिस्थितीत कलम ४६ अंतर्गत निर्गमित केलेले "सर्वोत्कृष्ट निर्धारण निर्णयशक्ती" (best judgement assessment) आदेश मागे घेता येतात?

उत्तर :- जर करपात्र व्यक्तीने सर्वोत्कृष्ट निर्धारण निर्णयशक्ती आदेश प्राप्त झाल्यापासून ३० दिवसांच्या आत कसूर झालेल्या कालावधी संबंधित वैध विवरण सादर केले (म्हणजे विवरण दाखल करणे आणि त्याने निर्धारित

केल्यानुसार कर अदा करणे), तर MGL कलम ४६ अंतर्गत सक्षम अधिका-याने पारित केलेला सर्वोत्कृष्ट निर्धारण निर्णयशक्ती आदेश आपोआप रद्द होतो.

प्र.११. :- कलम ४६ आणि ४७ अंतर्गत आदेश पारित करण्याची कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- कलम ४६ किंवा ४७ अंतर्गत निर्धारण आदेश पारित करण्याची कालमर्यादा वार्षिक विवरण दाखल करण्याच्या देय दिनांकापासून तीन किंवा पाच वर्षे असते.

प्र.१२. :- एक व्यक्ती कर अदा करण्यास जबाबदार आहे, परंतु स्वतः नोंदणीकृत करून घेतलेले नसल्यास, अशा व्यक्तीबाबत कोणता कायदेशीर विकल्प/पर्याय आहे?

उत्तर :- MGL कलम ४७ मध्ये या बाबींसाठी अशी तरतूद करण्यात आली आहे की, संबंधित कर कालावधीसाठी, त्याच्या निर्णयशक्तीनुसार (best judgement) सक्षम अधिकारी कर देयता निर्धारित करून आदेश पारित करू शकतो. तथापि कर अदा न केलेल्या संबंधित आर्थिक वर्षाचे वार्षिक विवरण दाखल करण्याच्या दिनांकापासून पाच वर्षांच्या आत अशा प्रकारचा आदेश पारित केला पाहिजे.

प्र.१३. :- कर अधिकारी कोणत्या परिस्थितीत "संक्षिप्त कर निर्धारण /आकारणी"(summary assessment) ची कार्यवाही सुरू करू शकतो?

उत्तर :- MGL कलम ४८ अनुसार महसूल सुरक्षित करण्यासाठी संक्षिप्त कर निर्धारण/आकारणी सुरू करता येते जेव्हा :-

- अ) अधिनियमांतर्गत करपात्र व्यक्तीवर कर अदा करण्याची जबाबदारी असल्याचा पुरावा सक्षम अधिका-याकडे असेल, आणि
- आ) जर निर्धारण आदेश पारित करतांना झालेल्या विलंबाचा प्रतिकूल परिणाम महसूलावर होईल अशी सक्षम अधिका-यास खात्री असल्यास.

अशा प्रकारचा आदेश अप्पर आयुक्त /संयुक्त आयुक्त यांच्या परवानगीने पारित करता येईल.

प्र.१४.:- अपीलीय उपाययोजने खेरीज, करदात्याकडे "संक्षिप्त कर निर्धारण/आकारणी" आदेशाच्या संदर्भात कोणता अन्य विकल्प किंवा पर्याय उपलब्ध आहे का?

उत्तर :- करपात्र व्यक्ती, जिच्या विरूद्ध संक्षिप्त कर निर्धारण/आकारणी आदेश पारित करण्यात आला आहे, ती सदर आदेश मागे घेण्याकरीता आदेश प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून ३० दिवसांच्या आत याबाबत क्षेत्रीय अधिकार प्राप्त अप्पर / संयुक्त आयुक्त यांच्याकडे अर्ज दाखल करू शकते. जर उपरोक्त अधिका-यास सदर आदेश चुकीचे वाटले तर त्या अधिका-यास ते आदेश मागे घेता येतील आणि MGL कलम ५१ अनुसार कर देयता निश्चित करण्याचे आदेश सक्षम अधिका-यास देता येतील. अप्पर / संयुक्त आयुक्तांना जर संक्षिप्त कर निर्धारण/आकारणी आदेश चुकीचा वाटल्यास, ते स्वयंप्रेरणेने स्वतः उपरोक्त प्रमाणे कार्यवाही करू शकतात (MGL कलम ४८).

प्र.१५. :- करपात्र व्यक्तीच्या विरूद्ध संक्षिप्त कर निर्धारण /आकारणी आदेश पारित करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- नाही. काही विशिष्ट बाबतीत जेव्हा वस्तू/माल परिवहनात आहेत किंवा गोदामात साठवून ठेवण्यात आलेल्या आहेत, आणि अशा प्रकारच्या वस्तू/माल करपात्र व्यक्तीला निश्चित करता येत नाहीत, तेव्हा ज्या व्यक्तीच्या ताब्यात अशा प्रकारचा वस्तू/माल आहे, त्या व्यक्तीला याबाबत "करपात्र व्यक्ती" मानले जाईल आणि त्या व्यक्तीचे कर निर्धारण केले जाईल (assessed to tax). (MGL कलम ४८).

प्र. १६. :- करदात्यांचे लेखापरीक्षण कोण करणार?

उत्तर :- MGL कलम ४९ अनुसार, ज्या अधिकाऱ्याला त्याच्या आयुक्तांनी सर्वसाधारण किंवा विशिष्ट आदेशान्वये अधिकृत केले आहे, अशा CGST किंवा SGST यांच्या कोणत्याही अधिकाऱ्यास करदात्याचे लेखापरीक्षण करता येईल. यथावकाश लेखापरीक्षणाची वारंवारता आणि पध्दत विहित करण्यात येईल.

प्र.१७. :- लेखापरीक्षणाची पूर्वसूचना देणे आवश्यक आहे का?

उत्तर :- होय. लेखापरीक्षणापूर्वी किमान १५ दिवस अगोदर करपात्र व्यक्तीला पूर्वसूचना देणे बंधनकारक आहे.

प्र.१८. :- लेखापरीक्षण किती कालावधीच्या आत पूर्ण करावे?

उत्तर :- लेखापरीक्षणाच्या आरंभापासून तीन महिन्यांच्या आत किंवा आयुक्तांच्या मान्यतेने वाढीव सहा महिन्यात लेखापरीक्षण पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

प्र.१९. :- लेखापरीक्षणाचा आरंभ (Commencement of Audit) म्हणजे काय?

उत्तर :- "लेखापरीक्षणाचा आरंभ (Commencement of Audit)" ही संज्ञा महत्वाची आहे. कारण या आरंभ दिनांकाला अनुलक्षून लेखापरीक्षण दिलेल्या वेळेच्या चौकटीत पूर्ण करणे आवश्यक आहे. लेखापरीक्षणाचा आरंभ म्हणजे खालील घटनांपैकी, नंतरची घटना :-

- अ) लेखापरीक्षण प्राधिका-यांना आवश्यक असलेले दस्तऐवज /लेखापत्रके त्यांना उपलब्ध करून देण्यात आल्याचा दिनांक, किंवा
- आ) करदात्याच्या कार्यालयात लेखापरीक्षणाची प्रत्यक्ष सुरुवात केल्याचा दिनांक.

प्र.२०. :- लेखापरीक्षणाची सूचना प्राप्त झाल्यावर, करपात्र व्यक्तीचे उत्तरदायित्व काय आहे?

उत्तर :- करपात्र व्यक्तीला आवश्यक आहे की :

- अ) प्राधिका-यांकडे उपलब्ध असलेल्या किंवा मागणी केलेल्या दस्तऐवज/लेखापत्रके यांचे तपासकार्य सुलभतेने पार पडेल अशी व्यवस्था करणे.

- आ) लेखापरीक्षणाच्या पूर्ततेसाठी प्राधिका-यांना आवश्यक असणारी माहिती उपलब्ध करून देणे.
- इ) लेखापरीक्षण योग्य वेळेत पूर्ण करण्यासाठी सहकार्य करणे.

प्र.२१.:- लेखापरीक्षण पूर्ण झाल्यावर सक्षम अधिकारी कोणती कार्यवाही करील?

उत्तर :- सक्षम अधिका-याने विनाविलंब करपात्र व्यक्तीला त्याचे निष्कर्ष, निष्कर्षामागील कारणे आणि सदर निष्कर्षाबाबत करपात्र व्यक्तीचे अधिकार आणि उत्तरदायित्व सूचित करील.

प्र.२२. :- कोणत्या परिस्थितीत विशेष लेखापरीक्षण सुरू केले जाईल?

उत्तर :- विशेष लेखापरीक्षण छाननी व तपासणी इत्यादींच्या दरम्यान केस गुंतागुतीची असल्याचे किंवा महसूलाला जास्त धोका असल्याचे लक्षात येते यासारख्या मर्यादित परिस्थितीत सुरू करता येते. सदर अधिकार MGL कलम ५० अन्वये प्रदान करण्यात आले आहेत.

प्र.२३. :- विशेष लेखापरीक्षणाची नोटीस बजावण्याचे अधिकार कोणाला आहेत?

उत्तर :- आयुक्तांच्या पूर्व मान्यतेनंतर साहाय्यक / उप आयुक्त यांना विशेष लेखापरीक्षणाची नोटीस बजावता येते.

प्र.२४. :- विशेष लेखापरीक्षण कोण करणार?

उत्तर :- आयुक्तांनी नामनिर्देशित केलेल्या सनदी लेखापाल (Chartered Accountant) किंवा परिव्यय लेखापाल (Cost Accountant) यांना विशेष लेखापरीक्षण करता येईल.

प्र. २५.:- लेखापरीक्षण अहवाल सादर करण्यासाठी कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- लेखापरीक्षकांनी अहवाल ९० दिवसांच्या आत सादर केला पाहिजे किंवा पुढील वाढीव ९० दिवसांच्या कालावधीच्या आत अहवाल सादर केला पाहिजे.

प्र.२६. :- विशेष लेखापरीक्षणाच्या खर्चाची जबाबदारी कोणाची असेल?

उत्तर :- आयुक्त दस्तऐवजांची तपासणी/लेखापरीक्षण खर्च तसेच लेखापरीक्षकांचे मानधन निश्चित करतील आणि सदर खर्चाची जबाबदारी घेतील.

प्र.२७. :- विशेष लेखापरीक्षणानंतर कर प्राधिकारी काय कारवाई करतील?

उत्तर :- विशेष लेखापरीक्षणातील निष्कर्ष /निरीक्षणांच्या आधारे MGL कलम ५१ अंतर्गत कारवाई सुरु करता येईल.

परतावा/Refunds

१४. परतावा/Refunds

प्र. १.:- परतावा/Refund म्हणजे काय ?

उत्तर. एमजीएलच्या कलम ३८ मध्ये परताव्याची चर्चा केली आहे. “परतावा” यात भारताबाहेर निर्यात केलेला माल आणि/किंवा सेवां यावरील परत केलेला कर, किंवा कच्चा माल किंवा कच्चा मालासंबंधित सेवांचा वापर जो भारताबाहेर निर्यात केलेल्या माल आणि/किंवा सेवांसाठी करण्यात आला आहे, किंवा मालाचा केलेला पुरवठा जो निर्यात म्हणून मानला जातो त्यावरील परत केलेला कर किंवा कलम ३८(२) अंतर्गत नमूद केल्याप्रमाणे न वापरलेले इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा परतावा इत्यादींचा समावेश आहे.

प्र. २.:- न वापरलेल्या इनपूट टॅक्स क्रेडिटला परतावा(Refund) म्हणून अनुमति देता येईल का?

उत्तर.:- होय, परंतु कलम (३८) उप कलम (२) अंतर्गत नमूद केलेल्या बाबींसाठी देण्यात आली आहे:-

- १) मालाची निर्यात ज्यावर निर्यात शुल्क देय नाही.
- २) सेवांची निर्यात
- ३) उत्पादनावरील कराच्या दरापेक्षा जेव्हा इनपूटवरील करदरामूळे झालेला संचित लाभ जास्त असतो.

प्र. ३.:- भारता बाहेर निर्यात केलेला माल जो निर्यात शुल्काच्या अधीन आहे, त्याबाबतीत न वापरलेल्या इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा परतावा (Refund) देता येईल कां?

उत्तर.:- नाही. (एमजीएल.कलम ३८(२) च्या दुसऱ्या अटी अंतर्गत)

प्र.४.:- आर्थिक वर्षाच्या अखेरीस असलेल्या शिल्लक मालाच्या साठ्यावर (GSTलागू केल्यावर) ITC परतावा/Refund देता येईल काय?

उत्तर. :- नाही. तो पुढे नेण्याचा प्रस्ताव केला आहे.

प्र. ५.:- समजा करपात्र व्यक्तीने चुकीने IGST/CGST/SGST कर आंतर-राज्य/राज्यांतर्गत पुरवठ्यावर भरलेला असल्यास, आणि त्याचे स्वरूप जर कालांतराने स्पष्ट झाल्यास, चुकीने भरलेल्या IGST मध्ये CGST/SGST समायोजित करता येईल का? किंवा त्याचप्रमाणे अनुक्रमे इतरबाबतीत उलट?

उत्तर.:- नाही. त्या व्यक्तिला प्रथम योग्य कर भरावा लागेल आणि नंतर चुकीने भरलेल्या कराच्या परताव्यासाठी दावा करावा लागेल (IGST कलम ३० आणि GST कलम ५३)

प्र. ६.:- दूतावास किंवा संयुक्त राष्ट्रांद्वारे केलेल्या खरेदीवर कर आकारला जाईल की सूट देण्यात येईल ?

उत्तर.:- खरेदीवर कर आकारला जाईल आणि त्यानंतर परताव्यासाठी त्यांना दावा करता येईल. [संयुक्त राष्ट्र संघ आणि वकिलाती किंवा दूतावास यांना विशिष्ट ओळख क्रमांक घ्यावा लागेल आणि पुरवठादाराच्या जावक पुरवठा विवरणात त्यांनी केलेली खरेदी त्यांच्या विशिष्ट ओळख क्रमांकासमोर दर्शविल्या जातील आणि करांचे परतावे मान्य करण्यात येतील. याबाबत एक स्वतंत्र प्रक्रिया नियमांत नमूद करण्यात येईल. GST कलम १९(६)]

प्र. ७.:- परतावा/Refund घेण्याची कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर.:- एमजीएल कलम ३८ च्या स्पष्टीकरणात नमूद केल्याप्रमाणे, संबंधित व्यक्तिला प्रस्तुत तारखेपासून दोन वर्षांच्या समाप्तीच्या आत अर्ज दाखल करावा लागेल.

प्र. ८.:- "अनुचित लाभ/समृद्धी" तत्त्व परताव्यासाठी/Refund लागू होईल का?

उत्तर. होय. कलम ३८ उप-कलम (२) (संदर्भासाठी पहा वरील प्रश्न-२) मध्ये निर्देशित केल्याप्रमाणे निर्यात प्रकरणे आणि न वापरलेला इनपूट टॅक्स क्रेडिट (ITC)

परतावा वगळता, "अनुचित लाभ/समृद्धी" तत्त्व परताव्यासाठी/Refund लागू होईल.

प्र. ९.:- जर ग्राहकांना कर हस्तांतरित केलेला असेल, तर परतावा मंजूर होऊ शकतो का?

उत्तर.:- होय, तथापि अशाप्रकारे निश्चित केलेली रक्कम कन्झुमर वेलफेअर फंडात जमा करावी लागेल.

प्र. १०.:- परतावा/Refund मंजूर होण्यासाठी कालमर्यादा आहे का?

उत्तर.:- होय, कलम ३८ उप-कलम (४अ) अंतर्गत नमूद केल्याप्रमाणे जेथे एकूण रक्कमेच्या परताव्याचा दावा केलेल्या ८०% पर्यंतची रक्कम विशिष्ट वर्गवारीतील निर्यातदारांना परत करता येते या बाबींखेरीज, इतर सर्व बाबींमध्ये ९० दिवसाची मुदत आहे. जर परतावा तीन महिन्यांच्या आत मंजूर केला नाही, तर विभागाला त्यावर व्याज अदा करावे लागेल.

प्र. ११.:- विभाग परतावा/Refund रोखून ठेवता येतो का?

उत्तर.:- होय, खालील परिस्थितीत परतावा रोखून ठेवता येईल :

- जर नोंदणीकृत विक्रेत्याने विवरण(returns) सादर केले नसल्यास, विवरण सादर करेपर्यंत;
- जर नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीला कोणताही कर,व्याज किंवा दंड भरणे आवश्यक असल्यास, जर अपील प्राधिकारी/चौकशी मंडळ/न्यायालय यांनी याबाबत स्थगिती दिलेली नसल्यास, त्या व्यक्तीने करावरील व्याज किंवा दंड अदा करेपर्यंत;

[सक्षम अधिकारी, जर विक्रेत्याने कराची रक्कम अदा केलेली नसेल, तर परताव्याच्या रक्कमेतून त्या देय कराची वजावट करू शकतो]

- आयुक्त/मंडळ यांना परतावा रोखता येतो, जर, परताव्याचा आदेश अपीलाधीन आहे आणि त्यांच्या मतानुसार अशाप्रकारच्या परताव्यास अनुमति दिल्यास महसूलावर विपरीत परिणाम होईल - (एमजीएल कलम ३८(९))

प्र. १२.:- उपरोक्त ११(क) मध्ये नमूद केल्यानुसार, जेथे परतावा कलम ३८(९) अंतर्गत रोखून ठेवलेला असेल, तर करपात्र व्यक्तीला व्याज अदा करण्यात येईल का?

उत्तर.:- जर अपीलाच्या निकालाने किंवा पुढील कारवाईमुळे करपात्र व्यक्ति परताव्यासाठी योग्य ठरल्यास ती व्यक्ति व्याजासाठीसुद्धा हक्कदार असेल.

प्र १३.:- परताव्या/Refund साठी काही सिमीत मर्यादा आहेत का?

उत्तर.:- जर रक्कम र.१०००/- पेक्षा कमी असल्यास परताव्यास मंजूरी दिली जाणार नाही.(एमजीएल चे कलम ३८(११))

प्र १४.:- पूर्वीच्या कायदानुसार मिळणारा परतावा/Refund कशाप्रकारे देण्यात येईल?

उत्तर.:- पूर्वीच्या कायदानुसार मिळणारा परतावा पूर्वीच्या कायदानुसारच देण्यात येईल आणि तो रोख स्वरूपात देण्यात येईल (CGST खाली) किंवा अगोदरच्या कायद्याच्या तरतुदीनुसार (SGST खाली) आणि इनपूट टॅक्स क्रेडिट म्हणून उपलब्ध होणार नाही. (एमजीएल कलम १५६,१५७,आणि १५८)

प्र. १५.:- दस्तऐवजाची शहानिशा करण्याच्या अगोदर परतावा/Refund देता येईल कां ?

उत्तर.:- अधिसूचित वर्गाच्या विक्रेत्यांसाठी निर्यात परतावा, कलम ३८(४अ) मध्ये नमूद केलेल्या अटी आणि शर्तीच्या अधीन राहून, दस्तऐवजाची शहानिशा करण्यापूर्वी ८०% परतावा मंजूर करता येईल.

प्र. १६.:- निर्याती अंतर्गत परताव्यासाठी/Refund, परतावा मंजूरीसाठी बी.आर.सी/BRC ची जरूर आहे का?

उत्तर.:- निर्यातीच्या तारखेपासून एक वर्षापर्यंतचा कालावधी निर्यातदाराला निर्यातीचे उत्पन्न भरण्यासाठी असतो, त्यामुळे परताव्याच्या अर्जाच्यावेळी बी.आर.सी/BRC कदाचित उपलब्ध असणार नाही. परंतु जर निर्यातीचे उत्पन्न आगाऊ प्राप्त झाल्यास बी.आर.सी/BRC उपलब्ध होऊ शकेल. अशा रीतीने बीआरसी तपशील कमाल एक वर्षाच्या कालावधीत सादर केल्याच्या अधीन राहून किंवा रिझर्व बँक ऑफ इंडियाने/RBI वाढविलेल्या मुदतीनुसार परतावा मिळू शकेल. DGFT चा e-BRC स्वयंघटक हा GST च्या स्वयंघटकात एकत्रित करण्यात येईल. परंतु, निर्यात सेवांसाठी परतावा/Refund मंजूर करण्यापूर्वी बी.आर.सी/BRC आवश्यक असेल.

प्र. १७.:- अनुचित लाभ/समृद्धी तत्त्व निर्यात किंवा मानीव/deemed निर्यातीला लागू आहेत का?

उत्तर.:- अनुचित लाभ/समृद्धी तत्त्व वस्तू/मालाच्या किंवा सेवांच्या प्रत्यक्ष निर्यातीला लागू होत नाहीत. कारण प्राप्तकर्ता करपात्र प्रदेशाच्या बाहेर वास्तव्य करणारा आहे. परंतु, मानीव/deemed निर्यातीला सदर तत्त्व लागू होते.

प्र. १८.:- अनुचित लाभ/समृद्धी तत्त्व आपल्या बाबतीत लागू पडत नाहीत हे एक व्यक्ति कसे सिद्ध करू शकेल?

उत्तर.:- संबंधित व्यक्ति आपल्या अर्जाबरोबर असे दस्तऐवज किंवा पुरावे सादर करून सिद्ध करू शकते की कर किंवा व्याजाची रक्कम, असल्यास, अशा करा साठी अदा केली आहे किंवा अशी इतर अदा केलेली रक्कम ज्याच्या संदर्भात परताव्याचा/refund दावा केलेला आहे आणि ती रक्कम त्याने कोणत्याही अन्य व्यक्तीला हस्तांतरित केलेली नाही- कलम ३८(३) (ब).

याशिवाय, करदात्याला सवलत देण्यासाठी वरील उप-कलमात अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे की जेथे दावा केलेली परताव्याची रक्कम जर ₹.५ लाखापेक्षा कमी असेल तर फक्त स्वयं-प्रतिज्ञापत्र आवश्यक आहे.

प्र.१९.:- आज VAT/CST अंतर्गत निर्यातदार व्यापारी एक प्रतिज्ञा पत्र सादर करून कर न भरता माल खरेदी करू शकतात. GST मध्ये हि पद्धत असेल काय ?

उत्तर.:- नाही, GST मध्ये सदर तरतूद नसेल. त्यांना कर भरून मालाची खरेदी करावी लागेल आणि कलम ३८(२) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे संचित इनपूट टॅक्स क्रेडिटच्या परताव्यासाठी/Refund दावा करावा लागेल.

प्र.२०.:- सध्या केंद्रीय अधिनियमांतर्गत, निर्यातदारांना शुल्क भरून कच्चा माल/input प्राप्त करण्याची परवानगी आहे, त्यावर आयटीसीचा लाभ घेता येतो आणि शुल्क अदा करून वस्तू/मालाची निर्यात करता येते (आयटीसीचा वापर केल्यानंतर) आणि त्यानंतर निर्यात मालावर अदा केलेल्या शुल्काच्या परताव्यासाठी दावा करता येतो. ही पद्धत जीएसटी चालू राहिल का?

उत्तर :- जीएसटी करप्रणाली/कार्यक्षेत्रात निर्यात दर शून्य असेल याचा अर्थ निर्यात केलेल्या मालावर कोणत्याही प्रत्यक्ष कराचे दायित्व असणार नाही, तथापि अशा निर्यातीसाठी वापरात आलेल्या कच्च्या मालावर कर भरावा लागेल. GST अंतर्गत परतावा/Refund, संचित कच्च्या मालावर त्याचप्रमाणे तयार निर्यात मालावर, मान्य करण्यात येईल.

**मागणी आणि वसुली/
Demands & Recovery**

१५. मागणी आणि वसुली / Demand & Recovery :-

प्र.१.:- कमी भरलेला कर किंवा न भरलेला किंवा चुकीची परतावा रक्कम किंवा चुकीच्या पद्धतीने घेतलेला आयटीसीचा लाभ किंवा केलेला वापर, इत्यादी बाबत वसूलीसाठी कोणता कलम लागू आहे?

उत्तर:- ज्या बाबींमध्ये लबाडी/दडपादडपी/चुकीची माहिती याबाबत समर्थन करण्यात आलेले नाही त्याबाबतीत कलम ५१अ लागू होते आणि जेथे लबाडी/दडपादडपी/चुकीची माहिती इत्यादी घटक अस्तित्वात आहेत त्याबाबतीत कलम ५१ ब लागू होते.

प्र.२.:- कलम ५१अ अंतर्गत नोटीस निर्गमित करण्यापूर्वी कर आकारणीयोग्य व्यक्ति मागणी रक्कम व्याजासह अदा करू शकते का?

उत्तर :- होय. अशा प्रकरणात सक्षम अधिकारी नोटीस निर्गमित करणार नाही.

प्र.३. :- जर कलम ५१अ अंतर्गत नोटीस दिलेली असेल आणि त्यानंतर नोटिसप्राप्त व्यक्तीने रक्कम अदा केल्यास, न्यायालयीन निर्णय घेणे आवश्यक असेल का?

उत्तर:- जेथे एका व्यक्तीला कलम ५१अ उप-कलम १ अंतर्गत नोटीस निर्गमित करण्यात आलेली आहे, त्या व्यक्तीने जर नोटीस प्राप्त झाल्याच्या तारखेपासून ३० दिवसांच्या आंत व्याजासह रक्कम भरल्यास, दंड भरावा लागणार नाही आणि या नोटीस संदर्भातील सर्व कार्यवाह्या समाप्त झाल्याचे मानण्यात येईल.

प्र.४.:- कलम ५१अ/ब अंतर्गत कारणे दाखवा नोटीस पाठविण्यासाठी समर्पक दिनांक कोणता असेल?

उत्तर :- जेथे विवरणे प्रत्यक्षात दाखल केलेली आहेत, तेथे वार्षिक विवरणे दाखल केलेला दिनांक, किंवा जेथे विवरणे दाखल केलेली नाहीत, तेथे वार्षिक विवरणे दाखल करण्याचा देय दिनांक, समर्पक दिनांक असेल.

प्र.५.:- कारणे दाखवा नोटीस देण्यासाठी किंवा प्रकरण ५१अ/ब खाली न्यायप्रविष्ट करण्यासाठी कालमर्यादा आहे काय ?

उत्तर :- कारणे दाखवा नोटीस देण्यासाठी कालमर्यादा नाही. तथापि कारणे दाखवा नोटीस निर्गमित करणे आणि प्रकरण न्यायप्रविष्ट करणे, इत्यादीं बाबी संबंधित तारखेपासून ३ वर्षांच्या आत (कलम ५१अ खालील प्रकरणांत) आणि ५ वर्षांच्या आत (कलम ५१ब खालील प्रकरणांत) पूर्ण केल्या पाहिजेत.

प्र.६.:- कलम ५१ब अंतर्गत नोटीस निर्गमित करण्यापूर्वी कर आकारणीयोग्य व्यक्ति मागणी रक्कम व्याजासह अदा करू शकते का?

उत्तर :- होय. उप-कलम (१) अंतर्गत किंवा उप-कलम (२) मधील स्पष्टीकरणानुसार नोटीस निर्गमित करण्यापूर्वी, कर आकारणीयोग्य व्यक्तीला स्वतः निश्चित केल्यानुसार किंवा सक्षम अधिका-याने सूचित केल्यानुसार व्याजासह कराची रक्कम आणि १५% दंड, भरण्याचा पर्याय उपलब्ध आहे आणि रक्कम अदा केल्यानंतर अशाप्रकारे अदा केलेल्या कर रक्कमेबाबत कोणतीही नोटीस निर्गमित केली जाणार नाही.

प्र.७.:- जर कलम ५१ब अंतर्गत नोटीस निर्गमित केली असेल आणि त्यानंतर नोटिसप्राप्त व्यक्तीने रक्कम अदा केल्यास, न्यायालयीन निर्णय घेणे आवश्यक असेल का?

उत्तर. जर कर/व्याज आणि दंड अदा केला असेल तर प्रकरण न्यायप्रविष्ट करण्याची आवश्यकता नाही. एखाद्या व्यक्तीला उप-कलम (१) अंतर्गत नोटीस निर्गमित केली असेल आणि जर त्याने व्याजासह कररक्कम आणि २५% दंडाचे शुल्क, नोटीस निर्गमित केल्यापासून ३० दिवसांच्या आत अदा केले असल्यास, सदर नोटीसच्या संदर्भातील कारवाई समाप्त झाल्याचे मानण्यात येईल.

प्र ८.:- जर कलम ५१ब अंतर्गत नोटीस न्यायप्रविष्ट केली आणि आदेशात कर आणि कराची मागणी आणि दंडाची रक्कम निश्चित करणारी नोटीस निर्गमित केली असल्यास, नोटीसप्राप्त व्यक्तीला कमी दंड भरण्याचा पर्याय आहे का?

उत्तर :- होय. आदेशाची सूचना मिळाल्यापासून ३० दिवसांत कर/व्याज आणि ५०% दंड त्या व्यक्तीला भरावा लागेल. जेथे एखाद्या व्यक्तीला कलम ५१ब उप-कलम (६) अंतर्गत आदेश निर्गमित करण्यात आलेला असेल, जर त्या व्यक्तीने आदेश मिळाल्यापासून ३० दिवसांच्या आत व्याजासह कर आणि सदर कराच्या ५०% रक्कमेएवढा दंड अदा केल्यास, सदर कराबाबतच्या सर्व कार्यवाह्या समाप्त झाल्या असल्याचे मानण्यात येईल.

प्र.९.:- अशा प्रकरणात, (दोन्ही कलम ५१अ आणि ५१ब च्या अंतर्गत) जेथे नोटीस निर्गमित करण्यात आली आहे, परंतु ३ वर्षांच्या आत (५१अ)/५ वर्षांच्या आत (५१ब) आदेश पारित करण्यात आला नाही तर काय होईल?

उत्तर :- मॉडेल जीएसटी कायद्यातील तरतूदीनुसार जर आदेश कलम ५१अ (७) नुसार ३ वर्षांच्या आंत किंवा कलम ५१ब (७) नुसार ५ वर्षांच्या आंत पारित केला नाही तर न्यायालयीन कार्यवाह्या संपुष्टात आल्याचे मानण्यात येईल.

प्र.१०.:- जर एका व्यक्तीने दुसऱ्या व्यक्तीकडून कर गोळा केला पण शासनाकडे जमा केला नाही तर काय होईल ?

उत्तर:- एमजीएल कलम ५२ अनुसार, प्रत्येक व्यक्ति ज्याने अन्य व्यक्तीकडून या अधिनियमानुसार कराची रक्कम संकलित केली असल्यास, ज्या पुरवठ्याच्या संदर्भात रक्कम संकलित करण्यात आली आहे तो पुरवठा करपात्र आहे किंवा नाही ही बाब विचारात न घेता, त्याने ती रक्कम केंद्र किंवा राज्य शासनाच्या खात्यात जमा केली पहिजे.

प्र.११.:- कलम ५२ चे उल्लंघन करून जर एखादी व्यक्ति संकलित केलेला कर जमा करत नसल्यास, कोणती योग्य कारवाई करावी लागेल?

उत्तर :- नोटीस निर्गमित करणे. नैसर्गिक न्यायाच्या सिध्दांताचे पालन करून आदेश पारित करणे. याची नोंद घेणे आवश्यक आहे की सदर आदेश निरपवादपणे नोटीस निर्गमित केलेल्या तारखेपासून एक वर्षाच्या पारित करावा. परंतु कारणे दाखवा नोटीस निर्गमित करण्यासाठी कालमर्यादा नाही. अशा रीतीने सदर प्रकरणात १० वर्षानंतर सुद्धा शुल्काची वसूली करता येते.

प्र.१२. :- कलम ५२ च्या अंतर्गत कर संकलित केला पण अदा केला नाही, अशा बाबींमध्ये नोटीस निर्गमित करण्याची कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- नाही. या बाबतीत कालमर्यादा नाही. अशा बाबी उघडकीस आल्यावर नोटीस निर्गमित करण्यासाठी कालमर्यादा नाही. एकदा नोटीस निर्गमित केल्यानंतर, नोटीस निर्गमित केलेल्या तारखेपासून एक वर्षाच्या आत आदेश पारित करणे आवश्यक आहे.

प्र. १३.:- सक्षम अधिकाऱ्याला कर वसुलीसाठी कोणते मार्ग उपलब्ध आहेत?

उत्तर :- सक्षम अधिकाऱ्याकडे खालील पर्याय उपलब्ध आहेत :

- १) सदर व्यक्तीला देणे लागू असलेल्या कोणत्याही रक्कमेतून सक्षम अधिकारी अशा प्रकारची देय रक्कम वजा करू शकतो किंवा संबंधित विशिष्ट अधिकाऱ्याद्वारे त्या रक्कमेच्या वजावटी करू शकतो.
- २) सदर व्यक्तीशी संबंधित कोणत्याही वस्तू/माल ताब्यात घेऊन आणि विकून, सक्षम अधिकारी अशा प्रकारच्या देय रक्कमेची वसुली करू शकतो किंवा संबंधित विशिष्ट अधिकाऱ्याद्वारे त्या रक्कमेची वसुली करू शकतो.

- ३) सक्षम अधिकारी लेखी नोटीस द्वारा, ज्याच्याकडून रक्कम देय आहे अशा व्यक्तीला, किंवा सदर व्यक्तीद्वारा अन्य व्यक्तीला रक्कम देय आहे अशा व्यक्तीला किंवा सदर व्यक्ती जिच्या ताब्यात रक्कम आहे किंवा नंतर सदर व्यक्ती जिने अशा त-हेच्या व्यक्ती करीता किंवा त्यांच्या वतीने रक्कम ताब्यात ठेवली आहे, त्या व्यक्तीला केंद्र किंवा राज्य शासनाच्या जमा खाती रक्कम अदा करण्याला सूचित करू शकतो.
- ४) सक्षम अधिकारी, सक्षम प्राधिकरणाने अधिकार प्रदान केल्यानंतर, सदर व्यक्तीशी संबंधित किंवा सदर व्यक्तीच्या अखत्यारीत असलेली जंगम किंवा स्थावर मालमत्ता जप्त करू शकतो, आणि देय रक्कम अदा होईपर्यंत सदर मालमत्ता ताब्यात ठेवू शकतो; सदर जप्तीनंतर ३० दिवसांच्या कालावधीत देय रक्कम अदा न झाल्यास, सक्षम अधिकारी कथित मालमत्तेची विक्री करू शकतो आणि विक्रीद्वारा प्राप्त झालेल्या रक्कमेतून देय रक्कमेची आणि विक्रीसाठी आलेल्या खर्चाची तसेच इतर बाकी खर्चाची वसुली करू शकतो आणि यानंतरही जर काही रक्कम जादा शिल्लक राहिल्यास, सदर व्यक्तीस ती जादा रक्कम अदा केली जाईल;
- ५) सक्षम अधिकारी स्वतःच्या स्वाक्षरीने, सदर व्यक्तीकडून देय असलेल्या रक्कमेचा तपशील नमूद केलेले प्रमाणपत्र तयार करू शकतो आणि सदर व्यक्तीची ज्या जिल्ह्यात मालकीची मालमत्ता आहे, किंवा ती व्यक्ती जेथे वास्तव्य करते किंवा व्यापार/व्यवसाय करते, त्या जिल्ह्याच्या जिल्हाधिका-यास सदर प्रमाणपत्र पाठवून देईल आणि सदर प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर, जिल्हाधिकारी प्रमाणपत्रात नमूद करण्यात आलेल्या देय रक्कमेची संबंधित व्यक्तीकडून, जमीन महसूलाची थकबाकी असल्याप्रमाणे, वसुली करण्याबाबतची कार्यवाही सुरू करील.

प्र.१४.:- सक्षम अधिकारी कराची थकबाकी हप्त्याने भरण्याची परवानगी देऊ शकतो का?

उत्तर:- होय, स्वयं-निर्धारित केलेल्या करांच्या व्यतिरिक्त इतर करांच्या बाबतीत. आयुक्त/मुख्य आयुक्त कर अदा करण्याची कालमर्यादा वाढवू शकतात, किंवा अन्य कोणत्याही विवरणात दर्शविण्यात आलेली स्वयं निर्धारित दायित्वानुसार देय असलेली रक्कम वगळून, अधिनियमांतर्गत सदर व्यक्तीकडून देय असलेली रक्कम मासिक हप्त्यांमध्ये, जे मासिक हप्ते २४ पेक्षा जास्त नसावेत, व्याजाच्या देय रक्कमेच्या अधीन राहून, कलम ३६ अंतर्गत विहित करण्यात आलेल्या निर्बंध आणि अटींनुसार, अदा करण्याची परवानगी देऊ शकतात. तथापि कोणताही एक हप्ता देय दिनांकास अदा करण्यात कसूर झाल्यास, अशा दिनांकास शिल्लक थकबाकीची संपूर्ण रक्कम देय होईल आणि तात्काळ अदा करावी लागेल आणि कोणत्याही आगावू सुचनेशिवाय थकबाकी वसूल करण्यात येईल.

प्र. १५.:- जेथे स्थायी कर मागणी अपील/फेरतपासणी कारवाई द्वारे वाढविली जाते तेव्हा अशा प्रकरणात काय होते ?

उत्तर :- वाढीव देय रक्कमेसाठी मागणीची नोटीस त्या व्यक्तिला पाठविणे आवश्यक आहे. ज्याअर्थी अपील/फेरतपासणी निकाली काढण्याच्या अगोदर रक्कमेची निश्चिती झालेली असल्याने, सदर निकालाच्या तात्काळ पूर्वी ज्या टप्प्यावर वसुलीची कार्यवाही होती, त्या टप्प्यापासून वसुलीची कारवाई पुढे चालू ठेवली जाईल.

प्र १६. एक व्यक्ति जी कर अदा करण्यास जबाबदार आहे, त्या व्यक्तीची काही विशिष्ट कर देयता आहे आणि दरम्यानच्या काळात त्या व्यक्तीने आपला व्यवसाय अन्य व्यक्तीला हस्तांतरित केला तर, त्याच्या सांप्रत कर देयतेचे काय होईल?

उत्तर. जेथे कर अदा करण्यास जबाबदार असलेली कोणतीही व्यक्ति, स्वतःचा व्यवसाय पूर्णपणे किंवा अंशतः विक्री, देणगी, परवानगी आणि परवाना तत्त्वावर,/

भाडेतत्त्वावर किंवा इतर कोणत्याही प्रकारे हस्तांतरित करते, तेव्हा सदर व्यक्ती आणि ज्या व्यक्तिला त्याने व्यवसाय हस्तांतरित केलेला आहे, ते दोघेही संयुक्तपणे आणि पृथकपणे, हस्तांतरण होईपर्यंत करपात्र व्यक्तीकडून देय असलेले कर, व्याज किंवा दंड अदा करण्यास जबाबदार असतील, जेथे सदर देय रक्कम/थकबाकी हस्तांतरणपूर्व निश्चित केलेली असेल, परंतू थकीत/अदा केलेली नसेल, किंवा हस्तांतरणानंतर निश्चित केलेली असेल.

प्र. १७. :- जेव्हां कंपनी (करपात्र व्यक्ति) परिसमापनात जाते, तेव्हा देय कराचे काय होते ?

उत्तर:- जेव्हां एखादी कंपनी बंद केली जाते आणि कोणतेही कर किंवा अन्य देय थकबाकी, ज्या परिसमापनपूर्व किंवा परिसमापन पश्चात निश्चित केलेले आहेत व वसूल केलेले नाहीत, तेव्हा प्रत्येक व्यक्ति जी कर देय असलेल्या कालावधीत कंपनीची संचालक होती, ती प्रत्येक व्यक्ति संयुक्तपणे आणि पृथकपणे देय रक्कम भरण्यास जबाबदार असेल, जोपर्यंत आयुक्तांना समाधानपूर्वक वाटेल असे सिद्ध करू शकत नाही की अशा प्रकारच्या थकबाकीचा संबंध त्याच्या कंपनी कामकाजाबाबत पूर्णतः दुर्लक्षितपणा, अधिकाराच्या दुरुपयोग किंवा कर्तव्यात कसूर इत्यादींशी नाही.

प्र.१८.:- भागीदारी कंपनीतील भागीदारांची (करपात्र व्यक्ति) कर थकबाकीच्या बाबतीत जबाबदारी काय आहे?

उत्तर :- कोणत्याही कंपनीचे भागीदार कोणताही कर, व्याज आणि दंड अदा करण्यास संयुक्तपणे किंवा पृथकपणे जबाबदार आहेत. कंपनी/भागीदाराने कोणत्याही भागीदाराच्या निवृत्तिबद्दल आयुक्तांना लेखी सूचित केले पाहिजे - निवृत्तीच्या तारखेपर्यंत कर, व्याज किंवा दंड अदा करण्याची सदर संचालकावर असलेली जबाबदारी, जी त्या तारखेला निश्चित करण्यात आलेली असेल किंवा त्यानंतर. जर भागीदाराच्या निवृत्तीच्या तारखेपासून एक महिन्याच्या आंत सूचित करण्यात आले नाही तर, आयुक्तांना अशा प्रकारची सूचना प्राप्त झालेल्या तारखेपर्यंत सदर भागीदार कर दायित्वासाठी जबाबदार असेल.

प्र.१९.:- जर करपात्र व्यक्तिचा व्यवसाय पालक/विश्वस्त किंवा कायदेशीररीत्या अज्ञान व्यक्तिच्या प्रतिनिधीने चालू ठेवल्यास, तर त्या व्यक्तिच्या कर दायित्व कसे असेल?

उत्तर:- करयोग्य व्यवसाय, जर पालक/विश्वस्त/कायदेशीररीत्या अज्ञान किंवा अन्य असमर्थ व्यक्तिचे प्रतिनिधी, कायदेशीररीत्या अज्ञान किंवा अन्य असमर्थ व्यक्तिच्यावतीने आणि कायदेशीररीत्या अज्ञान किंवा अन्य असमर्थ व्यक्तिच्या फायद्यासाठी करत असल्यास, कर, व्याज आणि दंड यांचे दायित्व सदर पालक/विश्वस्त/प्रतिनिधी यांच्यावर असेल आणि वसूलीही त्यांच्याकडून करण्यात येईल.

प्र.२०.:- जेव्हां करपात्र व्यक्तिची मालमत्ता प्रतिपाल्य अधिकरणाच्या नियंत्रणाखाली असते, तेव्हा काय होते?

उत्तर. जेथे स्वतःचा व्यवसाय असलेल्या करपात्र व्यक्तिची मालमत्ता ज्यावर कर, व्याज किंवा दंड अदा करायचा आहे, ती मालमत्ता जर प्रतिपाल्य अधिकरणाच्या नियंत्रणाखाली/प्रमुख प्रशासक/अधिकृत विश्वस्त/वादग्रस्त मालमत्तेची व्यवस्था पाहणारा अधिकारी किंवा न्यायालयाच्या आदेशानुसार नेमलेल्या व्यवस्थापक यांच्या ताब्यात असल्यास, सदर प्रतिपाल्य अधिकरण / प्रमुख प्रशासक / अधिकृत विश्वस्त / वादग्रस्त मालमत्तेची व्यवस्था पाहणारा अधिकारी किंवा न्यायालयाच्या आदेशानुसार नेमलेल्या व्यवस्थापक यांच्याद्वारे, करपात्र व्यक्तीबाबत निश्चित करण्यात येणा-या मर्यादेत आणि करपात्र व्यक्तीकडून वसूलीयोग्य असल्याप्रमाणे कर, व्याज किंवा दंड यांची आकारणी आणि वसुली करण्यात येईल.

**जीएसटी मध्ये अपील,परीक्षणआणि सुधारणा
(Appeals,Review and Revision in
GST)**

१६. जीएसटी मध्ये अपील, परीक्षण आणि सुधारणा :- **(Appeals, Review & Revision in GST)**

प्र.१.:- कोणत्याही आदेश किंवा त्याच्याविरुद्ध पारित केलेल्या निकालामुळे व्यथित झालेल्या व्यक्तीला अपील करण्याचा हक्क आहे का ?

उत्तर. होय. एखादी व्यक्ती त्याच्याविरुद्ध पारित केलेल्या कोणत्याही आदेश किंवा निकालामुळे व्यथित झाली, तर त्या व्यक्तीला अपील करण्याचा हक्क आहे. "न्यायनिर्णायक अधिकार असलेला अधिकारी" यांनी पारित केलेला आदेश किंवा निर्णय असला पाहिजे. तथापि काही निर्णय किंवा आदेश याबाबत अपील करता येत नाही (कलन ९३ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे).

प्र २. जेव्हां आयुक्त, सीजीएसटी यांच्या मते पारित केलेला आदेश न्याय आणि योग्य नाही, तेव्हां सदर आदेशाचे परीक्षण करून स्वतः सदर आदेशात सुधारणा करू शकतात का?

उत्तर:- नाही. आयुक्त, सीजीएसटी यांना आदेशाचे परीक्षण करून त्यात सुधारणा करता येत नाही. सीजीएसटी आणि एसजीएसटी याबाबतच्या मॉडेल कायद्यात, या विषयी भिन्न तरतूदी आहेत. सीजीएसटी करिता कलम ७९(२) अनुसार, आयुक्त, सीजीएसटी यांना जर एखादा आदेश किंवा निर्णय (न्यायनिर्णायक अधिकार असलेल्या अधिका-याने पारित केलेला) न्याय किंवा योग्य नाही असे दिसून आल्यास, त्यांच्या मते जेथे आदेश न्याय आणि योग्य नाही त्याबाबत मुद्दे निर्धारित करणारा आदेश पारित करू शकतात आणि त्यांना दुय्यम जीएसटी अधिका-याला "प्रथम अपील अधिकारी" (First Appellate Authority-FAA) यांच्याकडे अर्ज दाखल करण्याचे निर्देश देता येतात. सदर अर्ज FAA अपील असल्याप्रमाणे हाताळू शकते.

प्र.३.:- प्रथम अपील अधिकारी (FAA) यांच्याकडे अपील दाखल करण्यासाठी कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर:- आदेश किंवा निर्णय सूचित केल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांची कालमर्यादा निश्चित करण्यात आली आहे.

प्र.४.:- आयुक्त, सीजीएसटी यांच्या आदेशाच्या परिणामस्वरूप दाखल करण्यात आलेल्या विभागीय अपील/अर्ज यांना सुध्दा ही कालमर्यादा लागू होते का?

उत्तर:- होय. अपील म्हणून मानल्या जाणा-या सदर अर्जांनासुद्धा ही कालमर्यादा लागू होते आणि तसेच अपीलांच्या सर्व तरतूदी अशा अर्जांना लागू केल्या आहेत.

प्र.५.:- प्रथम अपील अधिका-याला (FAA) अपील दाखल करण्यात विलंब झाल्यास माफ करण्याचे काही अधिकार आहेत कां ?

उत्तर:- होय. कलम ७९(४) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे जर “पुरेशी कारणे” असल्यास, प्रथम अपील अधिका-याला अपील दाखल करण्यासाठी विहित केलेल्या ३ महिन्यांच्या कालावधीनंतर १ महिन्यापर्यंतचा विलंब (३+१) माफ करता येतो.

प्र.६.:- प्रथम अपील अधिका-याला (FAA) अपील मेमोमध्ये स्पष्ट न केलेली अतिरिक्त कारणे नमूद करण्याची परवानगी देण्याचे अधिकार आहेत कां ?

उत्तर:- होय. प्रथम अपील अधिका-याला (FAA) अतिरिक्त कारणे नमूद करण्याची परवानगी देण्याचे अधिकार आहेत जर त्यांचे समाधान झाले किं चूक हेतुपुरस्सर करण्यात आली नव्हती किंवा अवाजवीसुध्दा नव्हती.

प्र.७.:- प्रथम अपीली अधिका-याने (FAA) पारित केलेला आदेश कुणाला कळविला पाहिजे ?

उत्तर:- प्रथम अपीली अधिका-याने अपीलार्थी आणि न्यायनिर्णायक अधिकार असलेल्या अधिकारी यांना आदेशाची प्रत अग्रेषित केली पाहिजे आणि प्रतिलिपी क्षेत्राधिकारी आयुक्त, सीजीएसटी आणि एसजीएसटी यांना अग्रेषित केली पाहिजे.

प्र.८.:- प्रत्येक अपीलासाठी किती अग्रीम-अनामत रक्कम अदा करणे अनिवार्य आहे?

उत्तर:- वादग्रस्त रकमेच्या १०% (तथापि,एसजीएसटी साठी काहीं अतिरिक्त तरतूदी आहेत त्यासाठी मॉडेल कायद्याचा (Model Law) आधार घ्यावा लागेल, प्रश्न १२ आणि १३ पहा.)

प्र.९.:- वादग्रस्त रक्कम म्हणजे काय?

उत्तर :- एमजीएल कलम ७९(६) मधील स्पष्टीकरणानुसार, "वादग्रस्त रक्कम" या संज्ञेत खालील गोष्टींचा समावेश असेल :-

- १) कलम ४६ किंवा ४७ किंवा ४८ किंवा ५१ अंतर्गत निश्चित केलेली रक्कम
- २) जीएसटी जमा/लाभ नियम २०१--, नियम ----- अंतर्गत अदा करावी लागणारी रक्कम
- ३) आकारण्यात येणा-या शुल्क किंवा दंडाची रक्कम.

प्र.१०.:- प्रथम अपील अधिकारी (FAA) आदेश पारित करुन कर /दंड /शिक्षा यांचे प्रमाण वाढवू शकतो का? तसेच मूळ प्राधिकाऱ्याने मंजूर केलेली परतावा/इनपूट टॅक्स क्रेडिटची रक्कम कमी करु शकतो का?

उत्तर:- प्रथम अपील अधिका-याला जप्तीच्या ऐवजी कर/दंड/शिक्षा यांचे प्रमाण वाढविणे किंवा परतावा/इनपूट टॅक्स क्रेडिटची रक्कम कमी करण्यासाठी आदेश पारित करण्याचे अधिकार दिलेले आहेत, या अटीवर की अपीलार्थीला प्रस्तावित अहितकारक आदेशाविरुद्ध कारणे दाखविण्यासाठी योग्य संधी दिलेली आहे. (कलम ७९(१०)प्रथम तरतूद/अट)

जेथे शुल्क वाढविण्याचा निर्णय किंवा इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा गैरलाभ घेतला गेल्याचे निर्णय इत्यादी प्रश्नांचा संबंध येतो, तेव्हा प्रथम अपील अधिकारी यांना प्रस्तावित आदेशाबाबत अपीलार्थीला सुस्पष्ट कारणे दाखवा नोटीस निर्गमित केल्यानंतर तसे निर्णय घेता येतील आणि कलम ५१ अंतर्गत विहित केलेल्या कालमर्यादेत आदेश पारित केला पाहिजे (कलम ७९(१०) द्वितीय तरतूद/अट)

प्र.११.:- (केवळ एसजीएसटी कायद्यासाठी) एसजीएसटी अंतर्गत प्रथम अपील अधिका-याकडे (FAA) अपील दाखल करण्यापूर्वी जमा करणे आवश्यक असलेल्या अग्रिम-अनामत रक्कमेबाबत काय तरतूद आहे?

उत्तर :- अपील दाखल करण्यापूर्वी वादग्रस्त रक्कमेच्या १०% रक्कम भरली पाहिजे. सीजीएसटी आणि एसजीएसटी या दोन्हीसाठी हे प्रमाण सारखेच आहे. तथापि एसजीएसटी साठी सदर १०% च्या व्यतिरिक्त, अपीलार्थीला वादग्रस्त आदेशामुळे उद्भवलेले कर, व्याज, दंड, शुल्क आणि भुदंड इत्यादी रक्कमांचा असा भाग जो त्याने मान्य केला आहे, ती रक्कम पूर्णपणे अदा करावी लागेल.

या शिवाय, आयुक्त, एसजीएसटी यांनी एखाद्या प्रकरणाला "गांभीर्यपूर्ण प्रकरण" म्हणून विचारात घेतल्यास, विभागीय प्राधिकारी वादग्रस्त रक्कमेच्या ५०% च्या मर्यादेत जास्त रक्कमेच्या अग्रिम-अनामत रक्कमेचा आदेश निर्गमित करण्यासाठी प्रथम अपील अधिका-याकडे (FAA) अर्ज करू शकतात.

प्र.१२.:- (केवळ एसजीएसटी कायद्यासाठी) "गांभीर्यपूर्ण प्रकरण" याचा अर्थ काय ?

उत्तर:- एखाद्या प्रकरणात ₹. २५ कोटीपेक्षा कमी नसलेल्या वादग्रस्त कर देयतेचा समावेश असल्याचे आणि तसेच करदात्याविरुद्ध सबळ व ठोस पुरावे असलेले प्रकरण विभागाकडे आहे असे आयुक्त,एसजीएसटी यांचे मत (कारणे लेखी नमूद करणे आवश्यक आहे) असल्याचे स्पष्ट करण्यासाठी "गांभीर्यपूर्ण प्रकरण" अशी संज्ञा देण्यात आली आहे.

प्र.१३.:- कायद्यांतर्गत आयुक्त, एसजीएसटी त्यांच्या दुय्यम अधिकाऱ्याने पारित केलेला एखादा आदेशाचे पुनर्निरीक्षण करू शकतात का?

उत्तर:- होय. एसजीएसटी अधिनियम, कलम ८०(१) अंतर्गत आयुक्ताना त्वरित कार्यवाही करण्याच्या उद्देशाने दुय्यम अधिकाऱ्याने पारित केलेला आदेश तपासण्याचा अधिकार आहे आणि याबाबत आयुक्तांनी मानले किं निम्नश्रेणी प्राधिकाऱ्याने पारित केलेला आदेश गैर असून महसूलाच्या दृष्टीने हनिकारक आहे,

तर नोटीस प्राप्तकर्त्याला त्याची बाजू मांडण्याची संधी देऊन, आयुक्त आदेशात सुधारणा करू शकतात.

प्र.१४.:- आयुक्त, एसजीएसटी, यांना आदेशाद्वारे त्यांच्या दुय्यम अधिका-यांनी पारित केलेल्या कोणत्याही आदेशाचे पुनर्निरीक्षण प्रलंबित असल्यास, सदर आदेशाच्या कार्यवाहीस स्थगिती देता येते का?

उत्तर:- होय.

प्र.१५.:- एसजीएसटीच्या अंतर्गत दुय्यम अधिकाऱ्यांनी पारित केलेल्या आदेशाचे पुनर्निरीक्षण करण्याबाबत आयुक्ताच्या अधिकारांवर काही बंधने आहेत का?

उत्तर:- होय. आयुक्त आदेशांचे पुनर्निरीक्षण करू शकत नाहीत, जर सदर आदेश :-

- अ) कलम ७९ किंवा कलम ८२ किंवा कलम ८७ किंवा कलम ८८ अंतर्गत आदेश अपीलाच्या अधीन आहेत; किंवा
- ब) ज्या आदेशाचे पुनर्निरीक्षण करायचे आहे, तो आदेश किंवा निर्णय पारित केल्यानंतर ३ वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी झालेला आहे.

अशा आणि इतर अन्य "बंधने/प्रतिबंध" बाबत तपशीलांसाठी, कृपया मॉडेल कायद्यातील कलम ८० पहा.

प्र.१६.:- न्यायासनाला (Tribunal) अपील दाखल करण्यास नकार देण्याचा अधिकार केव्हां असेल ?

उत्तर:- अशा प्रकरणात जेथे अपीलांचा समावेश आहे -

- कर रक्कम किंवा
- इनपूट टॅक्स क्रेडिट किंवा
- करातील फरक किंवा
- इनपूट टॅक्स क्रेडिट फरकाबाबत किंवा

- दंडाची रक्कम,
- शुल्क रक्कम किंवा
- आदेशीत दंडाची रक्कम.

₹.१,००,०००/- च्यापेक्षा कमी रक्कम असल्यास, न्यायासनाला अशी अपील दाखल करून न घेण्याचे स्वेच्छाधिकार आहेत. (एमजीएल कलम ८२(२))

प्र.१७.:- न्यायासनासमक्ष अपील दाखल करण्याची कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर:- ज्या आदेशाच्या विरोधात अपील दाखल करायचा आहे तो आदेश प्राप्त झाल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यात.

प्र.१८.:- न्यायासनासमक्ष (Tribunal) अपील दाखल करण्यास तीन महिन्यापेक्षा जास्त विलंब झाल्यास, न्यायासनाला विलंब माफ करता येतो का? तसे असल्यास, कालावधी काय असेल?

उत्तर :- होय. न्यायासनाला तीन महिन्याच्या कालमर्यादेनंतर कितीही कालावधीसाठी विलंब माफ करण्याचे अधिकार आहेत, या अटीच्या अधीन की अपीलार्थीने सदर विलंबाकरिता पुरेशी व योग्य कारणे सादर केलेली आहेत.

प्र.१९.:- न्यायासनासमक्ष (Tribunal) "उलट आक्षेपाचे निवेदन" दाखल करण्यासाठी कालमर्यादा किती आहे?

उत्तर:- अपील प्राप्त झाल्यापासून ४५ दिवसांच्या आत "उलट आक्षेपाचे निवेदन" दाखल केले पाहिजे.

प्र.२०.:- सीजीएसटी आणि एसजीएसटी अंतर्गत अपीलाबाबतच्या तरतूदींमधील त्रुटी न्यायासनाच्या निदर्शनास आणणे.

उत्तर :- (१) आदेशामुळे किंवा प्रथम अपील अधिका-याने पारित केलेल्या निर्णयामुळे व्यथित झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीद्वारे करण्यात येणा-या अपीला-

बाबतच्या, एसजीएसटी अधिनियमांतर्गत कलम ८२ मधील तरतूदी, सीजीएसटी अधिनियमांतर्गत कलम ८२ मधील तरतूदी प्रामुख्याने सारख्याच आहेत आणि त्यामध्ये दिलेली स्पष्टीकरणे, सीजीएसटी अधिनियमातील कलम ८२ ला देखील त्याच पद्धतीने लागू होतात.

(२) वरील तरतूदी व्यतिरिक्त एसजीएसटी अधिनियम कलम ८२ यामध्ये आयुक्ताने पारित केलेल्या पुनर्निरीक्षण आदेशाविरुद्ध "अपील न्यायासनासमक्ष" दाखल कराव्या लागणा-या अपील संदर्भातील तरतूदींचाही समावेश आहे.

(३) तथापि सीजीएसटी अधिनियमातील प्रथम अपील अधिकारी यांनी पारित केलेल्या आदेशाविरुद्ध महसूल खात्याद्वारे दाखल कराव्या लागणा-या अपील संबंधित तरतूदी, एसजीएसटी अधिनियमात समाविष्ट करण्यात आलेल्या नाहीत, कारण प्रथम अपील अधिकारी (FAA) यांनी पारित केलेल्या आदेशाचे पुनर्निरीक्षणाचे अधिकार आयुक्त, सीजीएसटी यांना देण्यात आलेले आहेत. (प्रथम अपील अधिकारी (First Appellate Authority) राज्यांतर्गत आयुक्तांना "दुय्यम" असतो).

(४) या व्यतिरिक्त, एसजीएसटी अधिनियमांतर्गत व्यथित झालेल्या व्यक्तिला वादग्रस्त आदेशामुळे उद्भवलेले कर, व्याज, दंड, शुल्क आणि भुंदंड इत्यादी रक्कमांचा असा भाग जो त्याने मान्य केला आहे, ती अग्रिम-अनामत रक्कम पूर्णपणे अदा करावी लागते.

प्र.२१:- अग्रिम-अनामत रक्कमेच्या परताव्यावर/Refund व्याज देय होते का?

उत्तर :- होय. एमजीएलच्या कलम ८५ अनुसार, जेथे अपीलार्थीने कलम ७९ चे उप-कलम (६)/(४) किंवा उप-कलम (१०)/(७) च्या अंतर्गत जमा केलेल्या रक्कमेचा प्रथम अपील अधिकारी किंवा अपील न्यायासनाच्या आदेशांच्या परिणामस्वरूप परतावा देणे आवश्यक आहे, जशी वस्तुस्थिती असेल त्याप्रमाणे, कलम ३९ मध्ये याबाबत विहित केलेल्या व्याजदराने सदर परताव्याच्या रक्कमेवर, रक्कम अदा केलेल्या तारखेपासून ते त्या रक्कमेचा परतावा प्राप्त झालेल्या तारखेपर्यंत, व्याज देय असेल.

प्र.२२.:- न्यायासनाच्या आदेशावरील अपील कोणत्या मंच न्यायासनाकडे दाखल होते?

उत्तर :- उच्च न्यायालय. याबाबत जर उच्च न्यायालयाचे समाधान झाले की सदर अपीलामध्ये कायद्याचा भरीव प्रश्न आहे (कलम ८७(१)). तथापि, न्यायासनाने पारित केलेला आदेश, दोन किंवा अधिक राज्ये, किंवा एक राज्य आणि केंद्र यांचा राज्यांतर्गत किंवा आंतरराज्य व्यवहार पध्दतीबाबत भिन्न दृष्टिकोन या बाबीशी संबंधित आहे; किंवा दोन किंवा अधिक राज्ये, किंवा एक राज्य आणि केंद्र यांच्यात पुरवठा स्थानाबाबत मतभेद असतील, तेव्हा अशा आदेशाच्या विरोधातील अपील सर्वोच्च न्यायालयात दाखल केले जाईल, उच्च न्यायालयात नाही.

प्र.२३.:- उच्च न्यायालयात अपील दाखल करण्याची कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर :- ज्या आदेशाच्या विरोधात अपील दाखल करायचा आहे, तो आदेश प्राप्त झाल्याचा तारखेपासून १८० दिवसांच्या आत. तथापि, पुरेशी व योग्य कारणे नमूद केल्यास उच्च न्यायालयास अधिक विलंब माफ करण्याचा अधिकार आहे.

अग्रिम अधिनिर्णय
(Advance Ruling)

१७. अग्रिम अधिनिर्णय (Advance Ruling)

प्र.१.:- अग्रिम अधिनिर्णयाचा अर्थ काय ?

उत्तर :- मॉडेल सीजीएसटी/एसजीएसटी अधिनियम, कलम ९४ अनुसार "अग्रिम अधिनिर्णय" म्हणजे काही बाबी किंवा कलम ९७ मधील निर्देशित प्रश्नांवर आणि त्यावरील अपीले (कलम ९९) इत्यादींवर प्राधिका-याने अर्जदाराला उपलब्ध करून दिलेला लिखित निर्णय.

प्र.२.:- कलम ९७ मध्ये निर्देशित केलेल्या कोणत्या बाबींसाठी अग्रिम अधिनिर्णयाची मागणी करता येते ?

उत्तर:- अग्रिम अधिनिर्णयाची मागणी खालील बाबींसाठी करता येते :

- (१) अधिनियमांतर्गत कोणत्याही वस्तू/ मालाचे किंवा सेवांचे वर्गीकरण ;
- (२) कर दराबाबतच्या अधिनियमांतर्गत निर्गमित करण्यात आलेल्या अधिसूचनाची प्रयोज्यता.
- (३) अधिनियमांच्या तरतूदी अंतर्गत वस्तू/माल किंवा सेवा यांचे मूल्य निश्चित करण्यासाठी स्वीकारली जाणारी तत्त्वे.
- (४) अदा केलेला कर किंवा अदा केल्याचे मानण्यात आलेला कर यावरील इनपूट टॅक्स क्रेडिटची स्वीकार्यता.
- (५) अधिनियमांतर्गत कोणत्याही वस्तू/मालांवर किंवा सेवांवर कर अदा करण्याचे दायित्वे निश्चितता.
- (६) अधिनियमांतर्गत अर्जदाराला नोंदणीकृत असणे जरूर आहे का?
- g) जर अर्जदाराने वस्तू/माल किंवा सेवांच्या बाबतीत केलेली एखादी विशिष्ट कृती, पुरवठा या संज्ञेच्या अधीन, वस्तू/माल किंवा सेवा यांचा पुरवठा केल्याप्रमाणे किंवा परिणामतः वस्तू/माल किंवा सेवा यांचा पुरवठा झाला असल्यास.

प्र.३.:- अग्रिम अधिनिर्णय पध्दती अंगिकारण्याचा उद्देश काय आहे ?

उत्तर:- सदर प्राधिकरणाची रचना करण्याची व्यापक उद्दिष्टे आहेत -

- (१) अर्जदाराने प्रस्तावित उपक्रम हाती घेतल्यास त्या संबंधीत कर दायित्व आगावू निश्चित करणे;
- (२) थेट परकीय गुंतवणूक आकर्षित करणे (FDI);
- (३) न्यायालयीन खटल्यांची संख्या कमी करणे;
- (४) पारदर्शक आणि स्वस्त पध्दतीने तात्काळ निर्णय घेण्याची प्रक्रियेची घोषणा.

प्र.४.:- जीएसटी अंतर्गत "अग्रिम अधिनिर्णय प्राधिकरण" (AAR) याची रचना कशी असेल?

उत्तर:- "अग्रिम अधिनिर्णय प्राधिकरण"(AAR) यामध्ये सीजीएसटीचा एक सभासद आणि एसजीएसटीचा एक सभासद असेल. त्यांची नियुक्ती अनुक्रमे केंद्र आणि राज्य शासनाकडून केली जाईल. नियुक्तीसाठी आवश्यक गुणवत्ता आणि पात्रता संबंधित अटी मॉडेल जीएसटी नियमात (कलम ९५) विहित करण्यात येतील.

प्र.५.:- अग्रिम अधिनिर्णय अपील प्राधिकरण (AAAR) म्हणजे काय? आणि त्याची रचना कशी असेल ?

उत्तर:- अग्रिम अधिनिर्णय अपील प्राधिकरण यांना अग्रिम अधिनिर्णय प्राधिकरणाने दिलेल्या अग्रिम अधिनिर्णयाच्या विरोधातील अपीलांची सुनावणी करता येईल. या प्राधिकरणात दोन सदस्य असतील, ते म्हणजे, केंद्रीय उत्पादन व सीमा शुल्क मंडळ यांनी नियुक्त केलेले मुख्य आयुक्त, सीजीएसटी आणि ज्यांच्या अधिकार क्षेत्रात अर्जदार असेल. त्या क्षेत्रातील आयुक्त, एसजीएसटी. (कलम ९६)

प्र.६.:- जीएसटी अंतर्गत किती "अग्रिम अधिनिर्णय प्राधिकरण" (AAR) आणि "अग्रिम अधिनिर्णय अपील प्राधिकरण"(AAAR) स्थापित करता येईल?

उत्तर:- प्रत्येक राज्यासाठी एक AAR आणि एक AAAR असेल (कलम ९५ आणि ९६).

प्र.७.:- अग्रिम अधिनिर्णय कोणाला लागू होईल?

उत्तर:- कलम १०२ मधील तरतूदीनुसार AAR आणि AAAR यांनी घोषित केलेले अग्रिम अधिनिर्णय फक्त अर्जदाराला आणि अर्जदाराच्या कायदेशीर कर प्राधिकरणाला लागू होईल. याचा अर्थ स्पष्ट आहे कि अग्रिम अधिनिर्णय हा अर्जदाराप्रमाणेच असलेल्या राज्यातील दुसऱ्या करपात्र व्यक्तींना लागू होत नाही. अग्रिम अधिनिर्णय फक्त अग्रिम अधिनिर्णयासाठी अर्ज केलेल्या व्यक्तिपुरताच मर्यादित आहे.

प्र.८.:- अग्रिम अधिनिर्णय लागू करण्यासाठी कालमर्यादा काय आहे?

उत्तर:- अग्रिम अधिनियम लागू करण्यासाठी निश्चित कालमर्यादेची अधिनियमात तरतूद करण्यात आलेली नाही. त्या ऐवजी कलम १०२ अंतर्गत अशी तरतूद आहे की अग्रिम अधिनिर्णय हा कायदा, वास्तवता किंवा मूळ अग्रिम अधिनिर्णयाला आधारभूत परिस्थितीत बदल होईपर्यंतच्या कालावधीसाठी लागू असेल.

प्र.९.:- निर्गमित केलेला अग्रिम अधिनिर्णय रद्द करता येतो का?

उत्तर:- कलम १०३ मधील तरतूदीनुसार अग्रिम अधिनिर्णय आरंभापासून शून्यवत मानला जाईल, जर AAR आणि AAAR यांच्या असे निदर्शनास आले कि अर्जदाराने अग्रिम न्याय निर्णय हा फसवणूक किंवा भौतिक सत्य लपवून किंवा वस्तुस्थितीचा विपर्यास करून मिळवलेला आहे. अशा परिस्थितीत, सीजीएसटी/एसजीएसटी अधिनियमांतर्गत असलेल्या सर्व तरतूदी अर्जदाराला लागू होतील, जसे

काही सदर अग्रिम अधिनिर्णय कधी घेण्यात आला नाही (पण तो कालावधी वगळून, अग्रिम अधिनिर्णय दिल्यापासून ते अग्रिम अधिनिर्णय रद्द करण्यात आल्याचे घोषित करणारा आदेश निर्गमित केल्यापर्यंत). अर्जदाराची बाजू ऐकून घेतल्यानंतर, अग्रिम अधिनिर्णय रद्द केला आहे असे घोषित करणारा आदेश पारित करता येईल.

प्र.१०.:- अग्रिम अधिनिर्णय प्राप्त करून घेण्याची कार्यपध्दती काय ?

उत्तर:- कलम ९७ आणि ९८ मध्ये अग्रिम अधिनिर्णय प्राप्त करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या कार्यपध्दतीची तरतूद करण्यात आली आहे. कलम ९७ मधील तरतूदीनुसार ज्या अर्जदाराला अग्रिम अधिनिर्णय मिळविण्याची इच्छा आहे, त्याने AAR कडे विहित नमून्यात आणि पध्दतीनुसार अर्ज केला पाहिजे. अर्जाचा नमूना आणि अर्ज करण्यासंबंधी सविस्तर कार्यपध्दती मॉडेल जीएसटी नियमांत विहित करण्यात येतील.

कलम ९८ मध्ये अग्रिम अधिनिर्णय अर्ज हाताळण्यासंबंधी कार्यपध्दतीची तरतूद करण्यात आली आहे. AAR अर्जाची एक प्रत ज्याच्या अधिकारक्षेत्राखाली अर्जदार येतो त्या अधिका-याकडे पाठवून देईल आणि अर्जदारासंबंधी दस्तऐवज मागवून घेईल. AAR सदर दस्तऐवजांसह अर्जाची छाननी करील आणि अर्जदाराची बाजूही ऐकून घेईल. त्यानंतर सदर अधिकारी अर्ज मान्य केल्याबाबत किंवा अमान्य केल्याबाबत आदेश पारित करील.

प्र.११.:- अग्रिम अधिनिर्णयासाठी केलेला अर्ज कोणत्या परिस्थितीत अनिवार्यपणे नामंजूर केला जाईल?

उत्तर:- कलम ९८(२)अंतर्गत नमूद केल्याप्रमाणे खाली दिलेल्या कारणांसाठी काही परिस्थितीत अर्ज नेहमी नामंजूर करावा लागतो :

- (१) अर्जामध्ये उपस्थित केलेला प्रश्न अर्जदाराच्या प्रकरणात जर प्रथम अपील अधिकारी/अपील न्यायासन (Tribunal) किंवा अन्य न्यायालयात प्रलंबित असल्यास,
- (२) अर्जामध्ये उपस्थित केलेला प्रश्न, प्रथम अपील अधिकारी/अपील न्यायासन (Tribunal) किंवा अन्य न्यायालयासमक्ष आधीच निरसित केल्या गेलेल्या प्रश्ना सारखाच असल्यास,
- (३) अर्जामध्ये उपस्थित केलेला प्रश्न, अर्जदाराच्या प्रकरणी अन्य अधिनियमांतील तरतूदीनुसार कोणत्याही कारवाईमध्ये प्रलंबित असलेल्या प्रश्नासारखाच असल्यास,
- (४) अर्जामध्ये उपस्थित केलेला प्रश्न, न्यायनिर्णायक अधिकारी किंवा मूल्यांकन अधिकारी, जे लागू होईल ते, यांनी अर्जदाराच्या प्रकरणात अगोदर निकाल दिलेल्या प्रश्नासारखाच असल्यास.

नामंजूरीच्या कारणासह स्वयं-स्पष्ट आदेशान्वये अर्ज नामंजूर झाल्याचे सूचित केले जाईल.

प्र.१२:- एकदा अर्ज दाखल/मान्य करण्यात आल्यावर, AAR कोणती कार्यपध्दती अनुसरते?

उत्तर:- जर अर्ज दाखल/मान्य करून घेतल्यावर, AAR आपला निकाल अर्ज प्राप्त झाल्यापासून ९० दिवसांच्या आंत घोषित करील. निकाल देण्यापूर्वी, AAR सादर केलेला अर्ज आणि अर्जदाराने किंवा संबंधित विभागीय अधिकाऱ्याने सादर केलेल्या इतर दस्तऐवजांची तपासणी करील.

निर्णय देण्यापूर्वी, AARने अर्जदाराचे किंवा त्याच्या अधिकृत प्रतिनिधीचे त्याचप्रमाणे CGST/SGST च्या अधिकारक्षेत्रातील अधिकारी यांचेही निवेदन ऐकून घेणे आवश्यक आहे.

प्र.१३.:- AAR च्या सदस्यांत मतभेद असल्यास काय होईल ?

उत्तर:- जर AAR च्या दोन सदस्यांमध्ये मतभेद असल्यास, ज्या मुद्द्याबाबत किंवा मुद्द्याबाबत मतभेद असतील तर, ते सदस्य त्या मुद्द्याबाबतच्या विषयाच्या सुनावणी करिता सदर मुद्द्याबाबत AAARचा सल्ला घेऊ शकतात. AARच्या सदस्यांनी सल्ला घेण्यासाठी त्यांच्याकडे अग्रेषित केलेल्या मुद्द्याबाबत AAARचे सदस्य समान निष्कर्षाप्रत येण्यास असमर्थ ठरल्यास, आणि सदर प्रश्नाबाबत AAARच्या स्तरावर मतभेद कायम राहिल्यास, सदर प्रश्नाबाबत अग्रिम अधिनिर्णय देता येणार नाही असे मानले जाईल.

प्र.१४.:- AARच्या आदेशाविरुद्ध अपील करण्यासाठी काय तरतूदी आहेत?

उत्तर:- मॉडेल जीएसटी कायदा, कलम ९९ आणि १०० मध्ये AAR कडे दाखल होणा-या अपीलाबाबतच्या तरतूदी नमूद करण्यात आलेल्या आहेत.

जर अर्जदार AARच्या निष्कर्षांमुळे व्यथित झाल्यास, त्याला AAAR समक्ष अपील सादर करता येते. त्याचप्रमाणे, जर CGST/SGSTच्या नियत किंवा अधिकारीता क्षेत्रीय अधिकाऱ्याला AAR चे निष्कर्ष मान्य नसतील तर तो सुध्दा AAAR समक्ष अपील सादर करू शकतो. CGST/SGSTचा नियत अधिकारी ह्याचा अर्थ CGST/SGST प्रशासनाने अग्रिम अधिनिर्णयाच्या उपयोजनेसाठी नियुक्त केलेला अधिकारी. सामान्य परिस्थितीत, संबंधित अधिकारी म्हणजे ज्याच्या अधिकारीता क्षेत्रात अर्जदार रहातो. या बाबतीत संबंधित अधिकारी हा अधिकारीता क्षेत्रीय CGST/SGSTचा अधिकारी असेल.

कोणतेही अपील हे अग्रिम अधिनिर्णय प्राप्त झाल्यापासून ३० दिवसांच्या आंत दाखल करणे आवश्यक आहे. अपील विहित नमुन्यात दाखल केले पाहिजे आणि विहित केलेल्या पध्दतीनुसार त्याची सत्यता पडताळणे आवश्यक आहे. मॉडेल जीएसटी नियमात सदर बाब विहित करण्यात येईल.

अपील अधिका-याने अपीलार्थी व्यक्तित्चे म्हणणे ऐकून घेतल्यानंतर अपील दाखल केल्यापासून ९० दिवसांच्या आंत आदेश पारित केला पाहिजे. जर AAAR सदस्यांमध्ये अपीलामध्ये नमूद केलेल्या कोणत्याही मुद्याबाबत मतभेद असल्यास, अपीलांतर्गत असलेल्या संबंधित प्रश्नाबाबत अग्रिम अधिनिर्णय निर्गमित करता येणार नाही असे मानले जाईल.

प्र.१५.:- अधिनिर्णयातील चूकांसाठी AAR आणि AAAR चूका दुरुस्तीचा आदेश देऊ शकतात का ?

उत्तर:- होय. अधिनियम कलम १०१ अन्वये AAR आणि AAAR यांना, त्यांनी आदेश निर्गमित केलेल्या तारखेपासून ६ महिन्यांच्या आत, नोंदीमध्ये स्पष्ट दिसत असलेल्या कोणत्याही चूकांची दुरुस्ती करून, त्यांनी निर्गमित केलेले आदेश सुधारण्याचे अधिकार प्रदान केलेले आहेत. सदर चूका स्वतः अधिका-याच्या नजरेस आलेल्या असतील किंवा अर्जदाराने नजरेस आणून दिलेल्या असतील किंवा नियत किंवा अधिकारीता क्षेत्रीय CGST/SGST अधिकाऱ्याने नजरेस आणून दिलेल्या असतील. जर दुरुस्तीच्या परिणामस्वरूप कर दायित्वात वाढ होत असेल किंवा इनपूट टॅक्स क्रेडिटचे प्रमाण कमी होत असेल, तर आदेश पारित करण्यापूर्वी अर्जदाराचे म्हणणे ऐकून घेणे आवश्यक आहे.

**समेट आयोग/
Settlement commission**

१८. समेट आयोग (Settlement Commission)

प्र.१.:- समेट आयोगाचा मूळ उद्देश काय ?

उत्तर:- समझोता आयोग स्थापना करण्याचा मूळ उद्देश खालीलप्रमाणे :

- (१) करदात्यांसाठी वादाचे निरसन करण्यासाठी पर्यायी माध्यम उपलब्ध करणे;
- (२) जीएसटीच्या वादग्रस्त देय रक्कमेच्या जलद वसुलीसाठी खर्चिक आणि कालापव्यय करणारी न्यायिक प्रक्रिया टाळणे;
- (३) कर अदा करण्याचे टाळलेल्या करदात्याला आपली प्रतिमा साफ करण्याची एक संधी उपलब्ध करून देणे;
- (४) करदायित्वाच्या सत्य आणि संपूर्ण प्रकटनाच्या आधारे करदात्याला त्याच्या प्रकरणाबाबत समेट अर्ज करण्यासाठी मंच उपलब्ध करून देणे;
- (५) विवादांबाबत लवकरात लवकर समेट करण्यासाठी आणि काही विशिष्ट परिस्थितीत व्यवसाय न्यायालयीन कारवाईच्या त्रासापासून वाचवण्यासाठी प्रोत्साहित करणे.

प्र.२.:- आंतर-राज्य आणि राज्यांतर्गत व्यवहारामुळे उदभवलेले करसंबंधित वाद एमजीएल अंतर्गत मिटवता येतात का?

उत्तर :- मॉडेल जीएसटी कायद्यात, फक्त IGST अधिनियमांतर्गत (कलम ११ते २६) समेट आयोगासाठी तरतूदी समाविष्ट केल्या आहेत. याचा असा अर्थ होतो की राज्यांतर्गत व्यवहाराबाबतची कर दायित्वे प्रकरणे मिटवता येणार नाहीत. तथापि, एक शक्यता आहे किं ज्या राज्य कर प्रशासकाना समेट आयोग स्थापन

करायचा आहे, ते राज्य कर प्रशासक IGST आणि CGST अधिनियमांतर्गत तरतूद केलेल्या नमून्याच्या धर्तीवर समेट आयोग स्थापन करू शकतात आणि अशा प्रकारच्या राज्यांसाठी आयजीएसटी अधिनियमात उपलब्ध असलेल्या सक्षम तरतूदी अनुसरता येतील.

प्र.३.:- MGL मध्ये प्रकरण समेट तरतूदी अंतर्गत आहे ह्याचा अर्थ काय?

उत्तर:- कलम ११ अनुसार, IGST अधिनियमांतर्गत IGST चे अधिकारी किंवा प्रथम अपील अधिकारी यांच्या समक्ष दंड, कर निर्धारण किंवा कर संकलन याबाबत समेट अर्ज दाखल केलेल्या तारखेस प्रलंबित असलेली दंड, कर निर्धारण आणि कर संकलन इत्यादीं करिता केली जाणारी कोणतीही कार्यवाही म्हणजे केस/प्रकरण. ज्यावर अपील दाखल करण्याची मुदत संपलेली नाही असा न्यायनिर्णायक अधिका-याने पारित केलेला आदेश, असाही केस/प्रकरण यांचा अर्थ होतो. संज्ञेमध्ये स्पष्ट करण्यात आले आहे की अपील दाखल करण्याची मुदत संपल्यानंतर दाखल करण्यात आलेले अपील किंवा उच्च न्यायालयीन प्राधिका-याने निम्नश्रेणी न्यायालयीन अधिका-याकडे केस/प्रकरण पुनःप्रेषित केल्यास सदर कार्यवाही प्रलंबित मानली जाणार नाही आणि अशा केस/प्रकरणांत समेटासाठी अर्ज करता येणार नाही.

प्र.४.:- समेट अर्जावर विचार करण्याकरिता / निवेदन ऐकून घेण्याकरिता सदस्य संरचना कशी असेल?

उत्तर:- समेटासाठी आलेल्या प्रत्येक अर्जाची राज्य अध्यक्ष, अध्यक्ष असलेल्या न्यायपीठासमक्ष सुनावणी केली जाईल आणि या न्यायपीठात अन्य दोन सदस्य असतील. राज्य अध्यक्ष सद्याचे किंवा उच्च न्यायालयाचे निवृत्त न्यायाधीश असतील. अन्य दोन सदस्य CGST प्रशासनातील तांत्रिक/कायदेशीर सदस्य असतील.

प्र.५.:- समेट अर्जाची सुनावणी करणाऱ्या सदस्यांमध्ये मतभिन्नता असल्यास काय होईल?

उत्तर:- IGST अधिनियम कलम १४ मधील तरतूदीनुसार समेट आयोगाच्या न्यायपीठ सदस्यांमध्ये कोणत्याही मुद्याबाबत मतभिन्नता असल्यास, निर्णय बहुमताच्या आधारावर घेतला जाईल. अशी तरतूद आहे की जर तिसरा सदस्य अनुपस्थिती, प्रकृति अस्वास्थ्य किंवा रिक्त पद इत्यादी कारणास्तव उपलब्ध नसल्यास, दोन सदस्यांचा समावेश असलेल्या न्यायपीठाला निर्णय घेता येईल. जर सदर दोन सदस्यांमध्ये मतभिन्नता असल्यास, प्रकरण तिसऱ्या सदस्याकडे सल्ल्यासाठी पाठविण्यात येईल आणि निर्णय बहुमताने घेतला जाईल.

प्र.६.:- समेटासाठी कोण अर्ज करू शकतो ?

उत्तर:- IGST अधिनियम कलम १५ अनुसार, आयजीएसटी अंतर्गत एक किंवा एकापेक्षा जास्त कारणे दाखवा सूचनापत्रे त्याला निर्गमित करण्यात आलेली असल्यास आणि सदर केस/प्रकरण न्यायनिर्णायक अधिकारी किंवा प्रथम अपील अधिकारी यांच्या समक्ष प्रलंबित असल्यास, त्यासंबंधी कोणत्याही करपात्र व्यक्तीला केस/प्रकरणाच्या समेटासाठी अर्ज करता येईल.

प्र.७.:- समेट अर्जात कोणत्या बाबी अंतर्भूत असल्या पाहिजेत?

उत्तर :- समेट अर्जात खालील बाबींचे पूर्ण आणि सत्य प्रकटन अंतर्भूत असले पाहिजे :-

- (१) सक्षम IGST अधिकाऱ्याकडे प्रकट न केलेले कर दायित्व;
- (२) कर दायित्व परिगणित करण्याची पध्दत;
- (३) करदात्यास मान्य असलेली कराधिक्याची रक्कम;
- (४) अन्य तपशील जसे चुकीचे वर्गीकरण, सूट अधिसूचना ज्यामूळे करदाता कमी कर अदा केल्याचे मान्य करतो.

प्र.८.:- समेट अर्ज स्वीकृत करण्यापूर्वी कोणत्या अटींची पूर्तता करणे जरूरीचे आहे ?

उत्तर:- IGST कायदा कलम १५ अनुसार केस/प्रकरणाचा समेट अर्ज स्वीकृत करण्यापूर्वी खालील अटींची पूर्तता करणे आवश्यक आहे :

- (१) IGST अधिनियमांतर्गत अर्जदाराला जी विवरणे दाखल करणे आवश्यक आहे किंवा दाखल करणे आवश्यक होते, ती सर्व विवरणे त्याने दाखल केली आहेत किंवा समेट आयोगाने सदर पूर्ततेत सूट दिलेली आहे, याबाबत कारणांची नोंद करून की काही वैध परिस्थितीमुळे अर्जदाराला विवरण दाखल करता आले नाही, याबद्दल आयोगाचे समाधान झाले आहे.
- (२) अर्जदाराला कराच्या मागणीबद्दल कारणे दाखवा नोटीस मिळालेली आहे किंवा कर मागणीची नोटीस आयजीएसटी अधिका-याने निर्गमित केली आहे याबाबत पुष्ठी देणारा आदेश मिळालेला आहे, आणि सदर आदेश प्रथम अपील अधिका-यासमक्ष प्रलंबित आहे.
- (३) अर्जदाराने आपल्या अर्जात स्वीकृत केलेली अतिरिक्त कराची रक्कम पांच लाख रुपयापेक्षा जास्त आहे, आणि
- (४) CGST अधिनियम कलम ३६ अंतर्गत अर्जदाराने स्वीकृत केलेली अतिरिक्त कर रक्कम व्याजासह अदा केली आहे.

प्र.९.:- कोणत्या परिस्थितीत समेट अर्ज विचारात घेतला जाणार नाही?

उत्तर:- IGST अधिनियम कलम १५ अनुसार खालील परिस्थितीत, समेट आयोग समेट अर्ज स्वीकृत करणार नाही :

- उत्तर :-**
- (१) जर अर्जामध्ये नमूद केलेली केस/प्रकरण अपील न्यायासनासमक्ष किंवा अन्य न्यायालयात प्रलंबित असल्यास;
 - (२) जर अर्जामध्ये कर दराच्या निश्चिती संबंधीत कोणताही प्रश्न अंतर्भूत असल्यास किंवा वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा याबाबत कर दायित्वाची निश्चिती या संबंधी कोणताही प्रश्न अंतर्भूत असल्यास;
 - (३) विहित शुल्क अदा न केल्यास.

प्र.१०.:- एकदा भरलेला समेट अर्ज अर्जदार मागे घेऊ शकतो का?

उत्तर:- नाही. IGST अधिनियम कलम १५ अनुसार, एकदा अर्ज दाखल केल्यावर, अर्जदाराला अर्ज मागे घेण्याची परवानगी नाही.

प्र.११.:- समेट आयोगाला कोणते आदेश पारित करता येतात?

उत्तर :- समेट आयोगाला समेट अटीबाबत तरतूदी करून ज्यात खालील बाबींचा समावेश आहे, त्याबाबत आदेश पारित करता येतील :-

- (१) अर्जदार द्वारे देय असलेली कर, व्याज, दंड किंवा भुर्दंडाची रक्कम; (जर सदर रक्कम ३० दिवसांच्या आत किंवा पुढील ३ महिन्यांच्या वाढीव कालावधीत अदा न केल्यास, सदर रक्कम व्याजासह सीजीएसटी अधिनियम कलम ५४ अनुसार केंद्र शासनाला "देय असलेली रक्कम" म्हणून वसूल करण्यात येईल (कलम १६);
- (२) समेटाच्या अंतर्गत देय असलेली रक्कम अदा करण्याची पद्धत; (कलम १६)
- (३) आयजीएसटी अधिनियमांतर्गत कोणत्याही अपराधाला कायदेशीर कार्यवाहीतून मुक्तता प्रदान करणे, जर अर्ज प्राप्त झाल्याच्या तारखेस फिर्याद चालू ठेवण्याबाबत कार्यवाही सुरू नसल्यास, आणि जर समेट आयोगाची खात्री झाली आहे की अर्जदाराने त्याच्या कर दायित्वाबाबत पूर्ण आणि सत्य माहिती प्रकट केली आहे. (कलम २०)

- (४) IGST अधिनियमांतर्गत पूर्ण किंवा अंशतः दंड लावण्यापासून मुक्तता प्रदान करणे (कलम २०)
- (५) अर्जदाराच्या मालमत्तेवर, त्यांच्यासमक्ष असलेल्या कोणत्याही प्रलंबित कार्यवाही दरम्यान, तात्पुरत्या जप्तीचे आदेश देणे. ज्यासाठी जप्ती आदेश पारित केले ती केंद्र शासनाला देय असलेल्या दायित्वाची पूर्तता झाल्यानंतर आणि याबाबतचा पुरावा समेट आयोगासमक्ष सादर केल्यावर सदर तात्पुरती जप्ती संपुष्टात येईल. (कलम १७)
- (६) समेट आयोगाचे असे मत झाले की अर्जदार सहकार्य देत नाही, तर सदर केस/प्रकरण आयजीएसटीच्या अधिकारक्षेत्रातील अधिकारी किंवा प्रथम अपील अधिकारी यांच्याकडे परत पाठविणे. सदर केस/प्रकरणात, संबंधित न्यायनिर्णायक अधिका-याला करपात्र व्यक्तीने समेट आयोगासमक्ष सादर केलेले दस्तऐवज आणि माहिती किंवा समेट आयोगाने केलेल्या चौकशीचा निकाल इत्यादी दस्तऐवजांचा वापर करण्याचा अधिकार आहे. (कलम २१)
- (७) पूर्वी पूर्ण केलेली केस/प्रकरणाशी संबंधित कार्यवाहीवर पुन्हा नविन विचार करणे आणि योग्य/उचित आदेश पारित करणे. अर्जदाराची अनुमती घेतल्यानंतर आणि समेट अर्ज दाखल केल्याच्या तारखेपासून पूर्ण करण्यात आलेल्या कार्यवाहीला पांच वर्षे पूर्ण झाली नसल्यास सदर कार्यवाही करता येते.

प्र.१२.:- कोणत्या परिस्थितीत समझोता आयोगाचा आदेश रद्द होऊ शकतो ?

उत्तर :- (१) जर पुढे असे लक्षांत आले कि समेट आयोगाचा आदेश फसवून किंवा वस्तुस्थितीचा विपर्यास करून प्राप्त केला आहे तर तो रद्द होईल. त्यानंतर समेटाच्या कार्यवाहीला समेट आयोगाने अर्जावरील प्रक्रियेस प्रारंभ करण्यास

परवानगी दिलेल्या टप्प्यापासून नव्याने चालना देण्यात येईल आणि संबंधित मूळ अधिकारी किंवा अपील अधिकारी यांच्या द्वारे समेट आयोगाकडून याबाबत सूचना प्राप्त झाल्यानंतर दोन वर्षांच्या आत सदर कार्यवाही पूर्ण केली जाईल. (कलम १६)

(२) समेट आयोगाद्वारे कायदेशीर कारवाई किंवा दंड अदा करणे इत्यादीबाबत प्रदान करण्यात आलेली सूट काढून घेतली जाईल, जेथे असे लक्षात येईल की अर्जदाराने काही वस्तुस्थिती लपविली आहे किंवा खोटे पुरावे सादर केलेले आहेत किंवा समेट आदेशात नमूद केलेली रक्कम विहित कालावधीत अदा करण्यात अपयशी ठरलेला आहे. (कलम २०)

प्र.१३:- समेट आयोगाचा उपयोग कोणाला करता येणार नाही?

उत्तर:- खालील व्यक्तींना समेट आयोगातील तरतूदीचा उपयोग करून घेता येणार नाही :-

(१) कोणत्याही व्यक्तिला समेट सवलतीचा वापर दोन पेक्षा जास्त वेळा करता येणार नाही; (कलम २३)

(२) व्यक्ती अन्य कोणत्याही बाबीमध्ये समेटासाठी अर्ज करू शकत नाही, जेथे समेट आदेश पारित केल्यानंतर, आयजीएसटी अधिनियमांतर्गत त्या केस/प्रकरणासंबंधीत अन्य कोणत्याही गुन्ह्यासाठी दोषी ठरविलेली व्यक्ती, किंवा जेथे अर्जदाराने असहकार्यामुळे समेट आयोगाने सदर केस/प्रकरण संबंधित न्यायनिर्णायक अधिका-याकडे परत पाठविली आहे. (कलम २३)

प्र.१४:- समेट आयोगाचे अधिकार काय ?

उत्तर:- IGST अधिनियम मधील कलम २५ आणि २६ मध्ये समेट आयोगाचे अधिकार आणि कार्यपध्दती बाबत माहिती दिली आहे.

दिवानी दंड प्रक्रिया संहिता, १९०८ अंतर्गत दिवानी न्यायालयाला असलेले, शोध घेणे आणि निरीक्षण करणे, व्यक्तीला उपस्थित होण्यास भाग पाडणे आणि शपथेवर त्याची तपासणी करणे, आणि लेखापुस्तके आणि इतर दस्तऐवज/नोंदी सादर करण्यास भाग पाडणे इत्यादी बाबतचे अधिकार समेट आयोगाला प्रदान करण्यात आलेले आहेत. फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता, १९७३ कलम १९५ च्या उद्देशांसाठी समेट आयोगाला "दिवानी न्यायालय" असे मानण्यात आले आहे. कलम १९३ आणि कलम २२८ अंतर्गत आणि भारतीय दंड संहिता, १८६० कलम १९६ च्या उद्देशांसाठी समेट आयोगापुढील कार्यवाहीला न्यायालयीन कार्यवाही असे मानण्यात येईल. समेट आयोगाला त्यांची स्वतःची कार्यपध्दती नियमित करण्याचेही अधिकार आहेत.

भारतीय दंड संहिता, १८६० कलम १९३ मध्ये कार्यवाहीच्या दरम्यान खोटे पुरावे सादर केल्यास त्याबाबत दंडविषयक तरतुदींचा समावेश आहे आणि भारतीय दंड संहिता, १८६० कलम २२८ मध्ये समेट/समझोता कार्यवाही करणा-या अधिका-याचा हेतुतः अपमान करणे किंवा व्यत्यय आणणे इत्यादी बाबत दंडविषयक तरतुदींचा समावेश आहे. तदनुसार, जेथे व्यक्ती खोटा पुरावा देते, किंवा समेट आयोगाच्या कार्यवाहीत व्यत्यय आणते, तेव्हा भारतीय दंड संहितेतील उपरोक्त तरतुदींचा वापर करता येईल.

आयजीएसटी अधिनियम, कलम २४ अन्वये समेट आयोगाला त्यांनी निर्गमित केलेल्या आदेशाच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत, नोंदीमध्ये स्पष्ट दिसत असलेल्या कोणत्याही चूकांची दुरुस्ती करून, त्यांनी निर्गमित केलेले आदेश सुधारण्याचे अधिकार प्रदान केलेले आहेत. सदर चुका समेट आयोगाच्या नजरेस आलेल्या असतील किंवा अर्जदाराने नजरेस आणून दिलेल्या असतील किंवा अधिकारीता क्षेत्रीय आयजीएसटी अधिकाऱ्याने नजरेस आणून दिलेल्या असतील. जर दुरुस्तीच्या परिणामस्वरूप कर दायित्वात वाढ होत असेल किंवा इनपूट टॅक्स क्रेडिटचे प्रमाण कमी होत असेल, तर आदेश पारित करण्यापूर्वी अर्जदाराचे म्हणणे ऐकून घेणे आवश्यक आहे.

**निरीक्षण, तपास, जप्ती आणि
अटक/**

Inspection, Search, Seizure & Arrest

१९. निरीक्षण, तपास, जप्ती आणि अटक :-

(Inspection, Search, Seizure and Arrest)

प्र.१.:- "तपास" या शब्दाचा अर्थ काय ?

उत्तर:- कायद्याच्या शब्दकोशाप्रमाणे आणि भिन्न न्यायिक निर्णयांमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे "तपास" ही संज्ञा सरळ सोप्या भाषेत, सरकारी/शासन यंत्रणेची कार्यवाही - काही लपविलेल्या/दडविलेल्या बाबी शोधून काढण्यासाठी किंवा गुन्हा/अपराध संबंधीत पुरावे शोधून काढण्यासाठी एखादे स्थान, क्षेत्र, व्यक्ती, वस्तू इत्यादींची पाहणी करणे, तपासणी करणे असे निर्देशित करते. व्यक्ती किंवा वाहन किंवा परिसर इत्यादी संबंधीत तपास फक्त सक्षम आणि वैध विधी अधिका-याच्या निर्देशानुसार करता येतो.

प्र.२.:- "निरीक्षण" या शब्दाचा अर्थ काय ?

उत्तर:- एमजीएल अंतर्गत "निरीक्षण" ही नवीन तरतूद/संकल्पना करण्यात आली आहे. निरीक्षण ही तपासापेक्षा सौम्य तरतूद आहे. ज्यायोगे अधिकाऱ्याला कोणत्याही करपात्र व्यक्त्याच्या व्यापार/व्यवसाय स्थानाला भेट देण्याचा मार्ग सुलभ होतो आणि माल वाहतूकीच्या व्यवसायात असलेल्या व्यक्त्या किंवा गोदाम/वखारीचे मालक किंवा चालक यांच्या कोणत्याही व्यवसाय स्थानालाही सुलभतेने भेट देता येते.

प्र.३.:- निरीक्षण करण्याचा आदेश कोणाला आणि कोणत्या परिस्थितीत देता येतो?

उत्तर:- एमजीएल कलम ६० अनुसार, सह आयुक्त श्रेणीचे अधिकारी किंवा त्यापेक्षा उच्च श्रेणीचे अधिकारी यांनी लेखी अधिकार प्रदान केल्यानंतर CGST/SGST चा अधिकारी निरीक्षण करू शकतो. सह आयुक्त किंवा उच्च श्रेणी अधिकारी सदर निरीक्षणाचे अधिकार तेव्हाच प्रदान करू शकतात, जेव्हा त्यांच्याकडे विश्वासयोग्य कारणे आहेत की संबंधित व्यक्त्याने खालीलपैकी एकतरी गोष्ट केलेली आहे :-

- (१) कोणत्याही पुरवठ्याचा व्यवहार दडवून ठेवलेला असल्यास;
- (२) हाती असलेला मालाचा साठा दडवून ठेवलेला असल्यास;
- (३) इनपूट टॅक्स क्रेडिट जास्त लाभ घेतलेला आहे;
- (४) कर चुकविण्यासाठी सीजीएसटी/एसजीएसटी अधिनियमांच्या तरतूदीचे उल्लंघन;
- (५) वाहतूकदार किंवा वखारीचा मालक यांनी ठेवलेल्या मालावरील कर अदा केलेला नाही किंवा त्यांनी त्यांचे लेखे किंवा वस्तू/माल अशा पध्दतीने ठेवलेले आहेत की कर चुकवण्याची शक्यता आहे.

प्र.४.:- या कलमांतर्गत सक्षम अधिका-याला कोणत्याही व्यक्तित्वाच्या कोणत्याही मालमत्ता/जागेचे निरीक्षण करण्याचे अधिकार आहेत का?

उत्तर:- नाही. CGST/SGST च्या अधिका-याला खालीलपैकी कोणत्याही एका बाबीचा तपास करण्याचे अधिकार आहेत.

- (१) करपात्र व्यक्तित्वाच्या व्यापार/व्यवसायाचे कोणतेही स्थान/स्थळ;
- (२) माल वाहतूकीच्या व्यवसायातील व्यक्तीचे कोणतेही व्यावसायिक स्थान - व्यक्ती नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ती असेल किंवा नसेल;
- (३) वखार किंवा गोदामाच्या मालकाचे किंवा चालकाचे कोणतेही व्यवसायाचे स्थान/स्थळ.

प्र.५.:- एमजीएलच्या तरतूदीतर्गत तपास आणि जप्ती याकरिता कोणाला आदेश पारित करता येतो?

उत्तर:- सह-आयुक्त किंवा त्यांच्यापेक्षा उच्च श्रेणीतील अधिकारी यांना, तपास करण्यासाठी आणि वस्तू/माल, दस्तऐवज, लेखापुस्तके आणि अन्य सामग्री जप्त करण्यासाठी एका अधिकाऱ्याला लेखी आदेशांद्वारे अधिकार प्रदान करता येतात.

जर सह-आयुक्ताकडे विश्वासयोग्य कारणे असतील की कोणताही जप्तीयोग्य माल किंवा दस्तऐवज किंवा लेखापुस्तके किंवा कोणत्याही कार्यवाहीसाठी आवश्यक अशी अन्य सामग्री, इत्यादी कोठेतरी दडवली आहेत, तर अशा प्रकारे अधिकार प्रदान करता येतात.

प्र.६.:- "विश्वासयोग्य कारणे" याचा अर्थ काय ?

उत्तर:- "विश्वासयोग्य कारणे" म्हणजे सत्य परिस्थितीची/वस्तुस्थितीची माहिती असणे, जरी पूर्ण/थेट माहितीप्रमाणे नसली तरीही, त्याच तर्कसंगत माहितीद्वारे, एक तर्कसंगत व्यक्ति योग्यप्रकारे त्याच निष्कर्षाप्रत पोहोचते. IPC, १८६० च्या कलम २६ अनुसार, जेव्हा एखाद्या व्यक्तिकडे एखाद्या गोष्टीबद्दल "विश्वासयोग्य कारणे" आहेत असे म्हटले जाते, जर त्याच्याकडे त्या गोष्टीवर विश्वास ठेवण्यासाठी पुरेशी कारणे आहेत परंतु अन्यथा नाही. "विश्वासयोग्य कारणे" याचा वैचारिक अर्थ म्हणजे एक वस्तूनिष्ठ/व्यक्तिनिरपेक्ष निश्चिती, जी बौद्धिक जागरूकता आणि मूल्यांकन यावर आधारित असते, पूर्णतः काल्पनिक आणि अवास्तव विचारांपासून भिन्न असते. "विश्वासयोग्य कारणे" हे एका प्रामाणिक आणि तर्कसंगत व्यक्तीचे मत असते आणि ते असावेच लागते, कारण ते संबंधित पुरावे आणि परिस्थितीवर आधारित असते.

प्र.७.:- निरीक्षण किंवा तपास आणि जप्ती बाबत अधिकारपत्र निर्गमित करण्यापूर्वी "विश्वासयोग्य कारणे" याची सक्षम अधिका-याने लेखी नोंद करणे अनिवार्य आहे का?

उत्तर:- तपास करण्याकरिता अधिकारपत्र निर्गमित करण्यापूर्वी अधिकाऱ्याला अशा विश्वासासाठी कारणे नमूद करण्याची आवश्यकता नसली तरी जे पुरावे विश्वसनीय वाटले ते पुरावे त्याला प्रकट करावे लागतील. विश्वासयोग्य कारणे यांची प्रत्येक केस/प्रकरणात निरपवादपणे नोंद घेण्याची आवश्यकता नाही. तथापि तपास अधिकारपत्र निर्गमित करण्यापूर्वी किंवा प्रत्यक्ष तपास सुरू करण्यापूर्वी पुरावे / माहिती यांची नोंद ठेवणे योग्य ठरेल.

प्र.८.:- तपास अधिकारपत्र म्हणजे काय आणि त्यात कोणत्या बाबींचा समावेश असणे आवश्यक आहे?

उत्तर:- तपासाचे आयोजन करण्यासाठी देण्यात आलेल्या लेखी अधिकाराला सर्वसामान्यपणे तपास अधिकारपत्र म्हणून संबोधले जाते. तपास अधिकारपत्रे निर्गमित करण्यासाठी सक्षम अधिकारी सह-आयुक्त श्रेणीतील किंवा त्यापेक्षा उच्च श्रेणीतील अधिकारी आहेत. तपास अधिकारपत्रात विश्वासयोग्य माहितीचे अस्तित्व ज्यावर शोध घेण्यात येत आहे ते दर्शविणे आवश्यक आहे. तपास अधिकारपत्रकात खालीलप्रमाणे तपशील असणे आवश्यक आहे:-

- (१) कायद्यांतर्गत उल्लंघन;
- (२) तपास करण्याचा परिसर/स्थान;
- (३) तपासासाठी अधिकृत केलेल्या व्यक्तीचे नांव आणि हुद्दा;
- (४) अधिकारपत्र निर्गमित करणाऱ्या आधिकाऱ्याचे नांव आणि पूर्ण हुद्दा त्याच्या शिक्क्यासह;
- (५) निर्गमित केल्याची तारीख आणि स्थळ;
- (६) तपास अधिकारपत्राचा अनुक्रमांक;
- (७) वैधता कालावधी म्हणजे एक दिवस किंवा दोन दिवस इत्यादी.

प्र.९.:- एमजीएलच्या तरतूदींतर्गत माल केव्हां जप्तीयोग्य होतो?

उत्तर:- मॉडेल GST कायदा, कलम ७० अनुसार, जेव्हां एखादी व्यक्ति खालीलप्रमाणे व्यवहार करते, तेव्हा माल जप्तीयोग्य होतो :-

- (१) या कायद्यातील तरतूदींचे किंवा त्या अंतर्गत तयार करण्यात आलेल्या नियमांचे उल्लंघन करून वस्तू/मालाचा पुरवठा केला जातो, व ज्याची परिणीती कर चुकवण्यात होते;

- (२) या कायद्यांतर्गत ज्या वस्तू/मालावर तो कर अदा करण्यास जबाबदार आहे, त्या वस्तू/मालाच्या तपशीलाची नोंद लेख्यात घेत नाही;
- (३) या कायद्यांतर्गत नोंदणीसाठी अर्ज न करताच, कोणत्याही करण्यायोग्य वस्तू/मालाचा पुरवठा करतो;
- (४) कर अदा करण्याची जबाबदारी चुकवण्याच्या उद्देशाने सीजीएसटी / एसजीएसटी अधिनियमांतील तरतुदी किंवा त्या अंतर्गत तयार करण्यात आलेले नियम यांचे उल्लंघन करतो;

प्र.१०.:- वैध तपासाच्या दरम्यान अधिकाऱ्याला कोणत्या अधिकारांचा वापर करता येईल ?

उत्तर:- तपास करणाऱ्या अधिकाऱ्याला तपास करण्याचे आणि वस्तू/माल (जप्तीयोग्य असलेला) आणि दस्तऐवज, लेखापुस्तके आणि सामग्री (MGL अंतर्गत कोणत्याही कार्यवाहीशी संबंधीत) तपास केलेल्या जागेतून जप्त करण्याचा अधिकार आहे. तपासाच्या दरम्यान जर अधिकाऱ्याला अधिकृत तपास करण्याच्या सदर जागेत प्रवेश नाकारल्यास तर त्या अधिकाऱ्याला दरवाजा तोडण्याचा अधिकार आहे. त्याचप्रमाणे, जागेच्या अंतर्गत तपास करत असतांना, जर कोणतेही कपाट किंवा पेट्या, ज्यांत कोणत्याही वस्तू/माल, हिशोबाची पुस्तके, नोंदणी पुस्तके, दस्तऐवज लपविल्याचा संशय असल्यास, आणि त्या जर उघडून दाखविणे नाकारल्यास, त्या तोडून उघडण्याचा अधिकार आहे. जागेत प्रवेश करण्यास मज्जाव केल्यास, तो अधिकारी ती जागा प्रवेशबंद (sealed) करू शकतो.

प्र.११.:- तपास आयोजित करण्याची पद्धत काय आहे?

उत्तर :- MGL कलम ६० (८) मध्ये असे विहित करण्यात आले आहे की तपास फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता १९७३/Code of criminal procedure मधील तरतुदीनुसार केला पाहिजे. फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता, कलम १०० मध्ये तपासाच्या पद्धतीची तपशीलवार माहिती दिलेली आहे.

प्र.१२:- तपास प्रक्रियेसाठी कोणत्या मूलभूत आवश्यक बाबींचे पालन केले पाहिजे?

उत्तर:- तपास करताना खालील तत्वांचे पालन करणे आवश्यक आहे :-

- सक्षम अधिकाऱ्याने निर्गमित केलेल्या वैध तपास अधिकारपत्राशिवाय जागेचा तपास करू नये.
- निवासस्थानाचा तपास करतांना तपास पथकाबरोबर एक महिला अधिकारी असणे आवश्यक आहे.
- तपास कार्य सुरू करण्यापूर्वी तपास पथकातील अधिकाऱ्यांनी जागेच्या प्रमुख व्यक्तिला आपली ओळखपत्रे दाखवून ओळख पटवून दिली पाहिजे.
- तपास कार्य सुरू करण्यापूर्वी तपास अधिकारपत्र जागेच्या प्रमुख व्यक्तिला दाखवून, ते पाहिले असल्याची त्याची सही तपास अधिकारपत्रावर घेणे आवश्यक आहे. तसेच कमीत कमी दोन साक्षीदारांच्या सह्यासुद्धा तपास अधिकारपत्रावर घेणे आवश्यक आहे.
- परिसरातील कमीत कमी दोन स्वतंत्र साक्षीदारांच्या उपस्थितीत तपास केला पाहिजे. जर कोणी रहिवासी न मिळाल्यास किंवा स्वच्छेने तयार नसल्यास, अन्य परिसरातील रहिवाशांना तपासाचे साक्षीदार होण्यास सांगावे. साक्षीदारांना तपासाच्या उद्देशाची थोडक्यात माहिती देणे आवश्यक आहे.
- तपास कार्य सुरू करण्यापूर्वी, तपास करणाऱ्या अधिकाऱ्यांच्या पथकाने आणि सोबत असलेल्या साक्षीदारांनी, ज्याच्या जागेचा तपास करण्यात येणार आहे त्या जागेच्या प्रमुख व्यक्तीला त्यांची व्यक्तिगत तपासणी करण्यास संमति द्यावी. त्याचप्रमाणे, तपास कार्य संपल्यावर सर्व अधिकारी आणि साक्षीदारांनी परत आपली व्यक्तिगत तपासणी करण्यास द्यावी.

- तपास कार्याचा पंचनामा/महाजर जागच्या जागी बनवणे आवश्यक आहे. सर्व मिळवलेल्या आणि जप्त केलेल्या/ताब्यात ठेवलेल्या मालांची /दस्तऐवजांची यादी तयार करून पंचनामा/महाजर सोबत जोडली पाहिजे. पंचनामा/महाजर आणि सर्व जप्त केलेल्या/ताब्यात ठेवलेल्या मालांच्या /दस्तऐवजांच्या यादीवर निरपवादपणे साक्षीदार, जागेचे प्रमुख/मालक ज्यांच्या समोर तपास करण्यात आला आणि तपास कार्याच्या आयोजनासाठी अधिकार प्रदान करण्यात आलेले अधिकारी यांनी सहाय्य करणे आवश्यक आहे.
- तपास कार्य पूर्ण झाल्यानंतर, अंमलबजावणी पूर्ण करण्यात आलेल्या तपास अधिकारपत्राची मूळ प्रत निर्गमित करणाऱ्या अधिकाऱ्याकडे तपास कार्याच्या निष्पत्ती अहवालासह सादर करावी. ज्या अधिकाऱ्यांनी तपास कार्यात सहभाग घेतला होता त्यांची नांवेसुद्धा तपास अधिकारपत्राच्या मागे नमूद करावीत.
- तपास अधिकारपत्र निर्गमित करणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने नोंदवही ठेवली पाहिजे आणि त्या नोंदवहीत निर्गमित केलेल्या आणि परत आलेल्या आणि कार्यवाही पूर्ण केलेल्या तपास अधिकारपत्रांच्या नोंदी ठेवणे आवश्यक आहे.
- पंचनामा/महाजरची एक प्रत परिशिष्टांसह तपास केलेल्या जागेच्या प्रमुखाला/मालकाला त्याची पोचपावती/दाखला घेऊन देणे आवश्यक आहे.

प्र.१३:- सीजीएसटी / एसजीएसटी अधिकाऱ्यांना कोणत्याही अन्य परिस्थितीत व्यापार/ व्यवसायाच्या जागेत प्रवेश करता येतो का?

उत्तर :- होय. एमजीएल कलम ६४ अनुसार प्रवेश मिळवता येतो. कायद्यातील सदर तरतूद, सीजीएसटी/एसजीएसटी लेखापरीक्षा पथक, किंवा नियंत्रक आणि महालेखाकार कार्यालयाचे लेखापरीक्षक किंवा सीजीएसटी/एसजीएसटी अधिनियम कलम ५० अंतर्गत नामनिर्देशित केलेले परिव्यय लेखापाल किंवा सनदी लेखापाल यांना तपास अधिकारपत्र निर्गमित न करता, महसूलाचा लाभ संरक्षित करण्यासाठी

लेखापरीक्षण, छाननी, पडताळणी आणि तपासणी इत्यादी कार्यवाही करण्याच्या उद्देशाने कोणत्याही व्यापार/व्यावसायिक जागेत प्रवेश मिळावा यासाठी करण्यात आली आहे. तथापि, सीजीएसटी / एसजीएसटी च्या अपर / सह आयुक्त श्रेणीच्या अधिकाऱ्यांनी लेखी अधिकारपत्र निर्गमित करणे आवश्यक आहे. सदर तरतूद व्यापार/व्यावसायिक जागेत प्रवेश करणे सुलभ करते, ज्या व्यापार/व्यावसायिक जागेची करपात्र व्यक्तीने प्रमुख किंवा अतिरिक्त व्यावसायिक जागा अशी नोंदणी केलेली नाही, परंतु लेखापुस्तके, दस्तऐवज, संगणक इत्यादी सामग्री ठेवलेली आहे, ज्यांची करपात्र व्यक्तीच्या लेख्यांचे लेखापरीक्षण करण्यासाठी किंवा पडताळणी करण्यासाठी आवश्यकता आहे.

प्र.१४.:- तपास अवैध असल्याचे कधी म्हटले जाईल? अवैध तपास कार्याच्या दरम्यान गोळा केलेले पुरावे चौकशी कार्यवाहीत ग्राह्य मानले जातात का?

उत्तर:- वैध तपास अधिकारपत्राशिवाय (सक्षम प्राधिकाऱ्याव्यतिरिक्त अन्य कोणी निर्गमित केलेला किंवा तपास अधिकारपत्राशिवाय) केलेला तपास परिणामतः कायदेशीर अधिकारतेशिवाय केलेला अवैध तपास होतो. तथापि, या कारणाचा आरोपीला फायदा मिळत नाही. त्यानुसार, अवैध तपास आणि जप्तीच्या दरम्यान गोळा केलेला पुरावा चौकशी आणि न्यायनिर्णायक कार्यवाहीत ग्राह्य मानला जातो.

प्र १५. जप्ती ह्या शब्दाचा अर्थ काय ?

उत्तर:- मॉडेल GST कायद्यात जप्ती या शब्दाची नेमकेपणे व्याख्या करण्यात आलेली नाही. Law Lexicon Dictionary मध्ये "जप्ती" या शब्दाची व्याख्या "कायदेशीर प्रक्रिये अंतर्गत अधिकाऱ्याने मालमत्तेचा ताबा घेण्याची केलेली कृती" अशी केली आहे. सर्वसामान्यापणे असे सूचित होते की मालमत्तेच्या मालकाच्या इच्छेविरुद्ध किंवा ज्याच्याकडे ताबा आहे, तो ताबा सोडण्यास नाखूष असताना, त्याच्याकडून बळजबरीने मालमत्तेचा ताबा घेणे.

प्र.१६.:- एमजीएल वस्तू/माल आणि वाहने ताब्यात ठेवू शकते का?

उत्तर:- होय. MGL कलम ६९ अंतर्गत, अधिकाऱ्याला वस्तू/माल त्याची वाहतूक करणा-या वाहनासह ताब्यात ठेवण्याचा अधिकार आहे (अवजड वाहन किंवा अन्य प्रकारचे वाहन). MGL मधील तरतूदीचे उल्लंघन करून, पाठविण्यात येत असलेला वस्तू/माल किंवा वाहतूकीमध्ये संग्रहित करून ठेवलेला माल, अशा प्रकारचा माल ताब्यात घेता येतो. संग्रह केलेला किंवा साठ्यात असलेला माल जर बेहिशोबी असल्यास, सदर माल ताब्यात ठेवता येतो. अशा प्रकारे ताब्यात ठेवलेला माल आणि वाहन, देय कर अदा केल्यानंतर किंवा सदर रक्कमेएवढी सुरक्षा रक्कम भरल्यानंतर मुक्त केला जातो.

प्र १७. कायद्या प्रमाणे "जप्ती" आणि "ताबा" यातील फ़रक काय ?

उत्तर. मालमत्तेच्या मालकाला किंवा ज्या व्यक्तित्या ताब्यात मालमत्ता असते, त्याला एका विशिष्ट वेळी कायदेशीर आदेश/नोटीस व्दारे प्रवेश नाकारणे, त्याला मालमत्ता "ताब्यात ठेवणे"/"अटकाव करणे" असे म्हणतात. जप्ती म्हणजे विभागाने मालाचा प्रत्यक्ष ताबा घेणे. माल जप्तीयोग्य आहे असा जेव्हा संशय असतो, त्यावेळी ताब्यात घेण्याचा/अटकाव करण्याचा आदेश पारित करण्यात येतो. चौकशी/तपासणी केल्यानंतर सदर माल जप्तीयोग्य असल्याबाबतच्या योग्य आणि उचित विश्वासाच्या आधारे तो माल जप्त करता येतो.

प्र.१८.:- एमजीएल अंतर्गत तपास किंवा जप्ती संबंधी दक्षता/खबरदारी घेण्याबाबत कोणत्या तरतूदी केलेल्या आहेत?

उत्तर:- मॉडेल CGST/SGST अधिनियमात कलम ६० मध्ये, "तपास" आणि "जप्ती" यांच्याकरिता प्रदान करण्यात येणाऱ्या अधिकारासंबंधी काही विशिष्ट दक्षता/खबरदारी घेणेबाबत तरतूदी केलेल्या आहेत. त्या खालीलप्रमाणे :

- (१) जप्त केलेला माल किंवा दस्तऐवज यांच्या तपासणीसाठी आवश्यक असलेल्या कालावधीपेक्षा जास्त कालावधीसाठी ठेऊन घेऊ नये.
- (२) ज्याच्या ताब्यातला दस्तऐवज जप्त करण्यात आलेला आहे त्या व्यक्तिला दस्तऐवजाच्या छायाचित्रप्रती घेता येतील.
- (३) जप्त केलेल्या मालासाठी, जर जप्त केल्याच्या ६० दिवसांच्या आंत नोटिस निर्गमित न केल्यास, माल ज्या व्यक्तित्या ताब्यातून जप्त केलेला आहे त्याला परत केला पाहिजे. सदर ६० दिवसाचा कालावधी कांही समर्थनीय कारणांच्या आधारे जास्तीत जास्त ६ महिन्यांपर्यंत वाढवता येतो.
- (४) जप्ती अधिकाऱ्याने जप्त केलेल्या वस्तू/मालाची यादी तयार केली पाहिजे.
- (५) मॉडेल जीएसटी नियमांतर्गत निर्देशित विशिष्ट वर्गीकृत वस्तू/माल (नाशवंत, धोकादायक इत्यादी) जप्तीनंतर तात्काळ निकालात काढला पाहिजे.
- (६) फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता १९७३ मधील तपास आणि जप्ती संबंधातील तरतूदी लागू होतील. तथापि, फौजदारी दंड प्रक्रिया संहितेच्या कलम १६५ संबंधित एक महत्वाचा बदल करण्यात आलेला आहे तो म्हणजे तपासकार्याच्या दरम्यान करण्यात आलेल्या नोंदींच्या प्रती, गुन्हा/अपराधाची दखल घेणेबाबत अधिकार प्रदान करण्यात आलेल्या जवळच्या न्यायाधीशाकडे सादर करण्याऐवजी, सदर नोंदींच्या प्रती मुख्य आयुक्त / सीजीएसटी आयुक्त / एसजीएसटी आयुक्त यांच्याकडे सादर केल्या पाहिजेत.

प्र.१९.:- करपात्र वस्तू/मालाची वाहतूक करताना कोणता विशेष दस्तऐवज बरोबर घेण्याची आवश्यकता आहे?

उत्तर:- एमजीएल कलम ६१ अंतर्गत, ज्या व्यक्तित्याच्या अखत्यारीत वाहतूक वाहन असेल त्याने पाठवित असलेल्या मालाची किंमत रु.५००००/- पेक्षा जास्त असल्यास त्यासाठी विहित केलेला दस्तऐवज सोबत नेणे जरूरीचे आहे.

प्र.२०.:- "अटक" ह्या शब्दाचा अर्थ काय ?

उत्तर :- मॉडेल GST कायद्यात "अटक" या शब्दाची व्याख्या दिलेली नाही. तथापि, भिन्न न्यायिक निर्णयांमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, "काही कायदेशीर आदेश किंवा अधिकार यांच्यांतर्गत एखाद्या व्यक्तित्याचा ताबा घेणे" असे दर्शविते. अन्य शब्दात जेव्हा एखाद्या व्यक्तित्याला अटक केली असे म्हटले जाते तेव्हा अधिकार किंवा कायदेशीर अधिकारपत्र याद्वारे त्याला ताब्यात घेऊन त्याच्या स्वातंत्र्यावर निर्बंध घातले जातात.

प्र.२१.:- MGL अंतर्गत एखाद्या व्यक्तित्याची अधिकृतपणे अटक सक्षम अधिकारी केव्हा करू शकतो. ?

उत्तर:- CGST/SGST चे आयुक्त CGST/SGST अधिकाऱ्याला एखाद्या व्यक्तित्याला अटक करण्यासाठी अधिकृत करू शकतात जर त्यांच्याकडे विश्वासयोग्य कारणे असतील किंवा त्या व्यक्तित्याने अशा प्रकारचा गुन्हा/अपराध केला आहे ज्यायोगे ती व्यक्ती CGST/SGST अधिनियम कलम ७३(१)(i), ७३(१)(ii) आणि ७३(२) अंतर्गत विहित केलेल्या शिक्षेस पात्र ठरते. प्रामुख्याने याचा अर्थ असा आहे की जेव्हा चुकवलेल्या कराची रक्कम ₹. ५०,००,०००/- पेक्षा जास्त असतो, तेव्हा व्यक्तित्याला अटक करता येते किंवा मॉडेल CGST/SGST कायद्याच्या कलम ७३ अंतर्गत जेथे व्यक्तीवर गुन्हा शाबित करून दोषी ठरविण्यात आलेले असते.

प्र.२२.:- ज्या व्यक्तिला अटकेत ठेवण्यात आले आहे, त्या व्यक्तीच्या बचावासाठी/सुरक्षेसाठी MGL अंतर्गत काय तरतूदी आहेत?

उत्तर:- कलम ६२ अंतर्गत अटकेत ठेवण्यात आलेल्या व्यक्तीच्या बचावासाठी/सुरक्षेसाठी काही विशिष्ट तरतूदी विहित करण्यात आलेल्या आहेत, त्या खालीलप्रमाणे :-

- (१) जर एखाद्या व्यक्तिला दखलपात्र गुन्ह्यासाठी अटक केलेली असल्यास, त्याला अटक करण्यामागची कारणे लेखी कळवली पाहिजेत आणि अटक केल्याच्या २४ तासांच्या आत त्याला न्यायाधिशसमोर हजर केले पाहिजे.
- (२) जर एखाद्या व्यक्तिला अदखलपात्र आणि जामीनपात्र गुन्ह्यासाठी अटक केली असल्यास, CGST/SGST चे उप/साहाय्यक आयुक्त त्याची जामीनावर सुटका करू शकतात आणि फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता, १९७३ कलम ४३६ अंतर्गत पोलीस स्टेशनच्या मुख्य अधिकाऱ्याला लागू असणा-या तरतूदी त्याला लागू होतील.
- (३) फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता १९७३ मध्ये अटकेबाबत विहित करण्यात आलेल्या तरतूदीनुसार सर्व अटक प्रक्रिया असली पाहिजे,

प्र.२३.:- अटकेच्या दरम्यान कोणती सावधगिरी बाळगली पाहिजे?

उत्तर:- फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता १९७३ (१९७४चा २) मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या अटकेसंबंधीच्या तरतूदी आणि त्याबाबतच्या कार्यपध्दतीचे काटेकोरपणे पालन केले पाहिजे. त्यामुळे CGST/SGST च्या सर्व क्षेत्र अधिकाऱ्यांना फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता १९७३ तरतूदीची चांगली माहिती असणे आवश्यक आहे.

महत्वाच्या तरतूदीची नोंद घेणे आवश्यक आहे, ती म्हणजे फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता, १९७३ कलम ५७ यामधील तरतूद, या कलमान्वये अधिकारपत्राशिवाय अटक करण्यात आलेल्या व्यक्तिला जास्त कालावधी करिता थांबवून घेता येत नाही, केस/प्रकरण अंतर्गत परिस्थितीत, योग्य/उचित असल्यास, परंतू हा कालावधी चौवीस तासापेक्षा जास्त असता कामा नये (अटक करण्यात आलेले ठिकाण ते न्यायाधीशांच्या न्यायालयापर्यंत लागलेला प्रवासकाळ वगळून). या कालावधीत फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता कलम ५७ अंतर्गत तरतूद केल्याप्रमाणे, अटक करणारी व्यक्ति अधिकारपत्राशिवाय अटक केलेल्या व्यक्तिला ज्या न्यायाधिकाऱ्याच्या अधिकारक्षेत्राखाली ही केस/प्रकरण आहे त्याच्याकडे पाठवून देईल.

डि.के.बसू विरुद्ध पश्चिम बंगाल १९७७(१) SCC ४१६ मधील अहवालानुसार, या केसच्या महत्वपूर्ण निकालात मा. सर्वोच्च न्यायालयाने अटक करतांना पालन करणे आवश्यक असलेली विशिष्ट मार्गदर्शक तत्त्वे निर्धारित केली आहेत. सदर पोलीसांशी संबंधीत असले तरी ज्यांना अटक करण्याचा अधिकार आहे त्या सर्व विभागांनी या तत्त्वाचे पालन करणे आवश्यक आहे. सदर तत्त्वे खालीलप्रमाणे आहेत :-

- (१) अटक प्रक्रिया पार पाडणाऱ्या आणि बंदिवान व्यक्तिला चौकशीसाठी कसून प्रश्न विचारणाऱ्या पोलीस अधिकाऱ्यानी अचूक, दृश्य आणि स्पष्ट दिसणारे ओळखपत्र आणि त्यांच्या हुद्यासह नावाचे बिल्ले धारण करणे आवश्यक आहे. बंदिवान व्यक्तीची चौकशी (प्रश्न विचारणारे) करणाऱ्या सर्व पोलीस अधिकाऱ्यांच्या तपशीलाची नोंदवहीत नोंद करणे आवश्यक आहे.
- (२) अटक करणाऱ्या पोलीस अधिकाऱ्याने अटकेची टिप्पणी अटकेच्यावेळी तयार केली पाहिजे आणि ती टिप्पणी निदान एका साक्षीदाराने अनुप्रमाणित/स्वाक्षरीत केली पाहिजे, साक्षीदार अटक केलेल्या व्यक्तित्या कुटुंबाचा एक सदस्य किंवा जेथे अटक करण्यात

आली त्या परिसरातील एक प्रतिष्ठित व्यक्ती असावी. ती टिप्पणी बंदिवान व्यक्तीनेही स्वाक्षरीत केली पाहिजे आणि त्या टिप्पणीमध्ये अटकेची तारीख आणि वेळ नमूद केली पाहिजे.

- (३) बंदिवान व्यक्ती किंवा डांबून ठेवलेली व्यक्ती आणि पोलिस स्टेशनच्या किंवा चौकशी केंद्राच्या ताब्यात / कैदेत किंवा अन्य कोठडीत असलेली व्यक्ती, सदर व्यक्तिला एक मित्र किंवा नातेवाईक किंवा अन्य ओळखीची व्यक्ती किंवा त्या व्यक्तित्याच्या कल्याणाची आस्था असलेली व्यक्ती, लवकरात लवकर व्यवहार्य असेल त्याप्रमाणे, यांना कळविण्याचा अधिकार आहे की त्याला अटक झाली आहे आणि विशिष्ट ठिकाणी त्याला ताब्यात ठेवण्यात आले आहे, जर अटक टिप्पणी अनुप्रमाणित करणारा साक्षीदार तो स्वतः किंवा त्याचा मित्र किंवा नातेवाईक नसेल.
- (४) बंदिवान करण्यात आलेल्या व्यक्तित्या अटकेची वेळ, अटकेचे स्थान आणि कोठडीचे ठिकाण पोलीसांनी बंदिवान व्यक्तीचे परगांवी/अन्य शहरात राहणाऱ्या मित्र किंवा नातेवाईक यांना "विधि मदत संघटना" (Legal Aid Organization) मार्फत जिल्ह्यामध्ये आणि संबंधित परिसरातील पोलीस स्टेशनला बिनतारी संदेशवहनाद्वारे अटकेनंतर ८ ते १२ तासांच्या आत वर्दी दिली पाहिजे.
- (५) व्यक्तित्या अटकेची नोंद व्यक्तिला ताब्यात ठेवलेल्या ठिकाणी असलेल्या नोंदवहीत केली पाहिजे, ज्याला व्यक्तित्या अटकेसंबंधी माहिती दिली, त्या मित्राचे नाव देखील प्रकट केले पाहिजे आणि ज्यांच्या ताब्यात बंदिवान व्यक्ती आहे, त्या पोलीस अधिकाऱ्यांच्या नावासह तपशील नोंदवहीत नोंदविला पाहिजे.

- (६) बंदिवान व्यक्तीची त्याच्या विनंतीवरून अटक करतेवेळी तपासणी केली पाहिजे आणि मोठ्या आणि लहान दुखापतीच्या खुणा त्याच्या /तिच्या शरीरावर दिसत असल्यास, त्यावेळी त्यांची नोंद घेण्यात यावी. "निरीक्षण टिप्पणी" (Inspection Memo) अटक करणारा पोलीस अधिकारी आणि बंदिवान व्यक्ती या दोघानीही स्वाक्षरीत केली पाहिजे आणि त्याची एक प्रत बंदिवान व्यक्तिला दिली पाहिजे.
- (७) कैदेत असलेल्या बंदिवान व्यक्तीची, कैदेच्या कालावधीत, प्रशिक्षित डॉक्टरद्वारे प्रति ४८ तासानंतर वैद्यकिय तपासणी करण्यात आली पाहिजे, तपासणी करणारे डॉक्टर संबंधित राज्य किंवा केंद्रशासित प्रदेश यांच्या संचालक, आरोग्य सेवा यांनी नेमलेल्या मान्यताप्राप्त डॉक्टरांच्या तज्ज्ञमंडळातील डॉक्टर असले पाहिजेत. संचालक, आरोग्य सेवा यांनी सर्व तहशील आणि जिल्ह्यांसाठी अशा प्रकारचे डॉक्टरांचे तज्ज्ञमंडळ तयार केले पाहिजे.
- (८) उपरोक्त संदर्भित अटक टिप्पणीसह सर्व दस्तऐवजांच्या प्रती न्यायाधीशांकडे त्यांच्या नोंदीसाठी पाठविल्या पाहिजे.
- (९) बंदिवान व्यक्तिला चौकशीच्या दरम्यान, संपूर्ण चौकशीच्या दरम्यान नाही परंतू, त्याच्या विधी सल्लागाराला भेटण्याची परवानगी देण्यात यावी.
- (१०) पोलीस नियंत्रण कक्ष सर्व जिल्ह्यांच्या ठिकाणी आणि राज्यांच्या मुख्यालयात उपलब्ध असले पाहिजेत, जेथे अटक करणाऱ्या अधिकाऱ्याने अटकेसंबंधी माहिती आणि बंदिवान व्यक्तित्या कैदेचे ठिकाण अटकेनंतर १२ तासांच्या आत कळवले पाहिजे आणि सदर माहिती पोलीस नियंत्रण कक्षात दर्शनी स्थानी प्रदर्शित करण्यात आली पाहिजे.

प्र.२४.:- CBEC मध्ये अटकेच्या बाबत कोणती स्थूल मार्गदर्शक तत्त्वे अनुसरली जातात?

उत्तर:- अटके संबंधीचा निर्णय विभिन्न केस/प्रकरणाच्या आधारे विविध परिणामदायी वास्तविकतेचा विचार करून घ्यावा लागतो, जसे गुन्हा/अपराधाचे स्वरूप आणि गांभीर्य, चुकविलेल्या शुल्काचे परिमाण किंवा गैरमार्गाने घेतलेला क्रेडिटचा लाभ, पुराव्यांचे स्वरूप आणि दर्जा, पुराव्यात हस्तक्षेप करणे किंवा साक्षीदारांना प्रभावित करणे, तपासकार्यातील सहकार्य इत्यादी. केस/प्रकरणातील वस्तुस्थिती काळजीपूर्वक विचारात घेऊन अटक करण्याच्या अधिकाराचा वापर केला पाहिजे, त्यात खालील बाबींचा समावेश आहे:-

- (१) गुन्हा /अपराध याचा तपास योग्य व उचित पध्दतीने सुरू असल्याची खात्री करणे;
- (२) गुन्हेगार/अपराध्याला फरारी होण्यापासून परावृत्त करणे;
- (३) सुनियोजित वस्तू/मालाच्या चोरट्या व्यापार किंवा दडवादडवी करून सीमाशुल्कात करण्यात येणारी करचुकवेगिरी इत्यादी बाबतच्या केसेस/प्रकरणे;
- (४) नकली/अस्तित्वात नसलेल्या व्यक्ती/आयईसी इत्यादींच्या नावे, मुखत्यारी/बेनामी आयात/निर्यात करणे याबाबत निष्णात असलेल्या व्यक्ती किंवा प्रमुख सुत्रधार;
- (५) जेथे शुल्क चुकविण्याची वृत्ती स्पष्ट आहे आणि गुन्हेगारी प्रवृत्ती /दोषी मन स्पष्ट दिसत आहे;
- (६) पुराव्यातील हस्तक्षेपाला प्रतिबंध करणे;
- (७) साक्षीदारांना धमकावणे/दबाव आणणे किंवा प्रभावित करणे; आणि
- (८) कमीत कमी एक कोटी रूपयांपेक्षा जास्त रक्कमेचा करचुकवेगिरी किंवा सेवा करचुकवेगिरी.

प्र.२५.:- दखलपात्र गुन्हा म्हणजे काय ?

उत्तर:- सर्वसाधारणपणे दखलपात्र गुन्हा म्हणजे गंभीर प्रकारचे गुन्हे ज्यांच्या बाबतीत पोलिस अधिकाऱ्याला अधिकारपत्राशिवाय अटक करण्याचे आणि न्यायालयाच्या परवानगीने किंवा परवानगीशिवाय तपास चालू करण्याचे अधिकार असतात.

प्र.२६.:- अदखलपात्र गुन्हा म्हणजे काय ?

उत्तर:- अदखलपात्र गुन्हा म्हणजे तुलनेने कमी गंभीर गुन्हे, ज्यांच्या बाबतीत पोलिस अधिकाऱ्याला अधिकारपत्राशिवाय अटक करण्याचे अधिकार नसतात आणि न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय तपास चालू करता येत नाही.

प्र.२७.:- MGL अंतर्गत दखलपात्र आणि अदखलपात्र गुन्हे म्हणजे काय ?

उत्तर:- MGL कलम ७३(४) मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की करपात्र वस्तू/माल आणि/किंवा सेवां यासंबंधी गुन्हे/अपराध, जेथे चुकविलेल्या कराची रक्कम रु.२.५ कोटींच्या जास्त असते, ते गुन्हे/अपराध दखलपात्र आणि अजामीनपात्र असतात. सदर कायद्यांतर्गत अन्य गुन्हे अदखलपात्र आणि जामीनपात्र असतात.

प्र.२८.:- MGL अंतर्गत सक्षम अधिकाऱ्याला केव्हा हुकूमनामा निर्गमित करता येता?

उत्तर.:- MGL कलम ६३ अन्वये CGST/SGST मधील योग्य अधिकार प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकाऱ्यांना हुकूमनामा निर्गमित करून एखाद्या व्यक्तिला पुरावा सादर करण्यासाठी किंवा दस्तऐवज सादर करण्यासाठी किंवा अधिकारी करत असलेल्या कोणत्याही चौकशी संदर्भात आवश्यक अन्य बाबी सादर करण्यासाठी प्रत्यक्ष हजर राहण्याचे फर्मान देता येते. दस्तऐवज किंवा अन्य

बाबी सादर करण्यासाठी निर्गमित करण्यात आलेला हुकूमनामा, विशिष्ट नेमके दस्तऐवज किंवा बाबी किंवा विशिष्ट तपशीलवार सर्व दस्तऐवज किंवा बाबी, ज्या हुकूमनामा काढण्यात आलेल्या व्यक्तित्वाच्या ताब्यात किंवा नियंत्रणाखाली असतील, त्या सादर करण्यासाठी निर्गमित केलेला असतो.

प्र.२९.:- हुकूमनामा निर्गमित करून हजर राहण्याचे फर्मान दिलेल्या व्यक्तित्वाच्या जबाबदाऱ्या काय आहेत?

उत्तर:- ज्या व्यक्तिला हुकूमनामा निर्गमित करण्यात आलेला आहे, त्या व्यक्तिला कायदेशीरित्या प्रत्यक्ष किंवा अधिकृत प्रतिनिधीच्या मार्फत हजर राहणे बंधनकारक आहे आणि ज्या अधिकाऱ्याने तपासणी बाबतच्या कोणत्याही विषयासंबंधीत हुकूमनामा निर्गमित केला आहे, त्या अधिकाऱ्यासमक्ष सत्य सांगणे आणि आवश्यक असलेले आणि अन्य बाबी सादर करणे त्या व्यक्तीवर बंधनकारक आहे.

प्र.३०.:- हुकूमनामा प्राप्त झाल्यानंतर गैरहजर राहिल्यास त्याचे काय परिणाम होतील ?

उत्तर:- हुकूमनामा जारी केलेल्या अधिकाऱ्यासमक्ष होणारी कार्यवाही ही न्यायालयीन कार्यवाही समान मानली जाते. हुकूमनाम्यात नमूद केलेल्या तारखेला जर ती व्यक्ति कोणत्याही संयुक्तिक समर्थनाशिवाय हजर राहिली नाही तर, त्या व्यक्तीवर भारतीय दंड संहिता कलम ७४ अंतर्गत खटला दाखल करता येईल. जर हुकूमनामा घेण्याचे टाळण्यासाठी ती व्यक्ती फरार झाल्यास, IPC च्या कलम १७२ अंतर्गत त्याच्यावर खटला दाखल करता येईल आणि जर सादर करणे आवश्यक असलेले, दस्तऐवज किंवा ई-दस्तऐवज/(Electronic records) त्या व्यक्तित्वाने सादर केले नाहीतर, त्याच्यावर IPC च्या कलम १७५ अंतर्गत खटला दाखल करता येईल. जर त्या व्यक्तित्वाने खोटे पुरावे सादर केल्यास, त्याच्यावर IPC कलम १९३ अंतर्गत खटला दाखल करता येईल. या व्यतिरिक्त, ज्या अधिकाऱ्यांनी हुकूमनामा

जारी केला आहे, त्या सीजीएसटी/एसजीएसटी अधिकाऱ्यासमक्ष एखादी व्यक्ती हजर झाली नाही तर, MGL कलम ६३(३)(डी) अंतर्गत ती व्यक्ती रु.२५,०००/- पर्यंत दंडाला जबाबदार असेल.

प्र.३१:- हुकूमनामा निर्गमित करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे कोणती आहेत?

उत्तर:- वित्त मंत्रालय, महसूल विभागाच्यांतर्गत असलेल्या केंद्रीय उत्पादन आणि सीमा शुल्क मंडळ (CBEC) यांनी हुकूमनाम्यातील तरतूदींचा कार्यक्षेत्रात दुरुपयोग होऊ नये यासाठी वेळोवेळी मार्गदर्शक तत्त्वे निर्गमित केलेली आहेत. मार्गदर्शक तत्त्वांतील काही महत्वाची विशेष तत्त्वे खाली दिलेली आहेत :

- (१) जेथे करप्राप्त व्यक्ती सहकार्य करत नाही, तेव्हा अंतिम उपाय म्हणून हुकूमनामा निर्गमित केला पाहिजे. आणि उच्च व्यवस्थापन स्तरासाठी या कलमाचा उपयोग करू नये;
- (२) हुकूमनाम्याची भाषा कठोर आणि कायदेशीर असू नये ज्यायोगे स्वीकारणाऱ्याला अनावश्यक मानसिक ताण येईल आणि लज्जास्पद वाटेल;
- (३) हुकूमनामा निर्गमित करण्याबाबतच्या कारणांच्या लेखी नोंदीसह अधीक्षकांनी हुकूमनामे साहाय्यक आयुक्तांपेक्षा निम्नश्रेणीचे नसलेल्या अधिकाऱ्याच्या लेखी पूर्व परवानगीने निर्गमित करावेत;
- (४) जेथे व्यवहार्य कारणांसाठी सदर लेखी पूर्व परवानगी प्राप्त करून घेणे शक्य नसल्यास, मौखिक/दुरध्वनीद्वारे सदर अधिकाऱ्यांकडून परवानगी घेणे आवश्यक आहे आणि ती परवानगी लिखित स्वरूपात संबंधित अधिकाऱ्यास सूचित करून लवकरात लवकर योग्य वेळी सहमती मिळवावी.
- (५) अशा सर्व प्रकरणात, जेथे हुकूमनामे निर्गमित केले आहेत, तेथे हुकूमनामा निर्गमित करणाऱ्या अधिकाऱ्याने अहवाल सादर केला पाहिजे किंवा

प्रकरणाच्या फाईलमध्ये केलेल्या कार्यवाहीचा संक्षिप्त वृतांत नोंदविला पाहिजे, आणि हुकूमनामा निर्गमित करण्याचे अधिकार प्रदान करणाऱ्या अधिकाऱ्याला सदर फाईल सादर केली पाहिजे.

- (६) वरिष्ठ व्यवस्थापन अधिकारी जसे सीईओ, सीएफओ, विस्तृत कंपनीचे महाव्यवस्थापक किंवा सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम यांना पहिल्या टप्प्यात सर्वसाधारणपणे हुकूमनामा निर्गमित करू नये. चौकशी दरम्यान असे दिसून आले की निर्णय प्रक्रियेतील त्यांच्या सहभागामुळे महसूलात तोटा झालेला आहे, तेव्हा त्यांना हुकूमनामा निर्गमित करावा.

प्र.३२:- हुकूमनामा निर्गमित करताना कोणती दक्षता घेतली पाहिजे?

उत्तर:- व्यक्तिला हुकूमनामा निर्गमित करताना सर्वसाधारणपणे खालील प्रमाणे दक्षता घेतली पाहिजे.

- (१) जेथे समर्थन करता येत नाही अशा बाह्यतः दिसणाऱ्या बाबींसाठी हुकूमनामा निर्गमित करू नये. जेव्हा चौकशीची कार्यवाही करण्यात येत असेल आणि व्यक्तीची उपस्थिती आवश्यक आहे असे वाटल्यास, तेव्हा फक्त हुकूमनाम्याच्या अधिकाराचा वापर करावा.
- (२) सर्वसाधारणपणे, हुकूमनामे पुनःपुन्हा निर्गमित करण्यात येऊ नयेत. व्यवहार्य असल्यास आरोपी किंवा साक्षीदाराचे निवेदन कमीत कमी उपस्थितीत नोंदवून घेतले पाहिजे.
- (३) हुकूमनाम्यात दिलेल्या उपस्थितीच्या वेळेचा मान राखा. कोणत्याही व्यक्तिला त्याच्या निवेदनाची नोंद घेण्यासाठी फार काळ थांबवून ठेवू नये, अपवाद जेव्हा अगदी हेतूतः असे करणे डावपेचाचा भाग असल्याचे ठरविण्यात येते.
- (४) निवेदने कार्यालयीन वेळेत नोंदवून घेणे जास्त संयुक्तिक आहे. तथापि केस/प्रकरणातील वस्तुस्थिती विचारात घेऊन निवेदन नोंदविण्याची वेळ आणि जागा याबाबत अपवाद करता येतो.

प्र.३३.:- CGST/SGST अधिकाऱ्यांना मदत करण्यासाठी आवश्यक असणारा अन्य अधिकारी वर्ग आहे का?

उत्तर :- MGL कलम ६५ अंतर्गत, खालील अधिकाऱ्यांना अधिकार प्रदान करण्यात आले आहेत आणि सदर अधिकाऱ्यांनी MGLच्या अंमलबजावणीसाठी GST/SGST अधिकाऱ्यांना मदत करणे आवश्यक आहे. MGL मध्ये नमूद केलेला अधिकारीवर्ग खालीलप्रमाणे आहे :-

- (१) पोलिस;
- (२) सीमाशुल्क;
- (३) GST संकलनाच्या कामाशी संलग्न असलेले राज्य/केंद्र शासनाचे अधिकारी;
- (४) जमीन महसूल संकलनाच्या कामाशी संलग्न असलेले राज्य/केंद्र शासनाचे अधिकारी;
- (५) सर्व ग्राम अधिकारी.
- (६) राज्य/केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेले इतर अन्य अधिकारी वर्ग.

**अपराध आणि शिक्षा/दंड,
कायदेशीर कारवाई आणि संयुक्त तडजोड/
(Offences and Penalties,
Prosecution and Compounding)**

२०. अपराध आणि शिक्षा/दंड, कायदेशीर कारवाई आणि संयुक्त तडजोड (Offences and Penalties, Prosecution and Compounding)

प्र.१.:- MGL अंतर्गत विहित करण्यात आलेले गुन्हे/अपराध कोणते आहेत?

उत्तर :- मॉडेल जीएसटी कायदा प्रकरण १६ मध्ये अपराध आणि दंड संबंधित क्रमवार सूची देण्यात आलेली आहे. कलम ८ अंतर्गत पात्र नसतांना एखाद्या करपात्र व्यक्तित्ने संयुक्त तडजोडीचा लाभ घेतल्यास विहित करण्यात आलेले दंड, या व्यतिरिक्त कायद्याच्या कलम ६६ मध्ये २१ गुन्हे/अपराधांची सूची देण्यात आली आहे. सदर गुन्हे/अपराध खालीलप्रमाणे आहेत :-

- (१) चलन/बीजक शिवाय पुरवठा करणे किंवा खोटी/चुकीचे चलन/बीजक द्वारे पुरवठा करणे;
- (२) पुरवठा केल्याशिवाय चलन/बीजक निर्गमित करणे;
- (३) तीन महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी जमा केलेल्या कराच्या रक्कमेचा भरणा न करणे;
- (४) MGLच्या नियमांचे उल्लंघन करून तीन महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी जमा केलेल्या कराच्या रक्कमेचा भरणा न करणे;
- (५) स्रोतावर वजा करण्यात येणाऱ्या कराची वजावट न करणे किंवा वजावट कमी करणे किंवा स्रोतावर वजा करण्यात येणारा कर कलम ३७ अंतर्गत न भरणे;
- (६) कराचे संकलन न करणे किंवा कराचे कमी संकलन करणे किंवा संकलित केलेला कर कलम ४३ सी अंतर्गत न भरणे;

- (७) वस्तू/मालाच्या आणि/किंवा सेवांच्या प्रत्यक्ष पावती शिवाय इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा लाभ घेणे / वापर करणे;
- (८) फसवणुकीने कोणताही परतावा मिळवणे;
- (९) कलम १७ चे उल्लंघन करून इनपूट सेवा वितरकांकडून इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा लाभ घेणे / वितरित करणे;
- (१०) कर अदा करण्याचे चुकवण्याच्या हेतूने खोटी माहिती पुरवणे किंवा खोट्या आर्थिक नोंदी करणे किंवा खोटे लेखे / दस्तऐवज सादर करणे;
- (११) कर भरण्यास जबाबदार असले तरी नोंदणी न करणे;
- (१२) नोंदणीसाठी अनिवार्य क्षेत्राबाबत खोटी माहिती देणे;
- (१३) कोणत्याही अधिकाऱ्याला त्याचे कर्तव्य पालन करण्यासाठी प्रतिबंध करणे किंवा परावृत्त करणे;
- (१४) विहित दस्तऐवजांशिवाय वस्तू/मालाची वाहतूक करणे;
- (१५) उलाढालीची माहिती दडवून ठेवणे परिणामतः कर चुकवणे;
- (१६) अधिनियमात नमूद केलेल्या पद्धतिनुसार लेखे/दस्तऐवज राखण्यात निष्क्रियता किंवा अधिनियमात नमूद केलेल्या कालावधी पर्यंत लेखे/दस्तऐवज सांभाळून ठेवण्यात निष्क्रिय असणे;
- (१७) अधिनियम/नियमांनुसार अधिकाऱ्याला आवश्यक असलेली माहिती सादर करण्यात निष्क्रियता किंवा कोणत्याही कार्यवाहीच्या दरम्यान खोटी माहिती / दस्तऐवज सादर करणे;
- (१८) जप्तयोग्य कोणत्याही वस्तू/मालाचा पुरवठा/वाहतूक/साठा करणे;
- (१९) अन्य व्यक्तिचा जीएसटीएन वापरून चलन/बीजक किंवा दस्तऐवज निर्गमित करणे;

- (२०) कोणत्याही वस्तूनिष्ठ पुराव्यात अनधिकृत बदल करणे/पुरावा नष्ट करणे;
- (२१) अधिनियमांतर्गत रोखून ठेवलेला/जप्त केलेला/ताब्यात घेतलेला माल निकाली काढणे /अनधिकृत बदल करणे;

प्र.२.:- "शिक्षा/दंड"या संज्ञेचा अर्थ काय?

उत्तर:- MGL मध्ये "शिक्षा/दंड" या शब्दाची व्याख्या केलेली नाही, न्यायनिर्णयांमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे आणि न्यायशास्त्राच्या सिद्धांतामध्ये विहित केल्यानुसार खाली नमूद केल्याप्रमाणे शिक्षा/दंड यांचे स्वरूप आहे.

- तात्पुरती शिक्षा किंवा विशिष्ट अपराध/गुन्हा केल्याबद्दल शिक्षा/दंड म्हणून अदा करावी लागणारी, कायद्यातील तरतूदीनुसार लादलेली रक्कम;
- कायद्याने किंवा करार संविदेने लादलेली शिक्षा/दंड, काही करण्यासाठी किंवा काही करण्यास निष्क्रिय ठरल्यास, जे कार्य करणे पक्षकाराचे कर्तव्य होते.

प्र ३. कोणत्या सर्वसाधारण शिस्तींचे शिक्षा/दंड लागू करतांना पालन केले पाहिजे?

उत्तर :- शिक्षा/दंड लादणे/वसूल करणे हे काही विशिष्ट शिस्तविषयक व्यवस्थेच्या अधीन आहे, जे न्यायशास्त्र, नैसर्गिक न्यायतत्त्वे आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि करार व्यवस्था नियंत्रित करणाऱ्या तत्त्वांवर आधारित आहे. सदर सर्वसाधारण शिस्तबाबतची तत्त्वे अधिनियम कलम ६८मध्ये जतन केलेली आहेत. त्याप्रमाणे :

- (१) कारणे दाखवा नोटिस निर्गमित केल्याशिवाय आणि प्रकरणाची योग्य सुनावणी झाल्याशिवाय शिक्षा/दंड लादता येणार नाही, ज्या व्यक्ति विरुद्ध कार्यवाही चालू असेल त्याला त्याच्याविरुद्ध लावण्यात आलेल्या आरोपांचे खंडन करण्याची संधी दिली पाहिजे

- (२) शिक्षा/दंड केस/प्रकरणाची संपूर्ण वस्तुस्थिती आणि परिस्थितीवर अवलंबून असले पाहिजे;
- (३) लादलेला शिक्षा/दंड याचे प्रमाण आणि तीव्रता कायद्यातील तरतूदी किंवा आरोपित नियम ह्यांचा भंग केल्याच्या समपरिमाणात असले पाहिजे;
- (४) शिक्षा/दंड लादण्याबाबतच्या आदेशात कायदाभंगाचे स्वरूप स्पष्टपणे/तपशीलवार नमूद केले पाहिजे;
- (५) कायद्याच्या ज्या तरतूदी अंतर्गत दंड लादला गेला आहे त्या स्पष्टपणे/तपशीलवार नमूद केल्या पाहिजेत;

तसेच कलम ६८ मध्ये स्पष्टपणे/तपशीलवार नमूद केले आहे की विशेषतः निम्ननिर्देशित बाबींसाठी मोठ्या प्रमाणात शिक्षा/दंड लादण्यात येऊ नये :-

- (१) कोणत्याही लहान कायदेभंगासाठी (लहान भंग याची अशी व्याख्या करण्यात आली आहे की जेथे तरतूदीचे उल्लंघन केलेल्या प्रकरणात कराची रक्कम रु.५०००/- पेक्षा कमी आहे) किंवा,
- (२) कायद्याच्या कार्यपध्दतीची आवश्यकता, किंवा
- (३) दस्तऐवजातील सहजपणे सुधारता येण्याजोगी चूक/वगळलेली गोष्ट (कायद्यात सांगितल्याप्रमाणे नोंदीतील स्पष्टपणे दिसणारी चूक) जी चूक कोणत्याही लबाडीच्या उद्देशाने किंवा संपूर्ण दुर्लक्षतेमूळे झालेली नाही.

तसेच एमजीएल मध्ये जेथे निश्चित रक्कमेचा दंड किंवा निश्चित टक्केवारी यांची तरतूद केलेली आहे, ती तशीच लागू होईल.

प्र.४.:- MGL मध्ये तरतूद करण्यात आलेले शिक्षा/दंडाचे परिमाण काय आहे?

उत्तर:- कलम ६६(१) मध्ये केलेल्या तरतूदीनुसार एखाद्या करपात्र व्यक्तित्ने जर कलम ६६ मध्ये निर्देशित केलेल्या गुन्हा/अपराध यापैकी कोणताही गुन्हा/अपराध केल्यास त्याला दंड अदा करण्याची शिक्षा होईल, जी खालील नमूद केलेल्या रक्कमांपेक्षा जास्त असेल :

(१) चुकवलेल्या कराची रक्कम, लबाडीने परतावा म्हणून मिळवलेली रक्कम, जमा लाभ म्हणून उपभोगलेली रक्कम किंवा कपात न केलेली किंवा जमा न केलेली रक्कम किंवा कमी कपात केलेली किंवा कमी संकलित केलेली रक्कम; किंवा

(२) एकूण रु.१०,०००/-ची रक्कम;

तसेच, कलम ६६(२) मधील तरतूदीनुसार एखादी नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ति वारंवार कमी कर अदा करत असल्यास, ती व्यक्ती शिक्षा/दंडास पात्र होईल, सदर दंड खाली नमूद करण्यात आलेल्या रक्कमेपेक्षा अधिक असेल;

(१) कमी अदा केलेल्या कराच्या १० टक्के; किंवा

(२) ₹. १०,०००/-

प्र.५.:- शिक्षा/दंड आकारण्यासाठी "वारंवार कमी करभरणा" म्हणून कोणत्या बाबी विचारात घेतल्या जातील?

उत्तर:- कलम ६६(२) असे विशद करते की कोणत्याही सलग सहा कर कालावधीत तीन विवरणांत तीनवेळा कमी करभरणा केल्यास, दंडाची वसुली करण्यासाठी, सदर बाब "वारंवार कमी करभरणा" म्हणून गृहित धरली जाईल.

प्र.६.:- कर पात्र व्यक्तिशिवाय अन्य कोणत्याही व्यक्तिला काही शिक्षा/दंड विहित केला आहे कां ?

उत्तर:- होय. कलम ६६(३) मधील तरतूदीनुसार कोणत्याही व्यक्तिला ₹.२५,०००/- पर्यंत शिक्षा/दंड लागू होतो, जर त्याने/तो :-

- (१) २१ गुन्हे/अपराधांपैकी कोणताही गुन्हा/अपराध यात मदत केल्यास किंवा प्रोत्साहन दिल्यास;
- (२) जप्तीयोग्य मालाच्या बाबतीत (प्राप्त करणे, पुरवठा करणे, संचय करणे, किंवा वाहतूक करणे) व्यवहार करणे;
- (३) अधिनियमाचे उल्लंघन करून सेवांचा पुरवठा प्राप्त करणे किंवा त्याबाबत व्यवहार करणे;
- (४) हुकूमनामा निर्गमित केलेल्या अधिकाऱ्यासमोर अनुपस्थित राहणे;
- (५) पुरवठ्याकरिता कोणतेही चलन/बीजक निर्गमित करत नाही किंवा कायद्यांतर्गत आवश्यक असल्याप्रमाणे कोणतेही चलन/बीजक लेख्यांमध्ये दर्शवित नाही.

प्र.७.:- एमजीएल कायद्यांतर्गत ज्या कोणत्याही उल्लंघनासाठी वेगळी शिक्षा/वेगळा दंड विहित केलेला नाही, त्या उल्लंघनासाठी कोणत्या शिक्षा/दंडाची तरतूद करण्यात आली आहे?

उत्तर:- MGL कलम ६७ मध्ये अशी तरतूद केली आहे की एखाद्या व्यक्तिये या कायद्यातील किंवा या कायद्यांतर्गत केलेल्या नियमांतील कोणत्याही तरतूदीचे उल्लंघन केल्यास, ज्या उल्लंघनासाठी वेगळा दंड विहित केलेला नाही, त्याबाबत ती व्यक्ति रु.२५,०००/- पर्यंत रक्कमेच्या शिक्षेस / दंडास पात्र ठरेल.

प्र.८.:- वैध दस्तऐवजाशिवाय वस्तू/मालाची वाहतूक करणे किंवा नोंदवहीत योग्य नोंद न घेता वस्तू/माल हालवणे, याबाबत काय कारवाई करता येते?

उत्तर :- जर एखादी व्यक्ति कायद्यांतर्गत विहित केलेल्या दस्तऐवजांशिवाय (चलन/बीजक आणि मालाची यादी/प्रतिज्ञापत्र) वस्तू/मालाची वाहतूक किंवा वाहतूकीच्या दरम्यान वस्तू/मालाचा साठा करत असल्यास किंवा ज्या वस्तू/मालाची

त्या व्यक्तित्ने ठेवलेल्या लेखापुस्तकात किंवा हिशोबात नोंद घेतलेली नाही, त्या वस्तू/मालाचा पुरवठा करत असल्यास किंवा साठा करत असल्यास, ज्या वाहनाद्वारे वाहतूक केली जात होती, त्या वाहनासह सदर वस्तू/माल स्थानबद्ध केला जाईल. सदर मालावरील देय कर, व्याज आणि दंड अदा केल्यानंतर किंवा सदर रक्कमेएवढी सुरक्षा रक्कम अदा केल्यानंतर सदर वस्तू/माल मुक्त केला जाईल.

प्र.९.:- सदर योजनेसाठी अपात्र असली तरीही जी व्यक्ति संयुक्त कर योजनेचा (composition scheme) पर्याय निवडते, त्या व्यक्तिसाठी काय शिक्षा/दंड विहित केला आहे?

उत्तर:- कलम ८(३) मधील तरतूदीप्रमाणे जर एखादी व्यक्ति ज्याने आपल्या कर दायित्वासाठी संयुक्त कर योजनेचा पर्याय निवडला आहे आणि जर ती व्यक्ती सदर योजनेसाठी अपात्र असल्यास त्या व्यक्तीकडून दंड आकारला जाईल, जी रक्कम अधिनियमातील तरतूदीनुसार देय कराएवढी असेल, म्हणजेच सामान्य करपात्र व्यक्तीला जेवढी देय असते तेवढी रक्कम, परंतु त्याला देय असणाऱ्या कराच्या शिवाय ही दंडाची रक्कम असेल.

प्र.१०.:- "जप्ती" या शब्दाचा अर्थ काय ?

उत्तर:- अधिनियमात "जप्ती" ह्या शब्दाची व्याख्या केलेली नाही. संकल्पना रोमन कायद्यातून आलेली आहे आणि त्यामध्ये याचा अर्थ "जप्त करणे" किंवा सम्राटाच्या ताब्यात घेणे, आणि सम्राटाच्या वैयक्तिक तिजोरीत किंवा खजिन्यात हस्तांतरित करणे असा आहे. "जप्ती" या शब्दाची Aiyar's Law Lexicon मध्ये अशी व्याख्या देण्यात आली आहे की "खाजगी मालमत्ता सार्वजनिक खजिन्यात दंड म्हणून जमा करणे" किंवा "घडलेल्या गुन्हा/अपराधाची राज्य किंवा देशाला भरपाई म्हणून मालमत्ता हिरावून घेणे."

प्र.११.:- MGLच्या अंतर्गत कोणत्या परिस्थितीत वस्तू/माल जप्त करता येतो.?

उत्तर:- MGL कलम ७० अंतर्गत, वस्तू/माल जप्तीयोग्य होतो, जेव्हा एखादी व्यक्ती खालील प्रमाणे व्यवहार करते :-

- (१) जर या कायद्यातील कोणत्याही तरतूदींचे उल्लंघन करून मालाचा पुरवठा केला आणि या उल्लंघन परिणामस्वरूप जर कायद्यांतर्गत देय कर अदा करणे चुकवण्यात आले; किंवा
- (२) कायद्यांतर्गत आवश्यक असल्याप्रमाणे कोणत्याही वस्तू/माल यांची हिशोबात नोंद न घेतल्यास; किंवा
- (३) कायद्यांतर्गत नोंदणी अर्ज न करता करपात्र मालाचा पुरवठा करणे; किंवा
- (४) कर अदा करणे चुकवण्याच्या हेतूने कायदा/नियमातील तरतूदींचे उल्लंघन करणे.

प्र.१२:- सक्षम अधिकाऱ्याने माल जप्त केल्यावर त्या मालाचे काय होते ?

उत्तर :- जप्ती केल्यावर, शासन/सरकारकडे जप्त केलेल्या मालाचा हक्क येतो, आणि सक्षम अधिकाऱ्याने याबाबतीत विनंती केलेल्या प्रत्येक पोलीस अधिकाऱ्याला मालाचा ताबा घेण्यासाठी मदत करावी लागेल.

प्र.१३:- जप्त केल्यावर, वस्तू/माल मुक्त करून घेण्याचा पर्याय व्यक्तिला देण्याची आवश्यकता आहे का?

उत्तर:- होय. कलम ७०(६) अनुसार, जप्तीयोग्य वस्तू/मालावर ताबा असलेल्या मालक किंवा प्रमुख व्यक्तिला, जप्तीच्या ऐवजी, दंडाची रक्कम भरण्याचा पर्याय दिला पाहिजे, (दंडाची रक्कम जप्त केलेल्या वस्तू/मालाच्या बाजारभावापेक्षा जास्त असू नये). या वस्तू/माल संबंधित देय कर आणि अन्य देय शुल्क या व्यतिरिक्त/ या शिवाय दंडाची रक्कम अदा करावी लागेल.

प्र.१४.:- विहित दस्तऐवजांशिवाय माल घेऊन जाणाऱ्या कोणत्याही वाहनावर जप्ती आणता येते कां ?

उत्तर:- होय. कलम ७१ मधील तरतूदीनुसार कोणतेही वाहन जे कायद्यात विहित केलेले दस्तऐवज किंवा मालाची यादी घोषित न करता मालाची वाहतूक करत असल्यास, सदर वाहन जप्त करता येईल. तथापि, जर वाहनाचा मालक, आवश्यक दस्तऐवज आणि मालाची यादी घोषित न करता नेण्यात येणारा माल हा त्याच्या माहितीशिवाय किंवा दुर्लक्ष्य केल्याने किंवा त्याच्या प्रतिनिधीच्या माहितीशिवाय किंवा दुर्लक्ष्य केल्याने नेण्यात येत असल्याचे सिद्ध करू शकला तर उपरोक्त नमूद केल्याप्रमाणे वाहनावर जप्ती लागू होणार नाही. जर वाहन भाड्याने माल किंवा प्रवासी नेण्यासाठी वापरण्यात येत असल्यास तर अशा वाहनाच्या मालकाला जप्तीच्या ऐवजी मालावर देय असणाऱ्या कराइतका दंड भरण्याचा पर्याय देण्यात यावा. कलम ७२ मधील तरतूदीप्रमाणे कलम ७० आणि ७१ अंतर्गत जप्ती किंवा दंड याबाबतची कार्यवाही, आवश्यक दस्तऐवज/मालाची यादी घोषित न करता केलेल्या मालाच्या वाहतूकीसाठी या कायद्यात तरतूद करण्यात आलेल्या अन्य कोणत्याही शिक्षा/कृतीमूळे निर्माण झालेल्या पूर्वग्रहाने केली जाणार नाही.

प्र.१५.:- "खटला / अभियोग " म्हणजे काय?

उत्तर:- "खटला/अभियोग म्हणजे कायदेशीर कार्यवाही संस्थित करणे किंवा प्रारंभ करणे असा आहे; अपराध्याविरुद्ध औपचारीक आरोप प्रकट करण्याची प्रक्रिया. फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता कलम १९८ मध्ये खटला/अभियोग यांची व्याख्या "एखाद्या व्यक्ती विरुद्ध कायदेशीर कार्यवाही संस्थित करणे किंवा सुरू करणे" अशी करण्यात आलेली आहे.

प्र.१६.:- MGL अंतर्गत कोणते गुन्हे/अपराधासाठी खटला भरण्याची आवश्यकता आहे?

उत्तर:- MGL कलम ७३ मध्ये कायद्यांतर्गत विहित करण्यात आलेल्या महत्वाच्या/गंभीर गुन्हे/अपराधांची सूची देण्यात आली आहे, ज्यांच्याकरिता फौजदारी कार्यवाही आणि खटला संस्थित करणे आवश्यक असते. अशा १२ महत्वाच्या/गंभीर गुन्हे/अपराधांची यादी खालीलप्रमाणे आहे :-

- (१) चलन/बीजक निर्गमित न करता मालाचा पूरवठा करणे किंवा खोटे/चूकीचे चलन/बीजक निर्गमित करून मालाचा पुरवठा करणे;
- (२) मालाचा पूरवठा न करता चलन/बीजक निर्गमित करणे;
- (३) जमा केलेला कर तीन महिन्याहून जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित ठेवणे;
- (४) कायद्याचे उल्लंघन करून जमा केलेल्या कराचा भरणा तीन महिन्याहून जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित ठेवणे;
- (५) मालाच्या आणि/किंवा सेवांच्या प्रत्यक्ष प्राप्तीशिवाय इनपूट टॅक्स क्रेडिटचा लाभ घेणे;
- (६) फसवणुकीने परतावा /refund मिळवणे;
- (७) कर चुकवण्याच्या उद्देशाने खोटी माहिती सादर करणे किंवा बनावट आर्थिक नोंदी करणे किंवा खोटे हिशोब/दस्तऐवज सादर करणे;
- (८) एखाद्या अधिकाऱ्याला त्याचे कर्तव्य करण्यापासून प्रतिबंध करणे किंवा अटकाव करणे;
- (९) जप्तियोग्य वस्तू/मालाच्या बाबतीत व्यवहार करणे म्हणजे वस्तू/मालाची प्राप्ती, पुरवठा, संचय किंवा जप्ती योग्य वस्तू/मालाची वाहतूक करणे;
- (१०) कायद्याचे उल्लंघन करून सेवांचा पुरवठा प्राप्त करणे/व्यवहार करणे;

- (११) कायद्यांतर्गत/नियमांतर्गत आवश्यक असलेली कोणतीही माहिती देण्यात असमर्थ ठरणे, किंवा खोटी माहिती देणे;
- (१२) वरील ११ गुन्हे/अपराधांपैकी कोणताही एक करण्याचा प्रयत्न करणे किंवा करण्यासाठी प्रोत्साहन देणे.

प्र.१७.:- MGL अंतर्गत कोणत्याही अपराधासाठी दोषी सिद्ध झाल्यावर विहित केलेली शिक्षा काय आहे?

उत्तर:- कलम ७३(१) मधील तरतूदीनुसार शिक्षेची योजना खालीलप्रमाणे :

निम्ननिर्देशित अपराध केल्यास	शिक्षा (कैद पर्यंत)
चुकवलेला कर - ₹.२५० लाखाच्या वर	५ वर्षे आणि दंड
चुकवलेला कर - ₹.५० लाख ते ₹.२५० लाख.	३ वर्षे आणि दंड
चुकवलेला कर - ₹.२५ लाख ते ₹.५० लाख.	१ वर्षे आणि दंड

कलम ७३(२) मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की या कलमांतर्गत दुसरा किंवा त्यानंतरचा अपराध सिद्ध झाल्यास, सदर अपराधासाठी दंडासह ५ वर्षेपर्यंत कैदेची शिक्षा होईल. तथापि, या अपराधांपैकी कोणत्याही अपराधास सहा महिन्यापेक्षा कमी कैदेची शिक्षा नाही.

प्र.१८.:- MGL अंतर्गत दखलपात्र आणि अदखलपात्र अपराध कोणते आहेत?

उत्तर :- MGL च्या कलम ७३(३) आणि ७३(४) अनुसार :-

- (१) सर्व गुन्हे/अपराध जेथे चुकवलेला कर ₹.२५० लाखापेक्षा कमी असतो, ते गुन्हे/अपराध अदखलपात्र आणि जामीनपात्र होतील;

(२) सर्व गुन्हे/अपराध जेथे चुकवलेला कर ₹.२५० लाखापेक्षा जास्त असतो, ते गुन्हे/अपराध दखलपात्र आणि जामीनपात्र होतील.

प्र.१९.:- खटल्याचा आरंभ करण्यासाठी सक्षम प्राधिकाऱ्याची पूर्व संमती अनिवार्य आहे कां ?

उत्तर:- होय. नियुक्त प्राधिकाऱ्याच्या पूर्वसंमतीशिवाय कोणत्याही व्यक्तित्वर कोणत्याही गुन्हा/अपराधासाठी खटला दाखल करता येत नाही.

प्र.२०.:- MGLअंतर्गत खटला दाखल करण्यासाठी अपराधी/पापी किंवा सदोष मनोवृत्तिची आवश्यकता आहे कां ?

उत्तर:- होय. तथापि कलम ७५ अंतर्गत मानसिक स्थितीचे अस्तित्व (म्हणजे "सदोष मानसिक स्थिती किंवा अपराधी/पापी मन") गृहित धरले आहे, अपराध करण्यासाठी या मनस्थितीची आवश्यकता असते, अशा प्रकारच्या मानसिक स्थितीशिवाय अपराध हातून घडत नाही.

प्र.२१.:- सदोष मानसिक स्थिती म्हणजे काय ?

उत्तर:- कोणतेही कृत्य करताना, सदोष मानसिक स्थिती, ही एक मनाची अवस्था आहे जेथे

- (१) एखादे कृत्य हेतुतः केले जाते;
- (२) कृत्य आणि त्याच्या गर्भितार्थ याची जाणीव असते आणि नियंत्रित असते;
- (३) कृत्य करणारी व्यक्ती दबावाखाली कृत्य करत नाही आणि कृत्यामधील अडथळ्यांवर मात करू शकते;
- (४) व्यक्तिला विश्वास आहे किंवा विश्वास ठेवण्यास कारणे आहेत की सदर कृत्य कायद्याच्या विरुद्ध आहे.

प्र.२२.:- MGL अंतर्गत कंपनी विरुद्ध कार्यवाही किंवा कोणत्याही गुन्हा/अपराधासाठी खटला दाखल करता येतो का?

उत्तर :- होय. MGL कलम ७७ मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की, जी व्यक्ती कंपनीची प्रमुख किंवा कंपनीचे व्यापार/व्यवहार चालविण्यास जबाबदार असते, ती व्यक्ती कंपनीचा कारभार सांभाळत असतांना कंपनीने केलेल्या गुन्हा/अपराधासाठी कंपनी बरोबर, कार्यवाही सुरू करण्यास आणि सदर अपराधासाठी विहित केलेल्या शिक्षेस पात्र असते. कंपनीने केलेला एखादा अपराध जर :-

- (१) संमतीने/डोळेझाकपणे केलेला असेल; किंवा
- (२) कंपनीच्या एखाद्या अधिकाऱ्याच्या दुर्लक्षितपणाशी संबंधित असेल तर अशा अधिकाऱ्याला त्या अपराधाबद्दल दोषी मानले जाईल आणि सदर अधिकारी त्याच्या विरुद्ध कार्यवाही चालू करण्यास आणि त्यानुसार शिक्षेस पात्र ठरेल.

प्र.२३.:- गुन्हा/अपराध तडजोड करून आपसात मिटवणे (संयुक्त तडजोड) याचा अर्थ काय होतो?

उत्तर:- फौजदारी दंड प्रक्रिया संहिता कलम ३२० यात "संयुक्त तडजोड" याची व्याख्या देण्यात आली आहे. त्यानुसार फिर्यादी पक्षाने आस्थेपोटी किंवा अन्य व्यक्तिगत हेतूने परावृत्त होणे किंवा संधी देणे असा अर्थ होतो.

प्र.२४.:- MGL अंतर्गत अपराधांच्या बाबतीत "संयुक्त तडजोड" करता येते का?

उत्तर :- होय. MGL कलम ७८ अनुसार, कोणताही अपराध, खाली नमूद केलेल्याशिवाय, विहित (संयुक्त) केलेली रक्कम अदा केल्यावर संयुक्त तडजोडीने मिटवता येईल आणि अशा प्रकारची संयुक्त तडजोड खटला दाखल होण्यापूर्वी किंवा खटला चालू असतांना करण्याची परवानगी आहे.

- (१) १२ महत्वाच्या/गंभीर (उपरोक्त प्रश्नक्रमांक १६ मध्ये निर्देशित) गुन्हे/अपराधातील अनुक्रमांक १ ते ७ च्या बाबतीत, जर अपराधाचा आरोप असलेल्या व्यक्तित्ने पूर्वी कोणत्याही अशा अपराधांच्या बाबतीत संयुक्त तडजोड केली आहे.
- (२) १२ महत्वाच्या/गंभीर अपराधातील अनुक्रमांक १ ते ७ अपराधांच्या बाबतीत मदत करणे/प्रोत्साहन देणे, जर अपराधाचा आरोप असलेल्या व्यक्तित्ने पूर्वी कोणत्याही अशा अपराधांच्या बाबतीत संयुक्त तडजोड केली आहे.
- (३) कोणताही अपराध (उपरोक्त अपराधांच्या खेरीज) ₹.१ कोटीपेक्षा जास्त मूल्य असलेल्या पुरवठ्यासंबंधीत कोणत्याही SGSTअधिनियम/IGST अधिनियम अंतर्गत, जर अपराधाचा आरोप असलेल्या व्यक्तित्ने पूर्वी कोणत्याही अशा अपराधांच्या बाबतीत संयुक्त तडजोड केली आहे.
- (४) कोणताही अपराध, जो NDPSA किंवा FEMA च्या अंतर्गतसुध्दा अपराध आहे किंवा CGST/SGST खेरीज अन्य अधिनियमांतर्गत असलेला अपराध;
- (५) याबाबत विहित करण्यात आलेले इतर कोणतेही अपराधांचे प्रकार किंवा व्यक्ती.

संयुक्त तडजोडीला केवळ कर, व्याज आणि दंड अदा केल्यानंतर परवानगी दिली पाहिजे आणि अन्य कोणत्याही अधिनियमांतर्गत सुरू असलेल्या कार्यवाहीवर संयुक्त तडजोडीचा परिणाम होता कामा नये.

प्र.२५.:- गुन्हा/अपराधांच्या बाबतीत संयुक्त तडजोड करण्यासाठी कोणत्याही आर्थिक मर्यादा विहित केल्या आहेत का?

उत्तर :- होय. संयुक्त तडजोडीसाठी कमीत कमी रक्कमेची मर्यादा खाली नमूद केलेल्या रक्कमेपेक्षा जास्त असली पाहिजे :-

(१) संबंधीत कराच्या ५०% किंवा ₹. १०,०००/-

संयुक्त तडजोडीसाठी जास्तीत जास्त रक्कमेची मर्यादा खाली नमूद केलेल्या रक्कमेपेक्षा जास्त असली पाहिजे :-

(२) संबंधीत कराच्या १५०% किंवा ₹. ३०,०००/-

प्र.२६.:- MGL अंतर्गत अपराधाबाबत संयुक्त तडजोड करण्याचा परिणाम काय होतो?

उत्तर:- कलम ३७ उप-कलम (३) मधील तरतूदीनुसार संयुक्त रक्कम अदा केल्यानंतर, या कायद्यांतर्गत पुढील कोणतीही कार्यवाही करू नये आणि अगोदर चालू असलेली फौजदारी कार्यवाही समाप्त झाली असे मानण्यात येईल.

**आयजीएसटी अधिनियमाचा संक्षिप्त आढावा
(Overview of the IGST Act)**

२१.IGST अधिनियमाचा संक्षिप्त आढावा :- **(Overview of the IGST Act)**

प्र.१.:- आयजीएसटी (एकत्रित वस्तू/माल आणि सेवा कर) म्हणजे काय?

उत्तर:- "एकत्रित वस्तू/माल आणि सेवा कर" (IGST) म्हणजे आयजीएसटी अधिनियमांतर्गत आंतर-राज्य व्यवसाय आणि व्यापार करतांना वस्तू/माल आणि/किंवा सेवा यांच्या केलेल्या पुरवठ्यावर आकारण्यात येणारा कर.

प्र.२.:- आंतर-राज्य पुरवठा म्हणजे काय ?

उत्तर:- आंतर-राज्य व्यवसाय आणि व्यापार करतांना केलेला वस्तू/मालाचा आणि सेवा यांचा पुरवठा म्हणजे कोणताही पुरवठा, जेथे पुरवठा करणाऱ्याचे स्थळ आणि पुरवठा केलेले स्थळ भिन्न राज्यात असतात.(IGST अधिनियम कलम ३(१) आणि ३(२))

प्र.३.:- जीएसटी अधिनियांतर्गत आंतर-राज्य वस्तू/माल आणि सेवा यांच्या पुरवठ्यावर कर कसा आकारण्यात येईल ?

उत्तर :- केंद्र शासनाद्वारे IGST कर आंतर-राज्य पुरवठ्यांवर आकारला जाईल आणि संकलित केला जाईल. IGST हा व्यापकअर्थाने CGST अधिक SGST आहे आणि तो सर्व आंतर-राज्य करपात्र पुरवठा आणि सेवांवर आकारण्यात येईल. आंतर-राज्य विक्रेत्याला त्याच्या खरेदीवर उपलब्ध झालेल्या आयजीएसटी, सीजीएसटी आणि एसजीएसटी यांच्या लाभाच्या समायोजनेनंतर मूल्याधिकांवर IGST अदा करावा लागेल. निर्यात करणाऱ्या राज्याला IGST च्या अधिदानात वापरलेल्या एसजीएसटी च्या लाभाचे केंद्र शासनाला हस्तांतरण करावे लागेल. आयात करणारा व्यापारी त्याच्या राज्यात त्याच्या उत्पादनावरील करदायित्व पार

..२२७..

पाडतांना IGST लाभ घेईल. केंद्र शासन आयात करणाऱ्याला राज्यांना एसजीएसटी च्या अधिदानात वापरलेल्या IGST च्या लाभाचे हस्तांतरण करील. केंद्रीय एजन्सीकडे संबंधित माहिती सादर करावी लागेल, सदर एजन्सी समाशोधन गृह

यंत्रणेप्रमाणे कार्य करील, दावे पडताळून पाहील आणि संबंधित राज्य शासनांना निधी हस्तांतरण करण्याची सूचना देईल.

प्र.४.:- प्रारूप IGST कायद्याची महत्वाची/ठळक वैशिष्टे कोणती आहेत?

उत्तर:- प्रारूप IGST मध्ये ११ प्रकरणांत विभागलेल्या ३३ कलमांचा समावेश आहे. प्रारूप कायद्यात, इतर बाबींसह, वस्तू/माल पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ निश्चित करण्याबाबत नियम विहित करण्यात आलेले आहेत. जेथे पुरवठा करताना मालाच्या संचलनाचा संबंध येतो, त्याबाबत मालाचे संचलन ज्या ठिकाणी संपुष्टात येते आणि जेथे प्राप्तकर्ताला सदर मालाची पोच मिळते ते स्थान/स्थळ "पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ" असेल. जेथे माल पुरवठा करण्यासाठी माल संचलित करण्याची गरज नसते, तेव्हा सदर पुरवठ्याबाबत प्राप्तकर्त्याद्वारे मालाची पोच ज्या वेळी घेतली जाईल, ते "पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ" असेल. जेथे माल एकत्रित केला जातो किंवा एखाद्या जागेवर स्थापित केला जातो, तेव्हा "पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ" माल एकत्रित केल्याची किंवा स्थापित केल्याची जागा असेल. अंतिमतः जेव्हा मालाचा पुरवठा माल वाहतूकीच्या साधनांद्वारे केला जातो, तेव्हा ज्या ठिकाणी माल वाहनावर लादला गेला आहे, ते ठिकाण याबाबत "पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ" असेल.

प्र.५.:- IGST संरचनेचे फायदे काय आहेत?

उत्तर:- IGST संरचनेचे मुख्य फायदे खालीलप्रमाणे आहेत.

(१) आंतर-राज्य व्यापार/व्यवहारात Input Tax Credit (ITC) शृंखला कायम राखणे.

..२२८..

(२) आंतर-राज्य विक्रेते किंवा खरेदीदारांसाठी अग्रिम कर अदायगी नाही किंवा त्याकरिता मोठ्या प्रमाणात निधी अवरूद्ध होणार नाही;

- (३) ITC कर अदायगीच्या वेळी पूर्णपणे वापरला जातो, त्यामूळे निर्यात करणाऱ्या राज्यांना परतावा हक्क असणार नाही;
- (४) स्वयं-निरीक्षणक्षम संरचना;
- (५) कर प्रणाली सुगम करण्याबरोबर निष्पक्षतेची/तटस्थतेची हमी देणार;
- (६) सुगम सोप्या लेखांकनाच्या पद्धतिसह करदात्यावर कोणत्याही अनुपालनाचा/पूर्ततेचा अतिरिक्त बोजा असणार नाही;
- (७) उच्चस्तरिय अनुपालन/पूर्तता करण्यासयोग्य साधनांची हमी आणि परिणामतः उच्च संकलन कार्यक्षमता. संरचना व्यापार/व्यवसाय ते व्यापार/व्यवसाय (बी २ बी) त्याचप्रमाणे व्यापार/व्यवसाय ते ग्राहक (बी २ सी) नियंत्रित करण्यास सक्षम असेल.

प्र.६.:- GST अंतर्गत आयात/निर्यातीवर कर कसा आकरण्यात येईल?

उत्तर :- GST(IGST) लागू करण्यासाठी सर्व आयात/निर्यात व्यवहार आंतर-राज्य पुरवठा म्हणून मानल्या जातील. या करपध्दतीत "इच्छित स्थान/स्थळ " या तत्वाचे पालन केले जाईल आणि SGST संबंधी कर महसूल राज्यात जमा होईल, जेथे आयात केलेल्या वस्तू/माल आणि सेवांचा वापरल्या जातात. आयात केलेल्या वस्तू/माल आणि सेवांवर अदा करण्यात आलेल्या IGST साठी, ITC च्या स्वरूपात पूर्ण आणि समग्र समायोजनाचा लाभ मिळेल.

प्र.७.:- IGST अधिनियम संक्षिप्त असून त्यांत व्याख्या कमी आहेत आणि मुख्य भाग समझोता आयुक्तांना समझोत्याबाबत साहाय्य करणारा आहे. तरी CGST आणि SGST अधिनियमांतील तरतूदी IGST अधिनियमाला लागू होतील का?

..२२९..

उत्तर:- होय. IGST अधिनियम कलम २७ मध्ये अशी तरतूद करण्यात आली आहे की उपरोक्त अधिनियमांतील विविध तरतूदी IGST अधिनियम अंतर्गतही लागू होतील जशा कर आकारणी बाबत CGST अधिनियम अंतर्गत लागू होतात.

प्र.८.:- IGST कसा अदा करावा लागेल?

उत्तर:- IGST अधिदान ITC चा वापर करून किंवा रोख रक्कमेद्वारे करता येईल. तथापि, निम्ननिर्देशित श्रेणी अनुक्रमे ITC चा वापर IGST अधिदानासाठी करावा लागेल :-

- (१) आयजीएसटीवर उपलब्ध झालेला "प्रथम आयटीसी"चा लाभ आयजीएसटीच्या अधिदानासाठी वापरला पाहिजे;
- (२) एकदा आयजीएसटी वरील आयटीसीचा लाभ संपुष्टात आल्यावर, सीजीएसटी वरील आयटीसीचा लाभ आयजीएसटीच्या अधिदानासाठी वापरला पाहिजे;
- (३) आयजीएसटी वरील आयटीसीचा लाभ आणि सीजीएसटी वरील आयटीसीचा लाभ संपुष्टात आल्यानंतर, व्यापाऱ्याला एसजीएसटी वरील आयटीसीचा लाभ आयजीएसटीच्या अधिदानासाठी वापरता येईल.

आयजीएसटीचे उर्वरित दायित्व, जर काही असल्यास, रोख रक्कमेद्वारे अदा करता येईल. जीएसटी करप्रणाली/करव्यवस्था क्रेडिटचा वापर करून आयजीएसटी अधिदान करण्यासाठी उपरोक्त श्रेणी अनुक्रम पालन करण्याची दक्षता घेईल.

प्र.९.:- केंद्र शासन, निर्यातदार राज्य आणि आयातदार राज्य यांच्यात समझोता कसा करता येईल.?

उत्तर:- केंद्र शासन आणि राज्य शासन यांच्यात हिशोबा संबंधित समझोता खाली दिल्याप्रमाणे दोन प्रकारे शक्य आहे :-

..२३०..

- (१) **केंद्र शासन आणि निर्यातदार राज्य:-** निर्यातदार राज्यात पुरवठाकर्त्याने वापरलेला एसजीएसटी वरील आयटीसीच्या लाभाच्या

समप्रमाणात रक्कम निर्यातदार राज्याद्वारे केंद्र शासनाला अदा केली जाईल.

(२) केंद्र शासन आणि आयातदार राज्य:- राज्यांतर्गत पुरवठ्यासाठी व्यापाऱ्याने एसजीएसटीच्या अधिदानासाठी वापरण्यात आलेल्या आयजीएसटी वरील आयटीसीच्या रक्कमेएवढी रक्कम केंद्र शासनाद्वारे राज्याला अदा केली जाईल.

समझोता कालावधीत सर्व व्यापाऱ्यांनी दिलेले तपशील विचारात घेऊन, राज्यासाठी "समझोता" संचित / संकलित आधारे केला जाईल. याप्रमाणे, सीजीएसटी आणि आयजीएसटी हिशोबांमध्ये रक्कमेचा समझोता केला जाईल.

**वस्तू/माल आणि सेवा यांचे पूर्ती स्थान/स्थळ
(Place of Supply of Goods and
Services)**

२२. वस्तू आणि सेवा यांचे पूर्ती स्थान / स्थळ :- **(Place of Supply of Goods and Service)**

प्र.१.:- GST अंतर्गत वस्तू/माल आणि सेवांचे पूर्ती स्थान/स्थळाची आवश्यकता का आहे?

उत्तर:- जीएसटीचे मूलभूत तत्त्व असे आहे की गन्तव्य स्थानी वापरण्यात आलेल्या सदर पुरवठ्यावर किंवा परिस्थितीनुसार सदर पुरवठा जेव्हा वापरला गेला तेव्हा, त्या पुरवठ्यावर परिणामकारकरित्या कर आकारला गेला पाहिजे. तरी पूर्ती स्थान/स्थळाबाबतची तरतूद स्थान/स्थळ निश्चित करते म्हणजेच करपात्र अधिकारक्षेत्र, जेथे कर आकारता आला पाहिजे. पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ व्यवहार राज्यांतर्गत आहे किंवा आंतर-राज्य आहे हे निश्चित करते. अन्य शब्दात, सदर पुरवठा ज्या राज्यात केला गेला त्या राज्यातील एसजीएसटी अधिक सीजीएसटी च्या अधीन आहे किंवा आंतर-राज्य पुरवठा असल्यास त्याला आयजीएसटी लागू होईल का? हे निश्चित करण्यासाठी वस्तू/माल यांच्या पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ आवश्यक आहे.

प्र.२.:- पूर्ती स्थान/स्थळाबाबतच्या तरतूदी वस्तू/माल आणि सेवा या संबंधी भिन्न का आहेत?

उत्तर :- वस्तू/माल स्पर्शनीय असल्यामुळे त्यांच्या वापराची जागा निश्चित करण्यात काही विशेष अडचणी येत नाहीत. सेवा अस्पर्शनीय असल्यामुळे त्यांच्या पुरवठ्याची जागा निश्चित करण्यासाठी मुख्यत्वेकरून खालील कारणांसाठी अडचणी येतात :-

- (१) ग्राहकांना सेवा देण्याच्या पध्दतीत सहजपणे बदल करता येतो. उदाहरणार्थ, दूरसंचार सेवांमध्ये विशेषतः पोस्ट-पेड किंवा प्री-पेड असे बदल करता येतात; बिलाचा पत्ता बदलता येतो, बिल अग्रेषित

करणाऱ्याचा पत्ता बदलता येतो, संगणकप्रणालीची दुरुस्ती किंवा देखभाल ऑनसाईट ते ऑनलाईन बदलता येते, बँकिंग सेवेसाठी पूर्वी ग्राहकाला बँकेत जावे लागत असे, आता ग्राहक कोठूनही सेवांचा उपभोग घेऊ शकतो;

- (२) सेवा पुरवठादार, सेवा प्राप्तकर्ता आणि देण्यात येणाऱ्या सेवा या बाबतीत शहानिशा करणे शक्य नसते किंवा त्या सहजपणे दडपून टाकता येण्यासारख्या असतात, कारण काही स्पर्शनीय बदल होत नसल्याने, त्यांचा माग काढणे अशक्य असते;
- (३) सेवा पुरविण्यासाठी, सेवा पुरवठादाराचे निश्चित ठिकाण असणे बंधनकारक नाही आणि सेवा प्राप्तकर्त्याला तो फिरत असतानादेखील सेवा प्राप्त होते. तसेच, बिल बनवण्याचे ठिकाणसुद्धा एका रात्रीत बदलता येते;
- (४) काहीवेळा एकच घटक एकापेक्षा अनेक ठिकाणी संक्रमित होत असतो, उदाहरणार्थ, बांधकाम किंवा रेल्वेमार्ग संबंधित सेवा, राष्ट्रीय महामार्ग किंवा नदीवरील पूल, ज्याची एका राज्यात सुरवात होते व दुसऱ्या राज्यात संपतो. त्याचप्रमाणे चित्रपट वितरण किंवा प्रदर्शित करण्याचा हक्क अनेक राज्यांसाठी एकाच व्यवहारात देता येतो किंवा एक जाहिरात किंवा एक कार्यक्रम ज्याचे प्रसारण एकाचवेळी देशभरात करण्यात येते. विमान कंपनीने निर्गमित केलेली मुदती तिकिटे, साधारणपणे १० तिकिटांचा समावेश असतो, ज्याचा उपयोग देशातील कुठल्याही दोन ठिकाणाच्या दरम्यान प्रवास करण्यासाठी करता येतो. दिल्ली मेट्रोने निर्गमित केलेल्या कार्डाद्वारे नोयडा किंवा दिल्ली किंवा फरिदाबाद येथे राहणाऱ्या व्यक्तिला प्रवास करता येतो, देय रक्कम स्वीकारतांना दिल्ली मेट्रोला ठिकाण किंवा प्रवास याबाबत फरक करता येत नाही;

- (५) सेवा विकसित होत असतात आणि त्यामूळे सहाजिकच नवी आव्हाने निर्माण होत असतात. उदाहरणार्थ १५-२० वर्षांपूर्वी DTH बदल कोणीही विचार केला नसता, ऑन लाईन माहिती, ऑनलाईन बँकिंग तिकिटाचे ऑनलाईन आरक्षण, इंटरनेट, मोबाईल, दूरसंचार इत्यादी.

प्र.३. :- व्यवहारात पूर्ती/पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ निश्चित करण्यासाठी कोणत्या प्रातिनिधीक बाबींचा किंवा गृहीत अनुमानांचा वापर करता येईल?

उत्तर :- सेवांच्या व्यवहारात समाविष्ट असलेल्या विविध घटकांचा प्रातिनिधीक बाबी म्हणून पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ निश्चित करण्यासाठी वापर करता येईल. अनुमान किंवा प्रातिनिधीक बाबी ज्या अन्य कोणत्याही बाबींपेक्षा पुरवठ्याची जागा निश्चित करण्यास योग्य परिणामकारक आहेत, त्यांचा उपयोग पुरवठ्याची जागा निश्चित करण्यासाठी करता येईल. सदर बाबींचा खाली उहापोह करण्यात आला आहे:-

- (१) सेवा पुरवठादारांचे ठिकाण/स्थान/स्थळ;
- (२) सेवा प्राप्तकर्त्यांचे ठिकाण/स्थान/स्थळ;
- (३) उपक्रम चालविले जातात/कार्यक्रम केले जातात स्थान/स्थळ;
- (४) सेवांचा उपभोग/वापर केला जातो ते स्थान/स्थळ; आणि
- (५) स्थान/स्थळ/व्यक्ति ज्यांना प्रत्यक्ष फायदा होतो.

प्र.४.:- "बी२बी" (नोंदणीकृत व्यक्तिला केलेला पुरवठा) आणि "बी२सी"(नोंदणीकृत नसलेल्या व्यक्तिला केलेला पुरवठा) व्यवहाराच्या बाबतीत पुरवठ्याच्या स्थान/स्थळासाठी वेगळे नियम असण्याची गरज काय ?

उत्तर:- बी२बी व्यवहारात, अदा केलेल्या करांचे क्रेडिट प्राप्तकर्त्याला मिळते, त्यामूळे असे व्यवहार सहज मान्य होतात. बी२बी पुरवठ्यांवरील जीएसटी संकलन

परिणामकारकरित्या सरकारसाठी/शासनासाठी दायित्व निर्माण करते आणि सदर पुरवठ्याच्या प्राप्तीकर्त्यासाठी "मत्ता" निर्माण होते, असे असता, प्राप्तकर्त्याला भविष्यकालीन कर अदा करण्यासाठी इनपूट टॅक्स क्रेडिट वापरण्याचा हक्क प्राप्त होतो. बीरबी व्यवहारात प्राप्तकर्त्याचे ठिकाण/स्थान/स्थळ, सर्व परिस्थितीत, प्राप्तकर्त्याला अधिक क्रेडिट मिळण्याकरिता जबाबदार ठरते. प्राप्तकर्ता प्रायः अन्य ग्राहकाला पुरवठा देत असतो. जेव्हा बीरबी व्यवहार बीरसी व्यवहारात परिवर्तित होतो, तेव्हा पुरवठ्याचा वापर केला जातो. बीरसी व्यवहारात, पुरवठा अंतिमतः वापरला जातो आणि अदा केलेले कर प्रत्यक्षपणे सरकार/शासनाकडे जमा होतात.

प्र.५.:- वस्तू/माल हालविल्यावर पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ कोणते असेल?

उत्तर:- प्राप्तकर्त्याला मालाची पोच देण्यासाठी वस्तू/मालाचे संचलन जेथे थांबेल, त्यावेळी जे वस्तू/मालाचे ठिकाण असेल, ती वस्तू/माल पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ असेल. (IGST अधिनियम कलम ५(२))

प्र.६.:- एका व्यक्तिला जेव्हां त्रयस्थ व्यक्त्या सांगण्यावरून पुरवठादार मालाची पोच देतो तेव्हां पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ कोणते असेल?

उत्तर:- असे मानले जाईल की त्रयस्थ व्यक्तिला माल मिळाला आहे आणि अशा मालाच्या पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ सदर व्यक्त्याच्या व्यवसायाचे मुख्य स्थान असेल. (IGST अधिनियम कलम ५(२अ))

प्र.७.:- जेथे वस्तू/माल किंवा सेवांचा पुरवठा वाहतूकीच्या साधनांद्वारे केला जातो, जसे, जहाज, विमान, मालगाडी किंवा मोटरवाहन इत्यादी द्वारे, तर पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ कोणते असेल?

उत्तर:- वस्तू/मालाच्या बाबतीत, ज्या ठिकाणी वस्तू/माल वाहतूकीच्या साधनांवर लादला गेला, ते ठिकाण, सदर मालाच्या पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ असेल. ((IGST अधिनियम कलम ५(५))

प्र.८.:- बी२बी सेवांच्या पुरवठ्यांबाबत पुरवठा जागेसाठी मुलभूत अनुमान काय आहे?

उत्तर:- आयजीएसटी अधिनियमात "नोंदणीकृत करदाते आणि नोंदणीकृत नसलेले करदाते" अशा संज्ञा वापरल्या आहेत. नोंदणीकृत व्यक्तीला केलेल्या पुरवठ्याच्या बाबतीत त्या व्यक्तीचे ठिकाण हेच पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ असे अनुमान करण्यात येते. प्राप्तीकर्ता नोंदणीकृत असल्याने, प्राप्तकर्त्याचा पत्ता नेहमीच उपलब्ध असतो आणि त्यामूळे पुरवठ्याच्या जागेसाठी तो प्रातिनिधीक पत्ता म्हणून घेता येईल.

प्र.९.:- नोंदणीकृत नसलेल्या प्राप्तकर्त्यांच्या बाबतीत पुरवठा जागेसाठी मुलभूत अनुमान काय ?

उत्तर :- नोंदणीकृत नसलेल्या प्राप्तकर्त्यांच्या बाबतीत, नेहमीची पुरवठ्याची जागा हे प्राप्तकर्त्याचे स्थान/स्थळ आहे. तथापि बऱ्याच प्रकरणामध्ये, प्राप्तकर्त्याचा पत्ता उपलब्ध नसतो, अशा प्रकरणांमध्ये, सेवांच्या पुरवठादाराचे स्थान/स्थळ पुरवठ्याच्या जागेसाठी प्रातिनिधीक स्थळ म्हणून घेता येईल.

प्र.१०.:- स्थावर मालमत्तेच्या बाबतीत पुरवठ्याची जागा स्थावर मालमत्तेचे ठिकाण/स्थान/स्थळ असते. असे समजा अनेक राज्ये व्यापलेला एक रस्ता दिल्लीपासून मुंबईपर्यंत बनवला आहे. तर पुरवठ्याचे स्थळ काय असेल ?

उत्तर:- जेथे स्थावर मालमत्तेचा ठिकाण/स्थान/स्थळ एकापेक्षा जास्त राज्यात असते, तेथे पुरवठा संविदा किंवा मान्यता करारांच्या अटीनुसार स्वतंत्रपणे संकलित करण्यात आलेल्या किंवा निश्चित करण्यात आलेल्या सदर सेवांच्या मूल्याच्या समप्रमाणात प्रत्येक राज्यात सदर सेवेचा पुरवठा झाल्याचे मानण्यात येईल, किंवा सदर संविदा कराराचा अभाव असल्यास, याबाबत विहित केलेल्या इतर संयुक्तिक आधारावर सेवेचा पुरवठा झाल्याचे अनुमान करता येईल. (IGST अधिनियम कलम ६(५) मधील स्पष्टीकरण पोटकलम)

प्र.११.:- कार्यक्रम आयोजित करण्यासाठी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या सेवांच्या पुरवठ्याचे स्थान/स्थळ कोणते असेल? उदा. अनेक राज्यांत आयोजित केली जाणारी IPL क्रिकेट मालिका.

उत्तर:- कार्यक्रमाच्या बाबतीत, जर सेवा प्राप्तकर्ता नोंदणीकृत असल्यास, कार्यक्रम आयोजित करण्यासाठी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या सेवांच्या पुरवठ्याचे ठिकाण, सदर व्यक्तिके स्थान/स्थळ असेल.

तथापि जर प्राप्तकर्ता नोंदणीकृत नसेल, तर पुरवठ्याचे ठिकाण जेथे कार्यक्रम आयोजित केला जातो ते ठिकाण असेल. सदर कार्यक्रम अनेक राज्यांत आयोजित करण्यात येतात आणि अशा प्रकारच्या सेवांना एकत्रित रक्कम अदा केली जाते, प्रत्येक राज्यात या बाबत उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या सेवांच्या मूल्याच्या समप्रमाणात, प्रत्येक राज्यातील पुरवठ्याचे ठिकाण गृहित धरले जाईल. (आयजीएसटी अधिनियम कलम ६(८) मधील स्पष्टीकरण पोटकलम)

प्र.१२.:- कुरिअर मार्फत परिवहनाने वस्तू/माल पाठविल्यास, याबाबत वस्तू/माल पुरवठ्याची जागा कोणती असेल?

उत्तर:- प्राप्तकर्ता नोंदणीकृत असल्यास, प्राप्तकर्त्याचे स्थान/स्थळ पुरवठ्याचे ठिकाण असेल.

प्राप्तकर्ता नोंदणीकृत नसल्यास, जेथे माल परिवहनासाठी सुपूर्द केला, ते पुरवठ्याचे ठिकाण असेल.

प्र.१३.:- जर एखादी व्यक्ति मुंबई ते दिल्ली आणि परत मुंबई असा प्रवास करत असल्यास पुरवठ्याची जागा कोणती असेल ?

उत्तर:- प्राप्तकर्ता नोंदणीकृत असल्यास, प्राप्तकर्त्याचे स्थळ पुरवठ्याचे ठिकाण असेल.

एखादी व्यक्ति नोंदणीकृत नसल्यास, मुंबई ते दिल्ली दरम्यानच्या पुढील प्रवासासाठी पुरवठ्याचे ठिकाण मुंबई असेल, त्या व्यक्तिके जेथून प्रवासाला सुरुवात केली असेल ते ठिकाण.

तथापि परतीच्या प्रवासासाठी, "दिल्ली" पुरवठ्याची जागा असेल, कारण परतीचा प्रवास हा एक अलग/वेगळा प्रवास मानला पाहिजे. (आयजीएसटी अधिनियम कलम ६(११) मधील स्पष्टीकरण पोटकलम)

प्र.१४.:- समजा मे.एअर इंडियाने एका व्यक्तिला भारतात कोठेही प्रवास करण्यासाठी तिकिट/पास निर्गमित केले, तर पुरवठ्याचे ठिकाण कोणते असेल?

उत्तर:- उपरोक्त बाबतीत, चलन/बिल निर्गमित करतेवेळी प्रवासाचा हक्क भविष्यकाळात वापरला जाणार असल्यामुळे, प्रवास सुरू करण्याचे ठिकाण मिळणार नाही. तसेच पुरवठ्याचे ठिकाण प्रवास सुरू करण्याचे ठिकाण असू शकणार नाही. अशा परिस्थितीत मूलभूत नियम लागू होतात. (आयजीएसटी अधिनियम कलम ६(१०)(ब) मधील अटी व शर्ती पोटकलम)

प्र.१५.:- मोबाईल कनेक्शन (भ्रमणध्वनी जोडणी) बाबत पुरवठ्याचे ठिकाण कोणते असेल? ते पुरवठादाराचे स्थान/स्थळ असू शकेल कां ?

उत्तर:- मोबाईल सेवांच्या पुरवठादाराचे स्थान/स्थळ पुरवठ्याचे ठिकाण होऊ शकत नाही, कारण मोबाईल कंपनी अनेक राज्यांमध्ये सेवा पुरवतात आणि त्यातील बऱ्याच सेवा आंतर-राज्य आहेत. पुरवठादाराचे स्थान/स्थळ पुरवठ्याचे ठिकाण म्हणून गृहित धरल्यास, उपभोग तत्वांचा भंग होईल आणि त्यामुळे सर्व महसूल फक्त काही राज्यांना मिळेल जेथे पुरवठादारांचे वास्तव्य आहे.

मोबाईल कनेक्शन बाबत पुरवठ्याचे ठिकाण, मोबाईल कनेक्शन पोस्ट-पेड किंवा प्री-पेड आहे यावर अवलंबून असेल.

पोस्ट-पेड कनेक्शनच्या बाबतीत, सेवा प्राप्तकर्त्याच्या बिलावरील पत्ता मोबाईल सेवा पुरवठ्याचे ठिकाण असेल.

प्री-पेड कनेक्शनच्या बाबतीत, जेथे अशा कनेक्शनसाठी रक्कम घेतली जाते किंवा प्री-पेड व्हाउचर्सची विक्री केली जाते, ते सेवा पुरवठ्याचे ठिकाण असेल. तथापि, रिचार्ज इंटरनेट/ई-पेमेंट द्वारे करण्यात आलेले असेल, तर सेवा

प्राप्तकर्त्याचे रेकॉर्डवर असलेले स्थान/स्थळ, सेवा पुरवठ्याचे ठिकाण म्हणून गृहित धरले जाईल.

प्र.१६.:- गोव्यात वास्तव्यास असलेल्या व्यक्तित्ने एनएससी वरील दिल्लीच्या ब्रोकरकडून शेअर्स विकत घेतल्यास, पुरवठ्याचे ठिकाण कोणते असेल?

उत्तर:- पुरवठ्याचे ठिकाण सेवा पुरवठादाराच्या लेखी नोंदीत असलेले सेवा प्राप्तकर्त्याचे स्थळ असेल. तरी गोवा हे पुरवठ्याचे ठिकाण होईल.

प्र.१७.:- एक व्यक्ति मुंबईहून कुलू-मनालीला जाते आणि मनाली मधील आयसीआयसीआय बँकेकडून काही सेवा घेते. तर पुरवठ्याचे ठिकाण कोणते असेल?

उत्तर:- सेवा त्या व्यक्तित्च्या बँक खात्याशी जोडलेली नसल्यास, पुरवठ्याची जागा कुलू असेल जे सेवां पुरवठादाराचे स्थान/स्थळ आहे. जर सेवा त्या व्यक्तित्च्या खात्याशी जोडलेली असल्यास, पुरवठ्याचे ठिकाण मुंबई असेल, पुरवठादाराच्या लेखी नोंदीत असलेले प्राप्तकर्त्याचे स्थळ.

प्र.१८.:- गुरगांव येथे वास्तव्यास असलेली व्यक्ती एअर इंडियाच्या विमानाने मुंबई ते दिल्ली प्रवास करते आणि आपला प्रवास विमा मुंबईला काढतो, तर पुरवठ्याचे ठिकाण कोणते असेल?

उत्तर:- विम्याची सेवा देणाऱ्या पुरवठादाराच्या लेखी नोंदीत असलेले सेवा घेणाऱ्या प्राप्तकर्त्याचे स्थान/स्थळ पुरवठ्याचे ठिकाण असेल. म्हणून गुरगांव हे पुरवठा स्थळ असेल. (आयजीएसटी अधिनियम कलम ६(१४) मधील अटी व शर्ती पोटकलम)

GST पोर्टलवर दृष्यमान व्यवसाय प्रक्रिया
(Frontend Business Process
on GST Portal)

२३. GST पोर्टलवर दृष्यमान व्यवसाय प्रक्रिया :- **(Frontend Business Process on GST Portal)**

प्र.१.:- GSTN म्हणजे काय?

उत्तर :- "वस्तू/माल आणि सेवा कर नेटवर्क" (GSTN) "विना-नफा" बिन-सरकारी कंपनी आहे. सदर कंपनी सामाईक माहिती तंत्रज्ञानाच्या पायाभूत सुविधा आणि सेवा, केंद्र आणि राज्य सरकार/शासन या दोघांसह करदाते आणि इतर आर्थिक हितसंबंधी व्यक्ती यांना उपलब्ध करून देईल. GSTN नोंदणीची दृष्यमान सेवा, सर्व करदात्यांसाठी विवरण आणि अधिदान देण्याची सेवा इत्यादी उपलब्ध करून देईल. सरकार/शासन आणि करदाते यामध्ये संपर्क/संवाद साधण्याचे कार्य करील.

प्र.२.:- GSTN ची उत्पत्ति कशी झाली?

उत्तर:- जीएसटी प्रणाली एक वैशिष्टपूर्ण आणि संकिर्ण/सर्वसमावेशक माहिती तंत्रज्ञानाचा स्वयंसिद्ध उपक्रम आहे. प्रथमतः करदात्यासाठी नियमित संपर्क आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या समान आणि सामाईक पायाभूत सुविधा केंद्र शासन आणि राज्य शासन यामध्ये स्थापित करण्याचा प्रयत्न करणारा वैशिष्टपूर्ण उपक्रम आहे. सद्यस्थितीत, केंद्र शासन आणि राज्य शासन यांचे अप्रत्यक्ष कर प्रशासन भिन्न कायदे, अधिनियम, पद्धती आणि संरचना यांचा अवलंब करत आहे, आणि परिणामतः माहिती तंत्रज्ञान प्रणाली देखील स्वतंत्रपणे कार्यरत आहे. या सर्वांना जीएसटीच्या अंमलबजावणीसाठी एकत्रित करणे क्लिष्ट आहे, कारण सर्व कर प्रशासनांना (केंद्र, राज्य आणि केंद्रशासित प्रदेश) समान विहित नमूने, आणि करदाते आणि इतर आर्थिक हितसंबंधी व्यक्ती यांच्याकरीता समान संपर्क साधने इत्यादींसह माहिती तंत्रज्ञानाच्या प्रगल्भतेच्या समान स्तरावर आणण्यासाठी संपूर्ण अप्रत्यक्ष कर इको-सिस्टम एकत्रित करावी लागेल. याखेरीज, जीएसटी "इच्छित स्थान/स्थळ" आधारित करप्रणाली असल्याने, "वस्तू/माल आणि सेवा यांचा आंतर

राज्य व्यापार" (Inter State trade of goods and services -IGST) यासाठी राज्य शासने आणि केंद्र शासन यामध्ये कणखर समेट/समझोता यंत्रणा असणे आवश्यक आहे. ही प्रक्रिया शक्य आहे जेव्हा माहिती तंत्रज्ञानाच्या पायाभूत सुविधा आणि सेवा यांचा मजबूत कणा असेल ज्यायोगे आर्थिक हितसंबंधी व्यक्ती (करदाते, राज्य शासने आणि केंद्र शासन, बँक आणि रिझर्व बँक इत्यादी समाविष्ट) यांच्यात माहितीची देवाण-घेवाण, माहिती मिळवणे आणि प्रक्रिया करणे सुलभ होईल.

दिनांक २१.७.२०१० रोजी संपन्न झालेल्या वित्त मंत्र्यांच्या चौथ्या (२०१०) सक्षम समितीच्या बैठकीत या पैलूवर विचारविमर्श करण्यात आला होता. डॉ.नंदन निलेकणी यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित करण्यात आलेल्या, अतिरिक्त सचिव (महसूल), सदस्य (B&C), CBEC, DG(सिस्टम), CBEC, FA वित्त मंत्रालय, सदस्य सचिव EC, आणि पाच राज्यांचे व्यापारी कर आयुक्त (महाराष्ट्र, आसाम, कर्नाटक, पश्चिम बंगाल आणि गुजरात) यांची उपस्थिती असलेल्या सदर बैठकीत "जीएसटी साठी माहिती तंत्रज्ञान पायाभूत सुविधा बाबत सक्षम गट" (Empowered Group on IT Infrastructure for GST)(ज्याला "EG" असे संबोधित केले जाते) याची निर्मिती करण्यास मान्यता देण्यात आली. सदर बैठकीत "EG" यांना इतर बाबींसह, समान पोर्टल ज्याला GST नेटवर्क (GSTN) असे म्हटले जाईल ते कार्यान्वीत करण्यासाठी "राष्ट्रीय माहिती सार्वजनिक सेवा" (National Information Utility) (NIU/SPV)" उभारण्यासाठी साह्यकारी प्रणाली सुचविण्यास, आणि NIU/SPV संरचना आणि अटी संदर्भात सल्ला देण्यास, तपशीलवार संरचना कृतियोजना आणि त्याच्या निर्मितीसाठी मार्ग आखणे या व्यतिरिक्त प्रशिक्षण आणि याबाबतची माहिती प्रसारित करणे यासाठी आदेशित करण्यात आले.

मार्च २०१० मध्ये, वित्त मंत्रालयाने स्थापन केलेल्या "TAGUP" या संस्थेने सार्वजनिक हेतूने जीएसटी सह व्यापक आणि क्लिष्ट सरकारी माहिती तंत्रज्ञान प्रकल्प कार्यान्वीत करण्यासाठी "राष्ट्रीय माहिती सार्वजनिक सेवा" एक खाजगी कंपनी म्हणून स्थापन करण्याची शिफारस केली. "TAGUP" संस्थेने

माहिती तंत्रज्ञान प्रकल्प, GST, TIN, NPS इत्यादी संबंधित तांत्रिक आणि प्रणाली अंतर्गत समस्यांची अभ्यासपूर्ण तपासणी करण्याचा आदेश दिला.

EG ने २ ऑगस्ट, २०१० ते ८ ऑगस्ट, २०११ च्या दरम्यान साह्यकारी प्रणालीवर चर्चा करण्यासाठी आठ बैठकी आयोजित केल्या. यथायोग्य विचार-विनिमयानंतर, EG ने GST प्रणाली प्रकल्प कार्यान्वीत करण्यासाठी एक विशेष उद्देश साधन (special purpose vehicle) निर्मितीची शिफारस केली. आव्हानात्मक परिस्थितीत सेवांच्या तरतूदी कार्यक्षम आणि विश्वसनीय बनविण्यासाठी, विविध घटक जसे व्यवस्थापनाचे स्वातंत्र्य, सरकारचे योग्य नियंत्रण, नियोजनात्मक संरचनेत लवचिकता, तत्पर निर्णयक्षमता, आणि सक्षम मानवी संसाधनाची नियुक्ती करणे आणि त्यांना आकर्षक वेतन व भत्ते देऊन रोखून ठेवणे, बाबतची क्षमता यांचा विचार करून, EG ने GSTN SPV साठी बिन-सरकारी संरचना निर्माण करण्याची शिफारस केली त्यात सरकारची समुल्यता ४९% (केंद्र शासन २४.५% आणि राज्य शासने २४.५%) असेल.

GSTN ची संवेदनशील भूमिका आणि त्याबरोबर उपलब्ध असलेली माहिती लक्षांत घेऊन, EG ने सुध्दा GSTN वर सरकारचे नियोजनबद्ध नियंत्रण ठेवण्याचा विषय विचारात घेतला. EG ने शिफारस केली कि सरकारचे SPV वर नियोजनबद्ध नियंत्रण सुनिश्चित करण्याकरिता, संचालक मंडळाची रचना, विशेष ठरावाची यंत्रणा आणि भागधारकांचे करार, सरकारी अधिकाऱ्यांची प्रतिनियुक्तीवर नेमणूक करणे, त्यांना प्रशिक्षित करणे आणि GSTN SPV आणि सरकार यामधील करार, इत्यादी उपाय योजले पाहिजेत. त्याचप्रमाणे, भागधारणा रचनासुध्दा निश्चित करणार की केंद्र व्यक्तिशः आणि राज्ये एकत्रितपणे प्रत्येकी २४.५% प्रमाणे सर्वात मोठे हिस्सेदार असतील. या सर्वांच्या संयोगाने, सरकारची ४९% हिस्सेदारी कुठल्याही एका खाजगी संस्थेच्या मानाने बरीच जास्त आहे.

EG ने सदर कंपनी चालविण्यासाठी तंत्रज्ञान/तांत्रिक सामग्रीची आवश्यकता असल्याचे ध्यानात आणून दिले आहे, ज्यामुळे १००% परताव्याची जुळणी होईल. व्यावहारीक ज्ञान भारत सरकार आणि राज्यांतील अधिकारी वर्गाकडे असते. तथापि, सदर कंपनी स्वतंत्रपणे चालविण्याकरिता अत्याधुनिक

तंत्रज्ञानाची संपूर्ण माहिती असलेल्या उच्च गुणवत्तेच्या व्यावसायिकांची आवश्यकता आहे, NSDL प्रमाणे, जी कंपनी व्यावसायिकरित्या आणि स्वतंत्रपणे कार्य करते. EG ने सुद्धा बिन-सरकारी कंपनीची शिफारस केली आहे, त्या कंपनीला देखील कार्य करण्याचे स्वातंत्र असेल.

या शिफारसी राज्य वित्त मंत्र्यांच्या सक्षम समितीपुढे दिनांक १९ ऑगस्ट, २०११ रोजी झालेल्या २०११च्या तिसऱ्या बैठकीत आणि दिनांक १४ ऑक्टोबर, २०११ रोजी झालेल्या २०११ च्या चौथ्या बैठकीत सादर करण्यात आल्या. EG चा GST साठी GSTN संबंधी माहिती तंत्रज्ञानाच्या पायाभूत सुविधांचा प्रस्ताव आणि कलम २५ अंतर्गत सरकारचे नियोजनबद्ध नियंत्रण असणाऱ्या ना-नफा कंपनीची स्थापना करण्याचा प्रस्ताव राज्य वित्त मंत्र्यांच्या सक्षम समितीच्या (EC) दिनांक १४.१०.२०११ रोजीच्या बैठकीत मंजूर करण्यात आले.

"विशेष उद्देश साधन" (special purpose vehicle) जे "वस्तू/माल आणि सेवा कर नेटवर्क" (GSTN) म्हणून संबोधण्यात येईल, "ते" उपरोक्त नमूद करण्यात आलेल्या धर्तीवर स्थापन करण्याबाबतच्या महसूल खात्याच्या टिप्पणीला १२ एप्रिल २०१२ रोजी झालेल्या केंद्रीय मंत्रीमंडळाच्या बैठकीत मंजूर करण्यात आले. केंद्रीय मंत्रीमंडळाने निम्नलिखित मुद्देही मंजूर केले आहेत :-

- (१) योग्य आणि इच्छुक बिन-सरकारी संस्था वर्गीकृत करून GSTN-SPVची स्थापना होण्यापूर्वी, त्यात रक्कम गुंतवण्यास वित्त मंत्रालय त्यांना प्रवृत्त करील.
- (२) सरकारचा SPV वरील नियोजनबद्ध नियंत्रण मुद्दा संचालक मंडळाची रचना, विशेष ठराव यंत्रणा आणि भागधारकांचे करार, प्रतिनियुक्तीवर सरकारी अधिकाऱ्यांची नेमणूक आणि GSTN-SPV आणि सरकारमधील करार इत्यादी उपायांनी सुनिश्चित करता येईल.

- (३) GSTN SPV च्या संचालक मंडळात १४ संचालकांचा समावेश असेल, त्यापैकी केंद्र शासनाचे ३ संचालक, राज्य शासनांचे ३ संचालक, संचालक मंडळाच्या अध्यक्षी नेमणूक केंद्र आणि राज्य शासनांच्या संयुक्त मान्यता पध्दतीने केली जाईल, ३ संचालक खाजगी समभाग भागधारकांपैकी, ३ स्वतंत्र संचालक ज्या नामवंत व्यक्ती असतील आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO) ज्याची निवड GSTN SPV द्वारे खुल्या निवड प्रक्रियेने केली जाईल.
- (४) GSTN SPV मध्ये सरकारी अधिकाऱ्यांची प्रतिनियुक्तिवर नेमणूक करून नियोजनबद्ध नियंत्रण सुनिश्चित करण्याकरिता आणि ज्ञानक्षेत्रात आवश्यक कौशल्य आणण्यासाठी संबंधित नियम शिथिल करण्यात येतील.
- (५) GSTN SPV ची स्वतःची स्वयंपूर्ण आधारभूत महसूल पद्धति असेल, ज्यायोगे कंपनीला करदात्यांकडून आणि सेवांचा लाभ घेणाऱ्या कर प्राधिकरणांकडून उपभोक्ता शुल्क आकारता येईल.
- (६) GSTN SPV केवळ एकमेव राष्ट्रीय कंपनी/एजन्सी असेल, अनेक कर प्राधिकरणांना एकत्रित अप्रत्यक्ष करासंबंधी सेवा उपलब्ध करून देण्यास जबाबदार असेल. त्याप्रमाणे, अन्य सेवा पुरवठादार याचप्रकारची एकत्रित सेवा उपलब्ध करून देण्यास इच्छुक असेल तर त्याला सदर सेवांसाठी GSTN SPV बरोबर औपचारिक करार करणे आवश्यक असेल.
- (७) प्रारंभीचा उभारणी खर्च आणि स्थापना झाल्यानंतर तीन वर्षांच्या कालावधीसाठी SPV चा कार्यान्वयन खर्च, यासाठी केंद्र सरकारकडून एका हप्त्यात ₹. ३१५.०० कोटी अनावर्ती अनुदान दिले जाईल.

केंद्रीय मंत्रीमंडळाने घेतलेल्या निर्णयाच्या अनुपालनासाठी, "जीएसटी नेटवर्क" कंपनी अधिनियम, १९५६ कलम २५ अंतर्गत "ना-नफा" खाजगी मर्यादित कंपनी म्हणून खाली दर्शविण्यात आलेल्या समभाग संरचनेसह नोंदणीकृत करण्यात आली.

केंद्र सरकार	२४.५ %
राज्य सरकारे	२४.५ %
HDFC	१० %
HDFC बँक	१० %
ICICI बँक	१० %
NSE Strategic Investment Co.	१०%
LIC Housing Finance Ltd.	११ %

GSTN ची सध्याच्या संरचनेनुसार निर्मिती, राज्य वित्त मंत्र्यांची सक्षम समिती आणि केंद्र सरकारच्या मान्यतेनंतर आणि दिर्घ कालावधीपासून सारासार विचार केल्यानंतरच करण्यात आली आहे.

प्र.३:- GSTN कोणत्या सेवा देणार?

उत्तर :- GSTN सामाईक जीएसटी पोर्टलद्वारे खालीलप्रमाणे सेवा देईल.

- (१) नोंदणी (विद्यमान करदाता सर्वसमावेशक स्थलांतर आणि PAN आधारित नोंदणी क्रमांक निर्गमित करणे समाविष्ट);
- (२) अधिदान व्यवस्थापनासह अधिदान सुविधा केंद्र आणि बँकिंग प्रणालीशी एकत्रिकरण;
- (३) विवरण दाखल करणे आणि विवरणाचे विश्लेषण करणे;
- (४) करदाता व्यवस्थापन याच्यासह लेखा व्यवस्थापन, अधिसूचना निर्गमित करणे, माहिती उपलब्ध करणे आणि सद्यःस्थितीचा मागोवा घेणे;
- (५) कर प्राधिकरणाचे लेखे आणि खातेवही व्यवस्थापन;
- (६) केंद्र शासन आणि राज्य शासनांमध्ये समेट/समझोत्याची संगणना करणे (IGST समझोत्यासह); IGST साठी क्लियरिंग हाऊसचे कार्य;

- (७) आयातीवरील जीएसटीचे विश्लेषण करणे व जुळवणी करणे, आणि सीमाशुल्काच्या EDI प्रणालीशी एकत्रिकरण;
- (८) MIS सहित आवश्यकतेवर आधारित माहिती आणि व्यावसायिक बुद्धीमत्ता/माहिती;
- (९) सामाईक GST पोर्टल आणि कर व्यवस्थापन प्रणाली मधील संपर्क साधने सुस्थितीत ठेवणे;
- (१०) आर्थिक हितसंबंधी व्यक्तींना प्रशिक्षण देणे;
- (११) कर प्राधिकाऱ्यांना विश्लेषणात्मक आणि व्यावसायिक माहिती /कौशल्य उपलब्ध करून देणे आणि;
- (१२) संशोधन करणे, उत्तम सरावांचा अभ्यास आणि आर्थिक हितसंबंधी व्यक्तींना प्रशिक्षण देणे;

प्र.४.:- GSTN आणि राज्ये/CBEC यामधील संपर्क प्रणाली काय आहे?

उत्तर :- GST करप्रणाली/करव्यवस्थेत, करदातादर्शी महत्वाच्या सेवा जसे नोंदणीसाठी अर्ज करणे,चलन/बीजक संगणकावर अपलोड करणे, विवरण दाखल करणे, कर भरणे इत्यादी सेवा GST प्रणालीद्वारे आयोजित केल्या जातील, परंतू सर्व कायदेशीर कार्ये (जसे नोंदणीची मान्यता, विवरणाचे मूल्यांकन, चौकशीचे आयोजन, लेखापरीक्षण इत्यादी) राज्य शासन आणि केंद्र शासन यांची कर प्राधिकरणे आयोजित करतील.

अशारितीने, GSTN फ्रंट-एन्ड पद्धति उपलब्ध करून देईल आणि बॅक-एन्ड पद्धति राज्य शासने आणि केंद्र शासन स्वतः विकसित करतील. तथापि, २४ राज्यांनी (मॉडेल-२ राज्ये म्हणून संज्ञा दिलेली) GSTN ला त्यांची बॅक-एन्ड पद्धति विकसित करण्यास सांगितले आहे. CBEC आणि उर्वरित राज्यांनी (मॉडेल-१ राज्ये) स्वतः फ्रंट-एन्ड पद्धति विकसित तसेच आयोजित करण्याचे ठरवले आहे.

प्र.५.:- GSTN ची नोंदणी प्रक्रियेतील भूमिका काय असेल?

उत्तर :- जीएटी पोर्टलवर नोंदणीसाठी अर्ज ऑनलाईन दाखल करता येईल. काही महत्वाची संगणकीय माहिती जसे PAN, व्यापार/व्यवसाय घटना (तत्त्वे आणि कायदे) आधार क्रमांक, CIN/DIN (लागू असेल तसे) इत्यादी CBDT, UID, MCA अशा संबंधित एजन्सी मध्ये प्रमाणित/वैधतेसाठी सादर करता येतील, त्यायोगे कमीत कमी दस्तऐवज निर्माण होतील अशी व्यवस्था करता येईल.

अर्जातील संगणकीय माहिती, आधारभूत स्कॅन्ड दस्तऐवज इत्यादी GSTN राज्य शासने/केंद्र शासन यांना पाठवून देईल, राज्य शासने/केंद्र शासन यानंतर अन्य काही शंका किंवा प्रश्न असल्यास, तसेच मान्यतेच्या किंवा अमान्य केल्याच्या सूचना जीएसटीएन कडे अग्रेषित करतील आणि डिजिटल स्वाक्षरी केलेली नोंदणी प्रमाणपत्रे सरतेशेवटी करदात्यांना डाऊनलोड करता यावे यासाठी जीएसटीएन कडे पाठवून देतील.

प्र.६.:- GSTN मध्ये इनफोसिसची भूमिका काय आहे?

उत्तर :- GSTN यांनी मे.इनफोसिसला एकरी "व्यवस्थापन सेवा पुरवठादार" (Managed Service Provider - MSP) म्हणून जीएसटी प्रणालीची संरचना, विकास आणि कार्यान्वयन यासाठी नियुक्त केले आहे. तसेच मे.इनफोसिसला सर्व ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअर व टूल्स, आणि पायाभूत सुविधा आणि कार्यान्वयन केल्यानंतर प्रारंभीच्या पाच वर्षासाठी प्रणाली कार्यरत ठेवणे आणि देखभाल करणे इत्यादी करीता देखील नियुक्त केले आहे.

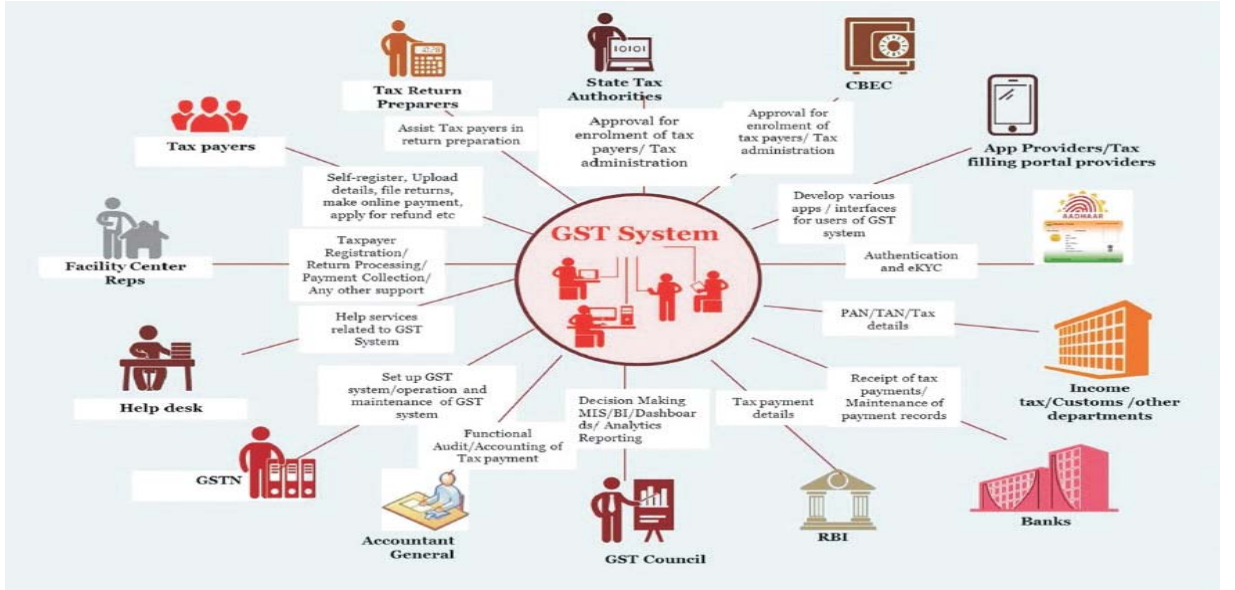
प्र.७.:- GST सामाईक पोर्टलची मूलभूत वैशिष्टे काय आहेत?

उत्तर :- GST पोर्टल वापरासाठी इंटरनेटवर उपलब्ध असणार (करपात्र व्यक्ती आणि त्यांचे सनदी लेखापाल/कर सल्लागार इत्यादींसाठी) आणि कर प्राधिकाऱ्यांसाठी इंटरनेटवर उपलब्ध असेल. सदर पोर्टल सर्व जीएसटी संबंधित सेवांसाठी एकच सामाईक पोर्टल असेल उदा.:-

- (१) करदात्याची नोंदणी (नवीन, प्रत्यार्पित केलेली, रद्द केलेली इत्यादी);
- (२) चलन/बीजक अपलोड, खरेदीदाराची स्वयंचलीत खरेदी खातेवही, नियतकालीक जीएसटी विवरण दाखल करणे;
- (३) कर अधिदान प्रातिनिधीक बँकांच्या एकत्रिकरणासह;
- (४) ITC आणि रोख खातेवही आणि दायित्व नोंदवही;
- (५) कर दाते, कर अधिकारी आणि इतर आर्थिक संबंधी व्यक्ती यांच्यासाठी MIS अहवाल;
- (६) BI/विश्लेषण - कर अधिकाऱ्यांसाठी;

प्र.८.:- GST इको-प्रणालीची संकल्पना काय आहे?

उत्तर :- सामाईक GST प्रणाली सर्व राज्ये/केंद्रशासित प्रदेश, व्यावसायिक कर विभाग, केंद्रीय कर प्राधिकरणे, करदाते, बँक्स आणि इतर आर्थिक संबंधी व्यक्ती यांना जोडण्याचे साधन उपलब्ध करून देईल. इको-प्रणालीत सर्व आर्थिक संबंधी व्यक्ती - करदाता ते कर व्यावसायिक ते कर अधिकारी ते GST पोर्टल ते बँका ते लेखा प्राधिकारी या सर्वांचा समावेश आहे. खाली दर्शविण्यात आलेली आकृती संपूर्ण GST इको-प्रणालीचे वर्णन करते :-

प्र.९.:- GSP (GST सुविधा पुरवठादार) म्हणजे काय ?

उत्तर:- GST प्रणाली इनफोसिस विकसित करत आहे, एक व्यवस्थापन सेवा पुरवठादार (MSP). GST प्रणालीच्या महत्वपूर्ण गाभा विकसित करणे, GST प्रणाली संचलन करण्यासाठी आवश्यक अशा IT पायाभूत सुविधांची तरतूद करणे आणि पाच वर्षांसाठी प्रणालीची देखभाल करून कार्यरत ठेवणे इत्यादी सर्व कार्यांचा यात समावेश आहे.

प्रस्तावित GST मध्ये करदात्यांचे सर्व व्यवहार इलेक्ट्रॉनिक पध्दतीने दाखल करण्याबाबत विचार करण्यात येत आहे. चलन/बीजकांची माहिती अपलोड करणे, ITC दाव्यांची जुळवणी करणे, व्यक्तिनिहाय खातेवही तयार करणे, विवरणे अपलोड करणे, कर अधिदान, अशा संबंधित दस्तऐवजांवर डिजिटल स्वाक्षरी करणे, इत्यादी साध्य करण्यासाठी करदात्याला टूल्स/साधनांची आवश्यकता आहे.

GST प्रणालीचा वापर सुलभ करण्यासाठी करदात्यांना जीएसटी प्रणालीत G2B पोर्टल असेल. तथापि, जीएसटी प्रणालीशी संपर्क साधण्याचा तो एकमेव मार्ग नाही, कारण करदाता त्याच्या निवडीनुसार त्रयस्थ पक्ष ॲप्लिकेशन्स द्वारे, जो सर्व उपभोक्त्यांना संपर्क साधने आणि सुविधा - डेक्सटॉप, मोबाईल, अन्य संपर्क साधने उपलब्ध करून देईल, त्याद्वारेही जीएसटी प्रणालीशी संपर्क साधता येईल. त्रयस्थ पक्ष ॲप्लिकेशन्स सुरक्षित जीएसटी प्रणाली API द्वारे जीएसटी प्रणालीशी जोडली जातील. अशा प्रकारची सर्व ॲप्लिकेशन्स त्रयस्थ पक्ष सेवा पुरवठादार यांनी विकसित करावी अशी अपेक्षा आहे. त्रयस्थ पक्ष सेवा पुरवठादारांना त्यांच्या प्रकारानुसार नांव देण्यात आले आहे - "जीएसटी सुविधा प्रोव्हायडर्स" GSP."

करदाते जीएसटी सिस्टम पोर्टलद्वारे जीएसटी प्रणालीशी संपर्क साधतील किंवा GSP इको-सिस्टम द्वारे संपर्क साधतील, जी सिस्टम नोंदणी करणे, कर अधिदान, विवरणे दाखल करणे, आणि जीएसटीच्या केंद्रभूत सिस्टमबरोबर अन्य माहितीची देवाण-घेवाण करणे या ॲप्लिकेशन्सद्वारे उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. GSP-GST Suvidha Providers जीएसटी सिस्टम API च्या उपभोक्ता

प्रातिनिधीक कंपनी होतील, आणि करदात्यांसाठी पर्यायी संपर्क माध्यम म्हणून ॲप्लिकेशन्स आणि वेब पोर्टलची निर्मिती करतील.

प्र.१०.:- GST सुविधा पुरवठादारांची भूमिका काय असेल ?

उत्तर :- GSP ने विकसित केलेली ॲप्लिकेशन्स जीएसटी प्रणालीशी सुरक्षित GST प्रणाली APIs व्दारे जोडली जातील. GSP ची काही कार्ये खलीलप्रमाणे:

- (१) विविध ॲप्लिकेशन्स /करदात्यासाठी संपर्क साधण्याची माध्यमे/साधने विकसित करणे, GST प्रणालीचे TRPs.;
- (२) करदात्यासाठी अन्य मूल्यवर्धित सेवा उपलब्ध करून देणे;

GST सुविधा पुरवठेदार (GSPs) करदात्यांना आणि इतर आर्थिक संबंधी व्यक्ती यांना जीएसटी प्रणालीशी जोडण्यासाठी नाविन्यपूर्ण आणि सोयीस्कर पद्धति उपलब्ध करून देण्याचा विचार करत आहेत, जी पद्धति प्रत्येक व्यक्तीची नोंदणी ते चलन/बीजकांचे तपशील अपलोड करणे ते विवरण दाखल करणे इत्यादीसाठी उपयुक्त ठरेल. त्यामुळे तेथे परस्पर संपर्काचे दोन संच असतील, एक ॲप्लिकेशन उपभोक्ता आणि जीएसपी, आणि दुसरा, GSP आणि GST प्रणाली.

प्र.११.:- GSPs वापराचे करदात्यांना काय फायदे आहेत?

उत्तर:- GSP द्वारा उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या कर लेखांकन संगणक प्रणालीचा फायदा म्हणजे करदात्याला व्यापक प्रमाणात जास्तीत जास्त कर आकारणी कार्यक्षमता अगोदरच उपलब्ध करून देणे असे आहे. जर GSP ने चलन/बीजक किंवा विवरण अपलोड करण्यासाठी आणि त्यांची जुळवणी करण्यासाठी डेल्टा प्रोसेस उपलब्ध करून दिली तर करदात्याला त्याची मदत होईल. याउलट जीएसटी पोर्टलच्या बाबतीत, चलन/बीजकांची माहिती किंवा विवरण अपलोड करण्यासाठी, शारीरिक परिश्रम किंवा अन्य प्रकारे दुसरा पर्याय निवडावा लागेल. जीएसटी पोर्टलने प्रदर्शित केलेली संपर्काची साधने/माध्यमे आणि त्याची

वैशिष्टे सर्व करदात्यांना समान असतील आणि जडण-घडण आणि संरचना कदाचित मूलभूत स्वरूपाच्या असतील. दुसरीकडे, काही विशिष्ट गटातील करदात्यांना आवश्यक असलेली, (स्वयंचलित आर्थिक/लेखांकन पद्धति अनुसरणारे मोठे करदाते, अर्ध-स्वयंचलित यंत्रणा अनुसरणारे मध्यम करदाते, आणि कोणतीही प्रणाली न अनुसरणारे लहान करदाते) अत्याधुनिक संपर्क साधने/माध्यमे आणि वैशिष्टे असलेली प्रणाली GSP कडे असावी अशी अपेक्षा आहे. तसेच GST पोर्टल पूर्णतः कदाचित GSP ने उपलब्ध करून दिलेल्या पोर्टल एवढे गतिमान असणार नाही.

एसएमई आणि लहान करदात्यांना त्यांची विक्री/खरेदी आणि जीएसटी विवरण दाखल करणे उदाहरणार्थ ऑफलाईन उपयुक्त बाब - स्प्रेडशीट, ज्यात करदाता त्यांची चलन तपशील भरून पुढील प्रक्रियेसाठी जीएसटी पोर्टलवर अपलोड करू शकतो, यासाठी GST कडे सध्या अस्तित्वात असलेल्या सॉफ्टवेअरमध्ये विवरण दाखल करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देणे किंवा सदर सॉफ्टवेअर आरंभ ते अंतिम टप्प्यापर्यंत विकसित करणे यासाठी GSPनी ॲप्लिकेशन्स उपलब्ध करून देण्याबाबत पुढाकार घेतला पाहिजे. त्याचप्रमाणे, कर सल्लागारांसाठी (TC), त्यांच्या अशीलांची यादी प्रदर्शित करण्यासाठी आणि विशिष्ट अशीलाच्या नांवावर क्लिक केल्यावर करण्यात असलेली कार्यवाही/अशीलाकडून प्रलंबित असलेली कार्यवाही तात्काळ दिसण्याकरिता डॅशबोर्ड GSP नी उपलब्ध केला पाहिजे. GSPनी नाविन्यपूर्ण/मुल्यवर्धित वैशिष्टे उपलब्ध केली पाहिजेत, ज्यामूळे या व्यवसायातील इतर GSP पेक्षा त्यांचा वेगळेपणा दिसून येईल.

प्र.१२:- GSTN विकसित करत असलेल्या आणि नियंत्रित करत असलेल्या GST सामाईक पोर्टल संबंधात करदात्यांची भूमिका काय असेल?

उत्तर:- GSTN च्या द्वारे करदात्यांना करावी लागणारी काही विशिष्ट कार्ये खालीलप्रमाणे :-

- (१) करदाता म्हणून नोंदणीसाठी अर्ज आणि व्यक्तिगत संक्षिप्त माहितीचे व्यवस्थापन;
- (२) दंड आणि व्याजासह कर अधिदान;
- (३) चलन/बीजकांचा तपशील आणि विवरण दाखल करणे/वार्षिक लेखा तक्ते अपलोड करणे;
- (४) विवरण/कर खातेवही/रोख खातेवही इत्यादींचे सद्यःस्थितीतील परीक्षण;

प्र.१३.:- GST प्रणाली GSTN द्वारा विकसित करण्याबाबत राज्य आणि केंद्र शासनांच्या कर अधिकाऱ्यांची भूमिका काय असेल?

उत्तर:- अधिकाऱ्यांना GSTN मधील बॅकएन्ड माहिती खालील कार्यासाठी वापरावी लागेल.

- (१) करदात्यांची नांवे दाखल करण्यासाठी/नोंदविण्यसाठी मान्यता/नामंजूरी
- (२) राज्य करांचे व्यवस्थापन (निर्धारण / लेखापरीक्षण / परतावा/ याचिका तपास)
- (३) MIS आणि इतर विशिष्ट कार्ये

प्र.१४.:- GSTN प्रणालीत GSTN प्रत्येक चलन/बीजकातील ओळी साठी विशिष्ट ओळखसंज्ञा निर्माण करणार का?

उत्तर:- नाही. GSTN कोणतीही नवीन ओळखसंज्ञा निर्माण करणार नाही. पुरवठादाराचा GSTN, चलन/बीजक क्रमांक आणि HSN/SAC सह आर्थिक वर्ष यांच्या संयोगाने प्रत्येक ओळ विशिष्ट असेल.

प्र.१५.:- प्रतिदिन आधारावर चलन/बीजक यांची माहिती/data अपलोड करता येईल काय?

उत्तर :- होय. चलन/बीजक यांची माहिती कोणत्याही वेळी आधारावर स्वीकारण्याची कार्यक्षमता जीएसटी पोर्टल मध्ये आहे. प्रथम अपलोड करणे चांगले होईल, ज्यायोगे प्राप्तकर्त्याला पोर्टलवर प्रदर्शित झालेली माहिती त्यांच्या खरेदी खातेवहीशी जुळवता येईल.

प्र.१६.:- चलन/बीजक यांची माहिती जीएसटी पोर्टलवर अपलोड करण्यासाठी जीएसटीएन टूल्स उपलब्ध करून देणार का?

उत्तर:- होय. GST पोर्टल स्प्रेडशीट (Microsoft Excel सारखी) सारखी साधने विनाशुल्क करदात्याला उपलब्ध करून देईल, ज्यायोगे चलन/बीजक यांची माहिती/data एकत्रित करून, सदर चलन/बीजकांची माहिती/data तात्काळ अपलोड करता येईल. हे एक ऑफ-लाईन साधन आहे, जे Inputs चलन/बीजकाची माहिती/data ऑन-लाईन वर न जाताही वापरता येईल आणि साधारणपणे शंभर चलन/बिलांची माहिती एकाचवेळी तात्काळ अपलोड करता येईल.

प्र.१७.:- खातेवह्या आणि इतर लेखे पाहण्यासाठी GSTN मोबाईल आधारित ॲप्स उपलब्ध करून देईल का?

उत्तर:- होय. GST पोर्टलची रचना अशा प्रकारे करण्यात येत आहे ज्यामुळे पोर्टल हे कोणत्याही स्मार्ट मोबाईलवर पाहता येईल. त्यामुळे खातेवह्या जसे रोख खातेवही, दायित्व खातेवही, ITC खातेवही इत्यादी मोबाईलवर पाहता येतील.

प्र.१८.:- कर व्यावसायिकांना, त्यांच्या ग्राहकांच्या (Taxpayers) वतीने काम करण्यासाठी, आजमितीस चालत असलेल्या रितीनुसार त्यांच्या ग्राहकांचा "यूजर आयडी" आणि "पासवर्ड" वापरण्याऐवजी, त्यांना स्वतंत्र "यूजर आयडी" आणि "पासवर्ड" जीएसटीएन उपलब्ध करून देणार का?

उत्तर :- होय. GSTN कर व्यावसायिकांना स्वतंत्र यूजर आयडी आणि पासवर्ड उपलब्ध करून देणार आहे, ज्यायोगे कर व्यावसायिकांना आपल्या ग्राहकांच्या वतीने काम करण्यासाठी, ग्राहकांचा यूजर आयडी आणि पासवर्डचा वापर करण्याची गरज

भासणार नाही. कर व्यावसायिकांना आपल्या करदात्याच्या वतीने GST अधिनियम अंतर्गत अनुमति असलेले सर्व काम करता येईल, अंतिम सादरीकरण व्यतिरिक्त, अंतिम विवरण करदात्यांनी स्वतःच्या ई-स्वाक्षरीने (OTP) किंवा डिजीटल स्वाक्षरीने प्रमाणित केले पाहिजे.

प्र.१९:- उपरोक्त तरतूदीप्रमाणे एकदा निवडलेला कर व्यावसायिक करदात्याला बदलता येतो का ?

उत्तर:- होय. जीएसटीएन पोर्टल मधील पहिल्या कर व्यावसायिकाचे नाव "अनसिलेक्ट" करून आणि नवीन कर व्यावसायिकाला निर्देशित करून, करदाता वेगळा कर व्यावसायिक निवडू शकतो.

प्र.२०:- केंद्रीय उत्पादन किंवा सेवा कर किंवा राज्य मूल्यवर्धित कर(State VAT)अंतर्गत असलेल्या करदात्यांना GST अंतर्गत नोंदणीसाठी नवीन अर्ज करण्याची आवश्यकता आहे का?

उत्तर:- नाही, अस्तित्वात असलेल्या करदात्याचा PAN क्रमांक CBDT च्या डेटाबेस मध्ये वैधताप्राप्त असल्यास त्याला नवीन अर्ज करण्याची आवश्यकता नाही. GST पोर्टलद्वारे त्यांना तात्पुरता GSTIN देण्यात येईल, जो जीएसटी नोंदणी नमून्यात संबंधीत माहिती उपलब्ध करून देण्याकरिता सहा महिन्यांपर्यंत वैध असेल. माहिती/data दाखल केल्यावर तात्पुरत्या नोंदणीचे नियमित नोंदणीत रूपांतर होईल. पुढील विहित कालावधी बाबत अधिसूचना संबंधीत कर प्राधिकरणाद्वारे निर्गमित करण्यात येतील.

प्र.२१:- GST पोर्टलवर काम करण्यासाठी विविध स्वरूपाचे प्रशिक्षण videos करदात्यांच्या उपयोगितेसाठी GSTN प्रदर्शित करणार का?

उत्तर:- GSTN संगणकावर आधारित प्रशिक्षण सामग्री तयार करत आहे, ज्यात GST पोर्टलद्वारे करण्यात येणाऱ्या प्रत्येक प्रक्रियेसंबंधीचे videos अंतर्भूत केलेले आहेत. सदर सामग्री GST पोर्टलवर त्याचप्रमाणे सर्व कर प्राधिकरणांच्या वेबसाईटवर प्रदर्शित करण्यात येईल.

प्र.२२.:- GST सामाईक पोर्टलवर करदात्यांनी दाखल केलेले विवरण आणि सादर केलेली नोंदणीसंबंधित माहिती/data बाबत गुप्तता राखली जाईल का?

उत्तर :- होय. GST सामाईक पोर्टलवर करदात्यांनी पाठविलेली व्यक्तिगत आणि व्यवसाय संबंधित असलेली माहिती बाबत गुप्तता राखण्याची GSTN द्वारे सर्व खबरदारी घेण्यात येत आहे. यासाठी "कार्य आधारित प्रवेश नियंत्रण/Role Based Access Control (RBAC)" यंत्रणा वापरली जाईल आणि करदात्यांच्या महत्वाच्या माहितीचे संचलन किंवा संचय करताना ती माहिती सांकेतिक लिपीबद्ध केली जाईल याची पूर्ण खबरदारी घेण्यात येत आहे. फक्त प्राधिकृत कर प्राधिकरणांना ही माहिती/data पाहता किंवा वाचता येईल.

प्र.२३.:- GST प्रणालीच्या सुरक्षिततेच्या हमीसाठी GSTN द्वारे कोणते सुरक्षा उपाय योजण्यात आले आहेत?

उत्तर:- GST प्रणाली प्रकल्पात माहिती/data आणि सेवा यांच्या सुरक्षेसाठी अत्याधुनिक सुरक्षा संरचनेचा अंतर्भाव केला आहे. याखेरीज उच्चप्रतीचे firewalls, अवैध प्रवेश शोध, संचलित किंवा संचित माहिती सांकेतिकरित्या लिपीबद्ध करणे, लेखापरीक्षणाचा पूर्णपणे मागोवा, अनधिकृत बदल न करता येण्याजोगी संचालन प्रणाली/OS, (consistent hashing algorithms) and host hardening etc. इत्यादी सुरक्षेचे उपायही योजण्यात आले आहेत. प्राथमिक आणि दुय्यम सुरक्षा कार्य उपविभाग आणि नियंत्रण केंद्र याची जीएसटीएन द्वारे स्थापना करण्यात येत आहे, जे वास्तविकतेनुसार विद्वेषपूर्ण प्रयत्नांपासून जीएसटीएन यंत्रणेला स्वयंप्रेरितपणे नियंत्रण आणि सुरक्षा प्रदान करतील. जीएसटीएन त्यांच्या प्रणालीला ज्ञात आणि अज्ञात धोक्यापासून संरक्षित करण्यासाठी स्रोत सांकेतिक लिपीच्या सातत्याने केलेल्या छाननीद्वारे सुरक्षित सांकेतिक पध्दतीची खबरदारी घेत आहे.

..२५८..

**संक्रमणात्मक/अंतरीम तरतूदी
(Transitional Provisions)**

२४.संक्रमणात्मक/अंतरीम तरतूदी :-

(Transitional Provisions)

प्र.१.:- GST अस्तित्वात येण्यापूर्वी अगोदरच्या कायद्यांतर्गत अंतिम विवरणात पुढे नेलेले (carried forward) CENVAT/ITC इत्यादी GST अंतर्गत ITC चा लाभ म्हणून मिळू शकतील कां?

उत्तर:- होय, नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तिला अशी जमा कर रक्कम/credit मिळण्याचा हक्क आहे आणि ती जमा कर रक्कम त्याच्या इलेक्ट्रॉनिक जमा खाते वहीत जमा करण्यात येईल - कलम १४३.

प्र.२.:- समजा, एक नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ती भांडवली वस्तू/माल २०१६-१७ च्या अंतिम तिमाहीत खरेदी करते. चलन/बीजक ३१ मार्चच्या आंत मिळालेले आहे, परंतु भांडवली वस्तू/माल ५ एप्रिल, २०१७ रोजी मिळाला आहे (GST करप्रणाली/करव्यवस्थेचा आरंभ झाल्यावर). तर अशा व्यक्तिला CENVAT चा पूर्ण लाभ २०१७-१८ मध्ये मिळेल का?

उत्तर:- होय. त्या व्यक्तिला २०१७-१८ मध्ये CENVAT चा पूर्ण लाभ (पूर्ण जमा कर रक्कम/credit) मिळण्याचा हक्क असेल. (कलम १४४(१) संलग्न स्पष्टीकरण).

प्र.३.:- VAT चा लाभ "X" आणि "Y" या बाबींवर भांडवली वस्तू म्हणून पूर्वीच्या कायद्यात मिळत नव्हता. त्यांना GST मध्ये समाविष्ट करण्यात आले आहे, तर आता नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ति सदर लाभाची मागणी करू शकते का?

उत्तर:- त्या व्यक्तीला लाभ मिळण्याचा हक्क असेल जेव्हा अशा प्रकारच्या वस्तू/मालावर पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत आयटीसी ग्राह्य होता आणि आता जीएसटी

मध्येही ग्राह्य आहे. या दोन बाबींवर (एक्स आणि वाय) पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत लाभ ग्राह्य नसल्याने, सदर व्यक्तिला उपरोक्त लाभाची जीएसटी मध्ये मागणी करता येणार नाही. (कलम १४४(१) मधील अटी व शर्तीनुसार).

प्र.४.:- समजा सदर व्यक्तिये चूकीने हा लाभ उपभोगल्यास, त्याची वसुली GST अधिनियमांतर्गत करण्यात येईल की पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत करण्यात येईल?

उत्तर:- चूकीने उपभोगलेल्या आयटीसी बाबतची वसुली केवळ जीएसटी अधिनियमांतर्गत करण्यात येईल (कलम १४३ ते १४६).

प्र.५.:- नोंदणीकृत करपात्र व्यक्त्याची दोन उदाहरणे द्या, ज्या पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत नोंदणीस पात्र नव्हत्या, पण GST अधिनियमांतर्गत त्यांना नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे?

उत्तर:- अंदाजे ₹.६० लाख उलाढाल असलेला एक उत्पादक एसएसआयचा (SSI)लाभ उपभोगत होता, परंतु सदर उलाढाल जीएसटी मध्ये विहित करण्यात आलेल्या ₹.१० लाख सीमित मर्यादेपेक्षा जास्त असल्याने, त्या उत्पादकाला जीएसटी अधिनियमांतर्गत नोंदणी प्राप्त करून घेणे आवश्यक आहे (कलम ९).

एक व्यापारी ज्याची उलाढाल VAT मधील विहित मर्यादेपेक्षा कमी आहे आणि सदर व्यापारी ई-कॉमर्स चालकामार्फत विक्री करत असल्यास, त्याला जीएसटी अधिनियमांतर्गत नोंदणी प्राप्त करून घ्यावी लागेल. अशा व्यक्तिसाठी सीमित मर्यादा नाही. (कलम १४५ कलम ९ आणि परिशिष्ट III सह).

प्र.६.:- सेवा पुरवठादाराला नियत दिवशी ज्यावर व्हॅट अदा केला आहे अशा ताब्यात असलेल्या कच्च्या मालाच्या साठ्यावर आयटीसी चा लाभ घेता येईल का?

उत्तर:- नाही. VAT अंतर्गत सेवांचा समावेश होत नाही. त्या अंतर्गत केवळ वस्तू/मालाचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

प्र.७.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत अंतिम विवरणानुसार एका नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीच्या इलेक्ट्रॉनिक जमा खातेवहीत ₹.१०००/- रक्कमेचा आयटीसी चाल लाभ जमा आहे. आता त्याने जीएसटी अधिनियमांतर्गत संयुक्त कर योजनेचा (composition scheme) पर्याय निवडलेला आहे, तर त्याला सदर आयटीसीचा परतावा मिळेल का?

उत्तर:- नाही. त्या व्यक्तिला पर्याय निवडलेल्या लगतच्या पूर्व तारखेपासून साठयामध्ये असलेल्या कच्च्या मालावर मिळालेल्या इनपूट टॅक्स क्रेडिट रक्कमेच्या समप्रमाणात रक्कम अदा करावी लागेल. सदर रक्कम "इलेक्ट्रॉनिक क्रेडिट लेजर" किंवा "इलेक्ट्रॉनिक कॅश लेजर" यांच्या द्वारे अदा करावी लागेल. सदर रक्कमेचा इलेक्ट्रॉनिक क्रेडिट लेजरद्वारे भरणा केल्यास, अतिरिक्त आयटीसीची जमा शिल्लक असल्यास, ती रद्दबातल होईल. (संबंधित कलम १४७)

प्र.८.:- CST (केंद्रीय विक्री कर कायदा) अंतर्गत विकलेला माल सहा महिन्यांच्या आंत परत आल्यास सदर मालाची वजावट अनुज्ञेय आहे का? आहे. जर समजा GST मध्ये माल विक्री झाल्यानंतर खरेदीदाराकडून सहा महिन्यांनंतर परत आल्यास, सदर माल CST मध्ये करपात्र होईल की GST मध्ये करपात्र होईल?

उत्तर :- प्रथम माल GST अंतर्गत करपात्र आहे किंवा नाही ते पाहवे लागेल. दुसरे म्हणजे माल विक्री केल्याच्या नियत दिवसापासून सहा महिन्यांनंतर परत करण्यात आला आहे किंवा कसे ते पाहवे लागेल. जर दोन्हीचे उत्तर "होय" असे असल्यास ,माल परत पाठवणाऱ्या व्यक्तिला GST मध्ये कर भरावा लागेल.

तथापि जेथे माल नियत दिवसापासून सहा महिन्यांच्या आंत परत आलेला असल्यास, माल परत पाठविणाऱ्या व्यक्तिला कर भरावा लागणार नाही जर माल सिध्द करू शकल्यास आणि अगोदरच्या अधिनियमांतर्गत मालाची विक्री करतेवेळी कर भरला असल्यास, नियत दिवसापासून सहा महिन्यापूर्वीच्या विक्रीवर नाही.(संबंधित कलम १४९)

प्र.९.:- पूर्व अधिनियमांतर्गत जर कच्चा माल (Input) किंवा अर्ध-तयार माल (Semi-finished goods) जॉब वर्कसाठी पाठविलेला असल्यास आणि नियत दिवसानंतर जॉब वर्क पूर्ण झाल्यानंतर परत पाठविण्यात आल्यास, उत्पादक की जॉब वर्कर यापैकी कोणावर कर अदा करण्याची जबाबदार असेल?

उत्तर.:- खालील परिस्थिती अंतर्गत उत्पादक किंवा जॉब वर्कर या दोघांनाही कर अदा करावा लागणार नाही :-

- (१) पूर्वीच्या अधिनियमांतील तरतूदीनुसार नियत दिवसापूर्वी कच्चा माल/अर्ध-तयार माल जॉब वर्करकडे पाठवण्यात आला आहे;
- (२) नियत दिवसापासून ६० दिवसांच्या आंत जॉब वर्करने माल परत केला आहे (किंवा २ महिन्यांच्या वाढीव मुदतीत);
- (३) नियत दिवशी उत्पादक आणि जॉब वर्कर या दोघांनीही सांठ्या/stock मध्ये असलेल्या कच्च्या मालाचे /inputs विहित नमुन्यात तपशील जाहीर केले आहेत. (संबंधित कलम १५० आणि कलम १५१)

प्र.१०.:- जॉब वर्करने विहित मुदतीच्या आंत माल परत न केल्यास काय होईल?

उत्तर:- जॉब वर्करला कर भरावा लागेल. तसेच विहित कालमर्यादेच्या समाप्तीनंतर उत्पादक सुद्धा कर भरण्यासाठी जबाबदार असेल. (कलम १५०(१) आणि १५१(१))

प्र.११.:- उत्पादकाला तपासणीसाठी पाठविण्यात आलेल्या तयार मालाचे कोणत्याही अन्य करपात्र व्यक्तीच्या जागेत हस्तांतरण करता येते का?

उत्तर :- होय, उत्पादकाला पूर्वीच्या अधिनियमांतील तरतूदीनुसार सदर माल कोणत्याही नोंदणीकृत करपात्र व्यक्तीच्या जागेत, कर भरल्यावर किंवा कर न भरता, सहा महिन्यांच्या आंत किंवा नियत दिवसापासून वाढीव मुदतीपर्यंत, निर्यातीसाठी मालाचे हस्तांतरण करता येते. (कलम १५२)

प्र.१२.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत काही विशिष्ट प्रक्रिया करण्यासाठी कारखान्यातून बाहेर काढलेला तयार माल जर नियत दिवशी किंवा नंतर परत आल्यास, GST अदा करावा लागेल का?

उत्तर:- GST मध्ये उत्पादकाला किंवा जॉब वर्करला कर भरावा लागणार नाही, जेथे नियत दिवसाच्यापूर्वी प्रक्रिया करण्यासाठी, पण उत्पादित करण्यासाठी (manufacture) नसलेला, कारखान्यातून बाहेर काढलेला माल, जर नियत दिवसापासून ६ महिन्यांच्या आंत (किंवा २महिन्यांच्या वाढीव मुदतीत) परत केला आहे. (कलम १५२)

प्र.१३.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत जॉब वर्करकडे पाठवण्यात आलेल्या तयार मालावर GST अंतर्गत कर देय कधी होईल?

उत्तर:- सदर तयार माल GST मध्ये करपात्र असल्यास आणि नियत दिवसापासून ६ महिन्यांनंतर माल परत केल्यास, सदर तयार माल परत पाठविणारी व्यक्ती कर अदा करण्यासाठी जबाबदार असेल. (कलम १५२ मधील अटी व शर्तीनुसार)

प्र.१४.:- कलम १५०, कलम १५१ आणि कलम १५२ मध्ये चर्चिलेली दोन महिन्याची वाढीव मुदत आपोआप लागू होते का?

उत्तर :- नाही, ही तरतूद/सवलत आपोआप लागू होत नाही. फक्त पुरेशी कारणे सादर केल्यावर सक्षम प्राधिकार्याद्वारे कालावधीत वाढ केली जाते.

प्र.१५.:- किंमती पुनर्लोकित (Revision) करण्यासाठी डेबिट नोट/क्रेडिट नोट निर्गमित करण्याचा कालावधी काय आहे?

उत्तर:- किंमती पुनर्लोकित केल्यानंतर ३० दिवसांच्या आत करपात्र व्यक्तिला डेबिट नोट/क्रेडिट नोट किंवा पुरवणी चलन/बीजक निर्गमित करता येईल.

जेथे किंमती कमी करून पुनर्लोकित करण्यात आलेल्या आहेत, तेथे करपात्र व्यक्तिला त्याचे कर दायित्व कमी करण्याची अनुमती मिळते, जर चलन/बीजक किंवा क्रेडिट नोट प्राप्तकर्त्याने कर दायित्वामध्ये झालेल्या घटीच्या अनुषंगाने त्याचा आयटीसी कमी केला. (कलम १५३).

प्र.१६.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत प्रलंबित असलेल्या कर किंवा व्याज परताव्यांचे भवितव्य काय असेल?

उत्तर:- पूर्वीच्या अधिनियमातील तरतूदीनुसार प्रलंबित असलेले कर किंवा व्याज यांचे परतावे निकालात काढण्यात येतील. (कलम १५४)

प्र.१७.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत प्रलंबित असलेल्या CENVAT / ITC यांच्या दाव्यांशी संबंधित अपील किंवा पुनरिक्षण यांचे भवितव्य काय असेल? समजा, ते उत्पादनाच्या दायित्वाशी संबंधित असल्यास?

उत्तर:- पूर्वीच्या अधिनियमातील तरतूदीनुसार दोन्ही प्रकरणातील दावे निकालात काढण्यात येतील. (कलम १५५/१५६)

प्र.१८.:- अपील किंवा पुनरिक्षण आदेश करदात्याच्या पक्षात असल्यास, जीएसटी मध्ये त्याचा परतावा मिळेल का? करदात्याच्या विरुद्ध निकाल लागल्यास काय होईल?

उत्तर:- पूर्वीच्या अधिनियमातील तरतूदीनुसार परतावा देण्यात येईल. जर एखादी वसुली करावी लागल्यास ती "कराची थकबाकी" म्हणून जीएसटी अंतर्गत करण्यात येईल.

प्र.१९.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत दाखल केलेल्या विवरणाच्या पुनः निरिक्षणामूळे (Revision) उद्भवलेला परतावा GST मध्ये कशाप्रकारे हाताळला जाईल?

उत्तर:- सदर परतावा पूर्वीच्या अधिनियमातील तरतूदीनुसार देण्यात येईल. (कलम १५८)

प्र.२०.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत केलेल्या कराराच्या अनुषंगाने जर कोणताही वस्तू/माल किंवा सेवा GST अंतर्गत पुरविण्यात आल्या तर कोणता कर भरावा लागेल ?

उत्तर :- अशाप्रकारच्या पुरवठ्यांवर GST अदा करावा लागेल. (कलम १५९)

प्र.२१.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत एखाद्या विशिष्ट सेवांच्या पुरवठ्यावर मोबदला प्राप्त झाला असेल आणि त्यावर कर ही भरला असेल, परंतू पुरवठा GST करप्रणाली/करव्यवस्थेत झाला असल्यास, त्यावर GST सुध्दा भरणे आवश्यक आहे का?

उत्तर:- नियत दिवशी किंवा त्यानंतर वस्तू/माल किंवा सेवा यांचा पुरवठा केला असल्यास, नियत दिवसापूर्वी त्यासाठी मोबदला प्राप्त झालेला असल्यास, आणि पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत त्यावरील शुल्क/कर अदा केलेला असल्यास, जीएसटी अदा करावा लागणार नाही. (कलम १६०)

प्र.२२.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत माल/सेवांचा पुरवठा केला होता परंतु मोबदल्याचा काही हिस्सा (उदा. रोखलेला निधी) जीएसटी करप्रणालीत /करव्यवस्थेत मिळाला आहे, तर GST मध्ये कर अदा करावा लागेल का?

उत्तर:- नाही. जर अशा पुरवठ्यावर पूर्ण शुल्क/कर पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत आधीच भरलेला असल्यास, GST मध्ये कर अदा करावा लागणार नाही. (कलम १६१)

प्र.२३.:- पूर्वीच्या अधिनियमांतर्गत आयएसडीला सेवा प्राप्त झालेल्या आहेत, तर त्यासंबंधीत ITC, GST च्या करप्रणाली/करव्यवस्थेत वितरित करण्यात येईल का?

उत्तर :- होय, ह्या सेवांच्या संबंधीत असलेली चलन/बीजके नियत दिवशी किंवा त्यानंतर मिळाली याच विचार न करता, त्यासंबंधीत ITC, GST च्या करप्रणाली/करव्यवस्थेत वितरित करण्यात येईल. (कलम १६२)

प्र.२४.:- प्रमुख व्यक्त्याच्या मालकीचा माल (भांडवली माल समाविष्ट) नियत दिवशी दलालाकडे पडून असल्यास, दलाल त्यावरील ITC चा लाभ घेण्यास सक्षम असेल का?

उत्तर :- खालील अटींची पूर्तता झाल्यावर दलाल आयटीसीच्या लाभासाठी सक्षम ठरेल.

- (१) दलाल GST मध्ये नोंदणीकृत करपात्र व्यक्ती असला पाहिजे.
- (२) प्रमुख व्यक्ति आणि दलाल/प्रतिनिधी यांनी नियत दिवसापूर्वी लगतच्या तारखेस दलाल/प्रतिनिधी यांच्याकडे असलेल्या साठ्याचा तपशील घोषित केला पाहिजे.
- (३) अशा मालाचे चलन/बीजके नियत दिवसापूर्वी लगतच्या १२ महिन्यांच्या पूर्वी निर्गमित केलेली असू नयेत.
- (४) प्रमुख व्यक्त्याने अशा मालाच्या संबंधी ITC परत फिरवलेला असावा किंवा त्याचा लाभ घेतला नसावा.

सदर तरतूद फक्त एसजीएसटी अधिनियमांतर्गत लागू आहे (कलम १६२अ आणि कलम १६२ब).

प्र.२५.:- वस्तू/माल मान्यतेसाठी नियत दिवसापूर्वी पाठविला होता, पण तो विक्रेत्याकडे नियत दिवसानंतर सहा महिन्याने परत केला गेला, तर GST मध्ये कर अदा करावा लागेल का?

उत्तर :- होय. सदर माल GST मध्ये करपात्र असल्यास आणि ज्या व्यक्त्याने तो माल नाकारला किंवा नामंजूर केला आहे, त्या व्यक्त्याने सदर माल नियत दिवसानंतर सहा महिन्याने परत केलेला असल्यास (कालावधीत दोन महिन्याची वाढ करता येते), तर GST मध्ये कर अदा करावा लागतो. सदर तरतूद फक्त एसजीएसटी अधिनियमांतर्गत लागू आहे. (कलम १६२ ड)

REC